આચાર્યશ્રી ૐકારસૂરિ જ્ઞાનમંદિર ગ્રંથાવલિ -૧૩૭

શક્રસ્તવ : પરમનો સાક્ષાત્કાર

(શ્રી વર્ધમાન શક્રસ્તવમાં આવેલ પરમાત્માનાં વિશેષણો પર સંવેદના)

આચાર્ય યશોવિજયસૂરિ

www.yashobhakti.guru

શક્રસ્તવ : પરમનો સાક્ષાત્કાર

પ્રથમ આવૃત્તિ : માર્ચ - ૨૦૨૧

નકલ : ૨૦૦૦

મૂલ્ય : ૫૦૦/-

પ્રકાશક : આચાર્યશ્રી ૐકારસૂરિ જ્ઞાનમંદિર, ગોપીપુરા, સુરત

ISBN: 978-81-949353-2-2

JSBN: OMKAR0023

પ્રાપ્તિસ્થાન

- **આચાર્યશ્રી ૐકારસૂરિ આરાધના ભવન**
  ગોપીપુરા, સુરત
  (સેવંતીલાલ એ. મહેતા) મો. ૯૮૨૪૧ ૫૨૭૨૭
  E-mail : omkarsuri@rediffmail.com,
  mehta_sevantilal@yahoo.co.in

- **આચાર્યશ્રી ૐકારસૂરિ આરાધના ભવન**
  પાલડી, અમદાવાદ
  (સુરેશભાઈ કે. મહેતા)
  ફોન : ૨૬૫૮૦૦૫૩, મો. ૯૪૨૯૩ ૫૫૯૫૩

- **ઊર્જાતીર્થ (શ્રી વિજયભદ્ર ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ)**
  ભીલડીયાજી (બ.કાં), ગુજરાત
  ફોન : (૦૨૭૪૪) ૨૩૩૧૨૯

- **જીગર ધીરુભાઈ વડેચા**
  બાંદ્રા, મુંબઈ. મો. ૯૮૨૦૫ ૭૫૬૭૭

- **ઉમેશભાઈ ગાલા**
  માટુંગા, મુંબઈ. ફોન : (૦૨૨) ૨૪૧૪૯૬૦૦

મુદ્રક : **કિરીટ ગ્રાફિક્સ**
જી-૧ લાભ કોમ્પલેક્ષ, સત્તર તાલુકા સોસાયટી, નવજીવન, અમદાવાદ-૧૪
(મો.) ૯૮૯૮૪૯૦૦૯૧, ૯૪૦૯૩૪૨૬૦૧

www.yashobhakti.guru

તારક છાયા

પરમતારક શ્રી સહસ્રફણા પાર્શ્વનાથ ભગવાન
પરમતારક શ્રી સૂરજમંડન પાર્શ્વનાથ ભગવાન
પરમતારક શ્રી ચિન્તામણિ પાર્શ્વનાથ ભગવાન

દિવ્ય આશિષ

પૂજ્યપાદ, વચનસિદ્ધ યુગપુરુષ આચાર્ય ભગવંત
શ્રીમદ્વિજય **સિદ્ધિસૂરીશ્વરજી** મહારાજા

પૂજ્યપાદ, નિઃસ્પૃહશિરોમણિ મુનિપ્રવરશ્રી **વિનયવિજયજી** મહારાજા

પૂજ્યપાદ, ભક્તિયોગાચાર્ય, સંયમૈકદષ્ટિ આચાર્ય ભગવંત
શ્રીમદ્વિજય **ભદ્રસૂરીશ્વરજી** મહારાજા

પૂજ્યપાદ, વિદ્વદ્વર્ય મુનિપ્રવરશ્રી **જનકવિજયજી** મહારાજા

પૂજ્યપાદ, સંયમૈકનિષ્ઠ મુનિપ્રવરશ્રી **હ્રીંકારવિજયજી** મહારાજા

પૂજ્યપાદ, તપસ્વિરત્ન મુનિપ્રવરશ્રી **વિલાસવિજયજી** મહારાજા

પૂજ્યપાદ, શાસનધુરીણ આચાર્ય ભગવંત
શ્રીમદ્વિજય **ૐકારસૂરીશ્વરજી** મહારાજા

પૂજ્યપાદ, વર્ધમાનતપોનિધિ આચાર્ય ભગવંત
શ્રીમદ્વિજય **ભદ્રંકરસૂરીશ્વરજી** મહારાજા

પૂજ્યપાદ, પ્રશાન્તમૂર્તિ આચાર્ય ભગવંત
શ્રીમદ્વિજય **અરવિન્દસૂરીશ્વરજી** મહારાજા

પૂજ્યપાદ, આગમપ્રજ્ઞ શ્રુતસ્થવિર
પ્રવર્તક મુનિપ્રવરશ્રી **જંબૂવિજયજી** મહારાજા

પૂજ્યપાદ, આરાધનારત મુનિરાજશ્રી **જિનચન્દ્રવિજયજી** મહારાજા
(પિતાજી મહારાજ)

પૂ. સાધ્વીજી **કલ્પલતાશ્રીજી** મહારાજ (માતુશ્રી મહારાજ)

www.yashobhakti.guru

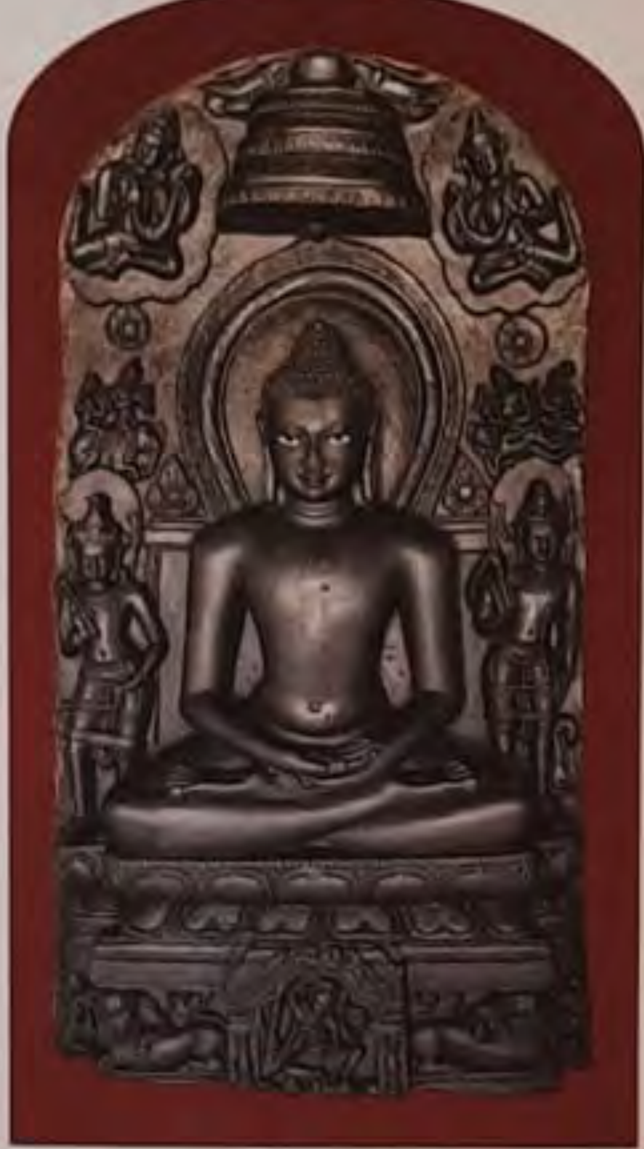

गुह्यातिगुह्य-गोप्ता त्वं, गृहाणास्मत्कृतं जपम् ।
सिद्धिः श्रयति मां येन, त्वत्-प्रसादात् त्वयि स्थितम् ॥

-:: સૌજન્ય ::-

શ્રી વર્ધમાન શક્રસ્તવ સ્વરૂપ
પરાવાણીના પાનથી
પરમનો સાક્ષાત્કાર થાય,
સ્વયંની અનુભૂતિ થાય...
એ જ ભાવના સહ

શ્રી સુશીલાબેન ગિરીશભાઈ શાહની પુણ્યસ્મૃતિમાં
આત્માનુભૂતિ સત્સંગ ગ્રુપ (અમેરિકા)

www.yashobhakti.guru

અનુક્રમણિકા

૧ 'પ્રભુ મેરે ! તૂ સબ બાતે પૂરા...' ૧

૨ 'જિહાં રસ તિહાં નવિ ગાંઠો રે...' ૧૩

૩ 'પતિત ઉદ્ધારન બિરુદ તિહારો...' ૨૯

૪ 'મીરાં કો પ્રભુ ! સાંચી દાસી બનાઓ !' ૪૯

૫ 'મને તમારી વીણા બનાવો...' ૬૫

૬ 'અબ મૈં આયો શરન તિહારી...' ૭૭

૭ 'આંખોની પાંપણોમાં, અમી બની ઝર્યા કરું...' ૯૭

૮ 'પાની બિચ મીન પિયાસી...' ૧૧૭

૯ 'નામ તમારું ગમી ગયું છે, કહો અમે શું કરીએ ?' ૧૩૧

૧૦ 'સાહેબ થાય જરા બસ, રાજી !' ૧૩૯

૧૧ 'સાહેબ, ઝટપટ દર્શન દેજો !' ૧૬૯

૧૨ 'હું પોતે મારામાં છલકું...' ૧૭૯

૧૩ પરિશિષ્ટ (શક્રસ્તવનો ફળાદેશ) ૧૮૭

૧૪ ઋણ-સ્વીકાર ૧૯૨

શ્રી મહાવીર પરમાત્મા

ક્ષત્રિયકુંડ

દિયાણા

દેવગઢ

નાંદિયા

દેવગઢ

ઘસોઈ

દેવગઢ

પરિમલ જૈન સંઘ

દેવગઢ

નાણા

વરમાણ

ઓપેરા સોસાયટી

www.yashobhakti.guru

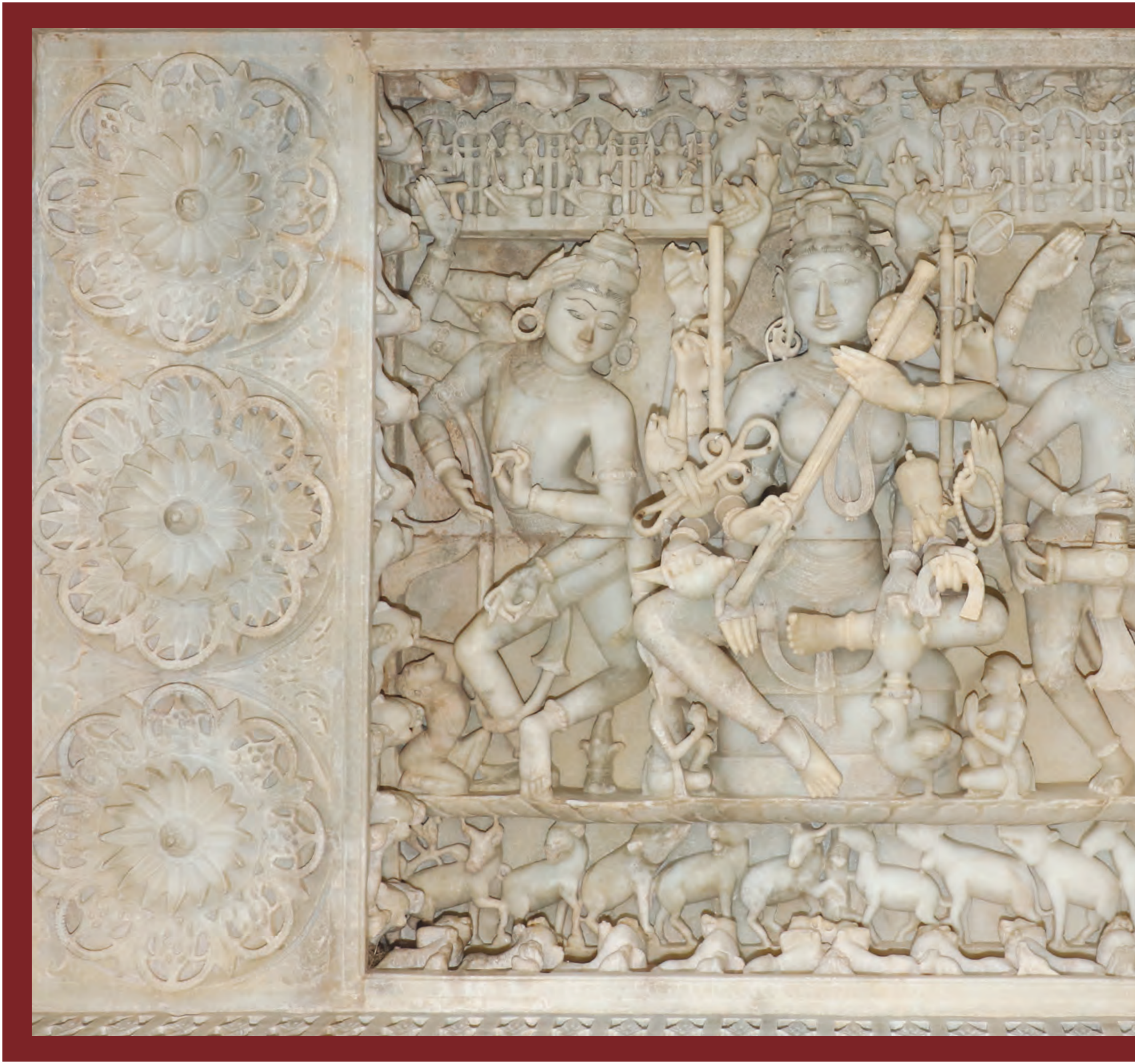

www.yashobhakti.guru

'गानात् परतरं न हि...'

શક્રસ્તવ એવું તો મધુરું ગાન છે, જેના રટણ પછી લાગે : 'ગાનાત્ પરતરં ન હિ'. ગાનથી આગળ કંઈ નથી.

લયથી (સમાધિથી) પણ ઊંચી પ્રતિષ્ઠા ગાનની છે, એ વાત શક્રસ્તવના ગાન પછી સમજાય. આવાં સ્તવોનું ગાન હૃદયને મધુર ઝંકૃતિથી ભરી દે છે.

પરંપરામાં આવતો એક શ્લોક છે :

जपकोटिसमं ध्यानं, ध्यानकोटिसमो लयः ।
लयकोटिसमं गानं, गानात् परतरं न हि ॥

જપની પરાકાષ્ઠા તે ધ્યાન. ધ્યાનની પરાકાષ્ઠા તે લય(સમાધિ). અને સમાધિની પરાકાષ્ઠા તે ગાન. ગાન પછી, આ શૃંખલામાં, બીજું કશું નથી.

કારણ ?

આવાં સ્તોત્રોનું ગાન અનેક ભક્તોને લય/સમાધિમાં લઈ જશે.

સ્તોત્ર સાંભળતાં જઈએ અને એનો મધુર ઝંકાર ભીતર ઊતરતો જાય. પરમાત્માનાં એક એક વિશેષણ સાથે ભાવકના હૃદયનો તાર સંધાય છે. પ્રભુ સાથેની એકત્વ દશા અનુભવાય છે.

•

www.yashobhakti.guru

www.yashobhakti.guru

પરમાત્મા અને પ્રકૃતિનું
મધુર સાયુજ્ય

દીક્ષિત જીવનમાં પહેલીવાર હું ૪-૫ મુનિવરો સાથે શ્રી આબૂ તીર્થની યાત્રાએ ગયેલ ત્યારની એક ઘટના યાદ આવે છે.

લગભગ સવા-આઠ વાગ્યે અમે શ્રી દેલવાડા (આબૂ) તીર્થના ઉપાશ્રયમાં આવ્યા. મારે એકલાને સવારે વાપરવાનું હતું.

વિચાર્યું કે ચૈત્યવંદન કરી આવું. નવકારશી વાપરી લઉં. પછી બધા સાથે ભક્તિ કરીએ.

'વિમલ વસહિ'માં ગયો. પ્રદક્ષિણા આપી ચૈત્યવંદન કરી મારે ઉપાશ્રયે જવાનું હતું. પ્રદક્ષિણાપથમાં પહેલી જ દેરીમાં પરમાત્માનું દર્શન કરતાં જ અવાક. પરમ રૂપનું આ સૌન્દર્ય !! પગ થંભી ગયા. મનની પણ એ જ હાલત.

ખ્યાલ હતો કે અઠવાડિયું, કલાકો સુધી, આ પ્રભુરૂપમાં જ ડૂબવાનું છે. પણ હું તો પ્રથમ દર્શને જ સમ્મોહિત.

મને ખ્યાલ છે એ પ્રદક્ષિણાપથના દાદાનાં દર્શન કરી તીર્થાધિપતિ શ્રી આદીશ્વરદાદા સમક્ષ ચૈત્યવંદન કરી લગભગ ૩૦-૩૫ મિનિટે ઉપાશ્રયે પહોંચ્યો.

ત્યાં બધા મારી રાહ જુએ. મુનિવરોએ પૂછ્યું : કેમ આટલી બધી વાર ?

મેં કહ્યું : પ્રભુએ મને તો એવો પકડી લીધો કે છોડે ત્યારે આવું ને ! પહેલા જ દડે હું તો ક્લીન-બોલ્ડ !

•

આ પછી તો ઘણીવાર શ્રી દેલવાડાજી અને શ્રી અચલગઢ તીર્થની યાત્રા કરી છે. મહિનો-મહિનો ભક્તિ માટે ત્યાં ગાળવા મળેલ, ૨-૪ વાર; જેને હું મારા જીવનની સંપદા ગણું છું.

www.yashobhakti.guru

www.yashobhakti.guru

એ સ્થિરતા દરમ્યાન તીર્થપેઢીના વ્યવસ્થાપકો અને સેવકોની ભાવપૂર્ણ સેવાથી આંખો ભીંજાઈ છે.

•

મારા વિદ્વદ્વર્ય મિત્ર મુનિરાજશ્રી ધુરંધરવિજયજી મહારાજની સાથે પૂરા આબૂ પર્વતનું ભ્રમણ / યાત્રા કરેલ.

પછી લાગ્યું કે આબૂમાં પરમાત્મા અને પ્રકૃતિના સાયુજ્યની લીલા જ જોવાની છે. બીજું કંઈ નહિ.

અદ્ભુત પરમ રૂપ અને ભક્તોએ પ્રભુનાં ચરણોમાં સમર્પિત કરેલ વિશ્વનો શ્રેષ્ઠ કળાવૈભવ. એની સાથે ક્ષણે ક્ષણે બદલાતા અપૂર્વ વૈભવ સાથેની પ્રકૃતિની લીલા. શ્રી માઘ કવિ યાદ આવેલ તે ક્ષણોમાં : 'क्षणे क्षणे यन्नवतामुपैति, तदेव रूपं रमणीयतायाः...' નિત્ય નૂતનતાને, કેવી તો અદ્ભુત રૂપે, એ શ્રેષ્ઠ કવિએ, રમણીયતા જોડે સંબદ્ધ કરી !

•

'શક્રસ્તવ : પરમનો સાક્ષાત્કાર' પુસ્તકમાંના ફોટાઓમાં આ જાતનું સંયોજન થયું છે : દેવાધિદેવ પ્રભુ મહાવીર ભગવાનનાં ચરણોમાં સમર્પિત થયેલ આ કૃતિ હોઈ દેવાધિદેવ પ્રભુ મહાવીર ભગવાનના ફોટા મૂકેલ છે. અને સાથે જ, પ્રભુના ભક્તોએ પ્રભુનાં ચરણોમાં સમર્પિત કરેલ ભક્તિવૈભવને તાદૃશ કરતા શ્રી આબૂ તીર્થ (દેલવાડા)ના કળાસૌન્દર્યના ફોટોગ્રાફ્સ મુકાયા છે.

પ્રભુના મધુર મુખદર્શનની સાથે જ, ભક્તો પોતાનું સમર્પણ એ જગન્નિયન્તાનાં ચરણોમાં ધરી રહ્યા હોય એ કલ્પના મઝાની લાગે છે.

યાદ આવે છે ભક્તશ્રેષ્ઠ વિમલમંત્રી, એ શ્રીમતી દેવી... એ સાથે જ સ્મૃતિપટ પર ઊભરે છે મહામના વસ્તુપાળ, તેજપાળ. અને એ બેઉની પ્રેરણાદાત્રી લલિતાદેવી અને અનુપમાદેવીને તો ભૂલી જ કેમ શકાય. જેમની સ્મૃતિમાં 'લૂણીગ વસહિ' બન્યું તે નેમિતીર્થને જોતાં લૂણીગજીની ભક્તિ યાદ આવે.

આ લખતાં, પૂર્વના અદ્ભુત અતીતને સંભારતાં, અદ્ભુત પ્રભુરૂપના સમ્મોહનમાં જઈ વિરમું છું.

-આચાર્ય યશોવિજયસૂરિ

માગસર વદિ ૫, સં. ૨૦૭૭,
(પૂજ્યપાદ, પ્રશમમૂર્તિ ગુરુદેવ અરવિન્દસૂરિ દાદાની
દ્વિતીય પુણ્યતિથિ)

આચાર્યશ્રી ૐકારસૂરિ આરાધના ભવન,
પાલ, સુરત.

www.yashobhakti.guru

આધાર સૂત્ર

ॐ नमो अर्हते भगवते

परमात्मने परम–ज्योतिषे

परम–परमेष्ठिने परम–वेधसे

परम–योगिने परमेश्वराय

तमसः–परस्तात् सदोदिता–दित्यवर्णाय

समूलोन्मूलितानादि–सकलक्लेशाय ॥ १ ॥

www.yashobhakti.guru

1

‘પ્રભુ મેરે !
તૂ સબ બાતે પૂરા...’

ॐ नमो अर्हते ।

ભારતીય યોગ પરંપરા પ્રમાણે ૐનો નાદ વિશ્વવ્યાપી છે. એ વિશ્વવ્યાપી નાદ સાથે ભીતરી નાદના મિલનને નાદાનુસંધાન કહેવામાં આવે છે.

સંત કબીરજીનું એક પદ યાદ આવે :

‘શબદ નિરન્તર મનુઆ રાતા,
મલિન બચન કા ત્યાગી;

www.yashobhakti.guru

ઊઠત બૈઠત કબહું ન બિસરે,
ઐસી તારી લાગી...
કહૈ કબીર યહ ઉન્મુનિ રહની,
સો પરગટ કર પાઈ;
સુખ-દુઃખ સે ઈક પરે પરમ પદ,
તેહિ મેં રહા સમાઈ...'

•

નિરન્તર શબ્દ ૐ; જે સતત નિનાદિત થઈ રહ્યો છે. એ અખંડ શબ્દ-ગુંજારવ બહાર પણ છે, ભીતર પણ છે. ભીતરના નાદને અનાહત નાદ કહે છે. વૈશ્વિક નિનાદ ચાલી રહ્યો છે ૐના સૂક્ષ્મ ગુંજનનો. કો'ક સુભાગી પળે આ બહારના ને ભીતરના નાદનું અનુસંધાન થાય છે, એ પ્રક્રિયાને નાદાનુસંધાન અથવા નાદબ્રહ્મ કહેવાય છે.

'શબદ નિરન્તર મનુઆ રાતા...' આ નાદબ્રહ્મ સાથે જાત એવી રીતે જોડાઈ જાય છે કે ઊઠતાં, બેસતાં, કોઈ પણ ક્રિયા કરતાં એ નાદાનુસંધાન છૂટતું નથી.

આ નાદાનુસંધાન છે ઉન્મનીભવન. મનને પેલે પાર ગયા પછીની અનુભૂતિ. મનની આ પાર સુખ અને દુઃખનું દ્વન્દ્વ છે. પેલે પાર છે પરમ આનંદ. દ્વન્દ્વાતીત દશા.

•

'ૐ'ની મંત્રસાહિત્યમાં અને ભક્તિસાહિત્યમાં બહુ મોટી પ્રતિષ્ઠા છે.

ઘણા ગ્રન્થોમાં કહેવાય છે કે આદ્ય ૐમાં આખો ગ્રન્થ આવી ગયો. પાછળ તો, એ ૐનો જ વિસ્તાર છે.

•

આપણી પરંપરા ૐને પંચપરમેષ્ઠિમય કહે છે. અરિહંત પ્રભુની પરમ ઉદાસીનતા, તેમનો દિવ્ય આનંદ યાદ આવે ૐ બોલતાં. અને ઉદાસીનદશાની પ્રાપ્તિ માટે ભાવકના પગ ઊપડે.

ૐ બન્યો સાધનાગ્રન્થ !

ૐ સ્થૂળમાંથી સૂક્ષ્મમાં જવા ભણી પણ ઈશારો કરે છે. 'ઓ'નો ઉચ્ચાર સહેજ લંબાવીને કરવાનો અને પછી 'મ્'ને ધીરે ધીરે ધીરે સૂક્ષ્મ કરતાં જવાનું : મ્, મ્, મ્...... ધીરે ધીરે મ્ સૂક્ષ્મ થઈ શૂન્યમાં ભળી જશે.

•

એક ઝેન કથા યાદ આવે.

ગુરુએ શિષ્યને કહ્યું : 'એક હાથે તાળી કઈ રીતે વાગે ?'

શિષ્ય ગયો પોતાની ઝૂંપડીએ. કાગડાનો અવાજ સાંભળ્યો : કા..કા... ગુરુને એણે કહ્યું : 'મેં એ અવાજ સાંભળ્યો.' ગુરુ પૂછે છે : 'ક્યાં ? કઈ રીતે ?' એણે વાત કરી. ગુરુએ ના પાડી.

શિષ્ય સાધનામાર્ગનો થોડો અનુભવી તો હતો જ. વિચાર કરતાં કંઈ મેળ ન પડ્યો. એ નિર્વિચાર બન્યો. અને ૐના વિશ્વવ્યાપી નિનાદને એણે સાંભળ્યો.

એ ગુરુ પાસે આવ્યો. ઝૂક્યો. ગુરુ એની મુખમુદ્રાને જોઈને કહે છે : 'વાહ ! તાળી લાગી ગઈ !'

વિચારમાં દ્વૈત હતું : સાચું આ ન હોય ને પેલું સાચું હોય, અથવા પેલું સાચું ન હોય ને આ સાચું હોય. દ્વન્દ્વ ચાલતું હતું. નિર્વિચાર બન્યો... વિચારોની બે હાથની તાળી

www.yashobhakti.guru

છૂટી; ને દ્વન્દ્વાતીતતાની, નિર્વિચારતાની એક જ હાથની તાળી વાગી : અવાજ કેટલો મધુર ! 'ૐ'...

•

નમો.

અરિહંત પ્રભુને નમસ્કાર. આપણા યુગના સાધનામનીષી પૂજ્ય પંન્યાસપ્રવર ભદ્રંકરવિજયજી મહારાજા નમસ્કાર મહામંત્રમાં આવતા 'નમો' પદને બહુ જ મહત્ત્વનું ગણાવે છે. તેઓશ્રી કહે છે કે 'અરિહંતાણં' આદિ પદો પાછળ મુકાયા છે; 'નમો' પદ પ્રારંભમાં છે. મતલબ કે તમારું ઝૂકવું મહત્ત્વનું છે.

પૂજ્યશ્રીજી આ વાતને વિસ્તારીને કહેતા :

આપણી સાધનામાં અવરોધક તત્ત્વ ત્રણ છે : રાગ (ગમો), દ્વેષ (અણગમો) અને અહંકાર. પણ તેમાંય અહંકાર મુખ્ય છે. 'હું'ને ગમો થાય છે ત્યાં રાગ. 'હું'ને ન ગમતું હોય ત્યાં દ્વેષ.

આ અહંકારને કાઢવા માટે નમસ્કાર ભાવ આપણને આપવામાં આવ્યો છે, એવું પૂજ્યશ્રીજી સમાપનમાં કહેતા.

•

અર્હતે.

અરિહંત પરમાત્મા.

આપણી પરંપરાએ બે શબ્દો આપ્યા : અરિહંત અને આર્હન્ત્ય. અરિહંત (પ્રભુ મહાવીર દેવ આદિ) વ્યક્તિ સ્વરૂપે છે. આર્હન્ત્ય શક્તિ રૂપે છે.

મહોપાધ્યાયશ્રી યશોવિજય મહારાજ 'પરમાત્મ-પંચવિંશતિકા'માં કહે છે :

व्यक्त्या शिवपदस्थोऽसौ,
शक्त्या जयति सर्वगः ॥ ३ ॥

વ્યક્તિ રૂપે પરમાત્મા મોક્ષમાં છે (સીમંધર દાદા આદિ વ્યક્તિ રૂપે અહીં પણ છે), શક્તિ રૂપે એ તત્ત્વ પૂરા બ્રહ્માંડમાં છવાયેલ છે. બ્રહ્માંડનો એક નાનકડો વિભાગ - ટિનીએસ્ટ પૉર્શન - પણ એવો નથી, જ્યાં પરમ ચેતનાના હસ્તાક્ષર ન હોય.

આ આર્હન્ત્ય જ આપણને સાધનામાર્ગે ગતિ કરાવે છે. મહોપાધ્યાય યશોવિજયજી મહારાજ એટલે જ કહે છે : 'તું ગતિ...' 'એ'ની કૃપા વિના સાધનામાર્ગે એક ઈંચ કે એક સેન્ટિમીટર પણ જઈ શકાતું નથી.

અરિહંત પ્રભુને નમન.

•

भगवते ।

ઐશ્વર્યથી છલકાતા છે પ્રભુ. બાહ્ય ઐશ્વર્યની પૃષ્ઠભૂમિ પરનું પ્રભુનું આન્તર ઐશ્વર્ય આપણે નિહાળવું છે.

સમવસરણમાં કે દેવછંદામાં સેવા કરતા મુનીન્દ્રો અને ચોસઠ ઈન્દ્રો આપણી બાજુ છે, પ્રભુની બાજુ છે પરમ ઉદાસીનદશા.

પૂજ્ય કાન્તિવિજય મહારાજે આ જ આયામ પકડ્યો છે :

'ત્રિગડે રતન સિંહાસન બેસી, વા૦
ચિહું દિશિ ચામર ઢળાવે રે;
અરિહંત પદ પ્રભુતાનો ભોગી,
તો પણ જોગી કહાવે રે...'

પ્રભુ પરમયોગી છે આ યોગ-ઐશ્વર્યના સંદર્ભમાં. જોકે, સ્વરૂપનો ભોગ સતત ચાલતો હોવાથી પ્રભુ પરમભોગી પણ છે !

•

www.yashobhakti.guru

પ્રભુનું બધું જ, બધું જ વિશિષ્ટ, ઐશ્વર્ય પૂર્ણ, મધુર. સમવસરણમાં અપાતી દેશના... શબ્દે શબ્દે જાણે કે માધુર્યનો સાગર ઠલવાઈ રહ્યો છે. પ્રભુને સુવર્ણ કમળ પર ચાલતા નિહાળીએ ને આંખો છલકાઈ ઊઠે.

देशना मधुरा, विहरणं मधुरम्...

मधुराधिपतेरखिलं मधुरम्...

•

परमात्मने ।

પરમાત્માને નમન.

પ્રભુનાં ચરણોમાં ઝૂકવું છે. પ્રભુની ભક્તિ કરવી છે. પરમાત્મ-ભક્તિની હૃદયંગમ વ્યાખ્યા નારદ ઋષિએ ભક્તિસૂત્રમાં આ રીતે આપી :

'सा त्वस्मिन् परमप्रेमरूपा... ।'

ભક્તિ એટલે પરમાત્માને વિષેનો પરમ પ્રેમ. ભક્તિની વ્યાખ્યા જાણવા ઉત્સુક વ્યક્તિને નારદ ઋષિ પૂછે છે : કુંડામાં રહેલ ફૂલને તેં ક્યારેય ચાહ્યું છે ? નાનકડા કોઈ બાળકને તેં ચાહ્યું છે ?

જવાબ હકારમાં મળતાં ઋષિએ કહ્યું : એ પ્રેમને તું સર્વોચ્ચ સપાટી પર લઈ જા. અને એ પ્રેમ પરમાત્મા પરનો હોય તો એને ભક્તિ કહેવાશે.

જો કે, સૂત્રના અનુવાદમાં મેં લખ્યું : પરમાત્મા વિષેનો પરમ પ્રેમ. પણ નારદ ઋષિ 'એને વિષે'નો પરમ પ્રેમ એમ લખે છે.

ભક્તને માટે 'એ' એટલે પરમાત્મા.. ભક્તનું વ્યાકરણ કેવું મઝાનું છે ! એમાં ત્રીજા પુરુષનું એકવચન જ છે : 'તે'. તે એટલે પરમાત્મા... પહેલા પુરુષમાં માત્ર 'હું' છે... પછી, હું 'તે'માં ભળી જાય. વ્યાકરણ પૂરું ! ભક્તિની અનુભૂતિ થઈ ગઈ.

પરમ પ્રેમનો મતલબ છે પૂર્ણ પ્રેમ. મહોપાધ્યાયશ્રી યશોવિજયજી યાદ આવે : 'મેરે પ્રભુસું પ્રગટ્યો પૂરન રાગ...'

કોઈ પણ પદાર્થ પર, વ્યક્તિ પર કે શરીર પર રાગ નહિ; માત્ર પ્રેમ પરમાત્મા તરફ જ : પૂર્ણ પ્રેમ. પરમ પ્રેમ. અમૃતરૂપ પ્રેમ...

•

શ્રી વેણીભાઈ પુરોહિત યાદ આવે : 'તમારા વિનાના અમે અમારા વિનાના.' પ્રભુ ! તારાં ચરણોમાં હું જો સંપૂર્ણતયા સમર્પિત ન થાઉં તો મારા હોવાનો કોઈ અર્થ નથી.

તમે જ પ્રાણ.

તમે જ સર્વસ્વ.

•

परमज्योतिषे ।

પ્રભુ છે પરમ જ્યોતિર્મય.

એ જ્યોતિર્મયનું મિલન કઈ રીતે કરવું તેની મજાની રીત મહોપાધ્યાય યશોવિજય મહારાજે બતાવી :

'જ્યોતસું જ્યોત મિલત જબ ધ્યાવે,

હોવત નહિ તબ ન્યારા...'

જ્યોતિર્મયનું ધ્યાન જ્યોતિર્મય બનીને જ કરી શકાય. પ્રભુ જ્યોતિર્મય છે. સાધકે જ્યોતિર્મય બનવું જોઈએ. શબ્દ

www.yashobhakti.guru

પૌદ્‌ગલિક અને તેથી અજ્યોતિર્મય. વિચાર પણ એ જ સ્તર પર આવે.

અનુભૂતિ જ જ્યોતિર્મય છે. સમભાવ આદિની આંશિક અનુભૂતિ જેની પાસે છે, એવો સાધક જ જ્યોતિર્મય પરમાત્મા સાથે અભેદમિલન કરી શકે. જાણે કે, સમભાવનું ઝરણું સમભાવના સમંદરમાં વિલીન થયું !

●

'પરમજ્યોતિષે'થી લાલ-પીળી જ્યોતિનો વિચાર નથી કરવાનો. 'પરમજ્યોતિઃ પંચવિંશતિકા'માં મહોપાધ્યાયજીએ કહ્યું :

केवलं नैव तमसः,
प्रकाशादपि यत्परम् ॥ ८ ॥

અંધકારથી પર એ પરમજ્યોતિ છે એ તો બરોબર, પણ એ પ્રકાશથી પણ પર છે.

પ્રકાશથી પણ પર છે પરમાત્મા; આ એટલા માટે કહ્યું છે કે જેથી આપણી કલ્પનાનો વિષય એ જ્યોતિ ન બને...

ઘણા લોકો આંખો બંધ કરે અને લાલ-પીળી જ્યોતિ દેખાય એટલે કહી દે : મને પ્રભુનું દર્શન થયું.

●

'પરમજ્યોતિષે...' એક સરસ લય 'પરમજ્યોતિઃ પંચ-વિંશતિકા'માં છે :

परमज्योतिषः स्पर्शा-
दपरं ज्योतिरेधते ।
यथा सूर्यकरस्पर्शात्,
सूर्यकान्तस्थितोऽनलः ॥ ६ ॥

પરમજ્યોતિના સ્પર્શ વડે સામાન્ય જ્યોતિ (સાધકની અંદર રહેલ સામાન્ય પ્રકાશ) વૃદ્ધિને પામે છે. જેમ સૂર્યકિરણોના સ્પર્શથી સૂર્યકાન્તમણિમાં રહેલ અગ્નિ પ્રકાશિત થાય છે તેમ.

પરમજ્યોતિનો સ્પર્શ કહ્યો. એ સંદર્ભમાં એક સરસ સૂત્ર છે : 'સમાપત્તિઃ ધ્યાનતઃ સ્પર્શના.' ધ્યાનમાં જઈને સાધક પ્રભુનું હૃદયમાં અવતરણ કરાવે છે, તે જ છે પરમજ્યોતિનો સ્પર્શ. અને એ સ્પર્શથી સાધકમાં રહેલ સામાન્ય જ્યોતિ વધે છે. અને છેલ્લે એ પરમજ્યોતિમાં ફેરવાઈ જાય છે.

●

परमपरमेष्ठिने ।

પ્રભુ ! પાંચ પરમેષ્ઠીઓમાં આપ પ્રધાન પદ પર છો.

સિદ્ધ ભગવંતોને સિદ્ધિ પદનો માર્ગ બતાવનાર તો આપ જ છો, પ્રભુ !

આચાર્ય ભગવંતો, ઉપાધ્યાય ભગવંતો અને મુનિવરો આપની અપાર કૃપાને પામીને પરમેષ્ઠી પદ પર પહોંચ્યા છે.

એક મુનિવર હમણાં મળેલ. એમણે એક સરસ વાત કરી કે પ્રભુએ મારા જેવાને પણ પરમેષ્ઠી પદ આપ્યું છે. [જે માત્ર પરમમાં જ રહે તે પરમેષ્ઠી. (परमे तिष्ठति इति परमेष्ठी.)]

મુનિવરના ચહેરા પર આનંદ ઝલકતો હતો : 'પ્રભુની કેવી આ કૃપા કે અનંત જન્મોનાં પરનાં વળગણમાંથી મને મુક્ત કરી તેમણે મને પોતાની સાથે જોડી આપ્યો !'

●

www.yashobhakti.guru

પરમ રસ મળે, અપરમ રસ છૂટે. તૈત્તિરિય ઉપનિષદમાં ઋષિ કહે છે : 'रसो वै सः'... પરમાત્મા જ છે રસ. બાકી બધા પદાર્થો છે કુચ્ચા !

પ્રભુના મુનિ, પ્રભુનાં સાધ્વીજી પરમમાં સ્થિત છે. મન પ્રભુને / પ્રભુની આજ્ઞાને આપ્યું છે ને !

ભગવદ્ગીતામાં શ્રીકૃષ્ણ કહે છે :

मय्येव मन आधत्स्व, मयि बुद्धिं निवेशय ।
निवसिष्यसि मय्येव, अत ऊर्ध्वं न संशयः ॥

'તારું મન અને તારી બુદ્ધિ મારે વિષે તું મૂકી દે.' શ્રોતા અર્જુન છે. એ પૂછે છે : 'એથી મને શું મળશે ?' અને મઝાનો આ કૉલ આવ્યો : 'પછી તું મારામાં જ રહીશ...'

●

પૂજ્યપાદ, ગીતાર્થમૂર્ધન્ય જયઘોષસૂરિ દાદા એકવાર જાપનો પ્રારંભ કરવા જઈ રહ્યા હતા. સૂરિમંત્રનો પટ્ટ સામે હતો.

ત્યાં જ એક મુનિરાજ આવ્યા. વંદના કરી.

સાહેબજી સમજી ગયા કે કંઈક પૂછવા માટે મુનિ આવેલ છે. પ્રેમથી કહ્યું : 'બોલ, તારે શું પૂછવું છે ?'

'સાહેબજી, આપ જાપ કરી લો ! પછી હું આવું.'

ગુરુ ભગવંતે કહ્યું : 'પંચ પરમેષ્ઠીમાં તારું સ્થાન છે. જીવંત પરમેષ્ઠીની અવજ્ઞા હું કરું તો પટ્ટમાં બેઠેલા પરમેષ્ઠી રીઝે ખરા કે ?'

મુનિવરની આંખમાં આંસુ. પ્રશ્ન પૂછ્યો. ગુરુદેવે શાન્તિથી જવાબ આપ્યો. અને પછી જાપ શરૂ કર્યો.

પંચમપદે બિરાજમાન પરમેષ્ઠી પ્રત્યે આ અહોભાવ એક ગીતાર્થમૂર્ધન્ય આચાર્ય ભગવંતનો !

●

परमवेधसे ।

શ્રેષ્ઠ વિધાતા / કર્તા. સાધનામાર્ગનું પૂરું કર્તૃત્વ પ્રભુનું છે; એટલે પ્રભુ સાધનામાર્ગના વિધાતા છે.

મહોપાધ્યાયશ્રી યશોવિજય મહારાજે 'આનંદ કી ઘડી આઈ...' સ્તવનામાં સાધનાનું પૂરું કર્તૃત્વ પ્રભુનાં ચરણોમાં મૂક્યું છે :

ત્યાગ વૈરાગ્ય સંયમ કે યોગ સે,
નિઃસ્પૃહ ભાવ જગાઈ;
સર્વસંગ પરિત્યાગ કરાકર,
અલખ ધૂન મચાઈ...
અપગત દુખ કહલાઈ...

પ્રભુ ! મારા નિસ્પૃહ ભાવને તેં જગાવ્યો. સર્વસંગનો ત્યાગ તેં કરાવરાવ્યો. અલખ(અલક્ષ્ય) પરમાત્માનો નાદ તેં મારી ભીતર મૂક્યો.

એની પહેલાં આ કડી આવી :

નિત્યાનિત્ય કા ભેદ બતાકર,
મિથ્યાદૃષ્ટિ હરાઈ;
સમ્યગ્જ્ઞાન કી દિવ્ય પ્રભા કો,
અંતર મેં પ્રગટાઈ...
સાધ્ય-સાધન દિખલાઈ....

શરીર આદિ અનિત્ય અને આત્મતત્ત્વ નિત્ય છે એવું સમજાવીને મારી મિથ્યાદૃષ્ટિને તમે હરી લીધી... સમ્યગ્જ્ઞાન તમે મને આપ્યું.

www.yashobhakti.guru

સ્વાધ્યાય આદિ સાધન છે અને સ્વરૂપદશાની પ્રાપ્તિ સાધ્ય છે; આવું જ્ઞાન તમે મને આપ્યું.

•

યાદ આવે 'અજિત-શાન્તિ' સ્તોત્ર. નંદિષેણ મુનિ તે સ્તોત્રના અંતે કહે છે : 'મમ ય દિસઉ સંજમે નંદિં...' પ્રભુ! રત્નત્રયી તેં મને આપી. હવે એ રત્નત્રયીના પાલનનો આનંદ પણ તું મને આપ !

પ્રભુ જ આપણી સાધનાના દાતા. અને યોગ (સાધનાના વિશિષ્ટ આયામોની પ્રાપ્તિ) તથા ક્ષેમ (સાધનાના વિસ્મૃત આયામોની પુનર્જાગૃતિ)ના કરનારા છે.

•

परमयोगिने ।

યોગનો એક અર્થ છે સમાધિ. સ્વરૂપ દશાની ધારામાં વહેવું તે. પ્રભુ પરમયોગી છે. પ્રભુ સ્વરૂપ દશામાં સ્થિત છે.

સ્વરૂપ દશા... સ્વયંસંપૂર્ણ દશા.

એ પરમયોગીને નમસ્કાર કરતાં પ્રાર્થક યાચે છે કે પ્રભુ! મને પણ સ્વયંસંપૂર્ણ દશાની આછીસી ઝલક આપો ને !

પ્રભુ કહે છે : બેટા ! તું સ્વયંસંપૂર્ણ છે જ. માત્ર તને તારી એ સ્થિતિની જાણકારી મળે એટલું જ બાકી છે.....

મહોપાધ્યાય યશોવિજયજી યાદ આવે :

'પ્રભુ મેરે ! તૂ સબ બાતે પૂરા...
પર કી આશ કહા કરે પ્રીતમ !
એ કિણ બાતે અધૂરા ?'

સાધકની નિર્મળ ચેતનાને અહીં પ્રભુ તરીકે સંબોધાઈ છે. હે આત્મન્ ! તું બધી રીતે પરિપૂર્ણ છે. બીજાની આશા તું કેમ રાખે છે ? તું કોઈ રીતે અધૂરો નથી.

એ પરિપૂર્ણ દશાને પામવા અત્યારે શું કરી શકાય ? મહોપાધ્યાયજીના શબ્દોમાં :

'પરસંગ ત્યાગ લાગ નિજ રંગે,
આનંદવેલી અંકુરા;
નિજ અનુભવ રસ લાગે મીઠા,
જિમ ઘેબર મેં છૂરા...'

પરનો સંગ છોડીને જ્યાં તું નિજના સંગમાં આવીશ, તારી આનંદની વેલડી અંકુરિત થશે... એ આનંદનો રસ એટલો તો વધશે કે પછી તું સતત એના કેફમાં જ રહીશ.

ઘેબરના ટુકડા કરવા માટે નાખેલ છરી ચાસણીથી લથબથ થઈ જાય છે, તેમ તું તારા આનંદરસથી પૂર્ણ બની જઈશ.

અનુભૂતિનો આસ્વાદ !

કેવો તો એ અદ્ભુત હોય...

ચિદાનંદજી મહારાજ કહે છે : 'જિણે એ પિયાલા પિયા તિનકું, ઔર કેફ રતિ કૈસી ?' કેફ 'એ'નો જ. બીજા કશાનો નહિ.

•

પ્રસિદ્ધ કવિ શ્રી સુરેશ દલાલ અનુભૂતિ વિષે મઝાની કેફિયત આપે છે :

અનુભવીને એકલું આનંદમાં રહેવું રે,
કોઈને કાંઈ કશું નહિ કહેવું રે...
શબ્દોમાં તો ઊતરી આવે આનંદના પડછાયાજી,
પડછાયાની વાત કરો તો વાતની વળગે માયાજી;

www.yashobhakti.guru

છાનું છાનું છંદમાં વહેવું રે,
અનુભવીને એકલું આનંદમાં રહેવું રે...

આનંદ એ તો દરિયા જેવો, પરપોટા શું જાણેજી,
કાંઠે બેસી અમથા અમથા દરિયાને વખાણેજી;
કાંઈ કશુંય કહીએ એ તો,
એના જેવું તેના જેવું રે,
અનુભવીને એકલું આનંદમાં રહેવું રે...

•

શબ્દમાં આનંદ શી રીતે ઊતરે ? એ તો હોય એના પડછાયા. પડછાયાની વાત કરવાનો શો અર્થ ?

આનંદ દરિયો છે, શબ્દો છે પરપોટા. શબ્દો દ્વારા તમે દરિયાને કેમ માણી શકો ? એવી વ્યક્તિ કહેશે : આ અનુભવ આવો ને આ તેવો. પણ અનુભૂતિને માણી જ નથી; તે શબ્દોમાં જવા કોશિશ ન કરે. અનુભૂતિ તરફ ડગ માંડે.

•

परमेश्वराय ।

પરમ ઐશ્વર્યથી છલકાતા પ્રભુને શબ્દોથી કઈ રીતે 'જોઈ' શકાય ?

અને છતાં શબ્દ વિના પણ હમણાં તો કયો ઉપાય છે? - અનુભૂતિ ન થાય ત્યાં સુધી. જો કે, અનુભૂતિ ક્યાં દૂર છે ? પ્રભુની કૃપા : અનુભૂતિ આ રહી !

શ્રી નીતિન વડગામાનું એક ગીત યાદ આવે :

શબ્દ રૂપે અવતરે કેવળ કૃપા,
શ્વાસમાં છાને પગે પણ સંચરે કેવળ કૃપા...

ઝાડ અને ઝરણાં બધાં વ્હેતાં રહે છે આંખમાં,
સામટું આકાશ પણ ટોળે વળે છે પાંખમાં;
વ્હાલનું વાદળ થઈને ઝરમરે કેવળ કૃપા...

કોઈ આવીને બધો અંધાર ઉલેચી ગયું,
છેક ઊંડે એમ આપોઆપ અજવાળું થયું;
એ જ છે આધાર સાચો આખરે કેવળ કૃપા.

•

એ કૃપાએ અજ્ઞાનનાં અંધારા ઉલેચ્યાં, ભીતર ઝળાંહળાં. અને પ્રભુના પરમ ઐશ્વર્યનું - ઉદાસીન દશાનું દર્શન થયું.

•

तमसःपरस्तात् सदोदितादित्यवर्णाय ।

પ્રભુને ન શબ્દો વડે પામી શકાય, ન વિચારો વડે. છતાં, શબ્દો દ્વારા થતું આ વર્ણન પરમતત્ત્વની સમીપે જવાની ઝંખનાને જગવે છે અને માટે તે બહુ જ ઉપકારક છે.

સંત કબીરજી કહે છે :

'શબ્દ શબ્દ બીચ અંતરા,
સાર શબ્દ ગ્રહી લેય;
જો શબ્દે સાહિબ મિલે...'

જે શબ્દો દ્વારા પ્રભુ મળે કે પ્રભુને મેળવવાની તીવ્ર ઝંખના જાગે તે શબ્દો સારરૂપ છે. બાકીના અસાર શબ્દો.

•

શબ્દ પછી સૂક્ષ્મ છે વર્ણ / રંગ. લોગસ્સ સૂત્રમાં વર્ણધ્યાન દ્વારા રૂપાતીત ધ્યાનમાં જવાની વાત છે.

www.yashobhakti.guru

ચંદેસુ નિમ્મલયરા,

આઈચ્ચેસુ અહિયં પયાસયરા ।

સાગરવરગંભીરા,

સિદ્ધા સિદ્ધિં મમ દિસંતુ ॥

અહીં પહેલા ચરણમાં શ્વેત વર્ણ પર ચિત્તને એકાગ્ર કરવાનું કહ્યું છે. આજ્ઞાચક્ર પર સફેદ જ્યોતિર્બિન્દુ દેખાય છે. અને સાધક પોતાની ચેતનાને ત્યાં એકાગ્ર બનાવે છે.

એ પછી, બીજા ચરણમાં લાલ જ્યોતિર્બિન્દુ પર સાધકે પોતાની ચેતનાને એકાગ્ર કરવી છે.

ત્રીજા ચરણે જ્યોતિર્બિન્દુ જ્યોતિઃસમુદ્રમાં ફેરવાય છે. સાધકની આસપાસ ચોપાસ, પરમચેતનાનો સમંદર લહેરાઈ રહ્યો છે; અને તેમાં સાધકનું અહમ્ ઓગળતું જાય છે...

•

વર્ણધ્યાન સાધન-એકાગ્રતા છે. ચંચળ મનને એક બિન્દુ પર સ્થિર કરવા માટે એ બહુ ઉપયોગી છે. કારણ કે એ એકાગ્રતા સ્વરૂપધ્યાનની દિશામાં જવા માટે બહુ આવશ્યક થઈ રહેશે.

•

શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ બંગાળી ભાષામાં એક સરસ ધ્યાન સૂત્ર આપતા : મૉને, કૉને, બૉને...

(મૌનમાં, ખૂણામાં, વનમાં.)

સાધક જંગલમાં પણ એકદમ એકાન્ત જગ્યા પસંદ કરે. મૌનમાં ડૂબી જાય : શબ્દોના ને વિચારોના.

ધ્યાન ક્યાં દૂર છે ?

•

જાપ, કોઈ ધારણા (વર્ણ વગેરેની) આ બધું સાધન-એકાગ્રતા છે. સચરાચરમાં ફરતા મનને એક ખૂંટી પર બાંધવાની વાત.

આ સાધન-એકાગ્રતા પછી સાધ્ય-એકાગ્રતા મળે. સાધ્ય-એકાગ્રતા દ્વારા સ્વગુણોની કે સ્વરૂપદશાની આછીસી ઝાંખી મળે.

•

અંધકારને પેલે પાર રહેલ, હંમેશા ઊગતા સૂર્યના વર્ણવાળા પ્રભુને નમસ્કાર...

ભક્ત વર્ણધ્યાન દ્વારા સ્વરૂપસ્થિતિને પામે છે; એવો ઈશારો અહીં છે.

•

समूलोन्मूलितानादि-सकलक्लेशाय ।

પરમ ચૈતન્ય.. સકલ ક્લેશોથી મુક્ત...

એ પરમાત્માને નમસ્કાર કરતાં શું થાય એની હૃદયંગમ પ્રસ્તુતિ પૂજ્ય દેવચન્દ્રજી મહારાજે પ્રભુ મહાવીર દેવની સ્તવનામાં આપી :

સ્વામી દરિસન સમો નિમિત્ત લહી નિર્મલો,

જો ઉપાદાન એ શુચિ ન થાશે;

દોષ કો વસ્તુનો અહવા ઉદ્યમ તણો,

સ્વામિસેવા સહી નિકટ લાશે...

નિર્મળ, નિર્મળ પ્રભુના રૂપને જોઈને જ ભક્ત નિર્મળ બની જાય.

પ્રભુરૂપને નિહાળતાં પહેલાં તો આશ્ચર્ય થાય છે : આવી નિર્મળતા શું હોઈ શકે ? 'તાહરી શુદ્ધતા ભાસ આશ્ચર્યથી...' સુમતિનાથ પ્રભુની સ્તવનામાં પૂ. દેવચન્દ્રજી મહારાજે કહ્યું.

www.yashobhakti.guru

આપણને એ નિર્મળ દશાને પામવામાં અવરોધ છે : હૃદયની અશુદ્ધિ. બની શકે કે ઉપાદાન અત્યંત ગરબડિયું હોય અથવા ઉપાદાનની અશુદ્ધિ (ભીતરી અશુદ્ધિ) ઓછી હોય પણ સાધકનો પરિશ્રમ પાંખો પડતો હોય.....

બન્ને પરિસ્થિતિ માટે માર્ગ એક જ : 'પ્રભુની ભક્તિ..'

આજ્ઞાપાલન એ શ્રેષ્ઠ ભક્તિ છે. પ્રભુ કહે છે કે રાગ, દ્વેષ આદિ ક્લેશો તારું મૂળ સ્વરૂપ નથી. તારું મૂળ સ્વરૂપ જ્ઞાન અને આનંદ આદિથી પરિપૂર્ણ છે.

એટલે, ઉપાદાનશુદ્ધિ માટેની સાધના તે પ્રભુભક્તિ.

•

મૂળ સહિત બધા જ ક્લેશોને જેમણે ઉખાડીને ફેંકી દીધા છે એવા પ્રભુને નમન !

પ્રભુ ! મારા મનના ક્લેશોને દૂર કરો !

એક જ વિનંતી કરું : પ્રભુ ! મારી સાથે રહેજો !

કવિ શ્રી નીતિન વડગામા કહે છે :

સાહિબ, સાચી સંગત દેજો !
પડછાયાની જેમ અમારી પડખે પળપળ રહેજો !

ડગલે પગલે પગમાં આખા
રસ્તાઓ અટવાતા,
વરસાદી વાદળના અમને
અર્થ નથી સમજાતા;
ભીનપવરણું ઝરણું થઈને રગરગમાં જઈ વહેજો !
સાહિબ, સાચી સંગત દેજો !

• • •

www.yashobhakti.guru

www.yashobhakti.guru

આધાર સૂત્ર

ॐ नमो अर्हते भूर्भुवःस्वस्त्रयीनाथ-
मौलि-मन्दारमालार्चित-क्रमाय
सकलपुरुषार्थयोनिनिरवद्यविद्याप्रवर्तनैक-
वीराय नमःस्वस्तिस्वधास्वाहावषडर्थै-
कान्तशान्तमूर्तये भवद्भाविभूतभावाव-
भासिने कालपाशनाशिने सत्त्वरजस्-
तमोगुणातीताय अनन्तगुणाय वाङ्-
मनोऽगोचरचरित्राय पवित्राय करण-
कारणाय तरण-तारणाय सात्त्विक-
दैवताय तात्त्विक-जीविताय निर्ग्रन्थ-
परमब्रह्महृदयाय योगीन्द्र-प्राणनाथाय
त्रिभुवन-भव्यकुलनित्योत्सवाय विज्ञानानन्द-
परब्रह्मै-कात्म्य-सात्म्य-समाधये हरिहर-
हिरण्यगर्भादिदेवतापरिकलितस्वरूपाय
सम्यक्-श्रद्धेयाय सम्यग्-ध्येयाय सम्यक्-
शरण्याय सुसमाहित-सम्यक्-स्पृहणीयाय ॥ २ ॥

www.yashobhakti.guru

2

‘જિહાં રસ તિહાં નવિ ગાંઠો રે...’

ॐ नमो अर्हते ।

भूर्भुवःस्वस्त्रयीनाथमौलिमन्दारमालार्चितक्रमाय ।

સંત નિવૃત્તિનાથે કહેલું કે તેઓ આઠ વર્ષની વયના હતા. ગુરુ પાસે ગયા. ગુરુનાં ચરણોમાં ઝૂક્યા અને ઊભા થયા ત્યારે અહંકાર વિસર્જિત થયેલ હતો. ગુરુ જે જ્ઞાન આપવા માગતા હતા, તે બધું મળી ગયું તેમને. મઝાની રીતે આ વાત એમણે સમજાવી : ખાલી ઘડાને નદીના પ્રવાહમાં મુકાય અને તે ભરાઈ જાય એ રીતે હું શૂન્ય પણ બન્યો, પૂર્ણ પણ બન્યો.

www.yashobhakti.guru

પ્રભુનાં ચરણોમાં ઝૂકીને આપણે ખાલી થઈએ, અહંકાર શૂન્ય બનીએ; આપણને પ્રભુ સ્વભાવપૂર્ણ બનાવી દે.

●

અહોભાવની ધારામાં ભક્ત અહંશૂન્ય બને છે અને પરમશક્તિ તેને ભરી દે છે.

ઝૂકો અને પામો !

તો, પ્રભુનાં ચરણોમાં ઝૂકવા કોણ પડાપડી ન કરે ?

દેવેન્દ્રો પ્રભુનાં ચરણોમાં ઝૂકતા ત્યારે તેમના કંઠમાં રહેલી કલ્પવૃક્ષનાં ફૂલોની માળા દ્વારા પ્રભુનાં ચરણ-કમળ પુજાતાં હતાં. અસુરેન્દ્રો અને સમ્રાટો પણ એ ચરણોમાં ઝૂકવા લાલાયિત રહેતા.

●

ઝૂકવું. પ્રભુનાં ચરણોમાં.

પ્રભુની આજુબાજુ ચામરો વીંઝાતાં હોય છે. એ ચામરો આકાશમાં અધ્ધર જ રહેતાં હોય છે.

પદ્મવિજય મહારાજ ચામરના હૃદય(?)ના ભાવોને અભિવ્યક્ત કરતાં કહે છે : 'જે નમે અમ પરે, તે ભવિ ઊર્ધ્વ ગતિ લહે રે...' જે ઝૂકે તે ઊંચાઈને પામે !

●

सकलपुरुषार्थयोनिनिरवद्यविद्याप्रवर्तनैकवीराय ।

પ્રભુને સિદ્ધસેનસૂરિજીએ ગુરુ તરીકે પણ કલ્પ્યા છે; આ જ શક્રસ્તવમાં, છેડે. 'દેવો ધર્મો ગુરુઃ પરઃ'.

સદ્ગુરુ શું કરે ?

અવિદ્યાથી આપણને મુક્ત કરે. વિદ્યાના પ્રવાહમાં આપણને મૂકી દે.

પરંપરામાં આવેલો એક સરસ શ્લોક છે :

अज्ञानतिमिरान्धानां, ज्ञानाञ्जनशलाकया ।
नेत्रमुन्मीलितं येन, तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥

અગણિત સમયથી અવિદ્યા [જે હું નથી, તેને (શરીર આદિને) હું માનવાની પ્રક્રિયા]માં રાચતા આવેલ મનુષ્યને સદ્ગુરુ વિદ્યા આપે છે. હવે ભ્રમણા ગઈ.

તમે શરીરને પેલે પારની ઘટના છો. મનને પણ પેલે પારની. નામથી પણ દૂર, દૂર છો તમે... આ વિદ્યા.

આ વિદ્યા બધા જ શુભ પ્રયત્નોની ગંગોત્રી છે. એ ગંગોત્રી બિન્દુથી શુભ પ્રવૃત્તિ અને શુભ વૃત્તિની સરવાણી સતત વહ્યા કરશે.

●

વિદ્યા; જે પ્રભુ દ્વારા, ગુરુ દ્વારા, તેમણે કહેલ ગ્રન્થોના અધ્યયનથી મળે છે.

શ્રી નીતિન વડગામાના એક ગીતના શબ્દો છે :

પોથીના પરતાપે ક્યાં ક્યાં પૂગિયા...

પ્હેલેથી ઝાલી પોથીની આંગળી,
રોમે રોમે વાગી જાણે વાંસળી;
મોંઘેરી મોલાતું લાગે પાંગળી,
અંદરની આંખ્યુંથી અક્ષર ઘૂંટિયા...

પળ પળ પડખે રહી પોથી પંપાળતી,
ડગમગ થાતા જીવતરને સંભાળતી;
દીવો થઈ મારગ આખો અજવાળતી,
પાતાળે મ્હોર્યાં છે મબલક મૂળિયાં...

●

www.yashobhakti.guru

नमः-स्वस्ति-स्वधा-स्वाहा-वषडर्थैं-कान्तशान्तमूर्तये ।

પરમતત્ત્વ નિરવધિ શાન્તિમાં ડૂબેલું છે. પરમ ઉદાસીનભાવમાં.

તમે એને કંઈ પણ સમર્પો, એના પરમ ઉદાસીનભાવમાં રતીભાર પણ ફરક પડતો નથી.

'સ્વાહા' સમર્પણ માટેનો બીજમંત્ર છે. ભક્ત પોતાના અહંકારને કે ક્રોધને પ્રભુનાં ચરણોમાં સમર્પિત કરે છે.

સમર્પણ ભક્ત તરફ ખૂલે છે. પ્રભુ તરફ તો ખૂલે છે માત્ર પરમ ઉદાસીનતા.

મંત્રના બીજાક્ષરોમાં 'નમઃ' સંપત્તિકર બીજ છે. 'સ્વસ્તિ' કલ્યાણકર બીજ છે. 'સ્વધા' તુષ્ટિકર બીજ છે. 'સ્વાહા' સમર્પણ સૂચકબીજ છે. 'વષટ્' વશીકરણનો મંત્ર છે. (કર્મોના ઉદયમાં ઉદયાધીન ન બનતાં સ્વસત્તાધીન બનનાર સાધકે કર્મોને, અપેક્ષાએ, વશમાં જ લીધાં કહેવાય ને !)

પ્રભુ દ્વારા આધ્યાત્મિક સંપત્તિ, કલ્યાણ-યાત્રા, સ્વમાં જ સંતુષ્ટ રહેવાની વૃત્તિ, વૈભાવિક 'હું'નું સંપૂર્ણ સમર્પણ વગેરે મળે છે.

આપણને પ્રભુના પ્રભાવે જ આ બધું મળે છે. પણ પ્રભુ પોતે સ્વમાં જ પ્રતિષ્ઠિત છે.

•

નમઃ, સ્વસ્તિ, સ્વધા, સ્વાહા, વષટ્ એક બાજુ છે. નિશ્ચલ શાન્ત દશામાં ડૂબેલ પરમતત્ત્વ બીજી બાજુ છે.

•

भवद्भाविभूतभावावभासिने ।

પ્રભુ ત્રણે કાળના ભાવોને એક સાથે જાણે છે.

આ સંદર્ભને આપણી સાધના પુષ્ટ કરવામાં આપણે ઉપયોગી બનાવી શકીએ.

મયણાસુંદરીએ આ જ લય પકડેલો. શ્રીપાળજીના હાથ પકડીને ચૉરીમાં બેઠેલા મયણાસુંદરી. કોઢથી જેમની કાયા છલકાઈ રહી છે તેવી વ્યક્તિ સાથે જીવનભર રહેવાનું ?

કઈ રીતે આ સહ્ય બને ? શ્રીપાળ રાસની મઝાની પંક્તિ છે :

'મયણા મુખ નવિ પાલટે રે,
અંશ ન આણે ખેદ;
જ્ઞાનીનું દીઠું હુવે રે...'

મયણાસુંદરીના ચહેરાની રેખા નથી બદલાતી કે નથી હૃદયમાં વિષાદ જન્મતો. કેમ ? જ્ઞાની ભગવંતોએ જ્ઞાનમાં જોયું છે, તેવું જ બની રહ્યું છે. જ્ઞાનીઓના જ્ઞાનનો તો સ્વીકાર જ હોય ને !

•

પ્રતિકૂળ ઘટના ઘટે ત્યારે આ પદનું, આ વિશેષણનું ચિંતન કરવું. થશે કે પ્રભુએ પોતાના જ્ઞાનમાં જોયેલું હતું કે આ જ રીતે બનવાનું છે. તો મારે એ ઘટનાનો સ્વીકાર જ કરવો જોઈએ ને !

અને ઘટના ઘટી ગઈ. તમે સતત એ વિચારમાં રહેશો કે આ ઘટના કેમ ઘટી, મારા માટે જ કેમ આમ થયું..... આથી શું થશે ? ઘટિત થયેલ ઘટના ફરીથી બીજી રીતે ઘટવાની છે ? સ્વીકાર સિવાય બીજો કોઈ માર્ગ અહીં રહેતો નથી.

•

www.yashobhakti.guru

कालपाशनाशिने ।

કાળના બંધનથી પ્રભુ મુક્ત છે.

અને ભક્તને પણ એ બંધનથી પ્રભુ મુક્ત કરે છે.

એ માટે પ્રભુએ વર્તમાન યોગની સાધના આપી. ભૂતકાળનું સ્મરણ નહિ, ભવિષ્યનો વિચાર નહિ; માત્ર વર્તમાન એક ક્ષણમાં ઉદાસીન ભાવે રહેવું તે વર્તમાન યોગ.

આદ્ય શંકરાચાર્યજી યાદ આવે :

अतीताननुसन्धानं, भविष्यदविचारणम् ।
औदासीन्यमपि प्राप्ते... ॥

•

પરમપાવન શ્રી આચારાંગજીનું એક સૂત્ર છે :

'खणं जाणाहि पंडिए'... હું એનો મુક્ત અનુવાદ આવો કરું છું : પ્રભુ કહે છે, 'બેટા ! તું મને એક ક્ષણ આપીશ ?' જીવન જેની કૃપાથી મળ્યું, એને ક્ષણ આપવાની 'ના'નો તો સવાલ જ ન હોય. ભક્તે કહ્યું : 'જી, આપી.'

પ્રભુ અહીં સદ્‌ગુરુના રૂપમાં છે. સદ્‌ગુરુ શું કરે, ખ્યાલ છે ? તમે આંગળી આપો તો પહોંચો પકડે. પહોંચો આપો તો હાથ... અને હાથ આપ્યો તો આખા ને આખા તમે ગયા... તમારા 'હું'ને છીનવવાની કેવી મજાની આ કળા !

પ્રભુ કહે છે : વાહ ! તું સરસ દીકરો ! મેં કહ્યું ને તેં તરત સમર્પણ કર્યું ક્ષણનું. પણ બેટા ! મને જે ક્ષણ તું સમર્પિત કરે તે ગંદી – અશુભ વિચારોથી ઘેરાયેલી ચાલે ? યા તો તું શુભ ક્ષણ – અહોભાવ વાળી આપ, યા તો શુદ્ધ ક્ષણ આપ !

આ શુદ્ધ ક્ષણ એટલે જ વર્તમાન યોગ.

•

सत्त्वरजस्तमोगुणातीताय ।

ત્રિગુણાતીત છે પ્રભુ. સ્તવનાકારે આ જ લયમાં કહ્યું: 'તું નિર્ગુણ, હું તો ગુણધારી...' પ્રભુ ! તું સત્ત્વ, રજસ્ અને તમસ્ ગુણથી પર છે. હું એમનાથી ઘેરાયેલો છું.

રજસ્ એટલે રાગ. તમસ્ એટલે દ્વેષ. સત્ત્વ એટલે શુભ કાર્યો. પ્રભુ આ ત્રણેથી મુક્ત છે. કારણ કે પ્રભુ તો અસ્તિત્વની / being ની ધારામાં જ છે.

•

સાધક માટે પણ એક મઝાની પદ્ધતિ બતાવાઈ છે. અને તે છે કર્તૃત્વમુક્ત કાર્યની.

સંપ્રતિ મહારાજના પૂર્વજન્મની કથામાં, આપણે જાણીએ છીએ તેમ, મુનિવરને ભિક્ષુક કહે છે : મને જમવાનું આપો ! મુનિવરે કહ્યું : આ ભિક્ષા અમે મેળવી રહ્યા છીએ, પણ એ પર અધિકાર અમારો નથી. અમારા ગુરુદેવનો છે.

આ જ સંદર્ભમાં પૂર્વનો એક અનૂઠો શબ્દ છે : નિમિત્ત. 'પ્રભુએ મને નિમિત્ત બનાવ્યો. એ શુભ કાર્ય એ ક્ષણે થવાનું જ હતું, પણ એ માટે પ્રભુએ મને પસંદ કર્યો.'

પ્રવચન આપ્યા પછી સુધર્મા પીઠથી ઊતરતા સમયે મારી આંખો ભીની હોય છે. અને આંખોની એ ભીનાશ પ્રભુને કહેતી હોય છે કે –

'પ્રભુ ! તારી પાસે તો અગણિત સાઉન્ડ સિસ્ટમ્સ હતી; અને છતાં તેં મને નિમિત્ત રૂપ બનાવ્યો. પ્રભુ ! તું મારા કંઠેથી વહ્યો ! તારો ઋણી છું.'

•

www.yashobhakti.guru

ત્રિગુણાતીત પ્રભુ.

ન રજસ્, ન તમસ્, ન સત્ત્વ.. પ્રભુ ! અમારી અત્યારની ભૂમિકા પર સત્ત્વ ગુણ ભલે રહે, પણ એનો અહંકાર ન રહો !

જે પણ શુભ કાર્ય થાય તેને તારાં ચરણોમાં જ હું સમર્પિત કરી દઉં. આ જ લયમાં શક્રસ્તવને છેડે કહેવાયું :

'ગૃહાણાસ્મત્કૃતં જપમ્'... પ્રભુ ! મેં જાપ કર્યો એનું કર્તૃત્વ તું લઈ લે !

અમારા રજસ્ અને તમસ્‌ને હરો ! અમારા સત્ત્વને વિશુદ્ધ બનાવો !

●

अनन्तगुणाय ।

જ્ઞાન, આનંદ આદિ અનેક ગુણોથી પરિપૂર્ણ પરમાત્મા છે.

આ વિશેષણમાં જ્યારે સાધક ઊંડો ઊતરે છે ત્યારે પ્રભુના ગુણોની આંશિક ઝલક મેળવવા એ લાલાયિત બને છે.

એક સરસ પ્રશ્ન એક સાધકે કરેલો : પ્રભુના અનંત ગુણો છે. ધારો કે આજથી એક એક ગુણનું અનુપ્રેક્ષણ અને આંશિક અનુભવન કરવું છે, તો કયા ગુણથી શરૂઆત કરવી ?

ગુરુદેવે કહ્યું : તને જે દોષ તીવ્રતાથી ખૂંચે છે, તેનાથી વિરુદ્ધ પ્રભુના ગુણથી પ્રારંભ કરવો.

રાગ પીડે છે, તો વીતરાગતા ગુણથી શરૂઆત કરવી. ક્રોધ પીડે છે, તો સમત્વ ગુણથી શરૂઆત કરવી.

●

પ્રભુ અનંત ગુણના સ્વામી. આપણને થોડાક તો આપે જ ને ! મહોપાધ્યાય યશોવિજયજી યાદ આવે :

ખોટ ખજાને કો નહિ,
દીજિયે વાંછિત દાનો રે...

●

આપણા કવિ હરીન્દ્ર દવેની મઝાની પ્રસ્તુતિ છે :

શબ્દોની સંગત દઉં છોડી,
મારા સાધુ ! (મારા પ્રભુ !)
મને આપો એક અનહદનો સૂર...

●

અનહદનો - પેલે પારનો સૂર સંભળાય (આનંદની વીણા અંદર બજી ઊઠે) અને શબ્દો છૂટી જાય.

પ્રભુ ! તારા ગુણનો અંશ આપી આનંદનો અનુભવ કરાવ.

●

वाङ्मनोऽगोचरचरित्राय ।

દત્તાત્રેયજી લિખિત અવધૂત ગીતાનો (૮/૧) એક શ્લોક યાદ આવે છે :

त्वद्-यात्रया व्यापकता हता ते,
ध्यानेन चेतःपरता हता ते ।
स्तुत्या मया वाक्परता हता ते,
क्षमस्व नित्यं त्रिविधापराधान् ॥

કેટલી અદ્ભુત સ્તવના !

પ્રભુ ! મેં યાત્રા કરી; પણ તું તો સર્વવ્યાપી છે. તો આ યાત્રા વડે તારી સર્વવ્યાપિતાને મેં ન સ્વીકારી.

www.yashobhakti.guru

પ્રભુ ! તારું ધ્યાન મેં કર્યું.

ચિત્તને એકાગ્ર બનાવવાની કોશિશ કરી. પણ આથી તો, તારી ચિત્ત દ્વારા અગમ્ય હોવાની વાતને મેં તોડી.

પ્રભુ ! આ સ્તુતિ વડે તારા ગુણોને મેં સ્તવ્યા; પણ હું ભૂલી ગયો કે તું વાણીનો વિષય નથી.

પ્રભુ ! મારા આ અપરાધોની માફી આપો !

•

આ વાતનો એક મઝાનો લય મહોપાધ્યાય યશોવિજયજીએ સ્તવનામાં આપ્યો :

દેખી રે અદ્ભુત તાહરું રૂપ,
અચરિજ ભવિક અરૂપી પદ વરેજી;
તાહરી ગત તું જાણે હો દેવ !
સમરણ ભજન તે વાચક જસ કરેજી...

પ્રભુ ! તારા અદ્ભુત રૂપને જોઈને ભક્તો અરૂપી પદને પામે છે. આ કેવું તો મજાનું આશ્ચર્ય છે !

પણ, તારી લીલા તું જાણે, પ્રભુ ! અમારી કલ્પનાની પેલે પારની આ લીલા છે તારી.

એટલે, મારે મારા મનનો પ્રવેશ આવી બાબતોમાં કરાવવાનો નથી. 'તાહરી ગત તું જાણે હો દેવ !' હું તો તારું સ્મરણ અને ભજન કર્યા કરીશ... 'સમરણ ભજન તે વાચક જસ કરેજી.'

વાણી અને મનને અગોચર ચરિત્રવાળા પ્રભુને નમન.

•

पवित्राय ।

કોઈ ઘટના બીજી એવી કોઈ જ ઘટના જોડે ન સરખાવાય તેવી - અનુપમેય હોય ત્યારે કવિઓ શું કરે ?

અનુપમેય ઘટનાની અનુપમેય તરીકે પ્રસ્તુતિ કરવી તે પણ અલંકાર (કાવ્યમાં ચમત્કૃતિ લાવવાનો પ્રયાસ) ગણાય છે. જેમ કે, 'રામ-રાવણનું યુદ્ધ રામ-રાવણના યુદ્ધ જેવું હતું.'

પ્રભુની પવિત્રતા પણ અનુપમેય જ છે ને ! એવી પવિત્રતા બીજી કોની હોઈ શકે ?

એ પવિત્રતાને જોઈને ભક્તને જે આહ્લાદ સાથે આશ્ચર્ય થાય છે, એની પ્રસ્તુતિ પૂ. દેવચન્દ્રજી મહારાજના શબ્દોમાં : 'અહો ! શ્રી સુમતિજિન ! શુદ્ધતા તાહરી...' આટલું નિર્મળ સ્વરૂપ !

•

करण-कारणाय ।

પોતાની નિર્મળ દશા પ્રભુએ પામી.. અને ભક્તને એવી નિર્મળ દશા આપનાર પણ પ્રભુ છે.

પ્રભુનું નિર્વિકલ્પ દર્શન જ્યારે ભક્ત કરે છે ત્યારે પ્રભુના મુખ પર દેખાતી નિર્મળતા મેળવવા માટે ભક્ત લાલાયિત બને છે. અને એક સૂત્ર છે : તીવ્ર ઝંખના અને પ્રાપ્તિ વચ્ચે કોઈ અંતર નથી હોતું.

પ્રભુનું પૂરું અસ્તિત્વ પ્રશમ રસને વહાવતું હોય છે. 'દીઠો સુવિધિ જિણંદ, સમાધિરસે ભર્યો હો લાલ...'

આ દર્શન, તીવ્ર ઝંખના અને પ્રાપ્તિ !

•

www.yashobhakti.guru

तरण-तारणाय ।

પ્રભુ તરેલ તો હોય જ. પણ જ્યારે 'તારણાય' બોલીએ ત્યારે શું થાય ? હર્ષથી નાચવાનું મન થઈ જાય. પ્રભુ જ તારક છે, તો મારે વળી ફિકર શાની ?

સ્તવનાકારે તો કહ્યું : 'મુજ સરીખા મેવાસીને, પ્રભુ જો તું તારે; તારક તો જાણું ખરો, જુઠ્ઠું બિરુદ શું ધારે ?'

પ્રભુ ! શ્રેણિકજી, સુલસાજી કે રેવતીજીને તેં તાર્યા; પણ એ તો તરે એવાં જ હતાં. મારા જેવા અજ્ઞાનીને જો તું તારે તો હું માનું કે તું ખરેખર તારક છે.

પ્રભુ ! તું મને તારવાનો જ છે એ પૂરી શ્રદ્ધા છે.

તું સદ્‌ગુરુનો યોગ કરાવી આપીશ, કલ્યાણમિત્રનો યોગ કરાવી આપીશ. અને એ રીતે તું મને સંસાર-સાગરને પેલે પાર લઈ જઈશ એ નક્કી છે.

બહુ જ મોટું આશ્વાસન રૂપ આ પદ છે : 'તારણાય...'

•

મહાકવિ ધનપાલે તો એવો મઝાનો આયામ આ સંદર્ભે પકડ્યો છે કે આપણે દિંગ થઈ જઈએ. 'ઋષભ પંચાશિકા'માં તેઓ કહે છે :

होही मोहुच्छेओ तुह सेवाए,
धुवत्ति नंदामि ।
जं पुण न वंदिअव्वो,
तत्थ तुमं तेण झिज्झामि ॥

પ્રભુ ! તારી ભક્તિથી - આજ્ઞાપાલન દ્વારા મોક્ષ મળશે જ એનો આનંદ છે. પણ ત્યાં આવ્યા પછી હું તને વંદન નહિ કરી શકું, તારી ભક્તિ નહિ કરી શકું આ વાત મને મૂંઝવે છે...

•

'તરણ-તારણાય'નો અર્થ આવો પણ કરી શકાય : જેના વડે તરાય તે તરણ એટલે કે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર આદિની સાધના. એ સાધના આપીને (तरणेन तारणाय) પ્રભુ આપણને તારી રહ્યા છે.

મતલબ કે 'તરણ-તારણાય' વિશેષણ મુખ્યતયા પ્રભુના સાધનાદાતૃત્વને Focus કરે છે.

•

सात्त्विकदैवताय ।

હું વીસેક વર્ષનો હોઈશ ત્યારની એક ઘટના. વિહારમાં ક્યાંક એવાં સામયિકો મળી ગયાં; જેમાં વીતરાગ પ્રભુની મૂર્તિ પર ધરાવાતા સોનાના મુગટ અને હીરાના હાર પર લેખકોએ અરુચિભાવ પ્રગટ કરેલો. મારા અપરિપક્વ મનમાં આ વાત ઘૂંટાઈ ગઈ.

શંખેશ્વર તીર્થે આવવાનું થયું. દાદાનાં દર્શન થયાં. એ સમયે પૂજ્ય જંબૂવિજય મહારાજ ત્યાં બિરાજમાન હતા. હું ત્યાં ગયો. વંદના કરી. પછી પૂછ્યું : વીતરાગ પરમાત્માને આ મુગટ, હાર કેમ ચઢાવીએ છીએ ?

તેઓ ભાવવિભોર સ્વરે બોલ્યા : 'એ' તો જગતનો ઠાકુર છે, ઠાકુર. એને માથે મુગટ ન હોય તો કોના માથે હોય ?

•

www.yashobhakti.guru

પાછળથી, સમવસરણીય ક્ષણોનું માનસિક અનુસંધાન મેં કર્યું. લાગ્યું કે પરમાત્માનાં તીર્થંકર નામ કર્મના ઉદયથી થતાં સમવસરણ, પ્રાતિહાર્યો આદિ પણ અગણિત લોકોને પરમચૈતન્ય સમ્મુખ લાવી દે છે.

આ ઉત્કૃષ્ટ પુણ્ય દ્વારા ખેંચાયેલ આત્માઓમાંથી ઘણા સાધકો પરમાત્માની પરમ ઉદાસીનતાને સ્પર્શે છે.

પ્રભુની સોનાની આંગી કે હીરાના મુકુટ તરફ ન જોતાં પ્રભુના ચહેરા પર જોઈએ તો ત્યાં પરમ ઉદાસીનતા ઝલકતી હોય અને એ કહેતી હોય કે તું મને જો ! આ બધી તો ભક્તોની ભક્તિ છે; જેની સાથે મારે કોઈ લેવાદેવા નથી.

અનેકોને ઉદાસીન દશા સ્પર્શાવતી પ્રભુની આ દિવ્યતા (દૈવત).

•

तात्त्विकजीविताय ।

સ્વરૂપસ્થિતિમાં મગ્ન છે પ્રભુ. પ્રભુ સર્વજ્ઞ છે. કેવળજ્ઞાન દ્વારા બધું જણાયા કરે છે. પણ પ્રભુનો ઉપયોગ માત્ર અને માત્ર સ્વમાં છે.

પ્રભુની આ તાત્ત્વિક દશાને આલંબન રૂપે રાખીને સાધક પણ જ્ઞાતાભાવમાં આવે છે. ઘટનાઓ જણાયા કરે છે. પણ એમાં લિપ્તતા નથી હોતી. લિપ્તતા નહિ, એટલે ઘટનાજન્ય રતિ-અરતિ પણ નહિ. પછી માત્ર આનંદ.

•

સાક્ષિભાવમાં ઊઠેલા સાધકની મનોદશાને સોનલ પરીખે વર્ણવી છે :

બધે બધે ને કશે નહિ,
સગડ ક્યાંય પણ હશે નહિ;
હૃદય બધાનું થઈ જશે,
તોય કોઈનું થશે નહિ..

શીખવું તો બસ એક જ આ,
હોવું ને ન પણ હોવું;
ક્રોધ કર્યો ન કર્યો,
ને હળવેથી છોડી જોવું;
આકાશ કોઈ આકાર નથી,
વાદળની મુઠ્ઠી થશે નહિ..

અંત વગરની સફરનો,
આ નાનોસો એક પડાવ ફક્ત;
ઈચ્છાઓનો ભાર લઈને,
દોડે શાને જીવ સતત;
આવીને જે આવ્યું નહોતું,
તે જઈ જઈને પણ જશે નહિ..

•

निर्ग्रन्थपरमब्रह्महृदयाय ।

ગ્રન્થિઓથી રહિત, વિશુદ્ધ આત્મસ્વરૂપના રહસ્યને પામેલ હે પ્રભુ ! આપને નમન હો !

નિર્ગ્રન્થ : ગાંઠો વિહોણું અસ્તિત્વ. બહુ જ મઝાની પ્રસ્તુતિ 'શ્રીપાળ રાસ'માં આ સંદર્ભમાં આવી :

પ્રેમ તણી પેરે શીખો સાધો,
જોઈ શેલડી સાંઠો રે;

www.yashobhakti.guru

જિહાં ગાંઠ તિહાં રસ નવિ દીસે,
જિહાં રસ તિહાં નવિ ગાંઠો રે..

શેરડીના સાંઠામાં જ્યાં ગાંઠ છે ત્યાં રસ નથી, રસ છે ત્યાં ગાંઠ નથી. મતલબ કે નિર્ગ્રન્થ જીવન એ સ-રસ જીવન.

પ્રભુએ પોતાના સાધુઓ માટે પણ આ જ શબ્દ વાપર્યો છે : નિર્ગ્રન્થ.

સ્વરૂપદશામાં કોઈ ગાંઠ છે જ નહિ. કેવો આનંદ !

પ્રભુ ! આપના આ દિવ્ય આનંદનો અંશ તો અમને આપો !

છેવટે એવી કૃપા તો કરો જ કે ગાંઠ બાંધ્યા વિના ન રહેવાય તોય અમે સૈડકા ગાંઠ બાંધીએ. મડાગાંઠ ન પાડીએ. સૈડકા ગાંઠ એક આંચકો મારતાં છૂટી જશે ને !

કાર્ય-આધારિત દ્વેષ અમારો વ્યક્તિ-આધારિત દ્વેષમાં ન ફેરવાય એવી પણ આપની કૃપા અપેક્ષિત છે.

કૃપા વિના તો એક પણ ડગલું સાધનામાર્ગે ભરી શકાતું નથી.

કાર્ય-આધારિત દ્વેષ થોડી ક્ષણોમાં શાન્ત થઈ શકે. કોઈએ કાર્ય બરોબર ન કર્યું, ગુસ્સો આવ્યો. પણ એ દ્વેષ જો વ્યક્તિ આધારિત બની ગયો તો...? કેટલા જન્મે એ ગ્રન્થિ છૂટશે, તે જ્ઞાની ભગવંતો જ કહી શકે. પ્રભુ ! અમને નિર્ગ્રન્થ બનાવો !

●

योगीन्द्रप्राणनाथाय ।

પૂજ્યપાદ કલાપૂર્ણસૂરિ દાદા કહેતા હતા કે તમારી પાસે જો નિર્મળ હૃદય નથી તો તમારી પાસે યોગ નથી, ધ્યાન નથી. માત્ર શ્વાસોચ્છ્વાસની લયબદ્ધતા છે... ભીતરનો લય ન સધાય તો શ્વાસોચ્છ્વાસના લયનો શો અર્થ રહે ?

શ્રેષ્ઠ યોગીઓની સાધાનાનો પ્રાણ, હાર્દ છે નિર્મળ હૃદય અને એને આપનાર છે પ્રભુ.

●

પૂજ્ય ચિદાનંદજી મહારાજ નેમિનાથ પ્રભુની સ્તવનામાં કહે છે : 'પણ તુમ દરિસન યોગથી, થયો હૃદયે હો અનુભવ પ્રકાશ..' પ્રભુનું દર્શન અને આત્મતત્ત્વનો / સ્વરૂપદશાનો અનુભવ. નિર્મળ દશાનો અનુભવ. પર છૂટ્યું. સ્વની પ્રાપ્તિ થઈ.

●

त्रिभुवनभव्यकुलनित्योत्सवाय ।

ભક્ત પ્રભુની સાથે કેવી મજાની ગોઠડી કરે છે, એની હૃદયંગમ વાત કવિ રમેશ પારેખ એક ગીતમાં કરે છે :

— કે કાગળ હરિ લખે તો બને...
અવર લખે તે એકે અક્ષર નથી ઊકલતો મને...

મોરપીંછનો જેના ઉપર પડછાયો ના પડિયો,
શું વાંચું એ કાગળમાં, જે હોય સાહીનો ખડિયો;
એ પરબીડિયું શું ખોલું, જેની વાટ ન હો આંખોને...

●

પ્રભુમય અસ્તિત્વ આ જ વાત કરે ને ! 'એ'નો જ શબ્દ જોઈએ. બીજાનો નહિ...

'એ'નો શબ્દ,

'એ'નો વિચાર.

મારું બધું જ 'એ'ના તરફ વહે.

www.yashobhakti.guru

અને એ જ અમારો ઓચ્છવ ! પ્રભુમયતા એ જ ભક્તનો ઉત્સવ !

•

પ્રભુનું નામસ્મરણ : ભક્તો માટે મોટો ઓચ્છવ.

નામસ્મરણની એ ક્ષણો...

ચૈતન્યદેવ યાદ આવે :

नयनं गलदश्रुधारया, वदनं गद्‌गदरुद्धया गिरा ।

पुलकैर्निचितं वपुः कदा, तव नामग्रहणे भविष्यति ॥

આંખોમાંથી વહેતો શ્રાવણ-ભાદરવો,
ગળેથી પ્રગટતાં ડૂસકાં,
શરીરે થયેલો રોમાંચ...

પૂ. માનવિજય મહારાજ કહે છે :

'નામ સુણંતાં મન ઉલ્લસે,
લોચન વિકસિત હોય;
રોમાંચિત હુવે દેહડી,
જાણે મિલિયો સોય રે...'

જાણે કે નામસ્મરણની ક્ષણોમાં પ્રભુ પોતે મળ્યા હોય એવો આનંદ પ્રગટ્યો.

એમના સ્મરણથી આનંદ. એમના દર્શનથી આનંદ... આનંદ જ આનંદ.

ત્રણે લોકમાં રહેલ ભવ્ય આત્માઓના સમૂહ માટે પ્રભુ નિત્ય ઉત્સવ જેવા બની રહે છે...

પ્રભુમયતા એટલે નિત્ય-ઉત્સવ.

•

विज्ञानानन्द-परब्रह्मैकात्म्यसात्म्यसमाधये ।

પરમાત્માના અનંત ગુણોનું પ્રતિનિધિત્વ બે ગુણો કરે છે : જ્ઞાન અને આનંદ. આ આપણી પરંપરા છે. અને એટલે જ અહીં વિજ્ઞાન અને આનંદ સ્વરૂપ સ્વરૂપદશા (પરબ્રહ્મ) ની વાત કરી. એ સ્વરૂપદશાને પ્રગાઢ રૂપે પામી ચૂકેલા પરમાત્માને નમસ્કાર હો !

આવા પરમાત્માનું દર્શન અને મિલન કેટલું તો દુર્લભ છે એની પ્રસ્તુતિ પૂજ્ય આનંદઘનજી મહારાજે શ્રી શાન્તિનાથ પ્રભુની સ્તવનામાં મૂકી :

'તાહરે દરિસને નિસ્તર્યો,
મુજ સિધ્યાં સવિ કામ રે..
અહો અહો હું મુજને કહું,
નમો મુજ નમો મુજ રે;
અમિત ફળ દાન દાતારની,
જેહની ભેટ થઈ તુજ રે..'

તારા દર્શને મારો નિસ્તાર થયો (થશે), મારાં બધાં કાર્યો સફળ થયાં. આ ક્ષણોનો આનંદ... અદ્‌ભુત પ્રસ્તુતિ આવી : 'નમો મુજ, નમો મુજ રે.' હું મારી જાતને નમું છું, મતલબ કે બડભાગી માનું છું કે આવાં અગણિત ફળને આપનાર પ્રભુનું મિલન મને થયું !

•

हरि-हर-हिरण्यगर्भादिदेवता-परिकलितस्वरूपाय ।

ગુણોની પ્રાપ્તિ, દોષોથી વિમુક્તિ અને શુભ ભાવોનું રક્ષણ પ્રભુ દ્વારા જ થાય છે.

•

www.yashobhakti.guru

પ્રભુના અને તેમના પ્રતિનિધિ જેવા સંતોના ગુણો જોવાથી એ ગુણોને મેળવવાની ઝંખના થાય છે. જે આગળ જતાં પ્રાપ્તિમાં ફેરવાય છે.

હરિભદ્ર મુનિએ દીક્ષાના પહેલા જ દિવસે પરમાત્માનું દર્શન કરતાં કહેલું : 'वपुरेव तवाचष्टे, भगवन् ! वीतरागताम्..' પ્રભુ ! તારું આ મુખ, તારો આ દેહ જ તારી વીતરાગદશાને પ્રગટ કરી રહેલ છે.

મુખ પરનો આનંદ વીતરાગદશાનો પરિચાયક છે.

આનંદ કોને ન ગમે ?

વીતરાગદશા ભણીની યાત્રા ચાલુ !

•

દોષોથી વિમુક્ત પણ પ્રભુ આપણને કરે છે.

પરમપાવન આચારાંગજીના માત્ર એક સૂત્રમાંથી વહેતી પ્રભુની કરુણા આપણા વિભાવોને સમાપ્ત કરી દે તેમ છે.

ક્રોધ કે હિંસા આદિના ભાવોથી લિપ્ત થયેલ મનુષ્યને પ્રભુ કહે છે : 'એસ ખલુ ગંથે, એસ ખલુ મોહે, એસ ખલુ મારે, એસ ખલુ ણિરએ...' તું શું કરે છે, બેટા ? ક્રોધ કરે છે ? અરે, એ તો ભીતરની ગાંઠ છે. એ અજ્ઞાન છે. એ મૃત્યુ છે અને એ નરક છે...

ક્રોધને હવે પલાયન થવા સિવાય બીજું શું કરવાનું રહ્યું ?

•

આચારાંગજીના આ સૂત્રની અનુપ્રેક્ષાના સમયે એકવાર, પ્રભુની કરુણાને સ્પર્શતાં આનંદ થયેલો...

એ ક્ષણોમાં પ્રભુની આ અપ્રતિમ કરુણાને વર્ણવવા માટેનું એક રૂપક સૂઝેલું :

નાનું ગામ.

પતિ ધંધાર્થે બહાર. ઘરે શ્રાવિકા અને નાનો બાબો : ભાંખોડિયાં ભરીને ચાલે એવો.

માને પાણી ભરવા કૂવે જવું છે. આજુબાજુના ઘરવાળા ખેતરોમાં ગયેલ છે. બાળકની પાસે રમકડાં, ચોકલેટ વગેરે મૂકી, ડેલી બંધ કરી મા પાણી ભરવા જાય છે.

બાળક રમકડે રમ્યું થોડીવાર. ચોકલેટ પણ ખાધી. હવે...? નજર પડી રસોડામાં સળગતા ચૂલા પર. અગ્નિની ઊંચે ઊડતી લાલ-પીળી જ્યોતિ એને ગમી ગઈ : હાલતું - ચાલતું રમકડું !

બાળક ભાંખોડિયાં ભરતું રસોડામાં પહોંચે છે. ચૂલાને અને એને માંડ દોઢ ફૂટનું છેટું હશે ત્યાં મા આવે છે. ડેલી ખોલતાં બાળકને ચૂલા તરફ સરકતું જુએ છે. ઝડપથી આવી બાળકનો હાથ ખેંચી લે છે : નહિ, બેટા ! ત્યાં ન જવાય. એ તો બાળી નાખે...

પ્રભુ ! ક્રોધની આગ તરફ ધસતા મને પ્રેમાળ શબ્દોના હાથથી ઊંચકનાર તમે જ હતા ને ! તમે જ. મારી મા...

•

શુભભાવોની રક્ષા પણ પ્રભુ કરે છે. અહોભાવને ઉત્તેજિત કરનારાં કેટલાં તો મઝાનાં સાધનો પ્રભુએ આપણને આપ્યાં છે !

•

આ સંદર્ભમાં આ વિશેષણ આવ્યું.

પ્રભુની કૃપાથી ગુણોનું સર્જન થાય છે, માટે પ્રભુ બ્રહ્મા (હિરણ્યગર્ભ) છે.

www.yashobhakti.guru

તેમની કૃપાથી દોષોનું વિસર્જન થાય છે, માટે પ્રભુ હર (શંકર) છે. પ્રભુની કૃપાથી શુભ ભાવોનું રક્ષણ થાય છે, માટે પ્રભુ વિષ્ણુ (હરિ) સ્વરૂપ છે.

•

શુભ ભાવોનું રક્ષણ પણ 'એ' કરે. તો શુભ ભાવો આપે કોણ ? 'એ' જ તો !

•

'સાહેબ લાભ-શુભના દાતા...

અણકથ મનોરથો થઈ જાતાં, એક જ પળમાં પૂરા,

કોઈ અચાનક સામેથી, સંભાળી લેતું ધુરા;

સુગંધનાં એ ઝરણાં ક્યાંયે કેદ કદી ના થાતાં..'

કેટલી મઝાની પ્રાર્થના ! નીતિન વડગામાએ અહીં ભક્તના ભાવોને મઝાનો શબ્દદેહ આપ્યો છે.

•

सम्यक् श्रद्धेयाय ।

સુલસાજી યાદ આવે. અંબડ શ્રાવકે જ્યારે તેમને કહ્યું કે દેવી ! હું ચંપાનગરીએ ગયેલો. પ્રભુ ત્યાં બિરાજમાન હતા. વંદના કરીને કાર્યસેવાનું પૂછ્યું, ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું : રાજગૃહીમાં સુલસા નામની શ્રાવિકા છે, તેને 'ધર્મલાભ' કહેજે.

આ સાંભળતાં જ સુલસાજીની જે ભાવદશા થઈ છે... આંખેથી વહેતાં આંસુ. કંઠેથી પ્રગટતાં ડૂસકાં. અને એ ડૂસકાંની વચ્ચે વચ્ચેથી પ્રગટતા ભીના શબ્દો : મારા નાથ ! ક્યાં તું ? ક્યાં હું ? તું અખિલ બ્રહ્માંડેશ્વર, ત્રિલોકેશ્વર. હું તારાં ચરણોની નાચીજ દાસી... તું મને યાદ કરે... ? પ્રભુ, તારાં આ ઋણમાંથી હું મુક્ત ક્યારે થઈશ ?

કેવી અદ્‌ભુત આ શ્રદ્ધા !

પરમ શ્રદ્ધેય પ્રભુનાં ચરણોમાં સમર્પિત થયેલ આ સાધનાપુષ્પ.

પરમ શ્રદ્ધેય પ્રભુ ! તમારાં ચરણોમાં નમન !

•

सम्यग् ध्येयाय ।

પૂજ્ય દેવચન્દ્રજી મહારાજે સુબાહુજિન સ્તવનમાં ધ્યાનનું સ્વરૂપ વર્ણવતાં કહ્યું :

ધ્યેય સ્વરૂપે પ્રભુ અવધારી,

દુર્ધ્યાતા પરિણતિ વારી રે;

ભાસન વીર્ય એકતાકારી,

ધ્યાન સહજ સંભારી રે...

સાધક ધ્યેય સ્વરૂપે પ્રભુને સ્વીકારે છે. દુર્વિચારો તો એના દૂર થઈ જ ગયા છે. આવો સાધક પોતાના જ્ઞાનને આત્મોપયોગ ભણી લઈ જાય છે, એ છે ધ્યાન.

'ભાસન વીર્ય એકતાકારી.' આ મહત્ત્વનું વચન છે. જ્ઞાન અને આત્મોપયોગનું એકત્વ તે ધ્યાન.

'હું આનંદઘન ચૈતન્ય છું...' એ સાંભળ્યું ઘણીવાર. પણ વૃત્તિના સ્તરે તો વાત એ જ રહી કે પર દ્વારા સુખ મળે છે... તો, એ જે શ્રવણ હતું, તે ઉપરછલ્લી સપાટીનું હતું. એ ભીતર ઊતર્યું નહોતું.

હવે, બહાર જતા ઉપયોગને ભીતર વાળવો છે. આંશિક આનંદની અનુભૂતિ થશે કે તરત પરથી સુખ મળે છે તેવી ભ્રમણાનો છેદ ઊડશે.

www.yashobhakti.guru

'ભાસન વીર્ય એકતાકારી...' આત્મા આનંદઘન છે, જ્ઞાનઘન છે, આવું જે જ્ઞાન હતું (ભાસન); તેમાં વીર્ય - આત્મોપયોગ ભળ્યો. એટલે સાધકની ભીતર આનંદની અનુભૂતિ શરૂ થઈ ગઈ !

ધ્યેય તરીકે પ્રભુ છે. ધ્યાતા સાધક છે. અને ધ્યાતાને ધ્યેય તરફ લઈ જનારી કેડી ધ્યાન છે.

પરમ ધ્યેય પ્રભુ ! અમે માત્ર આપના જ ધ્યાનમાં રહીએ એવું કરો !

•

सम्यक् शरण्याय ।

'આત્મનિંદા દ્વાત્રિંશિકા'માં કુમારપાલ મહારાજ કહે છે :

संसारचक्रे भ्रमयन् कुबोध–

दण्डेन मां कर्ममहाकुलालः ।

करोति दुःखप्रचयस्थभाण्डं,

ततः प्रभो ! रक्ष जगच्छरण्य ॥ ८ ॥

હે જગત્ શરણ્ય પ્રભુ ! આ કર્મરૂપ કુંભાર, સંસારરૂપી ચાકડા પર, અજ્ઞાનરૂપી દંડથી મને ભમાવે છે અને અસીમ દુખોમાં મને ફેંકે છે. તું મને રક્ષણ આપ !

सामर्थ्यमेतद् भवतोऽस्ति सिद्धिं,

सत्त्वानशेषानपि नेतुमीश !

क्रियाविहीनं भवदङ्घ्रिलीनं,

दीनं न किं रक्षसि मां शरण्य ! ॥२४॥

હે શરણ્ય પ્રભુ ! આપનું સામર્થ્ય એવું છે કે આપ બધા જ ભવ્યોને તારી દો છો; તો તારા ચરણે લાગેલ સાધનાહીન આ દીનનું તું કેમ રક્ષણ કરતો નથી ?

•

પ્રભુ રક્ષણ કરવા તૈયાર છે. પણ અહીં એક સૂત્ર ખૂલે છે : સમર્પિતતાની સામે કાળજી / રક્ષા.

સમર્પિતતા એ ભક્તની રીસેપ્ટીવિટી - ગ્રાહકતા છે, જેના દ્વારા તે પ્રભુની કૃપાને ઝીલી શકે છે.

•

सुसमाहित - सम्यक् स्पृहणीयाय ।

પ્રભુ એવા તો ગમે છે કે કોઈ પણ રીતે 'એ'ની જોડે જ રહેવાનું મન થાય.

મીરાં કહે છે :

'મને ચાકર રાખો જી !'

પ્રભુ ! તમારી સેવા હું કરીશ.

મારે તમારી જોડે રહેવું છે.

પછી મઝાની કેફિયત આવે છે :

'ચાકરી મેં દરિસન પાઉં,

સુમિરન પાઉં ખરચી;

ભાવ-ભગતિ જાગીરી પાઉં,

તીનો બાતાં સરસી...'

પ્રભુ ! તારી સેવાની ક્ષણોમાં તારું દર્શન મને મળશે; એ પહેલો લાભ. તને જોયા કરીશ, જોયા કરીશ. તારું સ્મરણ પણ ચાલુ રહેશે. આંખો બંધ થશે અને દર્શન નહિ હોય ત્યારે સુમિરન; આ બીજો લાભ. અને મોટી જાગીરી-મિલકત તું આપશે ભાવની અને ભક્તિની; આ ત્રીજો લાભ.

•

www.yashobhakti.guru

મહોપાધ્યાયજીએ ઋષભદેવ પ્રભુની સ્તવનામાં કહ્યું :

જગજીવન જગવાલહો,
મરુદેવીનો નંદ લાલ રે;
મુખ દીઠે સુખ ઊપજે,
દરિસન અતિહી આનંદ લાલ રે...

'જગવાલહો'. જગવલ્લભ પ્રભુ છે. તેમને જોતાં ઈન્દ્રિયો, મન, અસ્તિત્વ હર્ષવિભોર બને છે.

એ હર્ષવિભોરતાને બે ભાગમાં વિભાજિત કરી : સુખ અને આનંદ. ઈન્દ્રિયો અને મન જ્યારે પ્રભુલીન બને છે ત્યારે સુખ નામની સંઘટના પનપે છે. અસ્તિત્વ પ્રભુમય બને છે ત્યારે આનંદ.

આંખ દ્વારા પ્રભુનું મુખકમલ જોવાયું. સુખ જ સુખ. પણ અસ્તિત્વ વીતરાગતાના દર્શનમાં પૂરેપૂરું વિલીન થાય ત્યારે આનંદ જ આનંદ.

'દરિસન અતિહી આનંદ'ની પ્રક્રિયા કઈ રીતે શરૂ થાય એનો ઉત્તર આ વિશેષણમાં છે : શાન્ત ચિત્ત વડે પ્રભુનું દર્શન કરવાથી પ્રભુ એવા તો ગમે છે કે પૂરી દુનિયાનો વૈભવ ત્યાં ઝાંખો પડી જાય.

•

એકવાર આ સ્તવના પર હું બોલતો હતો. 'દરિસન અતિહી આનંદ લાલ રે...' કડી પર બોલાતું હતું. અને એક મઝાનો પ્રશ્ન ભાવકનો આવ્યો : ગુરુદેવ ! 'દરિસન અતિહી આનંદ...' અહીં એક જ વાર 'અતિહી' શબ્દ કેમ આવ્યો ? અમે લોકો પણ કહેતા હોઈએ છીએ ઘણીવાર : દર્શનમાં ખૂબ, ખૂબ, ખૂબ આનંદ આવ્યો... પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી ભગવંતે એકવાર જ 'અતિહી' શબ્દ કેમ વાપર્યો ?

જવાબ આ હતો : એ આનંદ છે શબ્દોને પેલે પારની ઘટના. 'અતિહી' શબ્દ સો વાર વપરાય, તો પણ એ આનંદને વ્યાખ્યાયિત નથી કરી શકાતો. માટે શબ્દની અશક્તિ બતાવવા માટે ઉપાધ્યાયજી ભગવંતે એકવાર જ 'અતિહી' શબ્દ વાપર્યો છે.

•

અત્યંત સારી સમાધિમાં રહેનારા યોગીઓ માટે પણ સારી રીતે ઝંખના કરવા યોગ્ય પ્રભુને નમસ્કાર.

• • •

www.yashobhakti.guru

www.yashobhakti.guru

આધાર સૂત્ર

ॐ नमो अर्हंते भगवते आदिकराय
तीर्थङ्कराय स्वयंसंबुद्धाय पुरुषोत्तमाय
पुरुषसिंहाय पुरुषवरपुण्डरीकाय पुरुषवर-
गन्धहस्तिने लोकोत्तमाय लोकनाथाय
लोकहिताय लोकप्रदीपाय लोकप्रद्योत-
कारिणे अभयदाय दृष्टिदाय मुक्तिदाय
मार्गदाय बोधिदाय जीवदाय शरणदाय
धर्मदाय धर्मदेशकाय धर्मनायकाय
धर्मसारथये धर्मवरचातुरन्त-चक्रवर्तिने
व्यावृत्तछद्मने अप्रतिहतसम्यग्ज्ञानदर्शनसद्मने ॥ ३ ॥

3

‘પતિત ઉદ્ધારન બિરુદ તિહારો...’

ॐ नमो अर्हते भगवते ।

आदिकराय ।

અંધારી ગુફા. ધોળે દિવસે પણ કશું સૂઝે નહિ તેવી. પણ ટૉર્ચ ઑન થાય તો... ? થોડો પ્રકાશ મળે. અને સર્ચલાઈટ જળી ઊઠે તો... ? અંધારું છૂ !

ઋષભદેવ પ્રભુએ ધર્મને પ્રવર્તાવ્યો. દરેક તીર્થંકર પ્રભુ એ રીતે ધર્મની આદિ કરનાર હોવાથી આદિકર છે.

www.yashobhakti.guru

શ્રુતધર્મને - દ્વાદશાંગીને અર્થથી પ્રરૂપનાર પ્રભુ છે, માટે આદિકર.

●

तीर्थङ्कराय ।

આ તીર્થને - પ્રભુશાસનને બિરદાવતાં મહોપાધ્યાયશ્રી યશોવિજય મહારાજે કહ્યું :

શાસન તાહરું અતિ ભલું,
જગ નહિ કોઈ તસ સરીખું રે;
તિમ તિમ રાગ વધે ઘણો,
જિમ જિમ જુગતિસું પરખું રે...

પ્રભુ ! તારા ધર્મશાસન જેવું ધર્મશાસન દુનિયામાં જોયું નથી. જેમ જેમ ઊંડાણથી એ પર વિચારું છું તેમ તેમ મારો રાગ, શાસન તરફનો, વધ્યા કરે છે.

●

શાસન શબ્દ બહુ જ મઝાનો છે. ભારત સરકારના શાસનમાં તમામ ભારતીયો છે. શાસનની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલતા નાગરિકને સુવિધા, સુરક્ષા મળે છે. કાયદાના શાસનને ઉલ્લંઘનારને દંડિત કરાય છે.

'વીતરાગ સ્તોત્ર'માં આ વાત કલિકાલસર્વજ્ઞશ્રીએ કરી :

आज्ञाराद्धा विराद्धा च, शिवाय च भवाय च ॥

પ્રભુની આજ્ઞાનું આરાધન મોક્ષ માટે.

વિરાધનથી સંસારવૃદ્ધિ...

●

અરિહંત પ્રભુની શક્તિ ગણધર ભગવંત પછી આચાર્ય ભગવંતોમાં સંક્રમિત થાય છે. સૂરિમંત્ર આર્હન્ત્યની આરાધના છે.

પ્રભવ સ્વામીજીના કેટલા બધા શિષ્યો ! જ્ઞાની, ધ્યાની, ત્યાગી, તપસ્વી... પણ પોતાના ઉત્તરાધિકારી તરીકે તેઓ શય્યંભવ બ્રાહ્મણને પસંદ કરે છે. કેમ ? પોતાની પાસે જે શક્તિ છે, તેને ઝીલી શકે એવા માત્ર તેઓ એક જ તેમને લાગ્યા.

'તિત્થયરસમો સૂરિ...' એ વિધાન આવા જ કોઈ પરિપ્રેક્ષ્યમાં હોઈ શકે.

પરમ-શક્તિના ઝરણાનું નિરંતર વહેવું તે શાસન.

એવા શાસનના સ્થાપક પ્રભુને નમસ્કાર.

●

स्वयंसंबुद्धाय ।

તીર્થંકર પ્રભુની ઉદાસીનદશા ગૃહસ્થપણામાંય ટોચની હોય છે.

અંજનશલાકાનાં દશ્યોમાં, આ સંદર્ભે, પ્રભુનો લગ્નોત્સવ અને રાજ્યાભિષેક ઉત્સવ માણવા જેવા હોય છે.

લગ્નવિધિ ઉજવાઈ રહી છે. રાજ્યાભિષેક થઈ રહ્યો છે. જરા પ્રભુના મુખને તો જુઓ ! ત્યાં છે પરમ ઉદાસીનદશા.

આથી જ, તીર્થંકર ભગવંતો ગૃહસ્થપણામાં ચોથે ગુણ-ઠાણે હોય છે, પણ દૃષ્ટિ તેમની છઠ્ઠી હોય છે. અને તે તેમની ઉદાસીનતાના કારણે જ.

આ ઉદાસીનદશા... આ અપૂર્વ બોધ, આ જન્મમાં, પ્રભુએ પોતે જ પ્રાપ્ત કર્યો છે; માટે તેઓ સ્વયંસંબુદ્ધ છે.

www.yashobhakti.guru

હા, પૂર્વના ભવોમાં સમ્યગ્દર્શન આદિની પ્રાપ્તિ સદ્ગુરુ દ્વારા જ, તેમને પણ, થયેલી હોય છે.

●

पुरुषोत्तमाय ।

'पुरि शेते इति पुरुषः' આવી વ્યુત્પત્તિ પુરુષ શબ્દની છે.

દેહમાં જે રહે છે, દેહાધ્યાસ જેને સ્પર્શતો નથી; તે પુરુષ.

આવા પુરુષોમાં પણ ઉત્તમ પ્રભુ છે.

●

હકીકતમાં, પ્રભુના ગુણો 'वाचामगोचराः' જ છે. શબ્દોને પેલે પારની એ ઘટનાને શબ્દોમાં શી રીતે મૂકી શકાય ?

પણ, ભક્તને પોતાના અલગ આયામો છે. પોતાની પ્રભુમયતા સહેજ પણ શિથિલ ન બને તે માટે એ સતત પ્રભુના ગુણો ગાયા જ કરે છે.

અને, એ સિવાય બીજું કરવાનું પણ શું છે ? 'એ'ના ગુણો ગાવાના... 'એ'માં ડૂબવાનું.

●

पुरुषसिंहाय ।

પૂજ્ય વિનયવિજય મહારાજ શ્રી ઋષભદેવ સ્તવનામાં કહે છે :

'અતુલ બલી અરિહંત રે,
જગને તારવા;
સમરથ છો સ્વામી ! તુમે રે...'

પ્રભુ ! તમારું સામર્થ્ય એવું છે કે તમે પૂરા જગતના લોકોને ઉદ્ધારવા માટે સમર્થ છો.

આપ તો, લલિતવિસ્તરા કહે છે તેમ, પરોપકારવ્યસની છો.

આપે જ મને તારવાનો છે.

સિદ્ધર્ષિજી 'ઉપમિતિ'માં કહે છે :

'तवायत्तो भवो धीर ! भवोत्तारोऽपि ते वशः ।
एवं व्यवस्थिते किं वा, स्थीयते परमेश्वर ! ॥३४॥

પ્રભુ ! આ સંસાર આપને અધીન છે. મોક્ષ પણ આપને અધીન છે. તો પ્રભુ ! મૌન ધરીને કેમ બેસી રહ્યા છો ? મને તારો !

પુરુષસિંહ - અનંત બલી પ્રભુને નમન !

●

पुरुषवरपुण्डरीकाय ।

પૂજ્ય ચિદાનંદજી મહારાજ સાધકની વિશિષ્ટતાને દર્શાવતાં કહે છે :

'પંકજ નામ ધરાય પંકસું,
રહત કમળ જિમ ન્યારા;
ચિદાનંદ ઈસ્યા જન ઉત્તમ,
સો સાહિબકું પ્યારા...'

...એવો સાધક પ્રભુને પ્રિય છે.

કેવો ?

કમળ જેવો.

www.yashobhakti.guru

કમળને પંકજ - કાદવમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ - કહેવાય છે; પણ એ કમળ કાદવને છોડીને પાણીની નિર્મળ સપાટી પર આવી જાય છે.

સાધક તો છે સામાન્ય કમળ.

પ્રભુ છે શ્રેષ્ઠ પુંડરીક કમળ.

પ્રભુની પરમ ઉદાસીન દશા... 'નમુત્થુ ણં' સૂત્ર બોલતાં હોઈએ અને આ પદ આવે, 'પુરિસવર પુંડરીઆણં', ત્યારે પ્રભુના મુખ પરની પરમ ઉદાસીન દશા ભક્તને દેખાવી જોઈએ.

અને એ બોલતાં સમયે આંખોમાં આવેલી ભીનાશ કહેતી હોય : પ્રભુ ! આપની પાસે તો પરમ ઉદાસીન દશા છે. 'તે માંહિલો એક અંશ જો આપો !'

•

વનસ્પતિવિદો કહે છે તેમ, પુંડરીક કમળ એક હજાર પાંખડીવાળું અને યોજન સુધી સુગંધ ફેલાવનાર હોય છે.

•

पुरुषवरगन्धहस्तिने ।

ઈન્દ્રભૂતિજી પ્રભુના સમવસરણમાં આવ્યા. ગન્ધહસ્તીના પ્રભાવથી જેમ બીજા હાથીઓનો મદ ઊતરી જાય તેમ પ્રભુના દિવ્ય પ્રભાવથી તેમનો અહંકાર ઓગળી ગયો. પ્રભુના સ્વહસ્તે દીક્ષિત થયા.

કેટલું તો સમર્પણ ગૌતમસ્વામીજીનું પ્રભુ પ્રત્યે હતું !

વહોરવા ગયેલ હોય તેઓ. કોઈક વ્યક્તિ નાનકડો પ્રશ્ન પૂછે ત્યારે ગૌતમસ્વામીજી કહે : 'આનો ઉત્તર પછી આપું તો ચાલશે ?' પેલી વ્યક્તિ હકારમાં માથું ધુણાવે. કહે : 'જી'.

ચાર જ્ઞાનના સ્વામી ગૌતમસ્વામી વહોરીને આવ્યા પછી પ્રભુની સમીપે જાય, પ્રભુને ત્રણ પ્રદક્ષિણા આપે, વંદન કરે અને પેલા પ્રશ્નનો ઉત્તર પ્રભુ આપે તેવી ઈચ્છા વ્યક્ત કરે. પ્રભુ પ્રેમથી જવાબ આપે.

નાનકડો પ્રશ્ન હોય તોય, પ્રભુ પાસે તેઓ કેમ જતા હતા ?

પહેલી વાત તો એ હતી કે ગૌતમસ્વામીજી માને છે કે અનંત જ્ઞાનીના સાન્નિધ્યમાં હું છું, તો મારી જ્ઞાનશક્તિને હું કેમ વાપરું ?

બીજી વાત : મારો પ્રશ્ન ભલે સામાન્ય છે, પણ ઉત્તરદાતા અસામાન્ય જ્ઞાની છે; એટલે મારા નાનકડા પ્રશ્નનો પણ વિશદ, સાધનાપરક ઉત્તર મને મળશે.

•

પચાસ હજાર કેવળજ્ઞાનીઓના એ ગુરુ ગૌતમસ્વામીને ક્યારેય હું ગુરુ છું એ ભાવ નથી જન્મ્યો... હું માત્ર પ્રભુનો શિષ્ય છું એ વાત જ એમના મનમાં રહી છે.

ગંધહસ્તી સમાન પ્રભુ ! અમારા મદ (અહંકાર)ને પણ ટાળી દો ને ! ગાળી દો ને !

•

लोकोत्तमाय ।

પ્રભુ છે લોકોત્તમ.

આવા પ્રભુનાં ચરણોની સેવા મળી જાય, પછી તો જલસો જ ને ! પૂજ્ય અમૃતવિજય મહારાજ સુવિધિ જિન સ્તવનામાં કહે છે :

www.yashobhakti.guru

તો બિન મુજ મન પલ પલ છિન છિન,

હોત હૈ ઉનાદૂના;

સરસ સુધારસ સમરસ મિલબેં તે,

કૌન ચખે જડ લૂના...

પ્રભુ ! કેવો જાદુ તેં કર્યો છે કે તારા વિના એક પળ પણ રહેવાતું નથી. મન બેબાકળું બની જાય છે તારા વિના. અમૃતરસ મળતો હોય ત્યારે મીઠું (સૉલ્ટ) કોણ ચાખે ?

પ્રભુ ! મારે તું જ જોઈએ.

'લોકોત્તમ પ્રભુ મોરે મન વસિયો.'

•

लोकनाथाय ।

નવા ગુણો જે આપે (યોગ) અને સાધકના જૂના ગુણોને જે ઉદ્દીપ્ત કરે (ક્ષેમ) તે નાથ. પ્રભુ લોકના નાથ છે.

આવા પ્રભુ મળ્યા પછી ચિંતા કેવી ?

પૂજ્ય અમૃતવિજય મહારાજ શ્રી વિમલજિન સ્તવનામાં કહે છે :

મોંસો પાપી પતિત નહિ દૂજો,

જગમાં કોઉ નહિ લહિયે;

પતિત ઉદ્ધારન બિરુદ તિહારો,

કહે અમૃત નિરવહિયે...

પ્રભુ ! મારા જેવો પાપી, પતિત જગમાં કદાચ કોઈ નથી; પણ તમારું બિરુદ છે 'પતિત-ઉદ્ધારક'. પતિતોના ઉદ્ધારક તમે છો. મારે તો માત્ર તમારા આ વિશેષણની તમને યાદ કરાવવાની હતી. હવે બૉલ તમારી કોર્ટમાં !

સુરદાસજીના જીવનની ઘટના છે. તેઓ મંદિરે ગયા છે. એક ભક્ત પ્રભુને 'પતિત-ઉદ્ધારક' કહે છે.

સુરદાસજીએ પ્રભુને કહ્યું : પ્રભુ ! મારાથી બદતર કયો પતિત આપને મળ્યો, જેને પવિત્ર કરીને તમે પતિતપાવન બિરુદ ધારણ કર્યું !

અને સુરદાસજી કહે છે : 'મૈં પતિતન મેં ટીકો...' પતિતોની દુનિયામાં અગ્રણી હું છું. પ્રભુ ! તું મને તારીને તારા પતિતપાવન વિશેષણને સાર્થક કર !

•

લલિતવિસ્તરા કહે છે તેમ, પ્રભુ ભવ્યલોકના નાથ છે.

પ્રશ્ન થાય કે શું પ્રભુની કરુણા સીમિત છે કે એ ભવ્યો પર જ ઊતરે. અને અભવ્યો પર નહિ...

ઉત્તર પણ મઝાનો આવ્યો છે : પ્રભુની કરુણા અસીમ જ છે, પણ એને ઝીલવાની રીસેપ્ટીવિટી માત્ર ભવ્યો પાસે જ છે.

ભવ્યો પ્રભુના યોગ અને ક્ષેમને સ્વીકારે છે.

પૂજ્ય ભાણવિજય મહારાજે કહ્યું :

સકલ ભક્ત તુમે ધણી,

જો હોવો અમ નાથ;

ભવોભવ હું છું તાહરો,

નહિ મેલું હવે સાથ...

પ્રભુ ! ભક્તોના નાથ તો તમે છો જ. મારા જેવાના પણ નાથ આપ બનશો ? તો જન્મોજન્મ આપના સાથને હું છોડીશ નહિ.

•

www.yashobhakti.guru

'જો હોવો અમ નાથ...'

પ્રભુ ! ભક્ત હોય છે સંપૂર્ણતયા સમર્પિત. હું સંપૂર્ણ સમર્પિત નથી, છતાં આપ મને સ્વીકારો !

વર્ષો પહેલાં, યુરોપમાં એક પુસ્તકની ચર્ચા હતી.

પુસ્તક લગભગ અઢીસો પાનાનું છે. કાગળ બહુ જ સારો, બાઈન્ડિંગ બહુ જ સરસ, પણ પુસ્તક સાવ કોરું છે.

પુસ્તકના ઉપરના આવરણ પર લખાયું છે : Total Surrender. (સંપૂર્ણ સમર્પણ.)

કેવી સરસ વાત થઈ !

સાધક વિભાવશૂન્ય - અહંકારશૂન્ય બને તો જ એ સમર્પિત થઈ શકે. આ વાતની પ્રસ્તુતિ કોરાં પાનાંએ કેવી મઝાની રીતે કરી !

વિભાવશૂન્ય બની, સંપૂર્ણ સમર્પિતતાને મેળવીએ.

અહીં ભક્ત આટલું ઉમેરશે : મને વિભાવશૂન્ય પણ આપે જ બનાવવાનો છે, પ્રભુ !

•

लोकहिताय ।

પૌષધમાં રહેલ એક શ્રાવક દેરાસરે જઈ રહ્યો છે. ઈર્યાનો ઉપયોગ ચુકાઈ ગયો છે. અચાનક ચરવળો બગલમાં દબાતાં ખ્યાલ આવ્યો કે પોતે પૌષધમાં છે. ઈર્યા સમિતિનું પાલન આવી ગયું. જોયું કે જ્યાં પોતાનો પગ મુકાવાનો છે, ત્યાં જ કીડી. પગ બીજે મુકાયો. કીડીની રક્ષા થઈ. પણ એ વખતે એ સાધક એવું નથી માનતો કે મેં કીડીને બચાવી. એ માને છે કે પ્રભુએ મારી રક્ષા કરી. પ્રભુએ મને બચાવ્યો.

પ્રભુનો આજ્ઞાધર્મ બધા માટે હિતકર.

એક સાધક સંયમી બને એટલે ત્રસ જીવોની સાથે સ્થાવર જીવોની પણ એ વિરાધના નહિ કરે.

પ્રભુની આજ્ઞા સંયમી માટે તો હિતકર છે જ. પણ સંયમી આ બધા જીવોને સૂક્ષ્મ પીડા પણ નહિ આપે એ સંદર્ભમાં પ્રભુની આ જગદ્‌હિતકરતા કેટલી તો ફેલાઈ !

પ્રભુની આ જગદ્‌હિતકરતા કેવી તો મધુર છે !

•

लोकप्रदीपाय ।

દેવાધિદેવ પ્રભુ મહાવીરે છેલ્લી દેશના ૪૮ કલાકની આપી.

શું કહેલું પ્રભુએ એ દેશનામાં ?

પરમ પાવન 'ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર'માં એ ઉપદેશ સંગૃહિત થયેલો છે.

એ ઉપદેશમાં પ્રભુ એક સ્થળે કહે છે : 'जे कम्हिवि न मुच्छिए स भिक्खू...' જે કોઈ પણ પદાર્થ કે કોઈ પણ વ્યક્તિ કે પર એવા પોતાના શરીરમાં મૂર્च્છિત - આસક્ત ન થાય તે ભિક્ષુ.

ચેતનાને પરમાંથી સમૂળગી ઉખેડીને સ્વમાં રોપવાનું પ્રભુ કહી રહ્યા છે.

કેટલા તો સરળ શબ્દોમાં પ્રભુની વાણી વહી છે ! એક સ્થળે પ્રભુ કહે છે : 'असिणेह सिणेहकरेहिं, दोसपओसेहिं विमुच्चए भिक्खू...' જ્યાં તમને સ્નેહ થાય છે ત્યાં અસ્નેહ લાવી દો ! સ્નેહની સામે અસ્નેહ... સ્નેહ છૂ !

www.yashobhakti.guru

આ રીતે પ્રભુ લોક માટે પ્રદીપ - દીપક સમાન છે.

•

સમવસરણીય એ ક્ષણો...

આંખો પ્રભુરૂપ જોવા તરસી હતી. કાન પ્રભુના પ્યારા પ્યારા શબ્દોને સાંભળવા આતુર હતા.

એ ક્ષણો હતી જીવનનો પરમ ઓચ્છવ !

પ્રભુનું રૂપ ! કેવું તો અદ્‌ભુત... મહો. યશોવિજયજી એ રૂપની વાત કરે છે :

કોડિ દેવ મીલ કે કર ન સકે,
એક અંગૂષ્ઠ રૂપ પ્રતિછંદ;
ઐસો અદ્‌ભુત રૂપ તિહારો,
વરસત માનું અમૃત કે બુંદ...

કરોડો દેવો પોતાનાં રૂપના જથ્થાને એકત્રિત કરે તોય એ રૂપ પ્રભુના અંગૂઠાના રૂપ જેટલું થતું નથી.

અને પ્રભુના પ્યારા શબ્દો !

પ્રભુના પ્યારા શબ્દો જ ભક્તને પ્રભુ સુધી લઈ જાય છે. શ્રી ખલીલ ધનતેજવીના શબ્દો :

હું કશે ભૂલો પડું,
ને ના જડે રસ્તો મને;
હાથ ઝાલી લઈ જશે,
તારા સુધી શબ્દો મને...

મનોજ ખંડેરિયા પણ યાદ આવે :

મને સદ્‌ભાગ્ય કે શબ્દો મળ્યા, તારે નગર જાવા;
ચરણ લઈને દોડવા બેસું તો વરસોનાં વરસો લાગે...

•

लोकप्रद्योतकारिणे ।

લોકને પ્રકાશિત કરનાર છે પ્રભુ. અહીં લોક શબ્દથી ગણધર લોક, ચૌદ પૂર્વધર લોક લીધો છે. ગણધર ભગવંતોને પ્રભુ ત્રિપદી આપે છે અને એમાંથી મહાપ્રજ્ઞાવંત તેઓ બાર અંગ-ગ્રંથોની રચના કરે છે.

પ્રભુએ આ ત્રણ પદો આપ્યા : 'उप्पन्नेइ वा, विगमेइ वा, धुवेइ वा ।' જેમાં સમસ્ત તત્ત્વજ્ઞાનનું રહસ્ય સમાયેલ હતું. કોઈ પણ આત્મા આદિ દ્રવ્ય દ્રવ્યરૂપે નિત્ય છે. પર્યાય રૂપે અનિત્ય છે.

આત્મદ્રવ્ય અનાદિ અનંત છે. પણ શરીર વગેરે પર્યાયો અનિત્ય છે. એ પર્યાયો ઉત્પન્ન પણ થાય. નાશ પણ પામે.

નિત્ય આત્મદ્રવ્ય તરફ જ જે સાધકની દૃષ્ટિ છે, તેને શરીરની રોગયુક્ત અવસ્થામાં કે મરણોન્મુખ અવસ્થામાં કોઈ જ પીડા નથી.

પર્યાયોની અનિત્યતામાં ય દ્રવ્ય તો - આત્મદ્રવ્ય આદિ તો ધ્રુવ છે.

આવો સાધક સદાય આનંદમાં જ હોય ને !

અત્યંત પ્રબુદ્ધ ગણધર ભગવંતોને અપાયેલ મંત્ર રૂપ શબ્દોની ગંગોત્રી. એમાંથી જે દ્વાદશાંગીની નદી વિસ્તરી. અદ્‌ભુત.

•

www.yashobhakti.guru

એક સૂત્ર આચારાંગજીનું, આ પરિપ્રેક્ષ્યમાં લઈએ. ‘एगे आया’... છઠ્ઠા ગુણઠાણે મુનિની સાધનામાં સર્વ આત્માઓ પર સ્નેહ હોય છે. [सर्वजीवस्नेहपरिणामः साधुत्वम् ।] અહીં ‘एगे आया’ સૂત્રનો અર્થ થશે કે આત્મતત્ત્વ એક છે. બધામાં આ આત્મતત્ત્વ સમાન રીતે અનુસ્યૂત છે. એ બધા સાથે મારે મૈત્રીભાવ જ રાખવાનો છે.

પણ સાધક સાતમા ગુણઠાણામાં આગળ વધે છે ત્યારે એ માત્ર પોતાની ભીતર જ ઊતરવા ચાહે છે. અને ત્યારે ‘एगे आया’ સૂત્રનો અર્થ થશે હું આત્મતત્ત્વ છું. મારે મારી ભીતર જ જવાનું છે.

છઠ્ઠા ગુણઠાણે કોમળ ભાવ ઘૂંટાયો. અગણિત જન્મોથી કઠોરભાવની ધારામાં આપણે હતા. માટે આ નિતાન્ત જરૂરી હતું.

કોમળ ભાવ મળ્યા પછી એકાત્મભાવમાં જવાનું છે.

સાધકની સજ્જતા ઊચકાય છે, તેમ સાધનાનું સ્વરૂપ બદલાય છે.

●

આ સંદર્ભમાં એક વાત સમાધિશતકમાં છે : ‘ચિંતે ન પર ગુણદોષ.’ બીજાના દોષો તો સાધક ન જ વિચારે; એક ભૂમિકા એવી આવે છે જ્યારે બીજાના ગુણોને પણ વિચારવાના નથી હોતા.

જ્યાં સુધી પરદોષદર્શન થાય છે ત્યાં સુધી પરગુણદર્શન જરૂરી છે. પણ સાધના જ્યારે ઊચકાઈ સાતમા ગુણઠાણે; હવે માત્ર ધ્યાનદશામાં રહેવું છે. પરગુણચિંતન પણ હવે નથી ! કારણ કે એ તબક્કો હવે વીતી ગયો. પરદોષદર્શન ગયું, તો પરગુણચિંતન પણ ગયું !

●

अभयदाय ।

પ્રભુ અભયના દાતા છે.

પૂજ્ય આનંદઘનજી ભગવંતે ત્રીજા સ્તવનમાં અભય શબ્દની વ્યાખ્યા ચિત્તસ્થૈર્ય રૂપે કરી છે. (‘ભય ચંચળતા હો જે પરિણામની..’) એટલે ભયની વ્યાખ્યા થશે ચિત્તની અસ્થિરતા.

અસ્થિરતા - પ્રકંપન શરીરના સ્તર પર પણ ચાલ્યા કરે છે, મનના સ્તર પર પણ.

અંધારી રાતે બુદ્ધિથી ન સમજાય તેવી ભયાવહ ઘટના ઘટે ત્યારે શરીરમાં ને મનમાં પ્રકંપનોની જાળ વિસ્તરે છે. ધ્રુજારી, ધ્રુજારી.... આ પ્રકંપન તે ભય. અને એની સામે ચિત્તસ્થૈર્ય તે અભય. ચિત્તસ્થૈર્ય આવવાથી દેહસ્થૈર્ય પણ આવી જ જશે.

પ્રભુ ચિત્તસ્થૈર્ય કઈ રીતે આપે છે ?

પ્રભુના રૂપને જોતાં ચિત્ત સ્થિર બની જાય. મહોપાધ્યાય યશોવિજયજી યાદ આવે : ‘સ્વામી ! તુમે કાંઈ કામણ કીધું, ચિત્તડું અમારું ચોરી લીધું...’

પ્રભુના રૂપને આપણે મનોહર કહીએ છીએ. મનોહરનો એક અર્થ થાય છે, મનને હરી લેનાર.

મહોપાધ્યાયશ્રી માનવિજય મહારાજ શ્રી અભિનંદન પ્રભુની સ્તવનામાં કહે છે :

www.yashobhakti.guru

દેખત ખેવ હરી મન લીધું,

કામણગારે કામણ કીધું;

મનડું જાયે નહિ કોઈ પાસે,

રાત દિવસ રહે તાહરી પાસે...

પ્રભુ ! તારું દર્શન થયું અને મારું મન તારામાં વિલીન થઈ ગયું. 'કેવાં તું કામણ કરે, તુજ વિણ કશું ના ગમે...' હવે એ મન બીજે ક્યાંય જવા તૈયાર નથી. તારું રૂપ, તારા અદ્‌ભુત ગુણો... આવો વૈભવ છોડીને પરરૂપના ઉકરડામાં એ કઇ રીતે જાય ?

પ્રભુ ! તારા અદ્‌ભુત રૂપ દ્વારા, તારા અદ્‌ભુત ગુણો દ્વારા તું મારા મનને સ્થિર કરે છે.

અભયને - ચિત્તસ્થૈર્યને આપનાર પ્રભુને નમન હો !

●

ભય શબ્દનો બીજો અર્થ તો બહુ પ્રચલિત છે. મૃત્યુનો ભય, અપયશનો ભય... આદિ. પ્રભુ આ ભયોમાંથી આપણને મુક્ત કરે છે.

મૃત્યુને નજીકથી નિહાળનાર સાધક પણ પ્રભુના અભયદાનને પામેલ હોય તો, એ ક્ષણોમાં પણ એ પ્રસન્ન હોય.

પૂજ્ય આનંદઘનજી ભગવંતના શબ્દોને એ વાગોળતો હોય : 'નાસી જાસી, હમ થિર વાસી, ચોક્ખે વ્હૈ નીખરેંગે...' નાશવંત શરીરને મૃત્યુ છે. હું તો અમર છું. કાયાના પિંજરમાંથી મુક્ત બનીશ હું. આવો સાધક ચિત્તાકાશમાં નહિ, પણ ચિદાકાશમાં રહેલ છે.

●

ચિદાકાશમાં વિહરવા માટે શું કરવું જોઈએ ? એક ચિંતકે સરસ પ્રસાદી આપી :

'ચિદાકાશમાં હોય વિહરવું,

પ્રથમ મીંચવી આંખો;

કોઈ પ્રતિષ્ઠા કામ ન આવે,

પથ્થરની એ પાંખો.'

બે સજ્જતાની વાત અહીં છે : (૧) 'પ્રથમ મીંચવી આંખો' અને (૨) 'કોઈ પ્રતિષ્ઠા કામ ન આવે, પથ્થરની એ પાંખો...'

બાહ્ય દુનિયા તરફ સાધકની આંખો બંધ હોય છે. કોણે શું કર્યું, કોણે શું ન કર્યું... આ વિચારો બહુ કરીને ચિત્તાકાશમાં વિહરવાનું થયું; હવે ચિદાકાશમાં, પોતાના જ્ઞાનમય અસ્તિત્વમાં રહેવું છે.

બાહ્ય દુનિયામાં, બાહ્ય દૃષ્ટિ લોકોએ જે પ્રતિષ્ઠા તમને આપી છે એ ચિદાકાશમાં જવા માટે કામ નહિ આવે. પ્રતિષ્ઠા તો છે પથ્થરની પાંખ. તેનાથી કેમ ઊડી શકાય ભીતરી આકાશમાં ?

'હું કંઇ જ નથી'... આ ભાવ જોઈએ છે ચિદાકાશમાં વિહરવા માટે.

●

અભય છે સાધક. નિંદાનો ભય પણ એને સતાવતો નથી.

પ્રભુ કહે છે કે બેટા ! આ તો કર્મનો ઉદય છે. એ ઉદયની ક્ષણોમાં ચેતનાને ઉદયાધીન નહિ, પણ સ્વસત્તાધીન બનાવવાની છે.

www.yashobhakti.guru

ચિત્તશાંતિ મેળવવાના આઠ માર્ગોમાંથી, પૂજ્ય આનંદઘનજી ભગવંતે, શાંતિનાથ પ્રભુના સ્તવનમાં, એક માર્ગ આ કહ્યો છે : 'માન-અપમાન ચિત્ત સમ ગણે...'

સાધકને માટે શબ્દ તો પૌદ્‌ગલિક ઘટના છે. નિંદાના શબ્દો પણ આખરે તો પૌદ્‌ગલિક ઘટના છે ને ! તો, જ્યોતિર્મય આત્મતત્ત્વ અજ્યોતિર્મય ઘટનામાં જોડાય શા માટે ?

સંત કબીરજીએ તો કહ્યું છે : 'નિંદક નીયરે રાખીએ, અંગન કુટિયા બિછાય..' નિંદકને તેઓ દર્પણ કહે છે. વ્યક્તિના પોતાના ચહેરા પરના ડાઘોનું દર્શન તો દર્પણ જ કરાવે છે. એ રીતે જે દોષોને પોતે પોતાનામાં નથી જોઈ શકતો, એને નિંદક બતાવે છે. એ નિંદક બાજુમાં હોય તો એ આપણા દોષો બતાવે. અને પ્રભુકૃપાએ એ દોષોથી મુક્ત થવાય.

●

दृष्टिदाय ।

આન્તર ચક્ષુ પ્રભુ આપે છે; શ્રદ્ધા રૂપી આન્તર ચક્ષુ... જેના દ્વારા પ્રભુનું દર્શન થાય.

શ્રદ્ધા : શ્યામલ મુનશીના શબ્દોમાં :

વિશ્વાસ છે તો શ્વાસ છે,

એક તરફ વાદળમાં થીજેલું બુંદ છતાં,

એક તરફ ચાતકની પ્યાસ છે...

પંખીનું બચ્ચું પણ આભને નિહાળીને,

ફેલાવે નાનકડી પાંખો;

સૂરજ તો ઊગવાનો રોજ એમ માનીને,

રાત પડે મીંચાતી આંખો;

મંજિલ દેખાય નહિ તેમ છતાં રસ્તા પર,

પગલાંમાં પડતો પ્રવાસ છે...

વિશ્વાસ છે તો શ્વાસ છે...

●

વિશ્વાસ... શ્રદ્ધા... પ્રભુ પરના અત્યંત પ્રેમમાં રંગાયેલી એ ક્ષણો...

પ્રભુ ! મને સતત તમારામય રાખો ને !

●

એ ચક્ષુ શી રીતે મળે ?

સદ્‌ગુરુ એ આંખ આપે, પણ ત્યાં કર્તૃત્વ પ્રભુનું જ રહેશે.

પૂજ્ય આનંદઘનજી ભગવંતે પંદરમાં સ્તવનમાં કહ્યું :

'પ્રવચન અંજન જો સદ્‌ગુરુ કરે,

દેખે પરમ નિધાન, જિનેશ્વર;

હૃદય નયણ નિહાળે જગધણી,

મહિમા મેરુ સમાન...'

જે ક્ષણે સદ્‌ગુરુ હૃદયમાં પ્રવચન-અંજન આંજે છે, એ જ ક્ષણે પ્રભુને ભક્ત 'જોઈ' શકે છે.

પણ, કડીના પહેલા ચરણમાં 'જો' શબ્દ મૂક્યો છે; જો સદ્‌ગુરુ પ્રવચન-અંજન કરે તો...

હું ઘણીવાર પ્રવચનમાં શ્રોતાવૃંદને પૂછતો હોઉં છું : શું સદ્‌ગુરુ કંડિશ્નલી / શરતી ખૂલી શકે ? એમણે તો વરસી જવું જોઇએ. 'આવ ! શક્તિપાત કરી દઉં.'

www.yashobhakti.guru

તો પછી, 'જો' શબ્દ શેના માટે આવ્યો ?

'જો' શબ્દ સદ્‌ગુરુ જોડે સમ્બદ્ધ છે, એવું કડી વાંચતાં થાય. પણ ખરેખર તો એ શબ્દ ઊછળીને ભક્ત તરફ આવે છે.

અહોભાવની પરાકાષ્ઠા જો ભક્ત પાસે હશે તો જ સદ્‌ગુરુ પ્રવચન-અંજન કરી શકશે.

ભક્તની સાધના છે : ભીના ભીના બની જવું. એ ભીની માટીમાંથી ગુરુ મઝાનું શિલ્પ બહાર લાવશે.

સદ્‌ગુરુ પ્રવચન-અંજન આંજશે, શક્તિપાત કરશે અને 'હૃદય નયણ નિહાળે જગધણી...'ની ધારામાં ભક્ત આવશે.

●

मुक्तिदाय ।

પ્રભુ મુક્તિ આપે છે.

મહોપાધ્યાય યશોવિજય મહારાજ પાર્શ્વનાથ પ્રભુની સ્તવનામાં કહે છે :

'ભવસમુદ્ર રહ્યો મહાભારી,
કેમ કરી તરું હો અવિકારી;
બાંહ્ય ગ્રહીને કરો ભવપારી...'

હાથ ઝાલીને સંસાર-સાગરને પેલે પાર મને લઈ જાઓ, પ્રભુ !

આવી જ વાત તેઓશ્રીએ અરનાથ પ્રભુની સ્તવનામાં કહી છે :

'તપ જપ મોહ મહાતોફાને,
નાવ ન ચાલે માને રે;
પણ નવિ ભય મુજ, હાથોહાથે
તારે તે છે સાથે રે...'

પ્રભુનાં ચરણોમાં ભક્તની વેદના શબ્દસ્થ થઈ છે. પ્રભુ ! સંસારમાં હતો ત્યાં તો ડગલે ને પગલે કર્તૃત્વનો બોધ આવતો. 'મેં આ કર્યું, મેં આ કર્યું...' એ પછી પુણ્યોદયે, સદ્‌ગુરુદેવની કૃપાથી તારું શ્રામણ્ય મળ્યું.

હવે ?

અહીંયાં ય કર્તૃત્વ આવી ગયું ! તપ મેં કર્યો, જપ મેં કર્યો... અરે, પ્રભુની કૃપાથી થઈ રહ્યું છે આ બધું. એમાંય અહંકાર !

'તપ જપ મોહ મહાતોફાને...' હવે શું કરવું ? સાધનાની નાવ તો આ તોફાનમાં ચાલવાની નથી.

ભક્ત કહે છે : આ ક્ષણોમાં પણ મને ભય નથી. હોડી ન ચાલે તો કંઈ નહિ, 'એ' પોતાના હાથમાં મને ઊચકીને પેલે પાર લઈ જશે. 'હાથોહાથે તારે તે છે સાથે રે...'

●

મુક્તિ માટેનું ઉપાદાન કારણ ભલે આત્મવિશુદ્ધિ હોય, ઉપાદાન શુદ્ધિ; પણ નિમિત્તકારણ તો પ્રભુ જ છે ને ! માટે પ્રભુ મોક્ષને આપનારા છે.

મઝાની પ્રસ્તુતિ મહોપાધ્યાય યશોવિજયજીએ સ્તવનામાં આપી :

'શુદ્ધ દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય ધ્યાને,
શિવ દીએ પ્રભુ સપરાણો રે...'

www.yashobhakti.guru

જ્યાં સાધક શુદ્ધ આત્મદ્રવ્ય અને શુદ્ધ ગુણો તથા પર્યાયોનું ધ્યાન કરે છે ત્યારે પ્રભુ 'સામે આવીને' મોક્ષ આપે છે. 'લે, તને મોક્ષ આપું...'

•

આવી જ એક મઝાની પ્રસ્તુતિ મહોપાધ્યાયજીની છે :

'જસ કહે સાહિબે મુગતિનું, કર્યું તિલક નિજ હાથે.'

પ્રભુએ પોતાના હાથે મુક્તિનું તિલક મારા કપાળમાં કર્યું.

દેખીતી રીતે, આજ્ઞાચક્ર દબાવવાની વાત અહીં છે. અહીં પ્રભુચેતના અને ગુરુચેતનાને એકાકાર કલ્પેલ છે. સદ્ગુરુએ પોતાના અંગૂઠા વડે આજ્ઞાચક્ર દબાવ્યું : મુક્તિની યાત્રાનું વિજયતિલક !

•

मार्गदाय ।

મુક્તિ માટેનો માર્ગ પણ પ્રભુ આપે છે.

એ સાધનામાર્ગ છે નિશ્ચય - વ્યવહારનું સમતુલન / balancing.

'નિશ્ચય દૃષ્ટિ હૃદયે ધરીજી,
 પાળે જે વ્યવહાર;
પુણ્યવંત તે પામશેજી,
 ભવસમુદ્રનો પાર...'

નિશ્ચય સાધના છે સ્વરૂપસ્થિતિ. અને રાગ-દ્વેષાદિની શિથિલતા / ક્ષય દ્વારા તે મળે છે.

પ્રભુએ આપેલ આ માર્ગ પર ચાલનાર અગણિત સાધકો મોક્ષને પામ્યા છે.

હવે સાધકે આન્તરનિરીક્ષણ કરવું જોઈએ કે સામાયિક, પૂજા આદિ અનુષ્ઠાનો વડે તેનો રાગ કેટલો ઓછો થયો, દ્વેષ કે અહંકાર કેટલી માત્રામાં શિથિલ બન્યા.

રાગ-દ્વેષાદિની શિથિલતા થઈ રહી છે, તો આપણે માની શકીએ કે પ્રભુના માર્ગ પર આપણી યાત્રા ચાલી રહી છે.

ગુરુદેવને 'સુખ સંજમ જાત્રા નિર્વહો છો જી ?'ના પુછાતા પ્રશ્ન પાછળનું ઇંગિત આ છે : 'સાધક પૂછે છે : ગુરુદેવ ! મારી સાધના યાત્રા કેમ ચાલે છે ? Am I right, Gurudev ?'

•

बोधिदाय ।

બોધિ એટલે બોધ. સમ્યગ્ દર્શન, સમ્યગ્ જ્ઞાન. અત્યાર સુધી મિથ્યાજ્ઞાન હોવાને કારણે પરભાવમાં ફરવાનું સારું લાગતું હતું.

સમ્યગ્ બોધ આવે અને પર પ્રત્યેની આસ્થા તૂટી જાય. મઝાની પ્રસ્તુતિ મહોપાધ્યાયજીની છે : 'બાંધી મૂઠી ખૂલે ભવ માયા, મિટે મહા ભ્રમ ભારા.' મુઠ્ઠી બંધ હોય. બીજા માની લે કે એમાં હીરા આદિ હશે. બીજા માને ત્યાં સુધી વાંધો નહિ; કાચના ટુકડાને પોતે પણ હીરા માનતો હતો !

બોધ થયો, ખ્યાલ આવ્યો કે જેને હીરા સમજતો હતો તે કાચ હતા. હવે સંસાર માયારૂપ, ભ્રમણારૂપ લાગે છે.

www.yashobhakti.guru

પૂજ્ય જિનવિજય મહારાજે શ્રી અનંતવીર્ય પ્રભુની સ્તવનામાં કહ્યું :

'દૃષ્ટિરાગ રુચિ કાચ,

પાચ સમકિત ગણું...'

મને ગમ્યું તે બરોબર છે આવું માનવું તે દૃષ્ટિરાગ. અને તે કાચ જેવો છે. મોક્ષમાર્ગમાં એનું કશું જ મૂલ્ય નથી. પણ આવા કાચને પણ અગણિત જન્મોથી નીલમણિ (પાચ) જેવો માનેલ...

●

'ता देव ! दिज्ज बोहिं, भवे भवे पास जिणचंद ॥' પૂજ્ય ભદ્રબાહુસ્વામી મહારાજની આ પ્રાર્થના આપણી પ્રાર્થના હો ! પ્રભુ ! જન્મે જન્મે આ બોધિ / બોધ મને આપજો.

●

जीवदाय ।

મહોપાધ્યાયજીએ ચોવીશીના પહેલા જ સ્તવનમાં કહ્યું : 'જગજીવન...' પ્રભુ પૂરા જગત માટે જીવન છે.

જેમ સૂર્ય કિરણો દ્વારા પ્રકાશદાતા છે, તેમ પ્રભુ કૃપાધારા દ્વારા જીવન આપનારા છે.

પ્રભુની કરુણાનો સ્પર્શ... અને આનંદ જ આનંદ. મનમાં સારો વિચાર આવ્યો, એ પણ પ્રભુની કૃપાથી જ. એટલે, એ સારા વિચાર દ્વારા જે આનંદની ઊર્મિઓ પ્રગટી, તે કોણે આપી ?

ઉપનિષદના ઋષિ જીવનની વ્યાખ્યા કરતાં કહે છે : आनन्दो जीवनम्... આનંદ એ જ જીવન. પ્રભુ જીવનના દાતા એટલે આનંદના દાતા.

સાક્ષિભાવ પ્રભુ આપે. અને એ આવ્યો એટલે આનંદ જ આનંદ.

કર્મનો વિચાર આવશે ત્યારે તમે ગમે તેવી પીડામાં પણ આનંદમય રહી શકશો. 'મેં જ આ કર્મ બાંધેલું. હવે સમભાવપૂર્વક એને સહન કરું, જેથી એ નિર્જરી જાય / ખરી જાય.' હવે પીડા ક્યાં છે ?

પ્રભુના મુનિવરો અને સાધ્વીજીઓ evergreen, ever fresh રહે છે; કારણ શું ?

પ્રભુ જ. બીજું કોણ ?

●

शरणदाय ।

આત્મતત્ત્વ આદિને જાણવાની ઇચ્છા, આત્મતત્ત્વનાં ચિંતન આદિ દ્વારા ભક્ત પ્રભુના શરણને પામે છે.

'હું કોણ ? હું કોણ ?'ના ઘમ્મરવલોણાથી શરૂ થયેલ યાત્રા સ્વરૂપદશા ભણી ભક્તને લઈ જાય છે.

સંસાર-સમુદ્રમાં વહેતા ભક્તને પ્રભુ દ્વારા આ મઝાનું શરણ મળ્યું.

●

પ્રભુ દ્વારા એક મઝાનું સુરક્ષાચક્ર મળે છે. એવું સુરક્ષાચક્ર કે સાધક એક ક્ષણ પણ વિભાવમાં ન જઈ શકે.

આ સુરક્ષાચક્ર પ્રભુ બધાને આપે. પણ એને સ્વીકારી કોણ શકે ?

એના માટેની સજ્જતાનું નામ છે સમર્પણ. Surrender ની સામે Care.

www.yashobhakti.guru

પ્રભુની કરુણા અમાપ છે. પ્રભુ બધાને આ સુરક્ષાચક્ર આપવા તૈયાર છે. પણ તમે પ્રભુની આજ્ઞાને સમર્પિત હો તો...!

•

ડાયાબિટીસ બહુ જ વધી ગયેલું, ૪૦૦થી પણ પાર ! હૉસ્પિટલમાં તે વ્યક્તિ એડ્‌મિટ થઈ. મેડિકલ સુપરવિઝન એને સ્વસ્થ બનાવવા માટેના પ્રયત્નો શરૂ કરશે. સામી બાજુ, દર્દીએ મેડિકલ સુપરવિઝનને સમર્પિત થવું પડે. એ જો કહે કે મારે ઘરેથી જ ટિફિન આવશે. જલેબી-ફાફડા વગર તો મારો નાસ્તો થાય જ નહિ. ત્યાંનું તંત્ર કહેશે : તમે ઘરભેગા થઈ જાવ !

ડૉક્ટરો સ્વસ્થ બનાવી શકે એને, જે એમની દેખરેખમાં બરોબર રહેતો હોય તેને.

•

સમર્પણની સામે સુરક્ષા.

પ્રભુની આજ્ઞા : તું રાગ-દ્વેષ આદિનાં ઉત્તેજક નિમિત્તોથી દૂર રહે, અને મનને સતત શુભ ભાવોમાં રાખે; તો મારું સુરક્ષાચક્ર તને મળી ગયું !

શરણાગતિના ઊંડાણને ખોલતું એક ગીત મહેશ દવેનું છે :

સાહેબ હુકમ કરે કે આવું...

અકારણ કારણ કાંઈ ન જાણું,

ક્યાંય પછી નહિ જાઉં,

સાહેબ હુકમ કરે કે આવું...

મારા મનનું કાંઈ ન ચાલે, કોરે કાગળે સહી,

સાહેબના અણસારે મારી, હોડી જળમાં વહી;

નાયક મારો કહે એ લયમાં, ગીત મારું હું ગાઉં...

સઘળું તેને સોંપી દઈને, કામ બધાં દઉં છોડી,

મેં તો મારી પ્રીત સદાયે, સાહેબ સાથે જોડી;

વહેણ હોય કે પૂર હોય, પણ નહીં કદી મૂંઝાઉં...

સાહેબ હુકમ કરે કે આવું...

•

શરણાગતિનાં છ લક્ષણો આ કાવ્યમાં છે એમ પુરુષોત્તમ પટેલ કહે છે :

(૧) અખંડ સ્મરણનો સંકલ્પ : 'મેં તો મારી પ્રીત સદાયે, સાહેબ સાથે જોડી.'

(૨) પ્રતિકૂળભાવોનો ત્યાગ : 'સઘળું તેને સોંપી દઈને, કામ બધાં દઉં છોડી.'

(૩) પ્રભુના સુરક્ષાચક્રમાં પૂર્ણ શ્રદ્ધા : 'વહેણ હોય કે પૂર હોય, પણ નહીં કદી મૂંઝાઉં.'

(૪) પ્રભુની આજ્ઞાનો સ્વીકાર : 'સાહેબના અણસારે મારી, હોડી જળમાં વહી.'

(૫) જાતને ઓગાળી નાખવી : 'મારા મનનું કાંઈ ન ચાલે, કોરે કાગળે સહી.'

(૬) પૂર્ણ સમર્પણ : 'ક્યાંય પછી નહિ જાઉં.'

•

धर्मदाय ।

પરમતારક નેમિનાથ પ્રભુએ રાજીમતીજીને કઈ રીતે ધર્મ આપ્યો; એનું મઝાનું વર્ણન પૂજ્ય આનંદઘનજી ભગવંતે શ્રી નેમિનાથ પ્રભુની સ્તવનામાં આપ્યું :

www.yashobhakti.guru

'ત્રિવિધ યોગ ધરી આદર્યો રે,
   નેમિનાથ ભરથાર;
ધારણ પોષણ તારણો રે,
   નવસર મુગતાહાર.'

મન, વચન, કાયાના યોગો વડે રાજીમતીજીએ પ્રભુની આજ્ઞા સ્વીકારી અને ત્યારે નવસેરવાળા મોતીના હારની જેમ, રાજીમતીજીને ધારણ, પોષણ, તારણ રૂપ ધર્મ પ્રભુ તરફથી મળ્યો.

•

'ધારણ.'

શુભમાં સ્થિર રહેવું. સ્વાધ્યાય આદિ શુભ પ્રવૃત્તિમાં મનને સ્થિર કરવું. પ્રવૃત્તિ ભલે બદલાય, મનની અહોભાવ આદિથી સભર વૃત્તિ ન બદલાય... સતત શુભ મનોયોગ રહે.

•

'પોષણ.'

હવે એ શુભમાં વેગ લાવવો છે.

શુભમાં સ્વાધ્યાય હતો. અહીં અનુપ્રેક્ષા આવશે. અને એવી અનુપ્રેક્ષા, જે અનુભૂતિ ભણી સાધકને લઈ જાય.

જેમ કે, શ્રીપાળ રાસની કડી : 'આતમભાવે સ્થિર હોજો, પરભાવે મત રાચો રે...' વાંચી. પરભાવમાં રહેવું નથી, ટકવું નથી... હવે અહીં અનુપ્રેક્ષા આવશે કે પરભાવમાં કેમ જવાય છે ?

પ્રભુએ રોટલી-દાળ ખાવાની ના નથી પાડી. એ ક્રિયામાં રાગાત્મક કે દ્વેષાત્મક ઉપયોગ નથી રાખવાનો એમ કહ્યું છે.

અનુપ્રેક્ષા એ રીતે ચાલશે કે જે પદાર્થના ઉપયોગમાં વધુ આસક્તિ થાય છે, તેનો ઉપયોગ છોડો. આસક્તિના ક્ષેત્રને સંકુચિત કરી નાખો.

મૌન શિબિરોમાં સાધકો માટે ડ્રેસકોડ નક્કી હોય છે, અને એ પણ વ્હાઇટ કલરમાં. મેં એકવાર સાધકોને કહેલું : માત્ર સફેદ વસ્ત્રો જ પહેરવાનાં કારણે વસ્ત્રોની પસંદગીની કેટલી ઝંઝટ તમારી મટી ગઈ !

આ થયું પોષણ. સાધનામાં આવેલ વેગ. સાધનામાં આવેલી તન્મયતા.

•

'તારણ.'

શુદ્ધ.

સ્વરૂપસ્થિતિની અલપઝલપ ક્ષણો શરૂઆતમાં... ધીરે ધીરે શુદ્ધમાં રહેવાનો સમય વધશે.

•

धर्मदेशकाय ।

ધર્મના ઉપદેશક પ્રભુ છે.

ધર્મની / સ્વસમયની વ્યાખ્યા પૂજ્યપાદ આનંદઘનજી ભગવંતે ૧૮મા સ્તવનમાં આપી : 'શુદ્ધાતમ અનુભવ સદા, સ્વસમય એહ વિલાસો રે...' સદા માટે આત્માનુભૂતિમાં રહેવું તે ધર્મ છે.

આત્માનુભવ. માત્ર આત્મતત્ત્વ પરનું શ્રવણ નહિ.

ઝેન કથા છે :

સુઝુકી રોશીએ પોતાના પ્રવચનમાં કહેલ એક વાત એક વિદ્યાર્થીએ રીપીટ કરી. ગુરુએ 'ના'માં માથું ધુણાવ્યું.

www.yashobhakti.guru

વિદ્યાર્થી : હમણાં આપ પણ આમ જ કહેતા હતા.

ગુરુ કહે : હું બોલતો હતો તે સત્ય હતું. કારણ કે એ મારા માટે અનુભૂત પ્રક્રિયા હતી. તું બોલ્યો ત્યારે એ અસત્ય થઈ ગયું. કારણ કે તારી પાસે એનો અનુભવ નથી. અનુભવમાં જા. પછી બોલ !

•

પ્રભુના પ્યારા પ્યારા શબ્દોને હૃદયસ્પર્શી કઈ રીતે બનાવવા ?

એક ભક્તને મેં જોયેલા. પ્રવચનકાર મહાત્મા પ્રવચન આપતા હોય, એ ભક્ત આંખો મીંચીને સાંભળતા હોય. બંધ આંખોમાંથી આંસુની ધારા પણ ચાલતી હોય. મેં તેમને આ વિષયમાં પૂછેલું. તેમણે કહેલું : ગુરુદેવ ! પ્રવચન સાંભળતાં એવો અનુભવ ઘણીવાર થયો છે કે જાણે હું સમવસરણમાં બેસીને પરમાત્માની વાણી સાંભળી રહ્યો છું.

અને, એ સમવસરણીય ક્ષણોનું અનુસંધાન સાહજિક પણ છે.

સમવસરણમાં આપણે ગયેલા. ભક્તિભાવવશ ગયા હોઈશું ત્યારે એક મીઠી મૂંઝવણ હૃદય પર સવાર થઈ હશે : 'પ્રભુના અપ્રતિમ રૂપને જોવું કે પ્રભુના અમૃત જેવા શબ્દો સાંભળવા.' તમારે ઇન્દ્રિયોની કોઈ પણ ચેનલમાં ઊંડાણથી જવું હોય તો તમે એક સાથે એક જ ચેનલનો ઉપયોગ કરી શકો છો.

પછી શું થયેલું ? પ્રભુનું રૂપ દેખાયેલું. પ્રભુના પ્યારા શબ્દો છૂટી ગયેલા. જેનું અનુસંધાન તમે અત્યારે કરી શકો છો.

•

એક પ્રખર વક્તા.

એમનું નામ પડે ને ઑડિટોરિયમ છલકાઈ જાય. તેઓ પ્રવચન શરૂ કરતાં પૂર્વે પોતાના ડાબા હાથને ઊંચો કરી હવામાં હલાવે. પ્રવચન પૂર્ણ થયે એ જ વિધિ જમણા હાથ વડે તેઓ કરતા હતા.

એકવાર એક મિત્રે એમને પૂછેલું : તમે આ હાથ ઊંચા કરો છો, એનો શો અર્થ ? વક્તાએ કહ્યું : મારે પ્રભુની જ વાત કરવી છે. કહો કે પ્રભુના જ શબ્દોને, ઉદ્ધરણ ચિહ્નોની વચ્ચે, મૂકવા છે. એટલે પ્રવચન પૂર્વે અને પછી ઉદ્ધરણ ચિહ્ન (ઇન્વર્ટેડ કૉમા)ની આકૃતિ હવામાં દોરું છું.

•

ધર્મના ઉપદેશક પ્રભુ છે.

ગણધર ભગવંતોએ એ શબ્દો સૂત્રસ્થ કર્યા... આપણી ગુરુપરંપરા પણ કેવી કે મૂળ રૂપમાં એ ઉપદેશો આપણા સુધી આવ્યા. ગણધર ભગવંતે બનાવેલ 'નમુત્થુ ણં' સૂત્ર સહસ્રાબ્દીઓ પછી પણ એ જ સ્વરૂપમાં આપણી પાસે લાવનાર ગુરુપરંપરાને પણ નમન.

વિધુશેખર ભટ્ટાચાર્યનું પુસ્તક છે : 'બૌદ્ધ ધર્મની પાયાની વિભાવના.' એમાં તેઓ લખે છે કે બુદ્ધ ખરેખર શું બોલ્યા હશે, એનો ખ્યાલ નથી આવતો. હીનયાન શાખા કહે છે એના કરતાં મહાયાન શાખા અલગ જ કહે છે. વજ્રયાન પણ અલગ નોંધ આપે છે.

ત્યાં એમણે નોંધ્યું છે કે જૈન ધર્મમાં પ્રભુ મહાવીરના મૂળ ઉપદેશો અંગે ખાસ વિરોધાભાસ નથી.

•

www.yashobhakti.guru

धर्मनायकाय ।

સાધકમાં જે ધર્મ દેખાય છે, તેને સાધકના હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત કરનાર પ્રભુ છે.

નિમિત્ત કારણ પ્રભુ.

ઉપાદાન કારણ સાધક.

પણ, ઉપાદાનને પુષ્ટ કરનાર કોણ ? પ્રભુ જ. પ્રભુનો ઉપદેશ જ.

ક્યારેક આપણા અતીતમાં આપણને શ્રેષ્ઠ નિમિત્ત કારણ રૂપે સાક્ષાત્ તીર્થંકર પ્રભુ મળ્યા. પરંતુ ઉપાદાન એવું ગરબડિયું હતું કે માત્ર પ્રભુના બાહ્ય યોગૈશ્વર્યને જોઇને પાછા અવાયું.

હવે આજે જો ઉપાદાન આપણું બરોબર છે, તો નિમિત્ત કારણ વિદ્યમાન છે જ. 'જિનપડિમા જિન સારિખી...' પ્રાણપ્રતિષ્ઠા દ્વારા મૂર્તિ ભગવાન બની ગયેલ છે ને !

બહુ જ પ્યારા શબ્દ પૂ. દેવચન્દ્રજી મહારાજ પહેલા સ્તવનમાં આપે છે :

'પ્રભુજીને અવલંબતાં,
નિજ પ્રભુતા હો પ્રગટે ગુણરાશ;
દેવચન્દ્રની સેવના,
આપે મુજ હો અવિચળ સુખવાસ...'

ઘણી જગ્યાએ આ વાત તેમણે આવર્તિત કરી છે, ઘૂંટી છે :

'અભિનંદન અવલંબને,
પરમાનંદ વિલાસ હો મિત્ત;
દેવચન્દ્ર પ્રભુ સેવના,
કરી અનુભવ અભ્યાસ હો...'

•

धर्मसारथये ।

સાધના રૂપી રથનું ચાલક બળ પ્રભુ છે. 'એ'ની કૃપાથી જ સાધનાનો રથ આગળ સરકે છે.

પ્રભુનું સારથિત્વ ક્યારે મળે આપણને ?

અર્જુનના રથનું સારથિત્વ શ્રીકૃષ્ણે કરેલું.

ભારતીય પરંપરાના આ બે મઝાના શબ્દો છે : અર્જુન, શ્રીકૃષ્ણ... અર્જુન શબ્દ ઋજુ પરથી આવ્યો છે. જે એકદમ સરળ, ક્રિસ્ટલ ક્લીન હાર્ટેડ છે, સ્ફટિક જેવા પારદર્શી ચિત્તવાળો; તે શિષ્ય છે.

સમર્પણ વિના શિષ્યત્વ પાંગરતું નથી.

પ્રભુને સારથિ બનાવવા માટે આપણે અર્જુન બનવું પડે. અર્જુનનું પ્રસિદ્ધ વાક્ય છે : 'करिष्ये वचनं तव...' પ્રભુ ! તમે જેમ કહેશો તેમ હું કરીશ. સમર્પણની આ પરાકાષ્ઠા. અને શ્રીકૃષ્ણનું સારથિત્વ એને મળી ગયું : 'योगक्षेमं वहाम्यहम्...'

અર્જુનત્વ આવ્યું તો કૃષ્ણત્વ આવશે જ.

•

धर्मवरचातुरन्तचक्रवर्तिने ।

ધર્મચક્રવર્તી પ્રભુ. બાહ્ય દુનિયામાં જે ચક્રવર્તી હોય છે, તે પૃથ્વીના ચારે બાજુના છેડા સુધી પોતાના સામ્રાજ્યને ફેલાવનાર હોઈ ચક્રવર્તી ગણાય છે. તેમ પ્રભુની આજ્ઞા પૂરા વિશ્વમાં ફેલાયેલી છે.

www.yashobhakti.guru

પૂ. દેવચન્દ્રજી મહારાજે શ્રી શીતલનાથ પ્રભુની સ્તવનામાં કહ્યું :

‘ત્રાસ વિના જડ ચેતન પ્રભુની,

કોઈ ન લોપે કાર (આજ્ઞા) જી...’

બહુ જ મઝાની પ્રસ્તુતિ આવી : જડ એવા ધર્માસ્તિકાય આદિ પણ પ્રભુની આજ્ઞાને લોપતા નથી.

ધર્માસ્તિકાય અધર્માસ્તિકાય કેમ નથી થતું ? પ્રભુએ બેઉને પૃથક્ કહ્યા છે એટલે પ્રભુની આજ્ઞાને સ્વીકારીને તેઓ ભિન્ન જ રહેશે. ન ધર્માસ્તિકાય અધર્માસ્તિકાય કે આકાશાસ્તિકાયમાં પલટાશે કે ન અધર્માસ્તિકાય બીજામાં પરિણમશે.

કેવું અદ્‌ભુત આ આજ્ઞાચક્રવર્તિત્વ !

•

व्यावृत्तछद्मने ।

તીર્થંકર ભગવંતો પૂર્ણ જ્ઞાનને ન પામે ત્યાં સુધી ઉપદેશ આપતા નથી. ઋષભદેવ પ્રભુ સાથે ચાર હજાર ભાગ્યશાળીઓએ દીક્ષા લીધેલી. પ્રભુ તો ભિક્ષાએ જાય.. લોકો સુવર્ણનાં અલંકારો આપે. પ્રભુ પાછા ફરે.

પેલા ચાર હજાર દીક્ષિતો પ્રભુને પૂછે છે : ‘પ્રભુ ! ભિક્ષા કઈ રીતે લેવાની ?’ પ્રભુ મૌન રહે છે. મુનિની ભિક્ષાવિધિની વાત તેઓ કરતા નથી.

તેઓ જંગલમાં રહેનારા, ફળ-ફૂલ ખાનાર બન્યા. પણ પ્રભુએ મુનિધર્મ નહિ બતાવ્યો.

આથી જ, પ્રભુએ દર્શાવેલી સાધના સાંભળતાં હૃદય પ્રસન્ન બને છે કે સંપૂર્ણ જ્ઞાન મળ્યા પછી જ પ્રભુએ આ સાધના આપણને આપી છે.

‘વ્યાવૃત્તછદ્મને’... જેઓ છદ્મસ્થાવસ્થામાંથી કૈવલ્યાવસ્થામાં આવ્યા છે એવા પ્રભુને નમન.

•

अप्रतिहतसम्यग्ज्ञान-दर्शन-सद्मने ।

પ્રભુનું કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન અપ્રતિહત છે.

ક્ષાયોપશમિક ભાવના જ્ઞાનમાં આવારક કર્મ આડશ ઊભી કરશે.

શિવરાજ ઋષિને વિભંગ જ્ઞાન થયું. એની રેન્જ હોય એટલું દેખાય. તો એમને પોતાના જ્ઞાન દ્વારા સાત સમુદ્ર અને સાત દ્વીપ દેખાયા. એમને પોતાના જ્ઞાનની મર્યાદાનો ખ્યાલ નહિ; તેથી દુનિયા આવડી જ છે એવું પ્રતિપાદન તેઓ કરતા.

પ્રભુના સાન્નિધ્યમાં એમને આવવાનું થયું અને પ્રભુના વચન દ્વારા તેમને ખ્યાલ આવ્યો કે તેમનું જ્ઞાન તો બહુ જ સીમિત હતું.

•

કેવળજ્ઞાની પ્રભુનો ઉપયોગ પોતાના સ્વરૂપમાં જ હોય છે. દર્પણ છે, તો પ્રતિબિંબ જગતનું પડ્યા કરે છે. પણ પ્રભુનો ઉપયોગ માત્ર સ્વમાં છે.

• • •

www.yashobhakti.guru

www.yashobhakti.guru

આધાર સૂત્ર

ॐ नमो अर्हते जिनाय जापकाय तीर्णाय
तारकाय बुद्धाय बोधकाय मुक्ताय
मोचकाय त्रिकालविदे पारङ्गताय
कर्माष्टकनिषूदनाय अधीश्वराय शम्भवे
जगत्प्रभवे स्वयम्भुवे जिनेश्वराय
स्याद्वादवादिने सार्वाय सर्वज्ञाय
सर्वदर्शिने सर्वतीर्थोपनिषदे सर्वपाषण्ड-
मोचिने सर्वयज्ञफलात्मने सर्वज्ञकलात्मने
सर्वयोगरहस्याय केवलिने देवाधिदेवाय
वीतरागाय ॥ ४ ॥

www.yashobhakti.guru

4

'મીરાં કો પ્રભુ !
સાંચી દાસી બનાઓ !'

ॐ नमो अर्हते ।

जिनाय । जापकाय ।

પૂરું શક્રસ્તવ સ્તોત્ર એટલે પ્રભુનાં ચરણોમાં થયેલી ભક્તની પ્રાર્થના. આંસુસભર આંખે અને ભીના હૃદયે પ્રસ્તુત થતી વિનંતી.

પણ વિનંતી કઈ રીતે કરવી ? જ્ઞાનવિમલસૂરિ મહારાજને સાંભળીએ :

www.yashobhakti.guru

'વિનતિ કૈસે કરું, સાંઈ મોરા... !

ભક્તિ મારગ છે દોહિલડો, કિમ મન સ્થિર કરું ?

કાળ અનાદિ વહ્યો મેરો તુમ વિણ, ભવવનમાંહિ ફરું;

અબ તો ત્રિભુવનનાયક પેખ્યો, હરખે પાયે પરું...

ક્યું કરી મળશો તેહ બતાવો, અવરો નહીં જ ગરું (ગ્રહું);

દરિસન પીઠ હૈ ચરણ ભુવન કો, પરિચય તાસ કરું..

જ્ઞાનવિમલ ગુણગણ મોતનકો, કંઠ સે હાર ધરું;

તેરે અનુભવ ચરણ વહાણસે, ભવ જળરાશિ તરું...'

પ્રભુ ! કઈ રીતે તને વિનતિ કરું ? તું મને ભક્તિમાર્ગે જવાની વાત કરે છે; પણ મને એ માર્ગ કઠિન લાગે છે. ભક્તિ એટલે સંપૂર્ણ સમર્પણ. કઈ રીતે કરું ?

પણ પ્રભુ ! મા ! તને મળવું એ તો નક્કી જ છે. તમે સહેલામાં સહેલી રીતે કેમ મળો તે મને બતાવો... કારણ કે એક તો નિશ્ચય છે જ : તમારા વિના કોઈને હું નાથ તરીકે સ્વીકારીશ નહિ. (નહીં જ ગરું.)

પ્રભુ માર્ગ બતાવે છે : દર્શનની ધારામાં તું આવ. મને જુએ ને તારી આંખો હર્ષાશ્રુથી ભરાઈ આવે. આ દર્શન એ ચારિત્ર (સંપૂર્ણ સમર્પણ) રૂપી મહેલની પીઠ / ફાઉન્ડેશન છે. તું એનો પરિચય કર.

અને એ ચારિત્રમાં સ્થિરતા આવતાં ચારિત્ર દ્વારા, આત્માનુભૂતિ દ્વારા તું સંસાર સમુદ્રને પાર ઊતરી જઈશ.

•

પ્રભુએ રાગ-દ્વેષ પર વિજય મેળવ્યો છે. અને તેમના શરણે જેઓ જાય તેમના પણ રાગ-દ્વેષ નિર્મૂળ બને છે.

અગણિત જન્મોથી આપણે સંસારમાં રખડીએ છીએ, યાતનાઓ વેઠીએ છીએ.

કેમ ?

શરણાગતિ આપણી પાસે નથી માટે.

પ્રભુની શક્તિ સતત ક્રિયાશીલ છે, પણ એ શક્તિને મેળવવા માટેની રીસેપ્ટીવિટી છે શરણાગતિ.

પ્રભુની આજ્ઞાનું શરણ.

આજ્ઞાપ્રીતિ કેવી તો અદ્‌ભુત ઘણા સાધકો પાસે હોય છે ! જોઈને આનંદ અને ઈર્ષા બેઉ થાય.

•

સ્થૂલભદ્રજીની સાત સાધ્વી બહેનો ગુરુદેવ પાસે આવે છે. વંદના કરે છે. પછી પૂછે છે : 'ગુરુદેવ ! અમારા ભાઈ મહારાજ ક્યાં બિરાજે છે ?' ગુરુદેવે કહ્યું : 'પેલી ગુફામાં એ સ્વાધ્યાય કરે છે.' બહેનો એ તરફ જાય છે.

સ્થૂલભદ્રજીને પોતાના જ્ઞાન દ્વારા બહેનો આવી રહી છે, તે ખ્યાલ આવ્યો. તેમણે સિંહનું રૂપ લઈ લીધું. સાધ્વી બહેનો ગુફામાં આવી. માત્ર છે સિંહ. ગુફામાં એવા કોઈ ખૂણાખાંચરા પણ નથી કે જ્યાં તેઓ હોઈ શકે.

ગુરુદેવ પાસે આવી સાધ્વી બહેનો. 'ગુરુદેવ ! ભાઈ મહારાજ તો ત્યાં નથી. માત્ર સિંહ છે. શું થયું હશે ગુરુદેવ ... ?'

ગુરુએ પોતાના જ્ઞાનથી ઘટના જોઈ. સ્થૂલભદ્રે સિંહનું રૂપ વિકુર્વેલ. હવે મૂળ સ્વરૂપમાં આવી ગયેલ છે. તેમણે સાધ્વીજીઓને કહ્યું : 'જાવ, ત્યાં જ સ્થૂલભદ્ર મળશે.'

સાધ્વી બહેનો ભાઈ મહારાજને વંદન કરવા ગુફા તરફ પગ ઉપાડે છે. એક પણ સાધ્વીજીના મનમાં આશંકા નથી

www.yashobhakti.guru

કોઈ. પગમાં સહેજ પણ કંપન નથી... અને સ્થૂલભદ્રજીને વંદન તેમણે કર્યું.

સાધ્વીજીઓની મનોભાવના આ હતી : નજરે જોયેલું ખોટું હોઇ શકે. ગુરુદેવ કહે તે સાચ્ચું જ હોય..

આ અપૂર્વ શ્રદ્ધાને નમન !

●

સદ્ગુરુની આજ્ઞા પ્રત્યેની સમર્પિતતા આવી હોય તો પ્રભુ પરની શ્રદ્ધા, આજ્ઞા-સમર્પિતતા કેવી તો ભવ્ય હોય !

માત્ર શ્રદ્ધા, સમર્પણ; ભક્તને પ્રભુ રાગ-દ્વેષ વિજેતા બનાવી દે.

આ જ સંદર્ભમાં હું કહેતો હોઉં છું કે પ્રભુની સાધનામાં ૯૯% કૃપા જ કૃપા છે. એક પ્રતિશત છે સાધકનો પ્રયત્ન. અને પ્રયત્ન તે આ : પ્રભુના આજ્ઞાધર્મને સમર્પિત થઈ જવું.

●

तीर्णाय । तारकाय ।

પ્રભુ ભવસમુદ્રને તરી ચૂક્યા છે અને શરણે આવેલને પેલે પાર તેઓ લઈ જાય છે.

ભક્તને પ્રશ્ન થાય છે : શું શરણાગતિ પોતાની પાસે છે ?

'ઉપમિતિ'માં સિદ્ધર્ષિ આ બિન્દુને વિસ્તૃત કરે છે. પ્રભુ ! તને જોઈને અપાર આનંદ ભીતર છવાય છે. પણ મને ખ્યાલ નથી આવતો, પ્રભુ ! કે એ ભક્તિ છે કે ઊભરો છે ? શરણાગતિ છે કે બીજું કંઈ ?[૧]

પ્રભુ ! હું શું કરું ?

એક અસહાય બાળક છું હું તારો, મા ! હું મૂંઝાઉં છું.

મા ! મારી પાસે ભક્તિ કે શરણાગતિ નથી; પણ તમે જ મને એ આપવાના છો ને ! હું નિશ્ચિંત છું. જે કરવું હોય તે કરો, પણ તમારે જ મને તારવાનો છે, મા !

પ્રભુ ! પૂજ્ય અમૃતવિજય મહારાજે તારાં ચરણોમાં પાઠવેલી વેદના એ જ મારી વેદના છે :

'તું ગત મેરી જાને, હો જિનજી !
મેં જગવાસી સહી દુખરાશિ, સો તો તુમ સેં ન છાને...
સબ લોકનમેં જિઉ કી સત્તા, દેખત દરિસન જ્ઞાને...
ઈન કારણ કહાં તુમ સેં કહેવો, કહીયે તો ન સુનો કાને...
અપનો હિ જાન નિવાજસ કીજે, દેઈ સમકિત દાને...
માનો અજિત પ્રભુ ! અરજ એ ઈતની,
જ્યું અમૃત મન માને...'

પ્રભુ ! તું મારી બધી જ કથા જાણે છે. તને ખ્યાલ છે કે હું જગવાસી છું માટે દુખરાશિ છું. પ્રભુવાસી મને તું બનાવી દે; હું સુખરાશિ બની જઈશ.

તું કેવળજ્ઞાન - કેવળદર્શન દ્વારા મારી હાલત નથી જોતો, પ્રભુ ?

---

૧. तदस्य किमियं भक्तिः, किमुन्मादोऽयमीदृशः । दीयतां वचनं नाथ !, कृपया मे निवेद्यताम् ॥ १८ ॥

- ઉપમિતિ, વિમલ સ્તુતિ

www.yashobhakti.guru

ક્યારેક મનમાં વિતૃષ્ણાનો ભાવ જન્મે : વીતક કથા કહીનેય શું કરીશ ? જો મારા પ્રભુ એને સાંભળશે જ નહિ તો...

ત્યાં તો પ્રેમમયી મા દેખાય છે સામે. મા જાણે કે મરક મરક હસી રહી છે. બાળકનો ગુસ્સો ક્યાં ટકે ? એ કહેશે : મા ! હું તારું બાળક નથી ? તો આવું કેમ કરે છે ? હું તારું જ બાળ છું, તને છોડીને ક્યાંય જવાનું નથી. સમ્યગ્દર્શન પણ તું આપ. મોક્ષ પણ તું આપ.

●

बुद्धाय । बोधकाय ।

પ્રભુ ! આપ સંપૂર્ણ બોધને પામેલ છો. અને આપ અમને બોધ આપનારા છો.

સમવસરણમાં બેસીને પ્રભુએ દેશના આપી. પ્રભુએ કહ્યું કે હે આત્મન્ ! તું અનંત ગુણોથી યુક્ત, સ્વયંસંપૂર્ણ આત્મદ્રવ્ય છે. તું શા માટે પરમાં જાય છે ? પરના રાગને કારણે જ તું તારા સ્વરૂપથી ચ્યુત થયા કરે છે.

પ્રભુનું દર્શન થયું.

તેમના શ્રીમુખેથી ઝરતા શબ્દો સાંભળ્યા. કેવું આ સૌભાગ્ય !

ભગવદ્ગીતામાં એક મઝાની અભિવ્યક્તિ છે :

न तु मां शक्यसे द्रष्टुं, अनेनैव स्वचक्षुषा ।

दिव्यं ददामि ते चक्षुः, पश्य मे योगमैश्वरम् ॥ ८ ॥

બેટા ! તું મારા યોગૈશ્વર્યને તારી આંખોથી નહિ જોઈ શકે.. માટે હું તને દિવ્ય ચક્ષુ આપું છું.

દિવ્ય ચક્ષુ દ્વારા, શ્રદ્ધાથી ભીના ભીના બનેલ નેત્ર દ્વારા જોતાં જ પ્રભુનું એ યોગૈશ્વર્ય ગમી જાય છે. અને એને પામવા માટે, પ્રભુના માર્ગદર્શન પ્રમાણે યાત્રા શરૂ થઈ જાય છે.

●

પ્રભુના દિવ્યરૂપને નિહાળતાં ભાવકની અનુભૂતિ કેવી હોય, તેની વાત પૂ. જ્ઞાનવિમલ સૂરિ મહારાજના શબ્દોમાં :

'દેખો માઈ ! અજબ જ્યોતિ મેરે જિનકી...

કોડિ સૂરજ જો એકઠા કીજે,
હોડ ન આવે મેરે જિનકી...

ઝગમગ જ્યોતિ ઝલામલ ઝલકે,
કાયા નીલવરણકી...

આશાપૂરન તું ચિંતામણિ,
ક્યું ધરું આશા ઔર દેવનકી...

જ્ઞાનવિમલ પ્રભુ પાર્શ્વ શંખેશ્વર,
આશા પૂરો મેરે મનકી...

અજબ જ્યોતિ મેરે જિનકી...'

કેવું રૂપ પ્રભુનું ?

કરોડો સૂર્યોની જ્યોતિ કરતાં પણ પ્રભુના રૂપની જ્યોતિ વધુ છે.

જોયા પછી તૃપ્તિ થાય જ નહિ... થાય જ નહિ...

ક્યારેક એવું બને : હર્ષાશ્રુથી આંખો ભરાઈ ગઈ હોય. પ્રભુને એ આંખોથી નથી જોઈ શકાતા, ત્યારે ભીતર પ્રભુનું દર્શન થયા કરે છે.

www.yashobhakti.guru

પ્રભુનાં પ્યારાં પ્યારાં વચન અસ્તિત્વની સપાટી પર ઊતરે છે. અને ત્યારે હૈયું નાચી ઊઠે છે : પ્રભુ ! તું કેવી તો મોહક રીતે બોધ આપે છે ! હા, માના વાત્સલ્યથી ભીંજાયેલા એ શબ્દો ભીતર ઊતરી જ જાય ને !

•

मुक्ताय । मोचकाय ।

પ્રભુ પોતે આઠ કર્મોથી (અરિહંત સ્વરૂપે ચાર ઘાતી કર્મોથી) મુક્ત થયેલ છે. અને શરણે આવેલાનાં કર્મોને દૂર કરનાર છે.

સાધકની શરણાગતિ કેવી તો અદ્ભુત ઘટના છે ! કવિવર રવીન્દ્રનાથના શબ્દોમાં એ ઘટનાને આસ્વાદીએ :

'હે જીવનવલ્લભ !

હું મારા મર્મની કથા કે અંતરની વ્યથા - કશું જ તમને નહિ કહું. મેં તો મારું જીવન અને મન તમારે ચરણે ધરી દીધાં છે. તમે બધું સમજી લો. હું તે વળી બીજું શું કહું ?

આ સંસારના માર્ગનાં સંકટ ભારે કંટકમય છે. હું તો તમારી પ્રેમમૂર્તિને હૃદયમાં લઈને નીરવ ચાલ્યો જઈશ. હું તે વળી બીજું શું કહું ?

સુખ-દુખ, પ્રિય-અપ્રિય એ બધું મેં તુચ્છ કરી નાખ્યું છે. તમે તમારા પોતાના હાથે જે સોંપશો; તે માથે ચઢાવી લઈશ. હું તે વળી બીજું શું કહું ?

પ્રભુ, ક્યારેય મને દૂર હડસેલશો નહિ. દિવસને અંતે મને તમારાં ચરણ પાસે બોલાવી લેજો. મારે બીજું છે કોણ ? આ સંસાર મૃત્યુના અંધકાર રૂપ છે. હું તે વળી બીજું શું કહું ?'

•

त्रिकालविदे ।

પ્રભુ ત્રણે કાળના ક્ષણ-ક્ષણના ભાવોને જાણે છે. એટલે સાધક ક્યારેય એકાંતમાં પણ અકાર્ય ન કરી શકે. લોકોથી આ અકાર્ય છાનું રહી શકે. પ્રભુથી તો એ છાનું રહેવાનું નથી.

પ્રભુ મને - પોતાના સાધકને, કહો કે પોતાના બાળકને અકાર્ય કરતો જુએ, એથી વધુ શરમજનક ઘટના કઈ હોઈ શકે ?

અપરાધ : અને એ પણ તેમનો, જે પ્રભુએ ક્ષણે ક્ષણે આપણું યોગ-ક્ષેમ કર્યું છે.

પ્રભુ ! હું તારો અપરાધી છું. પણ મને ખ્યાલ છે કે તું મને માફ કરી જ દેવાનો છે.

•

पारङ्गताय ।

સંસારને પેલે પાર ગયેલ આપને મારું નમન હો !

સિદ્ધર્ષિજીએ સરસ વાત ઉપમિતિ(વિમલ સ્તુતિ)[૨]માં કરી : પ્રભુ ! હું આ પાર, તમે પેલે પાર. હું દુખની અગ્નિની

---

૨. अपारघोरसंसार-निमग्नजनतारक ! । किमेष घोरसंसारे, नाथ ! ते विस्मृतो जनः ॥१॥
भीमेऽहं भवकान्तारे, मृगशावकसन्निभः । विमुक्तो भवता नाथ !, किमेकाकी दयालुना ॥४॥
इतश्चेतश्च निक्षिप्त-चक्षुस्तरलतारकः । निरालम्बो भयेनैव, विनश्येऽहं त्वया विना ॥५॥

www.yashobhakti.guru

ભઠ્ઠીમાં, તમે પરમસુખમાં. પ્રભુ ! તું મને કઈ રીતે ભૂલી શકે ? તું મને આ પાર મૂકીને પેલે પાર કેમ જઈ શકે ? હું તારું બાળક છું. તું મારી મા છે.

મા વિનાના બાળકની હાલત કેવી હોય ?

સિદ્ધર્ષિજી એક રૂપક આપે છે : હરિણી પોતાની બચ્ચા સાથે ઘાસ આરોગી રહી છે. બાળક માટે તો મા એટલે સર્વસ્વ. પૂરી દુનિયા મા-માં આવી ગઈ. મા બાજુમાં જ છે; એ આશ્વસ્તતાથી બચ્ચું ઘાસ ચરી રહ્યું છે. એક ક્ષણે એ માથું ઊંચકે છે. જુએ છે : મા ક્યાં ? શું પેલા લતામંડપ પાછળ હશે ? પેલાં વૃક્ષોના ઝુરમુટની પાછળ હશે ?

અહીં જોયું, તહીં જોયું બચ્ચાએ. ક્યાંય મા દેખાતી નથી. એ વખતે એના અસ્તિત્વ પર કેવો તો ભય ડોકાતો હોય !

સિદ્ધર્ષિજી કહે છે પ્રભુને : પ્રભુ ! તમારા વિનાની મારી હાલત આવી છે. મને પણ તમારી જોડે, પેલે પાર લઈ જાવ !

હા, ભક્ત બે વિકલ્પો આપી શકે : મને તમારી જોડે લઈ જાવ; અથવા તમે મારી જોડે, મારા હૃદયમાં, આવો !

કવિવર ટાગોરના શબ્દોમાં આ પ્રસ્તુતિ :

'આનંદમય તારું વિશ્વ શોભા-સુખથી પૂર્ણ છે.

હું મારા દોષથી દુખ પામું છું. હું વાસનાનો અનુગામી છું. કઠોર આઘાતથી મોહના બંધન કાપી નાખ. (અને પછી) અશ્રુસલિલથી ધોવાયેલ મારા હૃદયમાં તું દિવસ-રાત રહે.'[૩]

•

कर्माष्टकनिषूदनाय ।

અરિહંત પ્રભુએ ચાર ઘાતી કર્મો નષ્ટ કર્યાં છે. પણ બીજા ચાર તો જવાનાં જ છે; એ સંદર્ભમાં આઠે કર્મોને પ્રભુએ સમૂળ સાફ કર્યાં છે, તેમ કહેવાય.

આઠે કર્મોમાં સાધકની દૃષ્ટિ મોહનીયના ક્ષયોપશમ / ક્ષયની વધુ હશે.

પૂજ્યપાદ પંન્યાસપ્રવર અભયસાગરજી મહારાજ ઘણીવાર વાચનામાં કહેતા : તમે લોકો જ્ઞાનાવરણીયના ક્ષયોપશમ પર વધારે ભાર મૂકો છો. સાધકે મોહનીયના ક્ષયોપશમ તરફ ધ્યાન વિશેષ આપવું જોઈએ. તેઓશ્રી ઉમેરતા : એક મુનિવરે દિવસમાં ૧૦૦ ગાથા કરી. સરસ. પણ એનો અહંકાર એને આવશે તો... ? જ્ઞાનાવરણીયનો ક્ષયોપશમ તેણે કર્યો. મોહનીયના ઉદયની ધારામાં તે આવ્યો.

•

अधीश्वराय ।

પ્રભુ સૌથી મોટા ઈશ્વર છે.

બાહ્ય ઐશ્વર્ય અનુપ, આંતર ઐશ્વર્ય તો શબ્દાતીત.

પરમાત્મ-પંચવિંશતિકામાં મહોપાધ્યાયશ્રી યશોવિજયજી મહારાજ કહે છે :

यतो वाचो निवर्तन्ते,
न यत्र मनसो गतिः ।
शुद्धानुभवसंवेद्यं,
तद्रूपं परमात्मनः ॥४॥

---

૩. આનંદમય તોમાર વિશ્વ, શોભાસુખ પૂર્ણ; આમિ આપન દોષે દુખ પાઈ, વાસના અનુગામી; મોહબંધ છિન્ન કરો કઠિન આઘાતે, અશ્રુસલિલધૌત હૃદયે થાકો દિવસયામી...(મૂળ બંગાળી રચના)

www.yashobhakti.guru

જ્યાં શબ્દો કે મનનો પ્રવેશ નથી, તેવું શુદ્ધાનુભવસંવેદ્ય પરમાત્માનું સ્વરૂપ છે.

ઉદાસીન દશા પર ગમે એટલું તમે વાંચો કે ઊંડાણથી વિચારો; અનુભવ વિના કઈ રીતે ખ્યાલ આવે ઉદાસીન દશાનો ?

અલપ-ઝલપ, આંશિક ઉદાસીન દશાનો અનુભવ થશે ત્યારે એમ થશે કે પૂર્ણ ઉદાસીન દશામાં તો કેવો આનંદ હશે.

●

शम्भवे ।

પરમાત્મા સુખકર છે. આનંદકર છે.

જે પણ આનંદ આપણી પાસે છે, તે 'એ'ણે આપેલ છે. કોઈ સાધક સાક્ષિભાવમાં રહીને આનંદ માણે છે. કોઈ ભક્તિની ધારામાં રહીને આનંદ માણે છે.

પણ એ સાક્ષિભાવ કે ભક્તિભાવને આપનાર કોણ ?

'એ' જ તો !

જ્યારે પણ સહેજે મારો આનંદ ઓછો થશે; હું તમને સ્મરીશ... તમને પુકારીશ... અને આનંદપૂર્ણ હું હોઈશ.

કેટલું બધું તમે આપો છો, પ્રભુ !

કેટલી અમારી કાળજી કરો છો, ભગવાન !

કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરની એક વિખ્યાત પ્રાર્થના :

જીવન જ્યારે સુકાઈ જાય,
ત્યારે કરુણા ધારાએ આવો !
માધુરી બધી છુપાઈ જાય ત્યારે,
ગીત સુધારસે આવો !
કર્મ જ્યારે પ્રબળ આકાર ધારણ કરી
ગાજી ઊઠીને ચારે બાજુઓને
ઢાંકી દે, ત્યારે હે જીવનનાથ !
મારા હૃદયના ખૂણામાં શાંત પગલે આવો !
દીનહીન મન જ્યારે પોતાને કૃપણ બનાવીને
ખૂણામાં પડ્યું રહે,
ત્યારે હે ઉદાર નાથ !
દ્વાર ખોલીને શાહી ઠાઠમાઠથી આવો !
વાસના જ્યારે ખૂબ ધૂળ ઉડાડી
આ અબોધને આંધળો બનાવી
ભૂલમાં નાખે ત્યારે
હે પવિત્ર ! હે અનિદ્ર ! રુદ્ર તેજે આવો.

●

जगत्प्रभवे ।

જગત્પ્રભુ પરમાત્મા છે. અને જે ભક્તો તેમનું / તેમના ગુણોનું આલંબન લે છે, તેમને પોતાના જેવા બનાવે છે.

પૂજ્ય દેવચન્દ્રજી મહારાજ શ્રી અભિનંદન પ્રભુની સ્તવનામાં કહે છે :

'જિમ જિનવર આલંબને,
વધે સધે એકતાન હો મિત્ત;
તિમ તિમ આત્માલંબની,
ગ્રહે સ્વરૂપ નિદાન હો...'

www.yashobhakti.guru

પ્રભુની સ્વરૂપસ્થિતિનું આલંબન લઈ સાધક જેમ જેમ આગળ વધે છે, તેમ સાધક પોતે સ્વરૂપદશાને પામે છે.

પ્રભુના રૂપને અત્યારે જોઇએ ત્યારે પણ સ્વરૂપમાં ડૂબેલ પ્રભુ લાગે.

શંખેશ્વર મહાતીર્થમાં મૌન સાધના શિબિર હતી. શ્રોતા-વૃન્દને મેં પૂછેલું કે તમે પ્રભુનું દર્શન આજે કર્યું, ત્યારે પ્રભુની સ્વરૂપસ્થિતિનું દર્શન તમને થયેલું ? પ્રભુ માત્ર સ્વમાં ડૂબેલ છે. પૂનમના પાંચ હજાર યાત્રિકો હોય, એકમના પાંચસો પણ ન હોય... પ્રભુ કહેશે : 'પાંચ હજાર હોય કે પાંચસો હોય; તારી બાજુ એને રાખ. હું તો મારામાં જ ડૂબેલ છું.' પ્રભુના રૂપને / તેમની મુદ્રાને જોતાં આ ભાવ આવે...

અને એ સ્વરૂપદશા ગમી જાય, તેનું ધ્યાન થાય; આંશિક રૂપે એ મળવા લાગે.

પ્રભુ આત્મવિભૂતિથી પૂર્ણ છે. પૂ. દેવચન્દ્રજી મહારાજ યાદ આવે :

'આત્મવિભૂતે પરિણમ્યો,
ન કરે તે પરસંગ હો...'

સાધક જેમ જેમ આત્મગુણોથી સમૃદ્ધ થતો જશે, તેમ પરનો સંગ છૂટતો જશે.

●

स्वयम्भुवे ।

પ્રભુ સ્વયંભૂ છે.

તીર્થંકરત્વની યાત્રાના પડાવે પડાવે જે ગુણો જોઈએ તેનું મૂળ પ્રભુ પાસે અનાદિ સમયથી હતું. નિગોદમાં પણ પ્રભુના આત્માનું આત્મત્વ, વિશિષ્ટ હતું.

'લલિત-વિસ્તરા' યાદ આવે : 'आकालमेते परार्थ-व्यसनिनः'. અનંત સમયથી પ્રભુ પાસે આ પરાર્થવ્યસનિતા હતી. જે ભિન્ન ભિન્ન જન્મોમાં ભિન્ન ભિન્ન રૂપે પ્રગટી.

'સવિ જીવ કરું શાસન રસી'ની ભાવના પણ આ બીજનું જ ફળ હતું.

સમ્યગ્દર્શન પામતી વખતે ઋષભદેવ પ્રભુના ને મહાવીર પ્રભુના આત્માની સજ્જતા પરાર્થવ્યસનિતાની જ અંકુરિત દશા હતી... 'મહાત્માને વહોરાવું... ભક્તિનો લાભ લઉં...'

એક પરાર્થવ્યસનિતા દ્વારા પ્રભુ તીર્થંકર બન્યા.

●

जिनेश्वराय ।

પ્રભુ ! તમે અવધિજિનો અને મનઃપર્યવજિનોના સ્વામી તો છો.

પણ મારા સ્વામી તો ખરા જ ને ! કલિકાલસર્વજ્ઞશ્રી યાદ આવે :

'तव प्रेष्योऽस्मि दासोऽस्मि, सेवकोऽस्म्यस्मि किङ्करः ।
ओमिति प्रतिपद्यस्व, नाथ ! नातः परं ब्रुवे ॥'

પ્રભુ ! હું તારો દાસ છું જ. તમે એની સ્વીકૃતિ આપો છો ને ?

●

મીરાં યાદ આવે :

'સદા સેવા કરતી હૂં,
સુમિરન ધ્યાન મેં ચિત્ત ધરતી હૂં;

www.yashobhakti.guru

ભક્તિ મારગ દાસી કો દિખલાઓ,

મીરાં કો પ્રભુ ! સાંચી દાસી બનાઓ !'

પ્રભુ ! મને તમારી દાસી બનાવો ! મીરાં પહેલાં પોતાની ભૂમિકાની વાત કરે છે : 'સદા સેવા કરતી હૂં...' પ્રભુની અને સંતોની સેવા એ સતત કરે છે. ચિત્તને પ્રભુના સ્મરણમાં એ રોકી રાખે છે. સ્મરણ ગાઢ બને એટલે ધ્યાન શરૂ થાય છે.

સેવા, સ્મરણ, ધ્યાનની આ પૃષ્ઠભૂ પર મીરાં કહે છે :

'ભક્તિ મારગ દાસી કો દિખલાઓ,

મીરાં કો પ્રભુ ! સાંચી દાસી બનાઓ !'

હવે અસ્તિત્વના સ્તરની ભક્તિ મને દર્શાવો ! આપો ! અને એ રીતે મીરાંને તમારી સાચી દાસી બનાવો !

•

स्याद्वादवादिने ।

પ્રભુ સ્યાદ્વાદ - અનેકાન્તવાદની પ્રરૂપણા કરનાર છે.

એટલે તો, આનંદઘનજી ભગવંત 'ષડ્દર્શન જિન અંગ ભણીજે...' કહી શક્યા. બીજાં દર્શનો એકાન્તવાદી છે. પ્રભુનું દર્શન અનેકાન્તવાદી છે. અને એથી જ અનેકાન્તદર્શનનાં અંગ રૂપ બીજાં દર્શનો છે.

જેમ કે, બૌદ્ધ દર્શન કહે છે : 'सर्वं क्षणिकम्'. બધું ક્ષણિક છે. ક્ષણે ક્ષણે નાશ પામનાર... જૈનદર્શન કહેશે કે અપેક્ષાએ અમને પણ આ વાત સ્વીકાર્ય છે. કારણ કે પર્યાયરૂપે તો ક્ષણિકતા બરોબર જ છે. પર્યાયો બદલાયા જ કરે છે. ઉત્પન્ન પણ થાય, નાશ પણ પામે. પણ હા, દ્રવ્યરૂપે અમે આત્મદ્રવ્ય આદિને નિત્ય કહીએ છીએ.

આનંદઘનજી ભગવંતના એ સ્તવનમાં આવેલી 'લોકાયતિક કૂખ જિનવરની...' તો અદ્ભુત પંક્તિ છે ! નાસ્તિક દર્શનને જિનદર્શનના પેટના સ્થાને મૂક્યું. નાસ્તિક... પણ ભારતનો ને ! ભૂમિના સંસ્કાર એવા એ નાસ્તિક વ્યક્તિમાં પણ પ્રવેશેલ હોય કે એ ઈશ્વરનો સંપૂર્ણ વિરોધ ન કરી શકે. કોઈને કોઈ રીતે એ પ્રભુને સ્વીકારતો જ હોય.

'સન્મતિ તર્ક'નું અંતિમ મંગલ યાદ આવે. 'भद्दं मिच्छा-दंसणसमूहमइयस्स अमयसारस्स जिणवयणस्स...' એકાન્તવાદી દર્શનોના સમૂહ રૂપ, અમૃતમય અનેકાન્ત દર્શનને નમસ્કાર !

•

सार्वाय ।

પ્રભુ સર્વના છે. અને સર્વના છે, તો મારા તો છે જ ને ! પ્રભુનું રક્ષાકવચ સતત મને મળ્યા કરે.

પણ, જ્ઞાનવિમલસૂરિ મહારાજની સ્તવનાનો પ્રારંભ વાંચતાં ધ્રૂજી ગયો :

'તું પ્રભુ ! મારો,

હું પ્રભુ ! તારો;

ક્ષણ એક મુજને નાહિ વિસારો...'

પ્રભુ મારા / આપણા છે જ. પ્રભુનું રક્ષાકવચ સતત આપણને મળી પણ શકે.

પરંતુ, ક્યારે ?

'હું પ્રભુ ! તારો' બનું ત્યારે...

www.yashobhakti.guru

પ્રભુમય અસ્તિત્વનો અર્થ એ છે કે તે અસ્તિત્વમાં / મનમાં અન્યમયતા (અન્ય પદાર્થો કે વ્યક્તિઓની આસક્તિ) ન હોય.

મીરાં યાદ આવે : 'ઓર આસરો નહિ મેરો, તીન લોક મંઝાર...'

પ્રભુ ! આ અનન્યતા / પ્રભુમયતા પણ તમે જ આપશો ને !

•

सर्वज्ञाय । सर्वदर्शिने ।

પ્રભુ બધું જ જાણે છે, બધું જ જુએ છે. મતલબ કે એમના નિરવધિ જ્ઞાન-દર્શનમાં જગતનું પ્રતિબિંબ પડ્યા કરે છે.

આ આયામ પકડીને શ્રી દલપતભાઈએ પોતાની સ્તવનામાં એક પંક્તિ આપી : 'ક્ષણ ક્ષણ સમરે તું પ્રભુ અમને, ભલે અમે તો વિસાર્યા...'

પ્રભુ ! તારા નિર્મળ કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનના દર્પણમાં મારું પ્રતિબિંબ સતત પડ્યા કરે છે. પણ એની સામે, મારા હૃદયના દર્પણમાં તમારું પ્રતિબિંબ કેવું અને કેટલું ઊપસે છે ? જવાબ નિરાશાજનક છે. ત્રિલોકેશ્વર, અખિલ બ્રહ્માંડેશ્વર પ્રભુના જ્ઞાનમાં આપણે સતત : ને આપણા હૃદયમાં પ્રભુ કેટલો સમય ?

બાય ધ વે : પ્રભુના નિર્મળ જ્ઞાનમાં આપણું પ્રતિબિંબ પડે. પણ એ કોલસાના ધાબા જેવું હોય કે સ્ફટિક રત્ન જેવું ?

આ આયામ આપણી જાતને નિર્મળ બનાવવા માટેના આપણા સંકલ્પને દૃઢ બનાવે છે.

•

પ્રભુ વીતરાગ છે. સ્વરૂપદશામાં સ્થિત છે. એટલે પ્રભુના જ્ઞાનમાં પૂરી દુનિયા દેખાશે. પણ પ્રભુનો ઉપયોગ માત્ર સ્વમાં રહેશે. બીજે ક્યાંય નહિ.

•

सर्वतीर्थोपनिषदे ।

સર્વદર્શનો(તીર્થો)ના હાર્દ રૂપ પ્રભુને નમસ્કાર.

પ્રભુ વીતરાગ છે. અને બધાં જ દર્શનો વીતરાગદશાને પુષ્ટ કરવા માટે જ વૈરાગ્યની સાધના આપે છે.

વૈરાગ્ય સાધનાવસ્થા છે.

વીતરાગદશા સિદ્ધાવસ્થા છે.

વૈરાગ્યને આ રીતે સમજી શકીએ. રાગનો ખાડો છે. એ ખાડો જેટલો ઊંડો, વૈરાગ્યની માટી એ પ્રમાણમાં જોઈશે. અને જમીન સમથળ થઈ ગઈ તે વીતરાગદશા.

આ વીતરાગદશાને સાધ્ય તરીકે રાખીને બધાં દર્શનોની સાધના ચાલે છે એટલે વીતરાગદશાથી યુક્ત પ્રભુ સહુને માટે ઉપાસ્ય છે. નમસ્કરણીય છે.

•

सर्वपाषण्डमोचिने ।

ખોટી માન્યતા પરની પણ પ્રતિબદ્ધતા - પકડ એ પાખંડ છે. પ્રભુના પ્રભાવે આવા આગ્રહો ચાલ્યા જાય છે.

આના અનુસંધાનમાં, યોગબિન્દુમાં પૂજ્ય હરિભદ્રસૂરિ મહારાજે આપેલ પ્રારંભિક સાધકો માટેની સજ્જતાને વિચારવાનું ગમશે. નિરાગ્રહશીલતા અને દ્વન્દ્વાતીતતા આ બે સજ્જતાઓ ત્યાં બતાવી છે.

www.yashobhakti.guru

નિરાગ્રહશીલતા. સાધક જ્યારે સદ્‌ગુરુના માર્ગદર્શન પ્રમાણે સાધનામાર્ગે ચાલે છે ત્યારે એ નિરાગ્રહશીલ જોઇએ. 'હું આમ જ કરું...' આવો વાક્યપ્રયોગ એ કરી ન શકે. ગુરુદેવની આજ્ઞા પ્રમાણે જ મારે ચાલવાનું છે આવી સ્પષ્ટ સમજ એના મનમાં રહેલી હોય છે.

ગુરુ પણ તેના આગ્રહ પર ચોકડી એટલા માટે લગાવે છે કે એના એ કહેવાતા આગ્રહની પાછળ રહેલ અહંકાર એને પરેશાન ન કરે.

નિરાગ્રહશીલ સાધક દ્વન્દ્વાતીત છે. રાગ, દ્વેષના દ્વન્દ્વોને પેલે પાર આનંદમાં એ સ્થિત છે. આગ્રહોને કારણે પડતી તકલીફ ગઇ ને !

•

सर्वयज्ञफलात्मने ।

સર્વ યજ્ઞ-પૂજાના ફળ સ્વરૂપ પ્રભુ છે. એ પૂજાનું ફળ આપનારા પ્રભુ છે.

એ દ્રવ્ય પૂજા હોય કે ભાવ પૂજા હોય.

જળ પૂજા અને પુષ્પપૂજા દ્વારા શું મળે છે તેવી વાત સ્નાત્ર પૂજામાં આવી : 'આતમ નિરમલ હોઈ સુકુમાલી...' જળ પૂજા દ્વારા આત્મ-નિર્મળતા, પુષ્પપૂજા દ્વારા આત્મ-કોમળતા.

શંખેશ્વર તીર્થમાં ભક્તિ માટે હું ગયેલો. બપોરના સમયે એક પરિચિત ભક્ત આવ્યા. તેમણે વંદન કર્યું. આંખો હર્ષાશ્રુથી ભીની હતી. બહુ જ મઝાની વાત એમણે કરી : 'સાહેબ, ૨૦ વર્ષથી દર મહિને શંખેશ્વરજી આવું છું. ઘણા સમયથી ઈચ્છા હતી : દાદાના પ્રક્ષાલની. હું ચઢાવો બોલતો. પણ મારા બજેટની બહાર જાય ત્યારે મારે બોલી છોડી દેવી પડતી હતી. આજે મને દાદાના અભિષેકનો ચઢાવો મળી ગયો. દાદાનો અભિષેક થયો.'

મેં એમના ચહેરાને, આંખોમાંથી વહેતી હર્ષાશ્રુની ધારાને જોઈને કહ્યું : આજે પ્રભુએ પણ તમારો અભિષેક કર્યો !

પ્રભુનો અભિષેક થયો એના આનંદમાં આંખોથી વહેતી હર્ષાશ્રુની ધારા ભાવકને નિર્મળ બનાવી જ દે ને !

•

અમદાવાદમાં મારાં પ્રવચનોમાં આવતા ભાવકો પૈકીના એક ભાવકે મળવા માટેનો સમય માગેલો. મેં અનુમતિ આપી. નક્કી થયેલ સમયે એ ભાવક આવ્યા.

વંદન કરી બહુ જ પ્રેમથી એમણે પૂછ્યું : ગુરુદેવ ! પુષ્પ એકેન્દ્રિય છે. તેની કિલામણા / પીડા કરીને પ્રભુપૂજા કેમ થઈ શકે ?

મેં કહ્યું : પુષ્પપૂજા કરનાર ભાવક પ્રભુ પાસે યાચે છે કે પ્રભુ ! હું પુષ્પ જેવો સુકોમળ બનું.

મેં આગળ સમજાવ્યું : અમે લોકો (સાધુઓ) તો ક્યારેય પુષ્પપૂજા નથી કરતા, અને શ્રાવકો પણ ઉપધાન તપમાં જોડાય તો દિવસોના દિવસો સુધી આ દ્રવ્યપૂજા નથી કરતા. કોમળ ભાવથી એમનું હૃદય ભરાયેલું છે. 'કરેમિ ભંતે ! સામાઈયં'નું પચ્ચક્ખાણ તેમની પાસે છે, માટે.

છેવટે મેં કહ્યું : શ્રાવિકા તમને શાક સમારવાનું કહે, ભીંડો તમારા હાથમાં હોય અને તમારા હાથ તથા હૈયું ધ્રૂજે અને ચપ્પું નીચે પડી જાય તો કોમળ ભાવ તમને મળી ગયો કહેવાય.

www.yashobhakti.guru

તેમણે કહ્યું : સાહેબ, આપની વાત ગળે ઊતરી ગઈ. શાક તો સમારું જ છું, પણ ક્યારેય વનસ્પતિકાયની વિરાધનાનો સવાલ નથી થયો. કાચી કાકડી કે ટામેટા પર મીઠું ભભરાવી ખાઈ જાઉં છું ત્યારે મને વિરાધનાનો વિચાર પણ નથી આવતો.

•

પૂજા દ્વારા પ્રભુ સંયમી જીવન આપે. આરાધક ભાવ આપે. અને મોક્ષ આપે.

•

सर्वज्ञकलात्मने ।

સર્વજ્ઞ ભગવંતોમાં પણ વૈશિષ્ટ્ય દશાને પ્રાપ્ત કરનાર પ્રભુને નમસ્કાર. (કલા એટલે વૃદ્ધિ / વિશેષતા.)

આ વૈશિષ્ટ્ય પ્રભુના પ્રાતિહાર્યોના સંદર્ભમાં લીધું છે. સર્વજ્ઞતા તો કેવલી ભગવંતની અને તીર્થંકર ભગવંતોની સમાન જ હોય છે.

પણ સમવસરણાદિ દેવકૃત અતિશયોને કારણે અસંખ્ય લોકો પ્રભુની દેશના સાંભળવા આવે છે, જ્ઞાનને પામે છે.

અલબત્ત, પ્રભુની બાજુ પરમ ઉદાસીનદશા છે. પ્રભુના પહેલા સમવસરણમાં માત્ર દેવો હતા, જેમને વિરતિનો પરિણામ થાય તેમ નહોતો. પણ પ્રભુની બાજુ એ જ નિર્લેપતા હતી, જે હજારો શ્રોતાઓ સામે રહેતી. કોઈ જ ફેરફાર નહોતો.

તીર્થંકર નામકર્મના ઉદયને કારણે આવેલ પ્રાતિહાર્યો… ઔદાયિક ભાવની ઘટનામાં પ્રભુ કઈ રીતે જોડાઈ શકે ?

•

सर्वयोगरहस्याय ।

સર્વયોગોનું રહસ્ય / હાર્દ પરમાત્મા છે.

બધા જ યોગોનું લક્ષ્ય એક જ છે : મોક્ષ સાથે જોડી દેવો સાધકને.

'યોગવિંશિકા'ના પ્રારંભમાં પૂજ્ય હરિભદ્રસૂરિ મહારાજે યોગની વ્યાખ્યા આપી : 'मुक्खेण जोयणाओ जोगो सव्वोवि धम्मवावारो...' સકળ ધર્મવ્યાપાર મોક્ષની સાથે ભાવકને જોડી આપે છે, માટે તેને યોગ કહેવાય છે.

વિનય, વેયાવચ્ચ, સ્વાધ્યાય, તપ આ બધી ક્રિયાઓ યોગ છે.

'યોગવિંશિકા'ની ટીકા મહોપાધ્યાય યશોવિજયજી મહારાજે કરી છે. 'મણિકાંચનયોગ' તે આ જ ને ! સોનાની પૃષ્ઠભૂ પર જડાયેલ મણિઓ.

ટીકાના પ્રારંભમાં મહોપાધ્યાયજી લખે છે : 'मोक्षेण महानन्देन योजनात्...' વિચાર આવેલો કે મોક્ષના પર્યાય તરીકે મહાનન્દ શબ્દ જ કેમ આવ્યો ? એમ લાગ્યું કે તેઓશ્રી એવું સૂચવી રહ્યા છે કે બધી સાધના અંતે તો મોક્ષે જ લઈ જશે. પરંતુ તાત્કાલિક રૂપે પણ તેઓ મહાન આનંદને તો આપે જ છે.

•

केवलिने ।

આગળ પ્રભુની સર્વજ્ઞતા અને સર્વદર્શિતાની વાત બે અલગ અલગ પદથી કરેલી. અહીં એક જ પદ દ્વારા પ્રભુના કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનની વાત કરી છે.

www.yashobhakti.guru

આપના આ કૈવલ્ય દ્વારા આપ મારા મુક્તિગમનના સમયને જાણો છો. તો મને કહોને, ભગવાન !

વિનયવિજય મહારાજ ઋષભજિન સ્તવનામાં પ્રભુ જોડે મઝાનો વાર્તાલાપ, આ સંદર્ભમાં, કરે છે :

વળી કહેશો ભગવંત રે,

નહિ તુજ યોગ્યતા;

હમણાં મુક્તિ જાવા તણી એ... ૨૧

યોગ્યતા તે પણ નાથ ! રે,

તુમ હિ જ આપશો;

તો તે મુજને દિયો એ....૨૨

કેટલો સરસ વાર્તાલાપ ! પ્રભુ, હમણાં મોક્ષે જવાની યોગ્યતા મારી નથી; તો એ યોગ્યતા પણ તમે જ પ્રગટાવશો ને !

તમારા જેવો સમર્થ સ્વામી હોય, પછી મારે બીજું શું કરવાનું હોય ?

વાર્તાલાપ આગળ વધે છે :

વળી કહેશો જગદીશ ! રે,

કર્મ ઘણાં તાહરે;

તો તેહિ જ ટાળો પરાં એ... ૨૩

કર્મ અમારાં આજ રે,

જગપતિ ! વારવાં,

વળી કોણ બીજો આવશે એ... ૨૪

મારાં કર્મો ઘણાં છે, તો પણ તે તમે ટાળો. હું તે વળી બીજાને ક્યાં કહેવાનો હતો ? અને, તમારા જેવા નાથનો સેવક બીજે ક્યાંક, કશુંક યાચવા જાય તો તમારે માટે એ કેવું કહેવાય ?

પ્રભુ ! તમારા કૈવલ્યથી મારા મોક્ષને જુઓ. અને તમારી અચિન્ત્ય શક્તિથી મને મુક્ત કરી દો !

•

देवाधिदेवाय ।

આપ્તમીમાંસા ગ્રંથનું મંગળાચરણ છે :

देवागम–नभोयान–चामरादिविभूतयः ।

मायाविष्वपि दृश्यन्ते, नातस्त्वमसि नो महान् ॥

દેવોનું આગમન, ચામર આદિ પ્રાતિહાર્યો તો સામાન્ય દેવોમાં પણ હોઇ શકે, એથી તમે અમારે માટે મહાન નથી.

અમારે માટે તમે દેવાધિદેવ છો; પણ એ આંતરસંપદાને કારણે. તમે સ્વરૂપદશાનો લાભ કરો છો. શુદ્ધ પર્યાયોનો ભોગ તમે કરો છો. અને શુદ્ધ ગુણોનો ઉપભોગ નિરંતર ચાલુ હોય છે તમારે.

આપને નમસ્કાર કરવાથી ભક્ત પણ આન્તરવૈભવની દુનિયા તરફ ચાલે છે. પૂજ્ય દેવચન્દ્રજી મહારાજ સુવિધિજિન સ્તવનામાં કહે છે :

‘દાનાદિક નિજ ભાવ હતા જે પરવશા હો લાલ,

તે નિજ સમ્મુખ ભાવ ગ્રહી લહી તુજ દશા...’

www.yashobhakti.guru

દાનાદિક બધા ભાવો પરવશ હતા. ધનનું દાન... તો, પરનું દાન પરને થયું ને ! 'તે નિજ સમ્મુખ ભાવ ગ્રહી લહી તુજ દશા હો લાલ...'

પ્રભુ સ્વનું સ્વને દાન આપે છે. સાધક પણ, દેવાધિદેવની કૃપાથી, આ દાન કરી શકે છે.

સાધક જ્ઞાતાભાવ કે દ્રષ્ટાભાવને ઉદાસીનભાવ આપે છે ત્યારે સ્વ(ગુણ)ને સ્વ(ગુણ)નું દાન થઈ ગયું.

જ્ઞાતાભાવ, દ્રષ્ટાભાવ, ઉદાસીનદશા આદિમાં સાધક મગ્ન હોય છે ત્યારે તે સ્વગુણના ભોગમાં છે.

પરવશ ભાવો નિજ સન્મુખ બન્યા.

ખૂબ આભાર તારો, પ્રભુ !

●

वीतरागाय ।

પ્રભુ છે વીતરાગ.

વૈરાગ્યને પરિપક્વ બનાવી જે સાધક સાધનામાર્ગે આગળ ને આગળ વધે છે, તેને વીતરાગદશાની અલપ-ઝલપ અનુભૂતિ મળે છે. અને એવો સાધક જ વીતરાગદશાને - પૂર્ણ વીતરાગદશાને પામવા માટે આગળ વધે છે.

પ્રભુના મુખ પર જે પરમ પ્રશાન્તદશા દેખાય છે, તેનું મૂળ આ વીતરાગદશા છે...

● ● ●

www.yashobhakti.guru

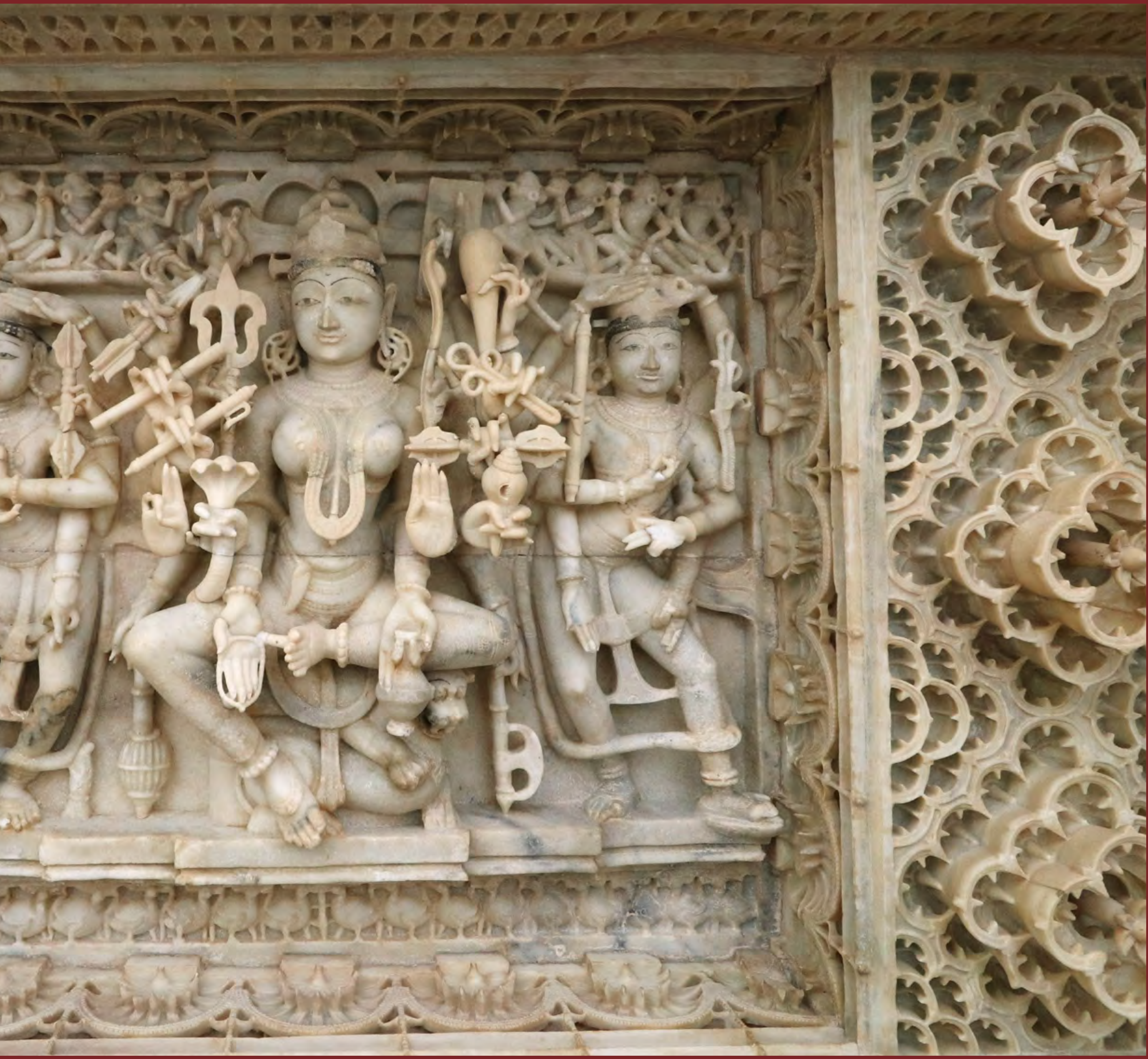

www.yashobhakti.guru

આધાર સૂત્ર

ॐ नमो अर्हते

परमात्मने परमाप्ताय परमकारुणिकाय

सुगताय तथागताय महाहंसाय हंसराजाय

महासत्त्वाय महाशिवाय महाबोधाय महामैत्राय

सुनिश्चिताय विगत–द्वन्द्वाय गुणाब्धये लोकनाथाय

जितमारबलाय ॥ ५ ॥

www.yashobhakti.guru

5

'મને તમારી વીણા બનાવો...'

ॐ नमो अर्हते परमात्मने ।

परमाप्ताय ।

કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરની એક પ્રાર્થના :

જાણું છું કે જ્યારે પ્રભાત થશે ત્યારે

તમારી કૃપા-નૌકા મને ભવસાગરના કિનારે લઈ જશે.

www.yashobhakti.guru

જાણું છું કે તમે યુગે યુગે

તમારા બાહુ વીંટીને

મને તમારા અસીમ ભુવનમાં રાખ્યો છે.

તમે મને પ્રકાશમાંથી પ્રકાશમાં

જનમ દીધો છે,

જીવનમાંથી નવજીવનમાં લીધો છે.

જાણું છું હે નાથ !

તમામ પથે-વિપથે, સુખે-અસુખે,

રાત ને દિવસ

મારા હાથમાં તમારો હાથ રહ્યો છે.

જાણું છું કે મારું જીવન કદી

વિફળ જવાનું નથી.

એવો સમય આવશે,

જ્યારે કરુણાથી પ્રેરાઈને

તમે પોતે જ મને

ફૂલની પેઠે ઊંચકી લેશો...

•

પ્રભુ પરની ભક્તની અમાપ શ્રદ્ધાનું અહીં દર્શન છે. પ્રભુની પરમ-આપ્તતાને ઝીલવા માટે જોઈશે આ શ્રદ્ધાની ભૂમિકા.

ત્રણ ચરણો છે : વિશ્વાસ, આસ્થા, શ્રદ્ધા.

ધૂળિયા રસ્તે ચાલતી વખતે, બે માર્ગ આવતાં, બાજુના ઝૂંપડામાં રહેલ ભાઇને પૂછીએ અને એણે કહેલ માર્ગ પર ચાલીએ તે વિશ્વાસ...

પરમાત્માએ કહેલાં વચનોને મનની સપાટી પર ઝીલીએ તે આસ્થા.

અહીં મનના સ્તર પર સ્વીકાર છે. એટલે સાધક એ વચનોને યાદ પણ રાખે છે. બીજાને સંભળાવી પણ એ શકે છે.

પણ, પ્રભુના એક એક શબ્દે આંખો ભીંજાતી હોય... અને એ ભીનાશની પૃષ્ઠભૂ પર જ્યારે પ્રભુના શબ્દો ઝિલાય તો એ શ્રદ્ધાનું સ્તર છે.

આચારાંગ સૂત્રનો સ્વાધ્યાય કરતાં લાગે કે આ વચનો પ્રભુએ 'પર્સનલી ફૉર મી...' કહ્યા છે.

પ્રભુ કહે છે આચારાંગજીમાં : 'आणाए मामगं धम्मं...' આજ્ઞામાં જ (આજ્ઞાના પાલનમાં જ) મારો ધર્મ છે.

પ્રભુ છે પરમ આપ્ત. પરમ શ્રદ્ધેય. ભક્ત શ્રદ્ધાની પૃષ્ઠભૂ પર એ પરમ શ્રદ્ધેય પ્રભુનાં વચનોને સ્વીકારશે.

•

परमकारुणिकाय ।

સવારના પહોરમાં એક મુનિરાજ રજોહરણને મસ્તકે લગાવે છે અને ત્યારે તેમની આંખો ભીની ભીની બની જાય છે. પ્રભુની પરમ કરુણાને સ્પર્શતાં ભીનાશ ન આવે એવું કેમ બને ? 'કેવી મારા પ્રભુની કૃપા કે આવી અદ્‌ભુત પ્રસાદી તેમણે મને આપી !'

www.yashobhakti.guru

એક શ્રાવક વહેલી સવારે પ્રતિક્રમણ કરવા બેસે ત્યારે ચરવળા-મુહપત્તીને હાથમાં લેતાં જ એની આંખો ભીંજાય. એ પ્રભુની કરુણાને આ રીતે સંવેદે છે : 'મારા પ્રભુની કેવી કૃપા કે એમણે ન કહ્યું કે સંસારને પૂરેપૂરો છોડીને આવે તેમને જ મારા ધર્મસંઘમાં સ્થાન આપું; અશક્તિવશ, સંસારમાં રહેલ, પણ જેમને સાધુધર્મ ગમે છે એવા શ્રાવક-શ્રાવિકાઓને પણ પ્રભુએ પોતાના ધર્મસંઘમાં સ્થાન આપ્યું.'

પરમ કરુણાવતાર પ્રભુને નમન.

•

પ્રભુની એ પરમ કરુણાને ભક્ત કઈ રીતે ઝીલે છે; કવિવર ટાગોરના શબ્દોમાં :

મને તમારી વીણા બનાવો !
અને મને ઊંચકી લો.
તમારી સુંદર આંગળીઓના
સ્પર્શે તે ઝંકારી ઊઠશે.
એવું લાગે કે જાણે
તમે તમારા સુંદર કરથી
મારા પ્રાણને સ્પર્શો છો.

•

એક ગીતની કડી યાદ આવે :
તમે શ્યામ થઈને ફૂંકો,
મને વાંસળી બનાવો...

•

सुगताय ।

જે પરમાત્માની બધી જ ચેષ્ટાઓ / કાર્યો મધુર, મધુર છે તે સુગત.

પરમાત્માની દૃષ્ટિ એક ક્ષણ આપણા પર પડી જાય; એથી મધુરું બીજું શું હોઈ શકે ?

સ્તવનાકાર કહે છે :

'જે કોઈ તારી નજરે ચઢી આવે,
કારજ તેહનાં સફળ કર્યા છે...'

ગણધર ભગવંતો કેવા ભાગ્યશાળી કે પ્રભુ તેમને એ પદ આપતી વખતે વિશિષ્ટ ચૂર્ણ તેમના મસ્તક પર ઠવે છે. પ્રભુના કરકમળ દ્વારા થતી અમીવર્ષાને ઝીલવાનું આ સૌભાગ્ય.

પ્રભુનું સમવસરણમાં બેસવું. અને માલકૌંશ રાગમાં વહેતી એ વાણીનું ભક્તો દ્વારા થતું પાન.

મધુર ગાન, મધુર પાન...

दृष्टिर्मधुरा, गानं मधुरम्...
मधुराधिपतेरखिलं मधुरम्...

•

तथागताय ।

બે શબ્દો છે : તથાતા (વિશ્વની સ્થિતિ) અને તથાગત. તથાતાને સ્વીકારે, જાણે તે તથાગત.

સાક્ષિભાવમાં લીન બુદ્ધ માટે આ તથાગત શબ્દ વપરાય છે. તથાતા બહુ મઝાની વાત છે. ઉત્પત્તિ અને વિનાશ ચાલ્યા જ કરે છે. પર્યાયો ઉત્પન્ન થશે, મીટશે. દ્રવ્ય સતત એ રૂપે રહે છે.

www.yashobhakti.guru

તથાતાને તે રૂપે સ્વીકારવી એ તથાગતનું કાર્ય... જે ક્ષણે જે ઘટના પેદા થવાની છે એ થવાની જ છે. એને તે રૂપે જોયા કરવાની છે.

તથાતા એટલે સાક્ષિભાવ.

તથાતા એટલે સર્વસ્વીકાર...

●

એકવાર મને પૂછવામાં આવેલું કે પ્રભુની પૂરી સાધનાને એક શબ્દમાં તમારે વર્ણવવી હોય તો તમે કયો શબ્દ પસંદ કરો ?

મેં કહ્યું : સર્વસ્વીકાર એ એવો શબ્દ છે, જે પ્રભુની પૂરી સાધનાનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે.

જે થઈ રહ્યું છે, તેનો સ્વીકાર. અનંત કેવળજ્ઞાનીઓએ જે સમયે જે ઘટના નિષ્પન્ન થતી જોયેલી છે, તો એ સમયે એ ઘટના ઘટવાની જ છે. તમે કઈ રીતે એનો અસ્વીકાર કરી શકો ?

●

महाहंसाय ।

હંસની લાક્ષણિકતા છે કે તે મોતીનો જ ચારો ચરે છે. અને તે એકદમ શ્વેત વર્ણનો હોય છે.

પરમાત્માને મહાહંસ તરીકે અહીં બિરદાવ્યા છે.

હંસ માત્ર બહારથી શુભ્ર, શુભ્ર છે. પરમાત્મા - કર્મમલ જવાથી - આંતરિક રીતે પણ નિર્મળ, નિર્મળ છે.

હંસ મોતીનો જ ચારો ચરે છે... પરમાત્મા સ્વભાવમાં સ્થિર થઈને સ્વગુણોનો ઉપભોગ અને શુદ્ધ પર્યાયોનો ભોગ કરી રહ્યા છે.

●

બીજો પણ એક અર્થ છે હંસ શબ્દનો. હંસ એટલે પ્રાણ. પ્રભુ મહાહંસ એટલે મહાપ્રાણ. મહોપાધ્યાયજીએ શીતલનાથ સ્તવનામાં કહ્યું, 'જિઉ કે જિઉ હમારા...' પ્રભુ પ્રાણોનો પણ પ્રાણ છે.

આનંદઘનજી ભગવંત યાદ આવે : 'આનંદઘન બિન પ્રાણ ન રહે છિન, કોટિ જતન કરી લીજે..' આનંદઘન પરમાત્મા / મહાપ્રાણ વિના મારો પ્રાણ એક ક્ષણ પણ ન રહે.. ભલેને હું કોટિ ઉપાયો કરું..

●

જો કે, પ્રભુ તો અનુપમેય છે. પ્રભુનું સ્વરૂપ માત્ર અનુભૂતિગમ્ય જ છે. પણ અનુભૂતિ સુધી સાધકને લઈ જવામાં આવી અનુપ્રેક્ષાઓ બહુ જ કાર્યકર છે. માટે સ્તોત્રકાર મહર્ષિએ આ રીતે સ્તવના કરી છે.

●

हंसराजाय ।

હંસ એટલે વિરક્ત સાધક. આ જ લયમાં હિંદુ પરંપરાએ શબ્દ આપ્યો : પરમહંસ.

રામકૃષ્ણ પરમહંસ હમણાં જ થઈ ગયા.

એમના જીવનની એક ઘટના કહું, બપોરે તેઓ પોતાના આશ્રમના હૉલમાં બેઠેલ છે અને સેંકડો દર્શનાર્થીઓ એમના દર્શન માટે આવેલ છે. પરમહંસ પોતામાં ડૂબેલ છે. કોઈ વ્યક્તિ નજીક આવી કંઈક પ્રશ્ન કરે છે; પરમહંસ તેનો જવાબ આપી ફરી પોતાની ધારામાં જતા રહે છે. લાગે કે દુનિયા જોડેનો સંબંધ એમનો પૂરો થઈ ગયો.

●

www.yashobhakti.guru

'Living with the Himalayan Masters' ના લેખક સ્વામી રામે તે સમયના પ્રસિદ્ધ સંત નીમ કરોલી બાબાના જીવનની એક ઘટનાનું વર્ણન તેમના ઉપરોક્ત પુસ્તકમાં કર્યું છે.

નીમ કરોલી બાબાએ એક દિવસમાં ૪૦ વાર ભોજન કરેલું. પા-કલાક પહેલાં ભોજન થયેલ હોય અને કોઈ કહે : 'સ્વામીજી, ભોજન લો !' તેઓ બેસી જતા. અને અઠવાડિયા સુધી કોઈ ન કહે તો ભોજનની યાદ પણ એમને ન આવે. દેહબોધ સમાપ્ત થયેલો.

●

તો, વિરક્ત સાધક તે હંસ... આગળ જતાં પરમહંસ... અને પરમ વિરક્ત પ્રભુ હંસરાજ.

●

महासत्त्वाय ।

પ્રભુ મહાવીરદેવના સાધનાકાળની એક અનૂઠી ઘટના.

પ્રભુ અનાર્ય દેશમાં પધાર્યા છે. એક ગામમાં અનાડી લોકોએ પ્રભુની પીઠ પર લાકડીઓનો વરસાદ વરસાવ્યો. શિકારી કૂતરાં છોડ્યાં પાછળ. જેમણે પ્રભુના પગની પિંડીમાંથી માંસના લોચે લોચા કાઢી નાખ્યા...

પ્રભુ જંગલમાં આવે છે. ત્યાં પ્રભુને સાધના કરવી છે. પ્રભુ તરત સાધનામાં મગ્ન થઈ જાય છે.

એક મઝાનો સવાલ આ સંદર્ભમાં એક શિષ્યે ગુરુદેવને કરેલ કે ગુરુદેવ ! ધ્યાન પહેલાં પ્રભુને આ ઘટનાની સ્મૃતિ હોય ? ગુરુદેવે ના પાડી. આશ્ચર્ય થયું શિષ્યને : આટલી મોટી ઘટના ઘટે એનું સ્મરણ પણ નહિ ? શી રીતે ?

જવાબ મઝાનો આવ્યો : ઘટના સમયે પ્રભુનો ઉપયોગ ઘટનામાં હોય તો પાછળથી સ્મરણની વાત રહે. ઘટના શરીર પર ઘટતી હતી. પ્રભુ સ્વમાં હતા.

પરિષહોને સહન કરવાનું સત્ત્વ સાધકો પાસે હોઈ શકે. પણ આવું મહાસત્ત્વ...?

પરિષહોનો ખ્યાલ સુધ્ધાં ન હોય. પરિષહો શરીર પર ચાલી રહ્યા છે. પ્રભુ પોતાની ભીતર, પોતાના અપાર આનંદની અનુભૂતિમાં મગ્ન છે. મહાસત્ત્વ છે પ્રભુ.

●

હું ઘણીવાર કહેતો હોઉં છું કે દરેક સાધક પાસે એક inner bedroom હોવો જોઈએ.

શહેરમાંથી વેકેશન સમયે દીકરાઓ પોતાના કુટુંબ સાથે દેશમાં આવેલ હોય. નાનાં બાળકો જમ્યા પછી ધિંગામસ્તી, હો-હા કરતા હોય અને દાદાજી પોતાના એ.સી. રૂમમાં જઈ બારણાં બંધ કરી આરામ કરે ત્યારે ત્યાં બહારના ઘોંઘાટની અસર નથી...

સાધકનો આ ઈનર બેડરૂમ. ભીતરી આરામગૃહ. જ્યાં શરીરના સ્તરની કોઈ ઘટના ભીતર ન પ્રવેશે.

●

महाशिवाय ।

મહાશિવ : જે બધાનું કલ્યાણ કરે. મહાશિવ પ્રભુના આજ્ઞા-સ્વીકારમાં તમે આવ્યા તો પ્રભુ વર્તમાનમાં પણ આનંદ આપે. ભવિષ્યમાં દુર્ગતિજન્ય દુખોમાંથી સાધકને મુક્ત કરે.

www.yashobhakti.guru

ધારો કે, વર્તમાનમાં શરીરમાં, કો'ક પીડાકારક ઘટના ઘટી રહી છે. પણ એ સમયે સાધક પ્રભુના આજ્ઞા-આધિપત્યમાં હોય તો...?

સાધક વિચારશે : મારા ભગવાને તો પરિષહ-સહન નિર્જરા માટે કહેલ છે. શરીર પર ભલેને પીડાઓ આવી; મારાં કર્મો ઓછાં થઈ રહ્યાં છે ને !

સામાન્ય-રોગની મુક્તિ માટે પણ કડવી દવા, ચુસ્ત પરેજી બધું કરવાનું હોય છે. પણ ત્યાં નજર છે કે દર્દ હટી રહ્યું છે. દર્દી રાજી થાય છે.

એટલે પરિષહોની ક્ષણોમાં પણ સાધક પીડામુક્ત હોય. આનંદમાં હોય.

•

महाबोधाय ।

ગંગોત્રી-બિન્દુથી ગંગા વહે છે. ગંગા નદીને ખૂબ જ પવિત્ર મનાઈ છે. કારણ ? એ જે બિન્દુ પરથી પ્રગટ થઈને વહી રહી છે તે બિન્દુ દેવતાત્મા હિમાલયમાં છે. હિમાલય બહુ જ પવિત્ર મનાય છે. એનું કારણ ત્યાં રહેલ સંતો પણ છે. એ સંતોની ઊર્જા ચોમેર ફેલાયેલી હોય છે.

હિમ્મતભાઈ બેડાવાલા, પ્રાણલાલભાઈ દોશી, ચન્દ્રકાન્તભાઈ, શશીકાન્તભાઈ આદિ ભક્તો બદ્રીની યાત્રાએ જતા હતા. માર્ગમાં રસ્તાથી થોડે દૂર એક ગુફામાં એક સંત બિરાજમાન હતા. ભક્તો ત્યાં ગયા. કુશળ-ક્ષેમ-શાતાપૃચ્છા આદિ થયાં.

સાવ નાનકડી ગુફામાં સંત હતા. સહેજે પ્રશ્ન થયો. 'હિમાલયમાં તો ગુફાઓનો તોટો નથી, તો આવી સાંકડી ગુફામાં સંત કેમ ?' સંતે હસતાં હસતાં કહ્યું : 'ક્યોં, બડી ગુહા કા ક્યા કામ હૈ; મૈં ઔર મેરે ભગવાન દો તો યહાં રહતે હૈ આરામ સે; ફિર તિસરે કા કામ ભી ક્યા હૈ ?'

બીજી એક ગુફામાં જવાનું થયું. રોડથી થોડે દૂર હતી ગુફા. ચન્દ્રકાન્તભાઈ આદિ આવી ગયા ગુફામાં. હિમ્મતભાઈ ધીરે ધીરે આવતા હતા. જેવા હિમ્મતભાઈ ગુફામાં પ્રવેશ્યા કે તરત સંત ઊભા થયા. સામે આવ્યા અને કહ્યું : 'અરે, આપ ક્યોં યહાં આયે ? આપ તો મુઝસે ભી બડે સંત હો !' હિમ્મતભાઈની પવિત્ર ઊર્જા પરથી તેમને ખ્યાલ આવી ગયો.

એ ભક્તો બદ્રી પહોંચ્યા. ત્યાં એક સંત છે, જેમને લોકો ટાટ બાબા તરીકે ઓળખે છે. હિન્દીમાં ટાટ એટલે કંતાન. કંતાનનું એક વસ્ત્ર નીચે તેઓ લપેટતા. બારે મહિના બદ્રીમાં જ રહે.

બહુ જ ઠંડી પડે ત્યારે મંદિર પણ બંધ થાય. પૂજારીઓ પણ નીચે જતા રહે. ટાટ બાબા ત્યાં જ રહે. પૂછ્યું : 'જબ યહાં કોઈ હોતા નહી હૈ, તબ આપકી ભિક્ષા કા પ્રબંધ કૈસે હોતા હૈ ?'

સંતે કહ્યું : 'દેનેવાલા તો એક હી હૈ; ઉપરવાલા... તુમ કૌન દેનેવાલે હોતે હો ? કભી ભી ઐસા મત સોચના કિ હમ સંતોં કો ભોજન દેતે હૈ....'

•

પૂજ્યપાદ, શ્રુતસ્થવિર મુનિરાજશ્રી જંબૂવિજય મહારાજ બદ્રીમાં રહેલા. એક વખત એમના શિષ્ય પુંડરીકરત્નવિજય

www.yashobhakti.guru

(અત્યારે આચાર્યપદે બિરાજમાન) ધર્મશાળાની બહાર નીકળેલા. ત્યાં ટાટબાબા મૉર્નિંગ વૉક માટે આવેલા. ટાટ બાબાને પૂછ્યું : 'બાબા, આપ કો ઠંડ નહિ લગતી હૈ ?' ટાટબાબા કહે : 'દેખો, ચોર ચોરી કે લિયે કહાં જાએગા ? ઝોંપડી મેં નહિ જાએગા, મહલ મેં હી જાએગા. ઐસે, ઠંડ તુમ્હારે પાસ હી તો આયેગી ! કંબલ ઇતને ઓઢ રખે હૈં તુમને, તો ઠંડ કો તુમ્હારે પાસ આશ્રય સ્થાન મિલેગા. મેરે પાસ આકર રહેગી કહાં ?' બાબા હસતાં હસતાં આગળ વધ્યા.

●

આવા નિઃસ્પૃહી, વિરક્ત ઘણા બધા યોગીઓ હિમાલયમાં છે. એમની ઊર્જાને કારણે પવિત્ર થયેલ હિમાલયમાંથી વહેતી આ ગંગા નદી.....

પ્રભુ છે હિમાલય જેવા. તેમના કંઠેથી બોધની જે ધારા વહી, તે સાડા-પચીસસો વર્ષથી પણ નિરંતર ચાલુ છે. અને સહસ્રાબ્દીઓ સુધી એ બોધની ધારા વહેવાની છે.

બોધની એ ગંગાએ હજારો / લાખો, અગણિત વ્યક્તિઓની ભીતરી પ્યાસને છિપાવી. અમૃતનું આચમન કરાવ્યું.

મહાન બોધને આપનાર પ્રભુનાં ચરણોમાં વંદન.

●

महामैत्राय ।

ટૉલ્સ્ટૉયે લખેલી એક કથા છે.

એક મા. એને બે દીકરા.

એક દીકરો આઠ વર્ષનો. બીજો છ વર્ષનો. એકવાર આઠ વર્ષના દીકરાએ કહ્યું : મા ! તારો અમારા પરનો પ્રેમ તો શ્રેષ્ઠ હોય જ. પણ આજે હું તને કહું કે તારા અમારા પરના પ્રેમ કરતાં અમારો તારા પરનો પ્રેમ ચઢિયાતો છે.

મા હસી. તેણીએ પૂછ્યું : બેટા ! શી રીતે ?

દીકરાએ કહ્યું : મા ! ગણિત તો સાફ છે. તારે બે દીકરા, એટલે તારો પ્રેમ અર્ધો - અર્ધો વહેંચાઈ જાય. અમારે મા તું એક જ છે. એટલે અમારો બધો પ્રેમ તને મળે...

●

ટૉલ્સ્ટૉયની આ કથાને આપણે આગળ ચલાવીએ. આપણી પ્રભુમાને અગણિત બાળકો છે અને છતાં બધાંને એ કેવો તો પ્રેમ આપી રહી છે.

'એ'ણે આપણને જે ચાહ્યા છે, કલ્પનાની પેલે પારની આ ઘટના છે. નરક અને નિગોદમાં સબડનારા આપણે. પરમચેતના શું છે એની રજમાત્ર સૂઝ જેમને નહોતી, એવા આપણા પર ચાહતની અનરાધાર વર્ષા 'એ'ણે વહાવી.

ચાહતની 'એ'ની - પ્રભુની વાત સાંભળતાં, વિચારતાં આંખોમાંથી ચોધાર આંસુ વરસે છે. ગળે છે ડૂસકાં. 'મારા નાથ ! તારી આ અપાર ચાહતનું ઋણ હું કઈ રીતે ચૂકવી શકીશ ?'

ચાહતનો આ વિશાળ, અતાગ સમંદર.

પ્રભુ ! તારી આ ચાહતને વર્ણવવા માટે નથી મારી પાસે શબ્દો. નથી એ અપાર ચાહતનું આંશિક ઋણ ચૂકવવાની પણ તાકાત ...

મારા પ્રભુ ! તું જ મારું જીવન... તેં મને પ્રેમથી ઊંચક્યો ન હોત તો આજે હું રાગ-દ્વેષના અંધ-તમસ્‌માં જ અથડાતો હોત.

www.yashobhakti.guru

યાદ આવે કલિકાલસર્વજ્ઞશ્રી. તેઓ કહે છે : પ્રભુ ! તું અહેતુક વત્સલ છે. (त्वमकारणवत्सलः). મારા જેવા સામાન્યથી પણ સામાન્ય માણસ પર તારી આવી ચાહત!

પ્રભુ ! મારી જાતને હું ધન્ય માનું છું.

•

મૈત્રીની આ પરાકાષ્ઠા જેમનામાં હતી એ મહામૈત્ર પ્રભુને નમન હો !

•

सुनिश्चिताय ।

પ્રભુ સ્વરૂપમાં સ્થિત છે. જ્ઞાન, દર્શન, પરમ ઉદાસીનભાવમાં મહાલી રહ્યા છે.

પ્રભુ પૂર્ણાનન્દમાં મગ્ન છે. એમની એ પૂર્ણાનન્દતા 'જ્ઞાનસાર' દ્વારા સમજી શકાશે : 'पूर्णानन्दस्तु भगवान्, स्तिमितोदधिसन्निभः'.. પૂર્ણ આનન્દમય પ્રભુ નિશ્ચલ સાગર જેવા છે.

ભરતી અને ઓટ એ સમુદ્રનું વાસ્તવિક રૂપ નથી. વાસ્તવિક સ્વરૂપ છે નિશ્ચલ થયેલ સાગરની અવસ્થા.

મનમાં ઈષ્ટના સંયોગથી જે હર્ષનો ભાવ સામાન્ય મનુષ્યને થાય છે, તે રતિભાવની ભરતી છે. અને વિયોગજન્ય જે પીડા છે, તે અરતિભાવ છે.

રતિ-અરતિ સંયોગ-વિયોગજન્ય છે. જ્યારે આનંદ અસંયોગજન્ય છે. તમારી ભીતર આનંદ જ આનંદ છે.

તમે આનંદઘન છો.

સંયોગ અને વિયોગને કારણે જ સાધક વિષાદઘન બની જાય છે.

સ્વમાં સુપ્રતિષ્ઠિત પ્રભુને નમન હો !

•

विगतद्वन्द्वाय ।

વિકલ્પો દ્વન્દ્વ પેદા કરે છે : આ સારું, આ ખરાબ.

એ વિકલ્પો પણ વ્યક્તિના કે સમાજના ?

ભારતમાં જન્મેલ મનુષ્યને કડક-મીઠી ચા ભાવશે. જપાનની વ્યક્તિને મીઠું નાખેલ ચા ભાવશે.

આ નક્કી કોણે કર્યું ?

સમાજે.

એક ફિલૉસોફરે કહ્યું છે કે આજના માણસો માસ-હિપ્નોટિઝમ (સમૂહ સમ્મોહન)ના શિકાર બનેલ છે.

તમે કઈ વ્યક્તિને સારી કહો ? જે વ્યક્તિ તમને સારા માને, તમારા અહંકારને થાબડે એને જ ને ? અને ખરાબ વ્યક્તિ કોણ ? જે તમને સારા ન માને, તમારા અહંકારને ચીરે તે...

એક ફિલૉસોફરે કહેલું : શું આજનો માણસ દુનિયાનું કેન્દ્રબિન્દુ છે કે તેના આધારે તમામ મનુષ્યોનું વર્ગીકરણ થાય : આ સારા, આ ખરાબ.

•

પાયા વગરના વિકલ્પો. અને એ પર ચણાયેલ રતિ અને અરતિનું મકાન.

પણ તમે વિકલ્પાતીત બનો તો દ્વન્દ્વાતીત બની શકો. રતિ અને અરતિને પેલે પાર : આનંદમય તમારા ભવનમાં.

www.yashobhakti.guru

દ્વન્દ્વાતીત પ્રભુને નમનાર સેવક પણ દ્વન્દ્વાતીત બને છે.

•

गुणाब्धये ।

પ્રભુ છે અનંત ગુણોના સાગર. અત્યારે હું એ સાગરના કિનારે બેઠો છું અને પ્રભુને કહું છું : પ્રભુ ! મને તારા આ સાગરનું ચાંગળું પાણી તો આપ !

મહોપાધ્યાયશ્રી યશોવિજયજી યાદ આવે :

ગુણ અનંતા સદા તુજ ખજાને ભર્યા,
એક ગુણ દેત મુજ શું વિમાસો ?
રયણ એક દેત શી હાણ રયણાયરે,
લોકની આપદા જેણે નાસો...

પ્રભુ ! તારા ખજાનામાં અનંત ગુણો પડેલ છે. એમાંથી એક મને આપતાં વિચાર શું કરે છે ? સમુદ્રને રત્નાકર - રત્નોની ખાણ રૂપ કહેવાય છે. તમારો ભીતરી સમુદ્ર પણ ગુણરત્નાકર છે. તો તેમાંથી એકાદ ગુણ મને આપો ને !

એક ભક્તની વાત કરું.

મહાવીર પ્રભુ દેરાસરમાં મૂળનાયક તરીકે... રોજ તેઓ 'कृतापराधेऽपि जने, कृपामन्थरतारयोः । इषद्-बाष्पार्द्रयोर्भद्रं, श्रीवीरजिननेत्रयोः ॥' આ સ્તુતિ બોલતા. પણ ભીતર કોઈ જ ખલબલાટી નહિ.

એકવાર આ શ્લોક બોલતાં તેમની આંખો ભીંજાઈ ગઈ : "મારા નાથ, સંગમ જેવા દેવો ઉપસર્ગોની હેલી વરસાવતા હતા અને ત્યારે તારી આંખો કરુણાનાં આંસુથી ભીની બનેલી. તારી આંખોની એ ભીનાશ... આજે એ જોઉં છું, મારા નાથ ! આવાં વ્યક્તિત્વો પર પણ તમારી દૃષ્ટિ કેવી હતી ! 'એ મારા ઉપકારી છે, મારાં કર્મોને ખેરવવામાં એ સહાયક છે; પણ શું એમને દુર્ગતિમાં જવું પડશે ?'

સાધનાકાળમાં પણ તારી આ અપાર કરુણા... અનાડી માણસે કાનમાં ખીલા ઠોક્યા ત્યારે પણ તારી આંખો ભીંજાઈ..."

એ ભક્તે એ ક્ષણે નક્કી કર્યું કે કોઈપણ વ્યક્તિ કડવા શબ્દો પોતાના માટે કહે, એની પાસે માત્ર આંખોની ભીનાશ હશે.

જે ક્ષણે ગુણ માગ્યો, એ જ ક્ષણે મળી ગયો !

•

लोकनाथाय ।

પ્રભુ છે લોકનાથ.

ચન્દ્રને જોતાં સમુદ્ર આનંદથી ઊછળે તેમ પ્રભુને જોઈને પૂરા બ્રહ્માંડમાં આનંદ છવાઈ જાય.

કેવો પ્રભુનો પુણ્ય વૈભવ !

પ્રભુ માની કુક્ષિમાં પધારે અને પૂરા બ્રહ્માંડમાં પ્રકાશ અને આનંદની લહેરો પથરાય. 'સાતે નરકે થયાં અજવાળાં...'

જન્મ, દીક્ષા, કેવળજ્ઞાન અને નિર્વાણ સમયે પણ આવી જ લહેરો લહેરાયા કરે...

આ લહેરોની ઊર્જા સંગૃહિત થાય છે. તમે ધ્યાન દશામાં એને માણી શકો.

•

www.yashobhakti.guru

એક ભાવક સમ્મેતશિખરજીની યાત્રાએ જવાના હતા. મારી પાસે, એ અંગે, હિતશિક્ષા લેવા આવેલા.

મેં કહ્યું : ઋજુવાલિકા નદીને કાંઠે બે-ત્રણ કલાક મળે તો ત્યાં ધ્યાનમાં બેસજો. પ્રભુના કૈવલ્ય સમયે જે ઊર્જા વિખરાયેલી, તેનો અનુભવ તમે ધ્યાનદશામાં કરી શકશો.

પૃથ્વી કરતાં પણ વૃક્ષોની રીસેપ્ટીવિટી / ગ્રાહકતા ઘણી વધુ હોય છે.

શત્રુંજય મહાતીર્થમાં રાયણ વૃક્ષ નીચે આપણે ધ્યાનમાં બેસીએ તો પ્રભુના ધ્યાનની ઊર્જા, ભલે આંશિક રૂપે પણ, મળી શકે.

•

પૂરા લોકને કલ્યાણક સમયની ઊર્જા દ્વારા ભરી દેનાર, આનંદથી ભરી દેનાર, અનંત ઉપકારી, લોકનાથ પ્રભુનાં ચરણોમાં નમન.

•

जितमारबलाय ।

માર એટલે કામ. પ્રભુ કામ-વિજેતા છે.

વીતરાગ છે પરમાત્મા. કામને રહેવાની જગ્યા જ નથી તસુભર, તો કામ ક્યાંથી રહેશે ?

'કામ સુભટ ગયો હારી, થાશું કામ સુભટ ગયો હારી..' સ્તવનાકારે મઝાના શબ્દોમાં આ વાતને ઢાળી.

• • •

www.yashobhakti.guru

www.yashobhakti.guru

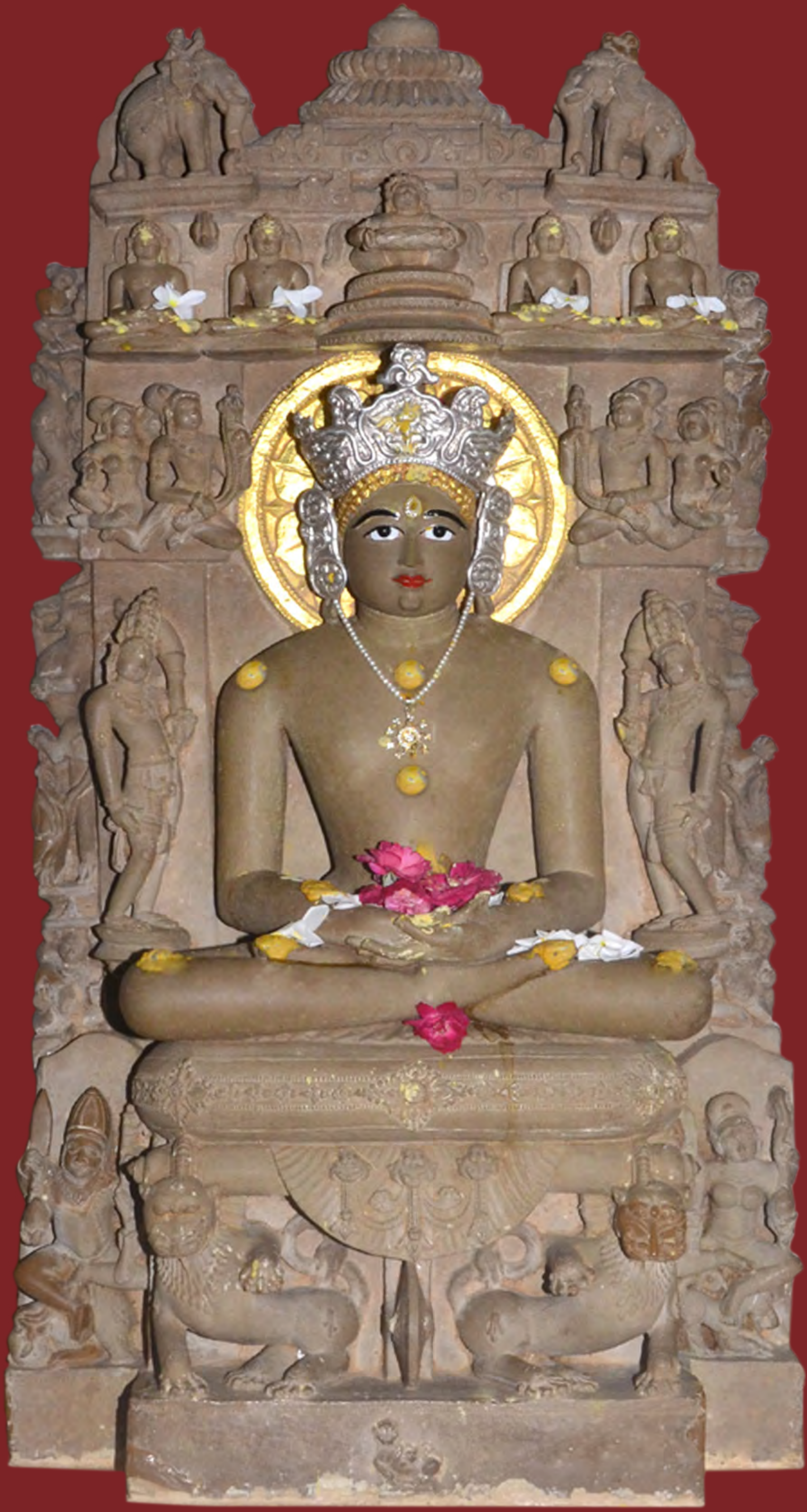

આધાર સૂત્ર

ॐ नमो अर्हंते

सनातनाय उत्तमश्लोकाय मुकुन्दाय

गोविन्दाय विष्णवे जिष्णवे अनन्ताय अच्युताय

श्रीपतये विश्वरूपाय हृषीकेशाय जगन्नाथाय

भूर्भुवःस्वःसमुत्ताराय मानञ्जराय कालञ्जराय ध्रुवाय

अजाय अजेयाय अजराय अचलाय अव्ययाय

विभवे अचिन्त्याय असङ्ख्येयाय आदिसङ्ख्याय

आदिकेशवाय आदिशिवाय महाब्रह्मणे परमशिवाय

एकानेकानन्तस्वरूपिणे भावाभावविवर्जिताय

अस्तिनास्तिद्वयातीताय पुण्यपापविरहिताय

सुखदुःखविविक्ताय व्यक्ताव्यक्तस्वरूपाय

अनादिमध्यनिधनाय नमोस्तु मुक्तीश्वराय

मुक्तिस्वरूपाय ॥ ६ ॥

www.yashobhakti.guru

6

‘અબ મૈં આયો
શરન તિહારી...’

ॐ नमो अर्हते ।

सनातनाय ।

આનંદઘનજી ભગવંતે પ્રભુ સાથેની પ્રીતિને શાશ્વતીના લયમાં બાંધતાં કહ્યું : ‘રીઝ્યો સાહિબ સંગ ન પરિહરે રે, ભાંગે સાદિ અનંત...’ પ્રભુ જો એકવાર રીઝી ગયા તો પ્રભુ સાથેનો ભક્તનો સંગ ક્યારેય તૂટવાનો નથી. છૂટવાનો નથી.

એટલે જ ભક્ત કહે છે :

www.yashobhakti.guru

'તુમસે હૈ જોડી, અવર સંગ તોડી;
સાંચી પ્રીત મૈંને તુમસે હૈ જોડી...'

•

પ્રભુ આપણા પર રીઝ્યા એવું ક્યારે માની શકાય ? પ્રભુનો એ પ્રસાદ શું છે એની વાત શ્રીપાળરાસમાં મહોપાધ્યાયશ્રી યશોવિજયજીએ આપી :

'તૂઠો તૂઠો રે મુજ, સાહિબ
જગનો તૂઠો;
એ શ્રીપાળનો રાસ કરંતાં,
જ્ઞાન અમૃત રસ વૂઠો રે...'

મહોપાધ્યાયજી કહે છે : પ્રભુ મારા પર રીઝ્યા, તૂઠ્યા; શ્રીપાળના રાસની રચના કરતાં જે જ્ઞાન / જે અનુભૂતિ મળી, તે પ્રભુનો પ્રસાદ હતો.

શ્રીપાળમય ચેતના સમત્વમય બની હોય... અને સમત્વની પરાકાષ્ઠાનો અનુભવ મહોપાધ્યાયજીને થયો હોય એ સંદર્ભમાં આ નિવેદન આવેલું ગણાય.

એટલે, પ્રભુની કૃપા એટલે સ્વરૂપદશાની અનુભૂતિ. અને સ્વરૂપદશાની અનુભૂતિ થયા પછી ભક્તનું નિર્મળ આત્મદ્રવ્ય ક્રમશઃ સિદ્ધિપદને પામશે... હવે શાશ્વતીના લયનું મિલન થઈ ગયું.

•

ભક્તનું જીવનવ્રત છે પ્રભુને રીઝવવાનું. મહોપાધ્યાયજીના શબ્દોમાં :

રીઝવવો એક સાંઈ,
લોક તે વાત કરેરી;
શ્રી નયવિજય સુશીસ,
એહિ જ ચિત્ત ધરેરી...

મારે માત્ર પ્રભુને રીઝવવા છે. લોકોની સામે જોવું નથી. જોવું છે માત્ર પ્રભુ સામે... 'રીઝવવો એક સાંઈ..'

અને પ્રભુ રીઝ્યા એટલે –

'રીઝ્યો સાહિબ સંગ ન પરિહરે રે,
ભાંગે સાદિ અનંત...'

સનાતન / શાશ્વત પ્રભુનો ભક્ત પણ શાશ્વતીના લયમાં આવી ગયો !

•

उत्तमश्लोकाय ।

'ત્રિષષ્ટિશલાકાપુરુષ ચરિત્ર'માં સૌધર્મેન્દ્રે કરેલી એક સરસ પ્રભુસ્તવના છે. પ્રભુનું કલ્યાણક થાય. ઈન્દ્રાસન કંપી ઊઠે. એ સંદર્ભમાં ઈન્દ્ર કહે છે : 'धन्यानि आसनानि नः'. અમારાં આ આસનોને ધન્યવાદ છે કે જેમને પ્રભુનાં કલ્યાણકોનો ખ્યાલ આવી જાય છે અને પ્રમાદી એવા અમને ધિક્કાર હો! જેમને પરમાત્માનાં કલ્યાણકોનો તત્ક્ષણે ખ્યાલ નથી આવતો.

•

મહોપાધ્યાયશ્રી યશોવિજયજી મહારાજ પ્રભુ મહાવીરદેવની સ્તવનામાં કહે છે :

તું ગતિ તું મતિ આશરો,
તું આલંબન મુજ પ્યારો રે;
વાચક જશ કહે માહરે,
તું જીવજીવન આધારો રે...

www.yashobhakti.guru

સાધનામાર્ગમાં પ્રભુ જ ગતિ.. મતિ પણ પ્રભુ. આશ્રયસ્થાન પણ એ. અને આલંબન પણ એ. અને મારા માટે જીવન સ્વરૂપ હોય તો પણ એ.

પ્રભુ જ મતિ.

સરસ વાત મહોપાધ્યાજીએ કરી છે :

લઘુ પણ હું તુમ મન નવિ માવું રે,
જગગુરુ ! તુમને દિલમાં લાવું રે;
કુણને દીજે એહ સાબાશી રે,
કહો શ્રી સુવિધિ જિણંદ ! વિમાસી રે.

ભગવાન ! નાનકડો એવો હું તમારા મનમાં ન સમાઉં. અને જગતમાં સૌથી મોટામાં મોટા એવા તમને હું મારા દિલમાં લાવું છું, હવે સાબાશી કોને ઘટે ?

જવાબ સરસ અપાયો છે :

જેહને તેજે બુદ્ધિ પ્રકાશી રે,
તેહને દીજે એહ સાબાશી રે..

પ્રભુ ! આ વિચાર પણ તમારી કૃપાથી આવ્યો. એટલે એ વિચારના / બુદ્ધિના માલિક તમે.

●

અનેક સ્તવનાકારોએ એ પ્રભુની સ્તવના કરી છે. પ્રભુ ઉત્તમશ્લોક, ઉત્તમયશ છે ને !

જો કે, સ્તુતિ આપણી બાજુ છે. પ્રભુની બાજુ છે માત્ર પરમ ઉદાસીનદશા.

●

मुकुन्दाय ।

‘ઉપમિતિ’માં સિદ્ધર્ષિ ગણી કહે છે :

किं वा सद्भक्तिनिर्ग्राह्य, सद्भक्तिस्त्वयि तादृशी ।
निश्चलाऽद्यापि सम्पन्ना, न मे भुवनभूषण ! ॥ ९ ॥

પ્રભુ ! તમને ભક્તિ દ્વારા જ મેળવી શકાય છે. પ્રભુ ! મારી તમારા પરની ભક્તિ નિશ્ચળ નથી, તેથી તો મને મોક્ષ આપ આપતા નથી ને ?

વિનયવિજયજી મહારાજ ઋષભજિન સ્તવનામાં કહે છે :

તાર્યા તુમે અનંત રે,
સંત સુગુણ વળી;
અપરાધી પણ ઉદ્ધર્યા એ..
તો એક દીનદયાળ રે,
બાળ દયામણો;
હું શા માટે વીસર્યો એ ?

પ્રભુ ! તેં ગુણવાનોને પણ તાર્યા છે અને અપરાધીઓને પણ તાર્યા છે; તો પછી તમે મને કેમ ભૂલી ગયા ?

પ્રભુ માટેનું એક વિશેષણ આવ્યું : દીનદયાળ ! નારદઋષિ ભક્તિસૂત્રમાં પણ કહે છે : ‘दैन्यप्रियत्वाच्च...’ પ્રભુને ભક્તની દીનતા ગમે છે.

પ્રશ્ન થયેલો કે પ્રભુ તો મારી મા છે. કોઈ મા પોતાના બાળકને દીન, હીન જોઈ શકે ?

તો, પ્રભુનું આવું વિશેષણ કેમ આવ્યું ?

પછી ખ્યાલ આવ્યો કે અહીં દીનતા શબ્દનો અર્થ ભીનાશમાં પર્યવસિત થાય છે.

અને, ભીનાશ આવી એટલે પ્રભુ આ રહ્યા ! એક ભક્તે કહેલું : ‘He is closer to me than myself.’

●

www.yashobhakti.guru

પણ પ્રભુ ! હું તો તને તારું બિરુદ યાદ કરાવું. તું મુકુન્દ છે. મોક્ષને આપે તે મુકુન્દ.[1]

હવે તો તું મોક્ષ આપીશ જ ને ?

•

गोविन्दाय ।

પૂજ્ય દેવચન્દ્રજી મહારાજ સમવસરણમાં બિરાજમાન પ્રભુના ઐશ્વર્યને શબ્દબદ્ધ કરતાં કહે છે :

જગતદિવાકર જગતકૃપાનિધિ,
વહાલા મારા, સમવસરણમાં બેઠા રે;
ચઉમુખ ચઉવિહ ધર્મ પ્રકાશે,
તે મેં નયણે દીઠા રે...

યોગ-ચક્ષુ દ્વારા થતા દર્શનની વાત અહીં છે : 'તે મેં નયણે દીઠા...' સમવસરણમાં બિરાજમાન પ્રભુનું કેવું દર્શન તેમને થયેલું ? સમવસરણમાં બિરાજમાન પ્રભુ ચાર મુખે દાન, શીલ, તપ, ભાવ આદિ વિષયક ધર્મતત્ત્વની વ્યાખ્યા કરી રહ્યા છે.

કેવા પ્રભુ છે ?

પ્રભુનાં બે વિશેષણો આવ્યાં : જગત-દિવાકર, જગત કૃપાનિધિ.

પ્રભુ જગત માટે સૂર્ય જેવા છે. ખંડમાં પદાર્થ ઘણા હોય, છતાં અંધારામાં દેખાય નહિ. પણ સૂર્યનો પ્રકાશ આવે ત્યારે....? તેમ આત્મા આદિ દ્રવ્યો, પર્યાયો બધું જ અનાદિથી છે. પણ મારો આત્મા આનંદઘન છે આવું પ્રભુની વાણી દ્વારા આપણે જાણ્યું. આપણને આપણી ખબર આપનાર છે પ્રભુ.

પ્રભુ પૂરા વિશ્વ માટે કૃપાવતાર છે. સતત એમની / આર્હન્ત્યની કૃપા વરસી રહી છે આપણા પર. અહોભાવની ભીનાશની પૃષ્ઠભૂ પર આપણે એ કૃપાવર્ષાને ઝીલી શકીશું.

પ્રભુ વાણી રૂપે વરસ્યા.

કૃપા રૂપે વરસ્યા...

પ્રભુને આ લયમાં ગોવિંદ કહ્યા છે. પ્રભુ વાણીના સ્વામી છે.[2]

પ્રભુ ! તમારી વાણી મારા અન્તસ્તરને સ્પર્શો ! તમારી કૃપાને સતત ઝીલ્યા કરું.

•

શ્રી રિષભ મહેતાનું એક ગીત છે :

ગીત ભલે મારું છે પણ સ્વર, તારી કૃપાનો..
સૂરનો સાગર છે મારી અંદર, તારી કૃપાનો...

હું તો ટીપા જેવો ટપટપ, આકાશેથી ટપકું,
માટીમાં શોષાઈ જઉં, જો વાદળમાંથી છટકું;
બચી જાઉં, ઝીલી લે જો સાગર, તારી કૃપાનો...

હું તો સુક્કાં ઝાડ સરીખો, ઝંખું હું લીલાશ,
ઊભો છું કે મળશે મુજને, મોસમની મીઠાશ;
મુશળધાર વરસાદ પડે મુજ પર, તારી કૃપાનો...

•

૧. શબ્દકલ્પદ્રુમ., ૨. શબ્દકલ્પદ્રુમ.

www.yashobhakti.guru

विष्णवे ।

'મહાભારત'નો એક શ્લોક છે :

विष्णुः विक्रमणाद् देवो,
जयनात् जिष्णुरुच्यते ।
शाश्वतत्वादनन्तश्च,
गोविन्दः वेदनात् गवाम् ॥

વિષ્ણુનો અર્થ પરાક્રમશાલી છે, વ્યાપક પણ છે અને મોક્ષપ્રદાતા પણ છે.

પ્રભુમાં ત્રણે અર્થો સુસંગત થાય છે. 'મોહરિપુ જીતી જય પડહ વાયો..' મોહને પ્રભુએ ધ્વસ્ત-નષ્ટ કરી નાખ્યો. એ રીતે પ્રભુ પરાક્રમશીલ બન્યા.

પ્રભુ વ્યાપક છે. 'वेवेष्टि व्याप्नोति विश्वं सः विष्णुः ।' પ્રભુનું કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન લોકવ્યાપી છે. ગુણ અને ગુણીનો કથંચિદ્ અભેદ કરીએ એટલે પ્રભુ પણ વ્યાપક થઈ ગયા.

ત્રીજો અર્થ વિષ્ણુ શબ્દનો આપણા તરફના પ્રભુના પ્રસાદ રૂપે ખૂલે છે :

'विष्णाति वियुनक्ति भक्तान् मायापसारणेन संसारात् इति विष्णुः...'[૩] ભક્તોને સંસારથી મુક્ત કરે તે વિષ્ણુ...

પ્રભુ ! જલદી અમને સંસારથી મુક્ત કરો !

●

जिष्णवे ।

પ્રભુ રાગાદિને જીતનારા પણ છે. જિતાડનારા પણ છે.

પ્રભુની આ જિતાડવાની તાકાત ભક્તને ત્યારે મળે છે, જ્યારે એ સમર્પિત થઈ રહે છે.

ભક્તની બાજુ માત્ર સમર્પણ છે પ્રભુ પરનું, પ્રભુઆજ્ઞા પરનું. મોક્ષે લઈ જવાનું કાર્ય પ્રભુનું છે.

દેખીતી વાત છે ને, રાગ, દ્વેષ વગેરે ભલે ભયાનકમાંય ભયાનક હોય, પણ પ્રભુનું શરણ સ્વીકાર્યું એટલે તમે નિશ્ચિન્ત.

'અબ મૈં આયો શરન તિહારી...'

●

શરણસ્વીકાર ભક્તની ભક્તિને કેવો મઝાનો આયામ આપે છે, એની વાત શ્રીમદ્ ભાગવતમાં છે :

आसामहो ! चरणरेणुजुषामहं स्याम्,
वृन्दावने किमपि गुल्मलतौषधीनाम् ।

ભક્ત કહે છે કે પ્રભુ ! તારી ચરણસેવા તો મને અત્યંત ગમે જ છે. પણ તારા ભક્તોની ચરણરજ પણ મને ગમે છે.

આ લયમાં ભક્ત પોતાની મહેચ્છા દર્શાવે છે : પ્રભુ ! આવતા જન્મમાં વૃન્દાવનમાં વૃક્ષોના ઝુરમુટ, વેલડી, કે ઔષધિ રૂપે મને અવતાર મળશે તોય ગમશે; જેથી તારી ભક્તિ માટે દોડતી ગોપીઓનાં ચરણની રજ મને મળે.

●

---

૩. શબ્દકલ્પદ્રુમ.

www.yashobhakti.guru

આ જ લયમાં વસ્તુપાળ મંત્રીની એક પ્રાર્થના છે :

त्वत्प्रासादकृते नीडे, वसन् श्रृण्वन् गुणांस्तव ।

संघदर्शनतुष्टात्मा, भूयासं विहगोऽप्यहम् ॥

પ્રભુ ! આગામી જન્મે તમારા દેરાસરમાં પંખીના અવતારમાં અવતરવું પણ મને ગમશે : તમારા દેરાસરમાં એક માળામાં હું રહેતો હોઈશ, તમારા ગુણોને સાંભળતો હોઈશ અને તમારાં દર્શનની સાથે તમારાં દર્શને આવેલા ભક્તોનાં દર્શન કરીને હું ખુશ ખુશ થતો હોઈશ.

●

अनन्ताय ।

યોગીઓ પણ જેમના મહિમાના, જેમના ગુણોના અંતને પામી શકતા નથી, એ પ્રભુ અનંત છે. અનંત મહિમાથી મંડિત છે.

●

अच्युताय ।

પોતાના સ્વરૂપમાંથી ક્યારે પણ ચ્યુત ન થાય એવી દશા જેમને મળી છે, તે પ્રભુ અચ્યુત છે.

શાશ્વત સમય સુધી પ્રભુ આ જ સ્વરૂપમાં રહેશે.

પ્રભુ ! અમને પણ એવી દશા આપજો !

●

श्रीपतये ।

લક્ષ્મી - આન્તર લક્ષ્મીના સ્વામી છે પ્રભુ. અને આ જ પ્રભુનું 'મહિમ્નઃ ગાનમ્' છે.

બાહ્ય સમૃદ્ધિ પ્રભુનાં ચરણોમાં આળોટે છે. અને પ્રભુ પરમ ઉદાસીનભાવમાં છે.

આ પરમ ઉદાસીનભાવ કેવું તો આન્તર ધન છે !

પ્રભુની કૃપાથી સાધકને પણ ઉદાસીનભાવ મળે છે.

પરમતારક દાદા સીમંધર પ્રભુને સૌધર્મેન્દ્રે પૂછ્યું કે પ્રભુ ! ભરતક્ષેત્રમાં જ્ઞાની, અનુભૂતિસંપન્ન મહાપુરુષ કોણ છે ? પ્રભુએ પૂજ્ય દેવચન્દ્રજીનું નામ આપ્યું.

બ્રાહ્મણના રૂપે ઈન્દ્ર પૂ. દેવચન્દ્રજી મહારાજ હતા ત્યાં આવે છે. પ્રવચન ચાલી રહ્યું હતું. ઈન્દ્ર પાછળ બેસી જાય છે. પૂજ્યશ્રીને પોતાના વિશિષ્ટ શ્રુતજ્ઞાનથી ખ્યાલ આવી ગયો કે આ સૌધર્મેન્દ્ર છે.

પરંતુ સૌધર્મેન્દ્રને પ્રભાવિત કરવાની લેશ માત્ર ઈચ્છા નહોતી એમને. જે લયમાં ઉપદેશ આપતા હતા એ જ લયમાં ઉપદેશ આપતા રહ્યા તેઓ.

●

विश्वरूपाय ।

કેવલી સમુદ્ઘાતની પ્રક્રિયા વખતે પ્રભુ વિશ્વવ્યાપી બને છે. ચોથા સમયે (કેવલી સમુદ્ઘાતના) પ્રભુના આત્મપ્રદેશો લોકવ્યાપી બને છે.

પૂજ્ય કલાપૂર્ણસૂરિ દાદા કહેતા કે પ્રભુ આપણને મળવા આવે છે !

●

हृषीकेशाय ।

હૃષીકેશ એટલે ઈન્દ્રિયવિજેતા. પ્રભુની ઉદાસીનતાને કારણે પ્રભુનું આ ઈન્દ્રિયવિજયત્વ - મનોવિજયત્વ શૈશવથી જ હતું.

www.yashobhakti.guru

શ્રીમદ્ ભાગવતમાં ભક્ત કહે છે :

त्वया हृषीकेश ! हृदि स्थितेन,

यथा नियुक्तोऽस्मि तथा करोमि ।

હે હૃષીકેશ ! પ્રભુ ! તું મારા હૃદયમાં બિરાજમાન છે. અને તું કહે છે, તેમ હું કરું છું.

પ્રભુ છે હૃષીકેશ...

મેરુપર્વતના અભિષેકની ઘટના હોય કે બીજી કોઈ ઘટના હોય, પ્રભુ છે ઉદાસીન. હૃષીકેશ.

મેરુઅભિષેકના સંદર્ભમાં આન્તર મેરુઅભિષેકની વાત કરીએ.

આપણી કરોડરજ્જુને યૌગિક ભાષામાં મેરુદંડ કહેવાય છે. મેરુ ઝૂકે નહિ, તેમ મેરુદંડ ઝૂકવો ન જોઈએ. એ મેરુ પર સહસ્રાર ચક્રમાં પરમાત્માના અભિષેક માટેની શિલા છે. તે પર પ્રભુને પધરાવવાના છે. એક સંકલ્પ, પ્રાર્થના : 'પ્રભુ, પધારો !' અને પ્રભુ પધારે.

હવે અભિષેક શરૂ થશે.

એ અભિષેક માટે પરંપરામાં એક સરસ દુહો આવે છે : 'જ્ઞાન કળશ ભરી આતમા, સમતારસ ભરપૂર; શ્રી જિનને ન્હવરાવતાં, કર્મ થાયે ચકચૂર...'

અહીં કળશ છે જ્ઞાતાભાવનો. (તમે કંઈક જાણો, પણ એમાં સારા-નરસાનો વિકલ્પ ન હોય; પરિણામે રાગ-દ્વેષમાં ન વહાતું હોય ત્યારે એ જાણવાની પ્રક્રિયાને જ્ઞાતાભાવ કહેવાય છે. માત્ર જાણવાનું : પણ અલિપ્ત રહીને.) એ જ્ઞાતાભાવના કળશમાં જ, મનની એ સ્થિતિમાં જ, તમે સમતાભાવને લાવી શકો. એ સમત્વના રસથી અભિષેક શરૂ કરો; તમારું પૂરું અસ્તિત્વ સમત્વમય બની જશે... અને ત્યારે, નવાં કર્મો બહુ ઓછાં બંધાશે. ઉદયમાં જે કર્મ આવશે (અશાતા વેદનીય આદિ), તેને સમભાવપૂર્વક માણી શકાશે.

કેટલો મઝાનો આ આન્તર મેરુઅભિષેક !

•

આવી જ આન્તર અષ્ટાપદ યાત્રા થઈ શકે છે. હિન્દુ પરંપરા પ્રમાણે છ ચક્રો છે અને તેમની ઉપર સહસ્રાર છે.

કેટલીક પરંપરાઓ આઠ ચક્ર પણ માને છે.

ચક્ર એટલે જ્યાં ચેતના વધુ જાગૃત હોય તેવો પ્રદેશ...

તો, આઠ ચક્ર તે આઠ પગથિયાં. અને એના પર પ્રકાશથી ઝળાંહળાં મંદિર તે સહસ્રાર...

અષ્ટાપદ પર ચઢવું શી રીતે ?

મઝાનો સંકેત પ્રભુ ગૌતમની અષ્ટાપદ યાત્રાના વર્ણનમાંથી મળે છે. ગૌતમસ્વામીજી સૂર્ય (રવિ)નાં કિરણો પકડીને અષ્ટાપદ પર ગયેલા...

આન્તર અષ્ટાપદ યાત્રામાં પણ આ પ્રતીકો સરસ છે. ગૌ એટલે ગાય, જેને આપણે પવિત્ર માનીએ છીએ. તો, ગૌ એટલે પવિત્ર સાધક. ગૌતમ એટલે પવિત્રતમ, અત્યંત પવિત્ર સાધક.

રવિ શબ્દનો અર્થ આત્મા પણ થાય છે. એટલે પવિત્રતમ સાધક આત્માની અનુભૂતિની ધારામાં જઈને ઊંચકાય છે. અને સહસ્રારમાં પહોંચે છે...

•

www.yashobhakti.guru

जगन्नाथाय ।

भूर्भुवःस्वःसमुत्ताराय ।

પ્રભુ જગતના નાથ છે. અને તેથી જ તેઓ ત્રણે લોકના આત્માઓને તારનારા છે.

યાદ આવે પૂજ્ય મોહનવિજય મહારાજ :

'તારકતા તુજ માંહિ રે, શ્રવણે સાંભળી,
તે ભણી હું આવ્યો છું દીનદયાળ જો;
તુજ કરુણાની લહેરે મુજ કારજ સરે...'

પ્રભુ ! તું તારક છે... તારી એ તારકતાનો મહિમા સાંભળીને આવ્યો છું. મને તારી દે !

જો કે, આવું સાધિકાર કોણ કહી શકે ? પ્રભુપ્રીતિમય જેનું પૂરું અસ્તિત્વ હોય તે.

એ વાત એમણે પ્રારંભમાં કરી :

'પ્રીતલડી બંધાણી રે, અજિત જિણંદસું,
પ્રભુ પાખે (વગર) ક્ષણ એક મને ન સુહાય જો;
ધ્યાનની તારી રે, લાગી નેહસું,
જલદઘટા જિમ શિવસુતવાહન દાય જો...'

પ્રભુ સાથે પ્રીતિનો દોર એવો બંધાયો છે કે એક ક્ષણ 'એ'ના વગર રહી શકાય તેમ નથી.

ત્રીજી પંક્તિ અદ્‌ભુત છે : 'ધ્યાનની તારી રે લાગી નેહસું.' ગુજરાતી ભાષામાં આવેલ એક મઝાનું ધ્યાન-સૂત્ર આ છે.

ધ્યાનની તારી, તન્મયતા શી રીતે પ્રગટે ? માત્ર પ્રભુના પ્રેમથી.

પ્રભુની સ્વરૂપદશા પરનો પ્રેમ... આ પ્રેમ ભક્તને પણ સ્વરૂપદશા ભણી લઈ જશે. પ્રભુમિલનની યાત્રા શરૂ !

પ્રભુ મળતાં કેવો આનંદ થાય એની અભિવ્યક્તિ ચોથી કડીમાં આવી : 'જલદઘટા જિમ શિવસુતવાહન દાય જો..'

મોરને વાદળાંનો સમૂહ જોઈને આનંદ થાય તેવો આનંદ ભક્તને પ્રભુના દર્શને થાય છે. (શિવસુત એટલે કાર્તિકેય. એમનું વાહન છે મોર... જલદ એટલે વાદળ. ઘટા એટલે સમૂહ. મહાદેવજીના એક પુત્ર છે ગણેશજી... બીજા પુત્ર આ કાર્તિકેય.)

•

मानञ्जराय ।

માન જેમનું ખરી ગયું છે તેવા પ્રભુ છે.

માન... અભિમાન... અહંકાર.

આ અહંકાર જ તો સાધનામાં પ્રબળ અવરોધક છે ને !

પ્રભુ ! અમારા અહંકારને દૂર કરો.

અમારું સત્કૃત્ય હોય સાવ નાનકડું અને અહંકાર હોય પાર વગરનો. ગુજરાતીમાં એક કહેવત છે : 'કમાડ કરતાં ઉલાળો ભારે.' બારણાને ખોલવા માટે ઉલાળો વપરાતો. પણ એનું વજન કમાડ કરતાંય વધુ હોય તો... ?

બીજી વાત : નાનકડા પણ એ સત્કાર્યની માલિકી તો પ્રભુ ! તારી જ છે. એક પણ શુભ ભાવ તારી કૃપાથી અમને મળે છે. એક પણ સત્કાર્ય તારી કૃપાથી જ થાય છે... તો, પ્રભુ ! આમાં મારા 'હું'નો પ્રવેશ કઇ રીતે થયો ?

પ્રભુ ! તું મને રક્ષ અહંકારથી.

•

www.yashobhakti.guru

कालज्ञराय ।

કાળના પ્રભાવને નષ્ટ કરનાર, સ્વરૂપસ્થિતિમાં આવેલ પ્રભુ અનંતકાળ સુધી સિદ્ધાવસ્થામાં રહેશે. જ્યાં કાળની કોઈ પહોંચ નથી.

આવા પ્રભુની ભક્તિ કરનાર સાધક પણ કાળવિજેતા બની જાય છે. વર્તમાનયોગમાં આવેલ સાધક, અપેક્ષાએ, કાળવિજેતા જ કહેવાય ને ! ન ભૂતકાળ છે એના માટે; કારણ કે સ્મૃતિ દ્વારા પણ અતીતમાં તે જતો નથી. ભવિષ્યનો વિચાર એની પાસે નથી. અને વર્તમાન ક્ષણે પણ તે ઉદાસીન દશામાં છે.

કાળની અસર ક્યાં રહી ?

●

ध्रुवाय । अजाय ।

પ્રભુનું નિર્મળ આત્મદ્રવ્ય ધ્રુવ છે. અનાદિકાળથી આત્મદ્રવ્ય તો શુદ્ધ હતું જ, અને અનંત સમય સુધી રહેવાનું છે.

એ ધ્રુવ છે, એને આદિ નથી. એ જન્મવિહોણું હોઈ અજ છે.

આવા પ્રભુની ભક્તિ કરનાર સાધક પણ કર્મ-લિપ્ત, રાગ-દ્વેષલિપ્ત પોતાના આત્મદ્રવ્યને નિર્મળ બનાવે છે.

નિશ્ચય નયની દૃષ્ટિએ ક્રોધ ક્રોધમાં છે. આપણને ને એને શું લાગે વળગે ? 'સમયસાર' યાદ આવે : 'कोहे कोहो...' ક્રોધ ક્રોધમાં છે. મારામાં ક્રોધ નથી.

વ્યવહાર દૃષ્ટિએ જોઈએ તો પણ, ક્રોધાદિની અસરથી ઘણા અંશે મુક્ત રહી શકાય. સત્તામાં છે ક્રોધ, તો ઉદયમાં આવશે જ. એ વખતે આપણી ચેતના સ્વાભિમુખ બનવી જોઈએ, ઉદયાધીન નહિ.

રાગમાં આ વાત બરોબર સમજાશે. જાગૃત સાધક ભોજન માટે બેઠેલ છે. ટેસ્ટી વસ્તુ પર આસક્તિ થઈ પણ જાય છે, આસક્તિ કરનાર સંજ્ઞાવાસિત મન હોય છે; પણ તે સમયે એ આસક્તિને જોનાર પણ કો'ક હોય છે. 'એ તમે છો.'

પૂજ્ય ચિદાનંદજી મહારાજે રૂપસ્થ ધ્યાનની વ્યાખ્યામાં આ જ વાત કરી :

'રહત વિકાર સ્વરૂપ નિહારી,
  તાકી સંગત મનસા ધારી;
નિજ ગુણ અંશ લહે જબ કોય,
  પ્રથમ ભેદ તિણિ અવસર હોય..'

વિકાર (રાગ આદિ)ને માત્ર જોવાનો, માત્ર જોવાનો. તેમાં ભળવાનું નહિ. તમે દ્રષ્ટાભાવમાં આવો છો અને એ રીતે દર્શન ગુણને તમે આત્મસાત્ કરો છો.

જોવામાં અને ભળવામાં અંતર મોટું છે. પહાડ પર જંગલમાં આગ લાગી હોય તો, તે આગને પચાસ કિલોમીટર દૂર રહેલ ગામની વ્યક્તિઓ જોઈ શકશે. જોશે જરૂર, પણ એ આગની અસર એમને નહિ થાય. અને બાજુમાં જ સગડી હોય તો ગરમીની અસર થાય.

www.yashobhakti.guru

ભળ્યા એટલે રાગ-દ્વેષની અસરમાં તમારી ચિત્તવૃત્તિઓ ગઈ. જોવાનો મતલબ છે કે તમને એની અસર થતી નથી.

દ્વેષનો પર્યાય ઊઠ્યો. જોઈ લીધો. તમારું મન દ્વેષની ધારામાં રંગાયું નહિ.

પરમાં નથી જ ભળવું આ ધ્યેય છે સાધકનું. એ ધ્યેય નિશ્ચિત રીતે સાધકના મનમાં દૃઢ બને છે. અને પ્રભુની કૃપાથી સાધક એ ધ્યેય-સિદ્ધિમાં આગળ વધે છે.

ગુરુ દ્રોણે માટીનું પંખી બનાવેલ. એની કીકીને વીંધવાની હતી. અર્જુન ધનુષ્ય-બાણ લઈને આવે છે. ગુરુ પૂછે છે : 'શું દેખાય છે ?' અર્જુન કહે છે : 'માત્ર પંખીની આંખ.' અને એ લક્ષ્યવેધી બન્યો.

શ્રી શ્યામલ મુનશી અર્જુનની આ એકાગ્રતાને આ રીતે વર્ણવે છે :

વૃક્ષ નહિ, ડાળ નહિ, પંખી કે પાંખ નહિ,
        એને તો ખાસ એક કીકીની જાણ છે;
એકાગ્રતા એ તો અર્જુનનું બાણ છે...
        તન જો તલ્લીન હોય, મન જો મશગૂલ હોય,
નિશાન અંતિમ નક્કી હોય જો આંખમાં;
        વિચલિત જે થાય નહિ, દૃઢ એક નિશ્ચયમાંથી,
આખું આકાશ લઈ ઊડે એ પાંખમાં;
        ધ્યેય-સિદ્ધિ એ જ કરે, લક્ષ્યવેધ એ જ કરે,
કે જે એકચિત્ત, એકધ્યાન, એકપ્રાણ છે...
        એકાગ્રતા એ તો અર્જુનનું બાણ છે...

•

अजेयाय ।

પ્રભુ આન્તર શત્રુઓ દ્વારા અજેય છે. પરિષહો દ્વારા પણ.

પાર્શ્વનાથ પ્રભુની સાધનાવસ્થામાં કમઠે પ્રભુના પરમ પાવન દેહ પર ઉપસર્ગોની ઝડીઓ વરસાવી; ધરણેન્દ્રે ભક્તિ કરી. પ્રભુ બેઉ પર સમચિત્ત છે. નથી દ્વેષ, નથી રાગ.

છદ્મસ્થકાળમાં પણ પ્રભુનું આ અજેયપણું.

સામી બાજુ જે પણ ઘટનાઓ ઘટે; પ્રભુની બાજુ પ્રભુ સ્વરૂપદશામાં હતા.

•

આપણા સ્તર પર જોઈએ તો પરિષહો આપણા પરીક્ષક છે. સમભાવ આદિ ગુણો આપણી ભીતર કેટલા છે, એ જોવું હોય તો પરિષહ પરીક્ષક બનશે.

કોઈએ કડવું વચન કહ્યું. એ સમયે આ કટુવચન સામેની વ્યક્તિએ નહિ, મારાં કર્મે મને આપેલ છે; આ વિચાર આવે તો જાગૃત બની જવાય. સમભાવની ધારા અખંડ રહે !

વચન-પરિષહ આવે ત્યારે ખ્યાલ આવે કે આપણે બીજાનાં કટુવચનો કેવી રીતે સાંભળી શકીએ છીએ.

એ સાંભળતાં ગુસ્સો આવ્યો તો પેલો પરીક્ષક આપણને નાપાસ જાહેર કરશે.

મને પણ પરિષહોથી અજેય બનાવો ને, મા !

•

www.yashobhakti.guru

अजराय ।

પ્રભુ જરાને - વૃદ્ધાવસ્થાને પેલે પાર છે. તીર્થંકર નામકર્મના પ્રભાવે શરીર-સૌષ્ઠવ પ્રભુનું છેક સુધી એવું જ હોય છે.

•

अचलाय ।

ગંગાસતી એક ભજનમાં કહે છે : 'મેરુ તો ડગે પણ જેનાં મનડાં નવિ ડગે...' પ્રભુનું ચિત્ત બાળપણથી જ નિશ્ચલ હતું. મેરુ-અભિષેક કે બીજા બાહ્ય ઐશ્વર્યથી મનમાં સહેજ પણ અહંકારનો ઉદય નથી થયો.

અચલતા : પરિષહો સામે... અચલતા : આન્તર શત્રુઓ સામે.

પ્રભુ ! અમને આવું નિશ્ચલ મન - ભલે આંશિક રૂપે - આપશો ને ?

પ્રભુ આ ગુણો સાધકને કઈ રીતે આપે છે, એની વાત 'હૃદયપ્રદીપ ષટ્ત્રિંશિકા' કરે છે :

सम्यग् विरक्ति-र्ननु यस्य चित्ते,
सम्यग् गुरुर्यस्य च तत्त्ववेत्ता ।
सदानुभूत्या दृढनिश्चयो य-
स्तस्यैव सिद्धि-र्नहि चापरस्य ॥

સમ્યક્ વિરક્તિ (પ્રબળ વૈરાગ્ય), તત્ત્વવેત્તા ગુરુની પ્રાપ્તિ, અને આત્માનુભૂતિપૂર્વકનો દઢ નિશ્ચય જેની પાસે છે તેને જ સિદ્ધિ વરે છે.

અનુભૂતિપૂર્વકનો દઢ નિશ્ચય. ભીતરના આનંદની અનુભૂતિ થાય અને પદાર્થો કે વ્યક્તિઓનાં મિલનથી સુખ મળે છે એ વાત ભાંગીને ભરભર ભુક્કો થઈ જાય.

દઢ નિશ્ચય એટલે જ્ઞાનનો એવો પ્રકાશ, જેમાં અજ્ઞાનનું અંધારું રહી જ ન શકે.

ભક્ત સંપૂર્ણતયા પ્રભુને અધીન છે. એ કહેશે : પ્રભુ ! પ્રબળ વૈરાગ્ય પણ તું આપ, દઢ નિશ્ચય પણ તું આપ અને સદ્ગુરુ પણ મને તું જ આપ.

એટલે તો, 'જય વીયરાય' સૂત્રમાં પ્રભુ પાસે આપણે યાચીએ છીએ : 'સુહગુરુજોગો'. સદ્ગુરુયોગ. સદ્ગુરુનાં ચરણો પરનું પૂર્ણ સમર્પણ. 'હું' રહું જ નહિ, માત્ર 'તે' - સદ્ગુરુ જ રહે તે સદ્ગુરુયોગ.

•

अव्ययाय ।

પ્રભુની સ્વરૂપસ્થિતિ અવ્યય, ક્યારેય નાશ ન પામે તેવી. પ્રભુના અનંતા ગુણો અવ્યય.

પ્રભુ ! હું તારો ભક્ત. મારી પાસે એક પણ ગુણ અવ્યય નહિ. ક્ષાયોપશમિક ભાવનો એ ગુણ ક્યારેક આવે, ક્યારેક જાય. ક્યારેક તીવ્ર હોય ને ક્યારેક મંદ...

પ્રભુ ! હું તો તારું બાળક છું. મારાં વસ્ત્રો ગંદાં હશે તો શરમાવાનું તારે જ થશે ને ! હું તો તને જ ઓળખું છું ને !

રીસેપ્શનમાં બાળક ગયું. બધા દીકરા નવાં, મોંઘાં કપડાં પહેરીને આવેલા. આ બાળકનાં કપડાં સાદાં. એ થોડો ઝંખવાણો પડી ગયો. પણ ઘરે આવી એણે માને કહ્યું : તને

www.yashobhakti.guru

ખ્યાલ નહોતો, મા ! કે રીસેપ્શનમાં કેવાં વસ્ત્રો પહેરીને જવાનું હોય.

એમ હું પણ તમને પૂછું કે મારા ગુણો કેવા હોવા જોઈએ, એનો તને ખ્યાલ નથી, પ્રભુ !

તો, મારા ગુણોને શાશ્વતીના લયમાં અવ્યય કરી દે. તારું બાળક તારા જેવું જ હોય ને, મા !

•

विभवे ।

પ્રભુ વ્યાપક છે. પણ અરૂપી છે. એમની સૂક્ષ્મ ચેતના બધા ભક્તો ન પકડી શકે એ માટે મૂર્તિમાં એ સૂક્ષ્મ ચેતનાના અવતરણની વિધિ છે. જેને અંજનશલાકા વિધિ કે પ્રાણપ્રતિષ્ઠા વિધિને નામે આપણે ઓળખીએ છીએ.

આપણી પરંપરા બે શબ્દો આપે છે : મૂર્તિ ચૈતન્ય, મંત્ર ચૈતન્ય. મૂર્તિમાં ચૈતન્ય લાવનાર પણ સદ્‌ગુરુ. મંત્રમાં ચૈતન્ય લાવનાર પણ સદ્‌ગુરુ.

'Living with the Himalayan Masters'માં સ્વામી રામ એક ઘટનાનું વર્ણન કરે છે : એકવાર સ્વામી રામ પોતાના ગુરુ સાથે જંગલમાં જાય છે. એક વૃક્ષ પર રહેલ કો'ક ઔષધિને લેવા ગુરુ ઝાડ પર ચઢે છે. અને એક ડાળી પર તેઓ બેસી ગયા. નીચેથી સ્વામી રામે જોયું તો ધ્રૂજી ગયા. ગુરુ જે ડાળી પર બેઠેલ હતા, તેની બાજુની ડાળ પર ભમરાનો મધપૂડો હતો. સહેજ હલનચલન થાય અને ભમરા ગુરુ પર તૂટી પડે તો... !

ગુરુએ ઉપરથી કહ્યું : 'તું ચિંતા ન કર. એ ભમરા મંત્રથી સ્તંભિત થયેલા છે.' ગુરુ નીચે આવ્યા. ભમરાને એમણે મંત્રના બંધનમાંથી મુક્ત કર્યા. સ્વામી રામે કહ્યું : 'ગુરુદેવ ! મને પણ આ મંત્ર આપો ને !' ગુરુએ મંત્ર આપ્યો અને કહ્યું : 'આ ફક્ત તારા માટે છે. બીજાને આ મંત્ર ક્યારેય આપતો નહિ.'

થોડા સમય પછી સ્વામી રામ એક ભક્ત સાથે જંગલમાં ગયેલ. આવી જ ઔષધિ મધપૂડા પાસે જોઈ. તેમણે મંત્ર દ્વારા ભમરાને બાંધી દીધા. ઉપર ચઢ્યા. ઔષધિ લઈને નીચે ઊતર્યા.

પેલો ભક્ત કહે : 'હું તો મૂંઝાઈ ગયેલો... ભમરાનો મધપૂડો બાજુમાં...' રામે કહ્યું : 'મને ગુરુએ મંત્ર આપ્યો છે.' ભક્ત કહે : 'મને પણ આપો ને !' રામ ભૂલી ગયા કે ગુરુએ બીજાને મંત્ર આપવાની ના પાડી છે. એ મંત્રમાં ગુરુએ ચૈતન્ય આ સંકલ્પથી મૂકેલ કે માત્ર રામને જ કામ આવે.

રામે મંત્ર આપ્યો. થોડે દૂર ગયા. એવી જ ઔષધિ વૃક્ષ પર જોઈ. ભક્ત મંત્ર બોલ્યો. ઉપર ચઢ્યો. હજુ બેસવાની શરૂઆત કરે ત્યાં તો સેંકડો ભમરા એના પર તૂટી પડ્યા. પેલો વૃક્ષ પરથી નીચે પડ્યો. આજુબાજુમાં રહેલ આદિવાસીઓને રામે બોલાવ્યા. એ લોકોએ મહામહેનતે ભમરા હટાવ્યા. પણ ડંખમાં ગયેલ ઝેરને કારણે શરીર સૂજીને દડો થઈ ગયું. ગાડામાં એને હૉસ્પિટલ ખસેડ્યો.

ડૉક્ટરોએ કહ્યું : 'વેઇટ ઍન્ડ વૉચ. ૭૨ કલાક જોઈએ. જો અમારી દવા અસર બતાવે તો...'

એક દિવસ ગયો, બીજો દિવસ ગયો. ન સોજો ઓછો થાય.. ન પેલો આંખ ખોલે. ત્રીજી રાત્રે સ્વામી રામ ગુરુનું ધ્યાન ધરે છે. ગુરુ હાજર થાય છે. 'કેમ યાદ કર્યો મને ?' 'ગુરુદેવ ! ભૂલ મારી થઈ. મેં એને મંત્ર આપ્યો. સજા એ વેઠી રહ્યો છે. ગુરુદેવ ! એને સ્વસ્થ કરો !'

ગુરુએ કહ્યું : કાલે સવારે પાંચ વાગ્યે એ સ્વસ્થ હશે. રાતના ૪ સુધી હાલત ક્રિટિકલ. પાંચ વાગ્યે સોજો ગાયબ.

www.yashobhakti.guru

તેણે આંખો ખોલી. ફરજ પરની નર્સ આભી બની ગઈ. મોટા ડૉક્ટરને વાત કરી. તેઓ આવ્યા. પેલાને નખમાંય રોગ નથી. કહે : 'ભૂખ લાગી છે...' કૉફી, બિસ્કિટ્સ અપાયાં. ખાધું. અને પેલો કહે : 'ચાલો, હવે ઘરે.'

ડૉક્ટર કહે : 'આ ચમત્કાર કોણે કર્યો ?' સ્વામી રામની આંખો ભીની બની : 'મારા ગુરુદેવે કર્યો...'

●

अचिन्त्याय ।

પ્રભુને ન શબ્દ દ્વારા પામી શકાય. ન વિચાર દ્વારા. પ્રભુ માત્ર અનુભવગમ્ય છે.

પૂજ્ય આનંદઘનજી ભગવંત યાદ આવે :

'અનુભવ ગોચર વસ્તુનો રે,
જાણવો એહી ઈલાજ;
કહન સૂનન કછુ નહિ પ્યારે,
આનંદઘન મહારાજ...'

ન કહેવાનું, ના સાંભળવાનું. માત્ર અનુભૂતિ...

●

'વર્ધમાન-દ્વાત્રિંશિકા'માં પૂજ્યપાદ સિદ્ધસેન-દિવાકરસૂરિજી કહે છે :

न शब्दो न रूपं रसो नापि गंधो,
न वा स्पर्शलेशो न वर्णो न लिङ्गम् ।
न पूर्वापरत्वं न यस्यास्ति संज्ञा,
स एकः परात्मा गतिर्मे जिनेन्द्रः ॥

પ્રભુ અચિન્ત્ય.

પ્રભુ અનુભવગમ્ય.

●

असङ्ख्येयाय ।

સંખ્યેય એટલે એવું વ્યક્તિત્વ, જેને આપણે સારી રીતે કહી શકીએ, શબ્દોમાં જેને બાંધી શકાય.[૪] પણ શબ્દોને પેલે પાર જેમનો મહિમા છે; તે પ્રભુ અસંખ્યેય છે.

પરમાત્મ-પંચવિંશતિકા કહે છે : નયો (વચન પદ્ધતિઓ)[૫] પ્રભુના સ્વરૂપને સ્પર્શી શકતા નથી. કારણ કે શબ્દોથી મઢેલ પરમાત્મરૂપને જણાવનાર નયોની પદ્ધતિ છે; જ્યારે પરમાત્મરૂપ નિર્વિકલ્પ છે અને અનુભવ વિના જણાય તેમ નથી.[૬]

શબ્દોથી તારું સ્વરૂપ વર્ણવી શકાય એવું નથી, પ્રભુ ! અને છતાં મહાપુરુષો સ્તોત્રો અને સ્તવનાઓ રચ્યા કરે છે.

---

૪. सम्यक् ख्यातुं योग्यः ।

૫. जावइया वयणपहा, तावइया चेव होंति णयवाया । - सन्मतितर्क

૬. धावन्तोऽपि नया नैके, तत्स्वरूपं स्पृशन्ति न ।
सामुद्रा इव कल्लोलाः, कृतप्रतिनिवृत्तयः ॥८॥
शब्दोपरक्त तद्रूप-बोधकृन्नयपद्धतिः ।
निर्विकल्पं तु तद्रूपं, गम्यं नानुभवं विना ॥९॥

www.yashobhakti.guru

કેમ ?

કારણ મઝાનું છે :

શબ્દ અને વિચાર દ્વારા પ્રભુ પ્રાપ્ય નથી. અનુભૂતિ દ્વારા જ પ્રભુ મળે. પણ એ અનુભૂતિને ઉત્તેજિત કરનાર શબ્દો અને વિચારોને અનુભૂતિનાં કારણ તરીકે લેખીને ઉપયોજાય તો વાંધો નથી.

મહાપુરુષોએ શબ્દોમાં આપેલ પરમાત્માના આન્તર ઐશ્વર્યને વાંચીને અનુભૂતિની ધારા પકડી શકાય છે. એટલે અનુભૂતિના સાધન તરીકે શબ્દ અને વિચાર સાર્થક છે.

•

आदिसङ्ख्याय ।

તીર્થંકર પ્રભુનો આત્મા પૂર્વગામી ત્રણ જન્મોમાં સ્વર્ગલોકમાં હોય કે બીજે ક્યાંક હોય.. એ આત્માને ક્યાંય ચેન નથી પડતું. એક જ ભાવ હૃદયમાં ઘમરોળાય છે : લોકમાં રહેલ તમામ આત્માઓને હું મોક્ષપથના યાત્રી ક્યારે બનાવું ?

સ્વર્ગલોકના અપાર સુખોની વચ્ચે પણ પ્રભુનો આત્મા બેચેન હતો...

આ સર્વજીવઉપકારવૃત્તિને કારણે પ્રભુ આદિસંખ્ય (જેમની ગણના પ્રારંભમાં થાય છે તેવા) છે.

•

અપેક્ષાએ એમ કહી શકાય કે આપણી આધ્યાત્મિક ઉન્નતિમાં સૌથી મોટું કારણ પ્રભુના આ ભાવો હતા : 'સવિ જીવ કરું શાસનરસી...'

પ્રભુ ! તમારી આ અપૂર્વ ચાહત જ મને આપના તરફ આવવા માટે પ્રેરે છે.

નિરવધિ પ્રેમ છે આપનો.

એ પ્રેમ જ મારી તરફ સાધનામાં પલટાયો છે.

•

आदिकेशवाय ।

કેશવ એટલે ઉત્તમ પુરુષ. ઉત્તમ પુરુષોમાં પ્રથમ ક્રમાંકે પ્રભુ આવે છે. કેવી પ્રભુની કરુણા... કેવો અદ્ભુત પ્રભુનો પ્રેમ...

બાય ધ વે : એક વાત વિચારીએ. અનંત અરિહંત પરમાત્માઓની ઇચ્છા એક જ હતી કે આપણે બધા મોક્ષે જઈએ.

દીકરો પિતાની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તવા તૈયાર હોય છે. પિતા જેના ગુજરી ગયેલા એ દીકરાએ એક દિવસ કાકાને પૂછ્યું : 'અંકલ, મારા પપ્પાએ ક્યારેય કહેલું કે દીકરા માટે મારી આ ઇચ્છા છે.' અંકલે કહ્યું : 'હા, તારા પપ્પા મને ઘણીવાર કહેતા હતા કે મારે દીકરાને ડૉક્ટર બનાવવો છે.' અને એ દીકરો ડૉક્ટર બની ગયો. એણે પુષ્કળ મહેનત કરી. મનમાં એક જ વાત : મારા પિતાની ઇચ્છાને મારે અનુસરવી છે.

આપણે શું કરીશું ?

•

ઘણીવાર હસતાં હસતાં શ્રોતાવૃંદને હું કહેતો હોઉં છું કે તમે લોકો નિઃસ્પૃહ છો, એટલે તમને મોક્ષની ઇચ્છા ન થાય (?). પણ મારા પ્રભુની ઇચ્છા છે કે હું મોક્ષમાં જ

www.yashobhakti.guru

જાઉં; માટે હું એ માટેનો પુરુષાર્થ કરીશ જ. એ માટે પ્રભુની કરુણાને ઝીલીશ જ.. આવો નિર્ધાર થાય ને ?

•

आदिशिवाय ।

શિવ એટલે કલ્યાણ. એ કલ્યાણ કરનારાઓમાં સૌથી પ્રથમ અરિહંત પ્રભુ છે.

કોઈએ રાષ્ટ્રનું કલ્યાણ ઇચ્છ્યું હોય. કોઇએ મનુષ્યોનું કલ્યાણ ઇચ્છ્યું હોય. પણ પ્રભુએ તો ત્રણે લોકમાં રહેલ દરેક આત્માનું કલ્યાણ ઇચ્છ્યું છે.

એક તત્ત્વજ્ઞે સરસ વાત કરેલી : પ્રભુ તીર્થંકર ક્યારે બન્યા ? બધાના કલ્યાણની ભાવનાથી. અને એમાં મારું પણ કલ્યાણ પ્રભુએ ઇચ્છેલું.

તો, પ્રભુની આ તીર્થંકર લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિની પ્રક્રિયામાં ભાગીદાર હું ખરો ને ?

પ્રભુ પાસે હું માગીશ : મારી શક્તિ પ્રમાણે અન્યના કલ્યાણની ઈચ્છા અને પ્રવૃત્તિ થાય તેવું બળ મને આપજો !

ભાગ તો મને મળે ને !

•

महाब्रह्मणे ।

બ્રહ્મ એટલે તપ.[૭] પ્રભુએ છદ્મસ્થાવસ્થામાં બાહ્ય તપ અને અભ્યન્તર તપ - ધ્યાન, કાયોત્સર્ગ ખૂબ કરેલ...

પરંતુ તેરમે ગુણઠાણે અભ્યન્તર તપ ધ્યાનાદિ નથી હોતું. ધ્યાનના પરિણામ સ્વરૂપ ઉજાગરદશા સતત ચાલતી હોય છે. માત્ર સ્વરૂપની ધારામાં વહેવાનું...

સાતમે ગુણઠાણે ધ્યાન છે. તેના પરિણામ સ્વરૂપે પૂર્ણ જાગૃતિ સાધક પાસે હોય છે.

તેરમે ગુણઠાણે છે ઉજાગરદશા.

ઉજાગરદશાને યોગીઓ તુરીયા, તુર્યા, ચતુર્થી તરીકે સંબોધે છે. યોગીઓની એ લાડકી દીકરી છે; એટલે તેઓ એને નામથી બોલાવતા નથી.

•

જાગૃતિનું વર્ણન પણ કેટલું માર્મિક છે ! પ્રભુ આચારાંગજીમાં કહે છે : 'सुत्ता अमुणी, मुणिणो सया जागरंति...' મુનિઓ હંમેશ માટે જાગૃત છે.

રાત્રે સૂઈ જાય છે શરીર અને જ્ઞાત મન (કૉન્સ્યસ માઈન્ડ). સાધક તો શરીરની નિદ્રાધીન અવસ્થામાં પણ જાગૃત છે. એ જ લયમાં 'સંથારા પોરિસી'નું સૂત્ર આવ્યું : 'अतरंत पमज्जए भूमिं...' સાધકનો ઉપયોગ રાત્રે પણ જાગૃત છે અને તેથી પડખું ફેરવતી વખતે સંથારાની ભૂમિ અને શરીરના તે ભાગની પ્રમાર્જના થાય છે.

વાપરતી વખતે પણ મુનિ રાગ કે દ્વેષની અનુભૂતિમાં નથી જતા; એટલે એમની એ ક્રિયા પણ જાગૃતિ પૂર્વકની છે. શરીર આહાર લે છે. તેઓ એ પ્રક્રિયાના માત્ર દ્રષ્ટા છે...

પ્રભુ ! ઉજાગરમાં - માત્ર સ્વરૂપદશામાં સ્થિર થવાનું મારું સ્વપ્ન પણ આપની કૃપાથી સાકાર થશે જ.

અત્યારે મને તીવ્ર જાગૃતિ આપો !

---

૭. અમરકોષ (વાચસ્પત્યમ્)

www.yashobhakti.guru

અને એ માટે અભ્યન્તર તપની - ધ્યાનની ધારામાં મને દોડાવો !

ઉજાગરનું લક્ષ્ય છે. પણ જાગૃતિ તો અત્યારે જ જોઈએ.

બાળક માંગે એટલે મા બધું આપે જ ને !

●

परमशिवाय ।

સકળ જીવરાશિનું પરમ - આત્યન્તિક કલ્યાણ કરનાર.

પ્રભુની કૃપાથી સિદ્ધત્વ પણ મળવાનું જ છે. અને આનાથી ચઢિયાતું કયું કલ્યાણ છે ? એ કલ્યાણને કરનાર પ્રભુને નમન.

●

एकानेकानन्तस्वरूपिणे ।

પ્રભુ એક રૂપે પણ છે, અનેક રૂપે પણ છે. અને અનંત રૂપે પણ છે.

પ્રભુ પોતાની સ્વરૂપસ્થિતિમાં જ છે. ત્યાં બીજું કંઈ જ નથી. કેવળજ્ઞાન દ્વારા બધું જણાઈ રહ્યું છે. પણ પ્રભુનો ઉપયોગ સ્વમાં જ છે.

વિહરમાન તીર્થંકરો અનેક છે, માટે અનેક કહેવાય. અથવા એક જ પ્રભુરૂપમાં પૂજક પિંડસ્થ આદિ અવસ્થાનું આલંબન લે તો પ્રભુ અનેક કહેવાય.

અનંતકાળની અપેક્ષાએ તીર્થંકરો અનંત છે. અથવા અગણિત આત્માઓના હૃદયમાં પ્રભુ રહેલ છે, માટે પ્રભુ અનંત છે.

●

भावाभावविवर्जिताय ।

ભાવ (જન્મ) અને અભાવ (મૃત્યુ)ને પેલે પાર ગયેલ છે પ્રભુ.

આવા પ્રભુનો ભક્ત પણ હવે વારંવાર પોતાને સંસારમાં જન્મ ન લેવો પડે તેની યાચના કરે છે પ્રભુ પાસે. અને મૃત્યુનો ભય તો તેને હોતો નથી.

મારા દાદાગુરુદેવ ભદ્રસૂરિ દાદાનું લગભગ ચોર્યાશી વર્ષનું વય. રાધનપુરમાં ચાતુર્માસ. શરીરમાં તકલીફ થઈ. પેટનું કૅન્સર છે એમ નક્કી થયું. શરીર એવું ક્ષીણ થતું જતું હતું કે ભક્તોએ અંતિમવિધિ માટેનું સ્થલ પણ નક્કી કરી દીધેલ. ચંદનના કોથળા પણ આવી ગયેલા.

એ સમયે પાલનપુરના ડૉ. સૈયદનું નિદાન બહુ જ પરફેક્ટ મનાતું. તેથી ભક્તો ડૉ. સૈયદને લઈ આવ્યા. ડૉક્ટરે ગુરુદેવને જોયા. રિપોર્ટ્સ જોયા. પછી એમણે કહ્યું : મહારાજજીના પટ્ટશિષ્ય કોણ છે ? આપણે બહાર બેસીએ.

દાદાગુરુદેવે એકદમ સ્વસ્થતાથી કહ્યું : ડૉક્ટર, બહાર જવાની જરૂર નથી. જે હોય તે અહીં જ કહો. તમારે કહેવાનું હશે કે આ શરીર આટલા દિવસ, આટલા કલાક જ ટકશે. તો એમાં વાંધો શું છે ? હું તૈયાર છું એ માટે.

પાછળથી ડૉક્ટરે કહેલું : હજારો દર્દીઓ જોયા. પણ આવા મક્કમ મનના દર્દી તો આ મહારાજજી જ છે. મૃત્યુ પ્રત્યે પણ બેપરવા !

●

www.yashobhakti.guru

अस्ति-नास्तिद्वयातीताय ।

સંસારમાં સ્થિતિ (અસ્તિ) અને મોક્ષમાં અસ્થિતિ (નાસ્તિ) આ બેઉથી પ્રભુ પર છે.

મતલબ કે પરરૂપે અસ્તિત્વ નથી પ્રભુ પાસે. સ્વરૂપદશાનું નાસ્તિત્વ ક્યારેય હોતું નથી.

સ્વરૂપદશામાં સતત સ્થિતિ...

આનંદ જ આનંદ.

પ્રભુ એ આનંદ આપણને આપવા માંગે છે. પ્રભુની ઈચ્છા છે કે આપણે બધા સ્વરૂપસ્થિતિની ધારામાં ચાલીએ.

●

पुण्य-पापविरहिताय ।

પ્રભુ શુદ્ધ દશામાં છે... જ્યાં નથી પુણ્ય, નથી પાપ. નિર્જરા જ નિર્જરા છે. શાતા વેદનીયનો ઉદય શરીરના સ્તર પર ચાલે છે. પણ પ્રભુ એમાં નથી. પ્રભુ સ્વરૂપસ્થિતિમાં જ છે.

●

सुख-दुःखविविक्ताय ।

ભૌતિક સુખ-દુઃખથી જેઓ પર છે, એવા પ્રભુને નમન હો !

પ્રભુના ભક્ત મુનિવરો પણ સુખ-દુઃખથી અલિપ્ત હોઈ શકે છે.

એવા મુનિવરો છે, જે પીડાનો પણ પ્રેમથી સ્વીકાર કરે છે.

મારા દાદાગુરુદેવ પૂજ્ય ભદ્રસૂરિદાદાને એક આંખે મીઠો ઝામરો ઊતરી ગયો. બીજી આંખે મોતિયો આવતો હતો. મોતિયાનું ઑપરેશન થયું. નિષ્ફળ. બંને આંખોની રોશની ચુકાઈ ગઈ.

એ સમયે દાદાગુરુદેવે કહેલું : 'હું તો આમાં મઝાનો સંકેત જોઉં છું. અત્યાર સુધી મારો સ્વાધ્યાય-યુગ હતો. હવે મારે ધ્યાનયુગમાં જવાનું છે. આખરે, સ્વાધ્યાયનું ફળ તો ધ્યાન - આત્માનુભૂતિ જ છે ને !'

કેવું મઝાનું અર્થઘટન !

●

આ સંદર્ભમાં એક ઘટના યાદ આવે.

શાન્તિનિકેતનના એક પ્રાધ્યાપકે શ્રી અમૃતલાલ વેગડને કહેલું : મારી આંખોમાં કૅટરેક્ટ (મોતિયો) અને ગ્લુકોમા (ઝામર)નો મણિકાંચન યોગ સધાયો છે !

રોગોને આટલી હળવાશથી પણ જોઈ શકાય છે !

●

व्यक्ताव्यक्तस्वरूपाय ।

પ્રભુનું સ્વરૂપ વ્યક્ત પણ છે, અવ્યક્ત પણ છે.

કેવળજ્ઞાનીઓ માટે એ સ્વરૂપ વ્યક્ત છે. આપણા જેવાઓ માટે એ અવ્યક્ત છે.

પણ છતાં, એ અવ્યક્ત સ્વરૂપની આછીસી ઝલક ધ્યાન દશામાં મળી શકે.

કલિકાલસર્વજ્ઞશ્રી કહે છે યોગશાસ્ત્ર (૧૨મા પ્રકાશ)માં :

मोक्षोऽस्तु माऽस्तु यदि वा, परमानन्दस्तु वेद्यते स खलु ।
यस्मिन् निखिलसुखानि, प्रतिभासन्ते न किञ्चिदिव ॥

www.yashobhakti.guru

મોક્ષ ભલે દૂરની વાત હોય. પરંતુ એવો પરમ આનંદ અત્યારે અનુભવાય છે, જેમાં બધાં જ સુખો નગણ્ય, નકામાં લાગે.

●

अनादिमध्यनिधनाय ।

એ પરમતત્ત્વને ન આદિ છે, ન અંત છે. અને આદિ ને અંત જેનો નથી, એનો મધ્ય તો ક્યાંથી મળે જ ?

આત્મદ્રવ્ય અનાદિ સમયથી, નિશ્ચયનયની દૃષ્ટિએ, અનંત ગુણોથી પરિપૂર્ણ જ હતું, છે, અને હશે.

આપણી નિશ્ચય-વ્યવહાર સ્વરૂપની આત્મચિન્તના માટે જ મહોપાધ્યાયજીએ 'જ્ઞાનસાર'માં કહ્યું : 'अलिप्तो निश्चयेनात्मा, लिप्तश्च व्यवहारतः ।' નિશ્ચય દૃષ્ટિએ આત્મા અલિપ્ત જ છે.

પૂ. હર્ષવર્ધનજી ઉપાધ્યાય 'અધ્યાત્મબિન્દુ'માં કહે છે :

बन्धोदयोदीरणसत्त्वमुख्याः,

भावाः प्रबन्धः खलु कर्मणां स्यात् ।

બંધ, ઉદય, ઉદીરણા અને સત્તા ખરા; પણ એ કર્મને. મારે શું ? હું એ બધાથી પર નિત્યમુક્ત આત્મા છું.

આ નિશ્ચય દૃષ્ટિ છે.

વ્યવહાર દૃષ્ટિમાં આત્મા રાગ-દ્વેષ આદિથી લિપ્ત છે, માટે બદ્ધ છે; એમ માની સાધના દ્વારા સાધક અલિપ્ત બનવા તરફ આગળ વધે છે.

●

'યોગવિંશિકા ટીકા'માં કહેવાયું કે અનાલંબન યોગના અધિકારી શ્રેણિગત સાધકો જ છે. પણ ત્યાં એક વાત કરી કે જિનકલ્પિક મુનિઓ, જેઓ સાતમા ગુણઠાણે છે, મહદંશે નિર્વિકલ્પ છે; તેઓ નૈશ્ચયિક રૂપના આત્મસ્વરૂપનું વિભાવન કરે ત્યારે તેમને મુખ્ય અનાલંબન યોગનું પ્રાપક (મેળવી આપનાર) અનાલંબન હોય છે.

●

નૈશ્ચયિક સ્વરૂપની આત્મદશાનું ભાવન.

પહેલાં આલંબન (પ્રભુમૂર્તિ, પ્રભુશબ્દ આદિ) દ્વારા વારંવાર ભીતર ઊતરીને નૈશ્ચયિક આત્મસ્વરૂપનું વિભાવન થાય છે.

એ ઘૂંટાઈ ગયા પછી, સાધક બેસે છે અને સ્વરૂપદશામાં ઊતરી જાય છે. અહીં કોઈ આલંબનની જરૂર નથી હોતી. માટે તે અનાલંબન યોગ છે.

નિશ્ચય દૃષ્ટિએ, અનાલંબન યોગ આત્મસ્વરૂપના વિભાવન વડે થાય છે.

સદાકાળ જેમનું સ્વરૂપ એક સરખું છે એવા પ્રભુને નમન.

●

नमोस्तु

मुक्तीश्वराय । मुक्तिस्वरूपाय ।

મોક્ષ સુખના સ્વામી તે મુક્તીશ્વર. અને સંસારનાં બધાં જ બંધનો (કર્મકૃત), જેમનાં ખરી પડ્યાં છે, તે મુક્તિસ્વરૂપ પ્રભુને નમન હો !

●●●

www.yashobhakti.guru

www.yashobhakti.guru

આધાર સૂત્ર

ॐ नमो अर्हते

निरातङ्काय निःसङ्गाय निःशङ्काय निर्मलाय

निर्द्वन्द्वाय निस्तरङ्गाय निरूर्मये निरामयाय

निष्कलङ्काय परमदैवताय सदाशिवाय महादेवाय

शङ्कराय महेश्वराय महाव्रतिने महायोगिने

महात्मने पञ्चमुखाय मृत्युञ्जयाय अष्टमूर्तये

भूतनाथाय जगदानन्ददाय जगत्पितामहाय

जगद्देवाधिदेवाय जगदीश्वराय जगदादि-कन्दाय

जगद्-भास्वते जगत्कर्म-साक्षिणे जगच्-चक्षुषे

त्रयीतनवे अमृतकराय शीतकराय ज्योतिश्चक्र-चक्रिणे

महाज्योति-र्द्योतिताय महातमःपारे-सुप्रतिष्ठिताय

स्वयं-कर्त्रे स्वयं-हर्त्रे स्वयं-पालकाय आत्मेश्वराय

नमो विश्वात्मने ॥ ७ ॥

www.yashobhakti.guru

7

'આંખોની પાંપણોમાં,
અમી બની ઝર્યા કરું...'

ॐ नमो अर्हते ।

निरातङ्काय ।

પૂજ્ય સમયસુંદરજી મહારાજે પ્રભુનાં ચરણોમાં પેશ કરેલી એક પ્રાર્થના :

મેરો મન મોહ્યો જિન મૂરતિયાં...

અતિ સુંદર મુખ કી છવિ પેખત,
વિકસત હોત મેરી છતિયાં...

www.yashobhakti.guru

કેસર ચંદન મૃગમદાજી, ભક્તિ કરું બહુ ભતિયાં;

આર્દ્રકુમાર સજ્જંભવની પરે,

બોધિ બીજ પ્રાપતિયાં...

પદ્મલંછન પદ્મપ્રભુ સ્વામી, ઈતની કરું વિનતિયાં;

સમયસુંદર કહે દ્યો મેરે સાહિબ,

સકલ કુશલ સંપતિયાં...

પ્રભુ ! મારું મન તારા રૂપ પર મોહ્યું છે. તારા મુખકમળને જોતાં હૃદય આનંદવિભોર બને છે.

પ્રભુ ! હું પ્રાર્થના કરું છું કે મને સકલ કલ્યાણની સંપત્તિ આપો !

જો કે, ભક્ત તરીકે છું, માટે યાચું છું. બાળક તરીકે તો મારી એ વાત સાધિકાર બની રહેશે : બાળકને જે જોઈતું હોય તે, વગર માગ્યે જ મા આપી દે ને !

સકલ મંગલના ઘરરૂપ પ્રભુ માત્ર છે આનંદમય... ત્યાં પીડાને અવકાશ જ ક્યાં છે ? પ્રભુ આતંક / પીડાથી બિલકુલ પર છે.

●

निःसङ्गाय ।

પ્રભુ નિસંગ છે. પરનો સંગ છૂટી ગયો છે. સ્વમાં ડૂબી ગયા છે પ્રભુ...

પ્રભુની ભક્તિ દ્વારા ભક્ત પણ નિઃસંગ બની શકે.

એક મઝાનું સૂત્ર ભક્તિની દુનિયામાં છે : પરનો અસંગ બરોબર પરમનો સંગ. અને મઝાની વાત એ છે કે પરનો અસંગ પણ પરમ જ કરાવે છે. ભગવદ્ ગીતા કહે છે :

विषया विनिवर्तन्ते, निराहारस्य देहिनः ।

रसवर्जं रसोऽप्यस्य, परं दृष्ट्वा निवर्तते ॥

નિરાહાર દશામાં રસનેન્દ્રિય સિવાયની બીજી ઈન્દ્રિયોના વિષયોની આસક્તિ છૂટી જાય છે. તો, રસનેન્દ્રિયના વિજય માટે શું કરવું ? સરસ વાત કરી : પરમ રસ મળતાં અપરમ રસ છૂટી જાય છે. પછી લાગે છે કે રસ તો માત્ર 'એ' જ છે, પરમાત્મા... બીજું બધું કુચ્ચા.

●

પૂજ્ય ગુણવિલાસજી મહારાજ નિઃસંગ સ્વરૂપની પ્રાપ્તિની અભીપ્સા પ્રભુચરણોમાં મૂકે છે :

'હો નમિજિન ! મેં નિજરૂપ ન જાન્યો...

અવિકલ્પી, અજ, અજર, અજલ્પી,

અચલ અમલ મનમાન્યો...

કાળ અનાદિ અવિદ્યા સંગતિ, નિજ પર ભાવ ન ઠાન્યો;

ગુણવિલાસ પર અબ કિરપા કરી,

જ્યૌં સુધ પરતત પિછાન્યો...'

પ્રભુ ! મેં નિજરૂપને ન જાણ્યું...

વિકલ્પો વિહોણું, અજન્મા, અજર (વૃદ્ધાવસ્થા વિનાનું), ન બોલવાના સ્વભાવવાળું, અચલ અને નિર્મળ મારું સ્વરૂપ છે. કેટલું મોહક છે મારું આ આન્તર સ્વરૂપ ! કેટલું તો એ અદ્ભુત છે !

પ્રભુ ! અનંતકાળથી અજ્ઞાનને વશ આ નિજરૂપ મેં ન જાણ્યું. હવે એવી કૃપા કરો કે એ સ્વરૂપની શુદ્ધ પ્રતીતિ મને થાય.

●

www.yashobhakti.guru

निःशङ्काय ।

પ્રશ્નપ્રદેશને પેલે પાર જેમનું સ્વરૂપ છે; શ્રદ્ધા વડે, અનુભૂતિ વડે જેમના સ્વરૂપનો અણસાર મળે છે એવા પ્રભુને નમસ્કાર.

•

निर्मलाय ।

'સ્નાતસ્યા૦' સૂત્રના પ્રારંભમાં મઝાની ઘટનાનું વર્ણન આવે છે. પ્રભુ મહાવીરદેવના મેરુઅભિષેક થયા પછી ઈન્દ્રાણી માતા પ્રભુના નિર્મલ દેહને લૂછી રહ્યાં છે. પ્રભુનું એ દિવ્ય રૂપ જોઇને ઈન્દ્રાણીજીની આંખો હર્ષાશ્રુથી ઊભરાઈ આવે છે.

અને ત્યારે એક મઝાની ઘટના આકાર લે છે. ભીનાશ છે ઈન્દ્રાણીજીની આંખોમાં. એ પ્રતિબિંબિત થઈ પ્રભુના દિવ્ય દેહ પર. અને ઈન્દ્રાણીજીને લાગે છે કે પ્રભુનો દેહ ભીનો છે, ભીનો છે... અને તેઓ વારંવાર પ્રભુના મુખને લૂછ્યાં કરે છે... 'वक्त्रं यस्य पुनः पुनः...'

આ આનંદ, હર્ષાશ્રુની પૂર્વે વિસ્મય હતો. 'રૂપાલોકન વિસ્મયા૦'... આવું અદ્ભુત રૂપ હોઈ શકે ખરું ?

શરીરના સ્તર પર પણ આવી નિર્મલતા છે... અને આંતરદશાની નિર્મલતાની તો વાત જ શી કરવી ? એ તો શબ્દોને પેલે પારની, વિચારોને પેલે પારની ઘટના છે.

•

निर्द्वन्द्वाय ।

સર્વસ્વીકારની ભૂમિકા પર આ સારું કે આ નરસું એવું દ્વન્દ્વ મનમાં હોતું નથી. જે પણ થઈ રહ્યું છે એનો સ્વીકાર ત્યાં છે.

પ્રભુ મહાવીરદેવના સાધનાજીવનની એક ઘટના. પ્રભુ ગંગા નદીને કાંઠે આવેલા. સામે કાંઠે જવાનું હતું. હોડીમાં જ જવાય એવું હતું. એક હોડીમાં પ્રભુ સામે કાંઠે પહોંચ્યા.

ભારતમાં ક્યારેય ઘટી ન શકે એવી ઘટના ત્યાં ઘટી. હોડીવાળાએ કહ્યું : 'પૈસા લાવો !' પ્રભુની પાસે ક્યાં પૈસા હતા ? હોડીવાળાએ કહ્યું : 'હું તમને છોડીશ નહિ. જવા નહિ દઉં. આ રેતમાં ઊભા રહો.' બપોરનો સમય. રેત અત્યંત તપેલી. એ પર પ્રભુ ઊભા છે.

પ્રભુના મનમાં 'આ બરોબર ન થયું' એવો વિચાર પણ આવતો નથી. આ સારું અને આ ખરાબ આવું વર્ગીકરણ જ જ્યાં નથી, ત્યાં દ્વન્દ્વ છે જ ક્યાં ?

સર્વસ્વીકાર એટલે જ દ્વન્દ્વાતીતતા.

થોડીવાર પછી કોઈ પરિચિત વ્યક્તિ આવે છે. પ્રભુ આગળ વિહાર કરે છે.

ગરમીમાં ધગધગતી રેતમાં ઊભા રહેવું કે માર્ગ પર ચાલવું; પ્રભુ આ ઘટનાઓને સારા કે ખરાબના ખાનામાં મૂકનાર ન હતા.

પ્રભુ દ્વન્દ્વાતીત હતા.

•

निस्तरङ्गाय ।

દ્વન્દ્વાતીત પ્રભુ. સાધનાકાળમાં પણ પ્રભુ નિસ્તરંગ છે. ન રતિનો તરંગ છે, ન અરતિની લહેર છે.

જ્યાં સારા-ખરાબનો ભેદ ભૂંસાયો; રતિ-અરતિ ક્યાં ? મનમાં એક પણ લહેર ઊછળતી નથી.

www.yashobhakti.guru

નિશ્ચલ સમુદ્ર જેવા પ્રભુ છે.

•

निरूर्मये ।

સાધનાવસ્થામાં ધૃતિ ગુણ પ્રભુનો પ્રબળ હોવાથી ક્યાંય ઉત્સુકતા નથી કે આ આમ થશે કે તેમ થશે. બસ, જેમ પર્યાયો ખૂલવાના હશે તેમ ખૂલશે.

‘યોગસાર’ યાદ આવે :

नैरपेक्ष्यादनौत्सुक्य-मनौत्सुक्याच्च सुस्थता ।

सुस्थता च परानन्द-स्तदपेक्षां क्षयेन्मुनिः ॥

નિરપેક્ષ દશાથી અનુત્સુક દશા અને તેનાથી સુસ્થતા / સ્વસ્થતા. અને એ સુસ્થતા તે જ પરમ આનંદ.

હકીકતમાં, ઘણાં વિશેષણો આપણી સાધનાને દઢ કરવા માટેનાં છે. ‘નિરૂર્મયે’ બોલતાં થાય કે ઉત્સુકતા મારી ભીતર કેટલી છે ?

ઉત્સુકતાનું કારણ છે અપેક્ષા... આ ઘટના આમ બનવી જોઈએ એવું તમે વિચાર્યું. હવે ઉત્સુકતા રહેશે : શું થાય છે ? દૂરની ઘટના હોય તો વારંવાર જાણવાની ઈચ્છા થાય છે : શું થયું ?

આ ઉત્સુકતા એ જ પીડા. અનુત્સુક દશા એ જ સ્વ-સ્થતા. પોતામાં રહેવાપણું.

•

પ્રભુ ! હું બહાર કેમ ફાંફાં મારું છું ? — અપાર આનંદ ભીતર છે એ જાણવા છતાં !

હું શું કરું, પ્રભુ ?

હવે તો એક માત્ર તારી આશા છે. તું જ કંઈક કરીશ. પૂજ્ય ગુણવિલાસ મહારાજના સરસ શબ્દો આ સંદર્ભમાં :

‘નેમિ ! મોહે આરત (આશા) તેરી હો !
તુમ દરિસન બિનુ ચિહુ ગતે, સહી પીડ ઘનેરી હો...
કરમ અરિ મિલી એકઠે, રાખ્યો હું ઘેરી હો;
બહુવિધ નાચ નચાવિયો, મન દુવિધા ઘેરી હો...
અનંત પરાવર્તન કિયો, ભમતે ભવ ફેરી હો;
ગુણવિલાસ જિન સ્વામીજી, અબ ખબર લો મેરી હો...’

પ્રભુ ! અનંત કાળથી કર્મના કારણે સંસારમાં બહુ રખડ્યો.

હવે મારી ખબર લો !

પ્રભુ ! મને હવે એક માત્ર આશા તારી છે. પ્રભુ મને પણ સ્વ-સ્થતા આપો ! હું મારી ભીતર, સદાકાળ આનંદમાં મહાલું.

•

निरामयाय ।

મન જો સ્વસ્થ હોય છે આપણું, તો શરીર પર કદાચ સામાન્ય રોગ હોય તો પણ અસર નથી રહેતી. અને મન નબળું હોય તો ‘મને તો કેન્સર નહિ થઈ જાય ને !’ એની ચિંતા કરી શરીરે સ્વસ્થ હોવા છતાં અસ્વસ્થ બને છે માણસ.

પ્રભુના પાવન દેહમાં રોગો નથી. પ્રભુ દ્વન્દ્વાતીત, નિસ્તરંગ, નિરૂર્મિ છે ને !

www.yashobhakti.guru

પ્રભુને પ્રાર્થીએ કે પ્રભુ ! તમારી આ ભીતરી દશાનો અંશ તો મને આપો !

•

વીતરાગસ્તોત્ર (૨/૩) યાદ આવે :

दिव्यामृतरसास्वाद-पोषप्रतिहता इव ।

समाविशन्ति ते नाथ ! नाङ्गे रोगोरगव्रजाः ॥

હે પ્રભુ ! બાળપણમાં ઈન્દ્રે આપના હાથના અંગૂઠામાં અમૃત મૂકેલું... એ દિવ્ય અમૃતના રસાસ્વાદ વડે જ જાણે હણાઈ ગયા હોય તેવા રોગો આપના શરીરમાં નથી.

•

निष्कलङ्काय ।

પૂજ્ય ચિદાનંદજી મહારાજ શ્રી નેમિનાથપ્રભુની સ્તવનામાં કહે છે :

કર્મ કલંક નિવારીને,

નિજ રૂપે હો રમે રમતારામ...

લહત અપૂરવ ભાવથી,

ઈણ રીતે હો તુમ પદ વિશરામ...

પ્રભુ ! આપે કર્મના કલંકને દૂર કર્યું અને આપ સ્વરૂપદશામાં આવી ગયા.

હું પણ કર્મોને દૂર કરીને તમારા જેવો થાઉં એવી કૃપા કરો ને !

પણ અત્યારે તો મારી સ્થિતિ કેવી છે ? મોહની પૂરી પકડમાં હું આવેલ છું.

જો કે, આપની તાકાત તો અદ્ભુતથીય અદ્ભુત છે; અને એટલે હું વિશ્વાસુ છું કે આપની કૃપાથી હું પણ નિષ્કલંક બનીશ.

પ્રભુની કૃપાથી કેવી રીતે મોહનીય આદિ કર્મોનો વિનાશ થાય તેની વાત પૂજ્ય ગુણવિલાસ મહારાજના શબ્દોમાં :

'પ્રભુ મેરે ! ઐસી કરો બક્ષિશ...

દ્વાર દ્વાર પર નાહિં ભટકું, નમાઉં ન કિસહી શીશ...

શુદ્ધ આતમકલા પ્રગટે, ઘટે રાગ અરુ રીસ...

મોહ ફાટક ખૂલે છીનમેં, રમે જ્ઞાન અધીશ...

તુમ અજાઈબ પાસ સાહિબ, જગપતિ જગદીશ...

ગુણવિલાસ કી આસા પૂરો, કરો આપ સરીસ...

પ્રભુ મેરે ! ઐસી કરો બક્ષિશ...'

પ્રભુ ! મને એવું દાન આપોને કે મારે દ્વાર-દ્વાર ભટકવું ન પડે. ક્યાંય કોઈને સલામ ન ભરવી પડે.

કેવું દાન જોઈએ છે ભક્તને ? શુદ્ધ આત્મદશાનું પ્રાગટ્ય, રાગ-દ્વેષની શિથિલતા અને મોહ (આત્મ-અજ્ઞાન) ના ચૂરેચૂરા. અને પછી જ્ઞાનમાં / અનુભૂતિમાં રમણતા.

ભક્ત પહોંચેલી માયા હોય છે ને ! છેલ્લે કહ્યું : પ્રભુ ! મને તમારા જેવો બનાવી દો. બસ, પછી જલસા !

પ્રભુ ! તમે નિષ્કલંક છો. મને પણ નિષ્કલંક બનાવો !

•

www.yashobhakti.guru

परमदैवताय ।

કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરની એક પ્રાર્થના યાદ આવે :

‘આ મારાં હૃદય, પ્રાણ અને મન
તમને શું કહીને સમર્પું ?
કૃપા કરીને ચિત્તમાં આવીને સ્વયં લઈ લો;
આ મારાં હૃદય, પ્રાણ અને મન
માત્ર તમારે ચરણે રહે.
એ તો છે માત્ર ધૂળ સમાં,
રાખ જેવાં; - કશા મૂલ્ય વગરનાં...
તમારા સ્પર્શમણિને સ્પર્શે તેને મૂલ્ય આપો.
જ્યારે તમારા ગૌરવે મારું ગૌરવ થશે
ત્યારે મારું સર્વસ્વ
- મારું હૃદય, પ્રાણ અને મનને
વિસર્જિત કરી દઈશ...’

●

પરમ દૈવત એટલે સ્તવનાકારના શબ્દોમાં ‘તૂ દેવન કો દેવ’. પરમ દેવ..

રાખ જેવાં મારાં હૃદય, પ્રાણ અને મન તમારા સ્પર્શે, પ્રભુ ! દિવ્ય બની જશે.

મારા હૃદયની બાંસુરી ચૂપચાપ પડી છે. તમારી એક ફૂંકે એ સપ્રાણ થઈ ઊઠશે.

હે દેવોના દેવ !
મારી પાસે બીજું કંઈ નથી.
તમે મારાં હૃદય, પ્રાણ, મનને સ્વીકારો !

●

सदाशिवाय ।

આ જન્મમાં પણ મંગળ રૂપ પ્રભુ. પ્રભુની આજ્ઞા પ્રમાણે જે સાધક જીવનને વ્યતીત કરે, એના જીવનની પ્રત્યેક ક્ષણ મંગળ રૂપ હોય... આવતા જન્મમાં પણ મંગળ રૂપ પ્રભુ જ. સદા માટે મંગળ રૂપ પ્રભુ છે.

કોઈ મહાત્માને ચાર ડિગ્રી તાવ આવેલો હોય. કોઈ પૂછે : ‘સાહેબ, શાતામાં ?’ ત્યારે એ કહેશે : ‘દેવગુરુપસાય... પ્રભુ અને સદ્ગુરુની કૃપાએ શાતા જ શાતા છે. આનંદ જ આનંદ.’

મારા દાદાગુરુદેવનું વય જ્યારે ૧૦૩ વર્ષનું હતું, કોઈ પૂછે : ‘સાહેબજી, શાતામાં ?’ સાહેબજી કહેતા : ‘દેવગુરુપસાય...’ અને પછી ઉમેરતા : ‘ભગવાનના માર્ગમાં અશાતા હોય જ ક્યાંથી ? અહીં તો હોય શાતા જ શાતા !...’

●

महादेवाय ।

પ્રભુ છે મહાદેવ...

અહીં ભક્તહૃદયની ભાવોર્મિઓનું આવર્તન / રીપીટેશન થયા કરે છે. મહાદેવ, દેવાધિદેવ, મહેશ્વર... ભક્તહૃદયની મઝાની ધારણા છે કે પ્રભુ માટે દુનિયામાં જેટલાં શ્રેષ્ઠ વિશેષણો મળે એ બધાં જ વાપરું.

આ ભાવોર્મિની પાછળ છે ભક્તે ઝીલેલી પ્રભુની કરુણા... ‘તારી કરુણા મને અહીં સુધી લઈ આવી, પ્રભુ !’

www.yashobhakti.guru

મહાદેવ પ્રભુનાં ચરણોમાં ભક્તની આ પ્રાર્થના :

'સુન મોરે સ્વામી ! અંતરજામી !
જનમ જનમ તુજ દાસ કહાઉં...
અન્ય દેવ કી શરન ન કરી હો,
તુમ ચરન કી સેવા ચિત્ત ધરી હો;
શ્રી મુનિસુવ્રત તુમ ગુન ગાઉં,
જનમ જનમ તુજ દાસ કહાઉં...
ગુણવિલાસ નિશ્ચે કરી માનો,
સાચો સેવક અપનો જાનો;
જો કહું સો વાંછિત ફલ પાઉં,
જનમ જનમ તુજ દાસ કહાઉં...'

પ્રભુ ! જન્મો-જન્મોથી હું તારી સેવા કરી રહ્યો છું. મને આપ આપના સેવક તરીકે પ્રમાણિત કરો ને, પ્રભુ !

બધા દેવોના અધિપતિ આપ છો, મહાદેવ. મારે માત્ર તમારી ચરણસેવા જોઈએ. ગુણવિલાસ મહારાજ વાંછિત ફળના રૂપમાં માત્ર પ્રભુની સેવા યાચી રહ્યા છે.

તમારાથી મને ક્યારેય દૂર કરતા નહિ હો, પ્રભુ ! મા !

●

शङ्कराय ।

સુખને કરનારા પ્રભુ. સુખને આપનારા વિભુ.

પૂજ્ય આનંદઘનજી ભગવંતે આ જ વાત કરી :

'ચિત્તપ્રસન્ને રે, પૂજન ફળ કહ્યું...'

પ્રભુની આજ્ઞાપાલન રૂપ પૂજાનું ફળ શું ? ચિત્તપ્રસન્નતા.

પ્રભુની એક આજ્ઞા છે ઘટના-અપ્રભાવિતતાની. જે સાધક આ ભૂમિકાએ જાય એ અપ્રસન્ન ક્યારે થવાનો ? ઘટના આમ ઘટી, કે તેમ ઘટી; ઘટવાની હતી એ રીતે જ ઘટી છે. ઘટનાને / પર્યાયોને માત્ર જોવાના છે. એમાં ઓતપ્રોત બનવાનું નથી.

પ્રભુપ્રભાવિત સાધક ઘટના-અપ્રભાવિત જ હોય.

ગજસુકુમાલ મહામુનિએ માથા પર જળી રહેલ અંગારાની ક્ષણોમાં આનંદ માણ્યો છે. દેહભાવથી તેઓ પર થઈ ગયા. સ્વરૂપદશાનો આનંદ માણવા લાગ્યા.

પરિષહસહન વ્યવહાર સાધના છે. નિજગુણસ્થિરતા એ નિશ્ચય સાધના છે.

ગજસુકુમાલ મુનિ આનંદ ગુણમાં ચેતનાને સ્થિર કરીને રહેલ હતા.

સજ્ઝાયમાં પણ આ વાત આવી : 'મારું કાંઈ બળતું નથી જી, બળે બીજાનું એહ; પાડોશીની આગમાં જી, આપણો અળગો ગેહ...'

છઠ્ઠા ગુણઠાણે પરિષહ-સહન, સાતમા ગુણઠાણે આત્મૈક્ય, પછી ક્ષપકશ્રેણિ, કેવળજ્ઞાન, મોક્ષ...

●

महेश्वराय ।

'ભગવતે' વિશેષણ દ્વારા પ્રભુને ઐશ્વર્યવાન તો કહેલા હતા. પણ અહીં 'મહેશ્વરાય' કહ્યું. મહાન ઐશ્વર્યના સ્વામી, લોકોત્તર ઐશ્વર્યના સ્વામી પ્રભુ છે.

www.yashobhakti.guru

પૂ. પદ્મવિજય મહારાજ યાદ આવે : 'એ ઠકુરાઈ તુજ કે, બીજે નવિ ઘટે રે...'

●

મહેશ્વર... આવા ભીતરી ઐશ્વર્યના સ્વામી મને મળ્યા છે. ભક્ત તરીકે મારું કર્તવ્ય એ છે કે પ્રભુની પરમ ઉદાસીનતાના માર્ગ પર બે-ચાર ડગ તો હું ભરું.

પ્રભુ ! આ જન્મમાં આ જ કરવું છે.

બળ આપો !

●

महाव्रतिने ।

મહાવ્રતી પ્રભુ એમને શરણે આવેલ યોગ્ય આત્માને પણ વ્રતી / મહાવ્રતી બનાવે છે.

પહેલાં પ્રભુ સાધકને select કરે છે. અને પ્રભુના selection પ્રમાણે જ ગુરુદેવ સાધકને રજોહરણ આપે છે.

પ્રભુએ આજ્ઞા આપેલી છે શાસ્ત્રોમાં કે આવી વ્યક્તિને જ પ્રભુના માર્ગમાં સ્થાન મળે. સદ્‌ગુરુ એ આજ્ઞા પ્રમાણે જ દીક્ષા આપે છે.

મહાવ્રતો (વડી દીક્ષા સમયે) આપતાં પહેલાં પણ ગુરુએ જોવાનું હોય છે કે પાંચ મહાવ્રતોને એ આત્મા આત્મસાત્ કરી શકશે કે કેમ.

●

પાંચમા અપરિગ્રહ વ્રતની વ્યાખ્યા કેટલી મઝાની છે ! પરિગ્રહ એટલે તમારી ચેતનાનું પર પદાર્થ કે પર વ્યક્તિ આદિ સાથે જોડાણ. એ જોડાણ નીકળી ગયું એટલે અપરિગ્રહ.

હવે કેવો જલસો !

ચેતના (મન) પરમાં ક્યાંય જશે નહિ. એ જશે પરમમાં. અને પછી સ્વમાં. વાહ ! મઝા આવી ગઈ !

●

महायोगिने ।

મોક્ષની સાથે જોડી આપનાર ધર્મક્રિયાને યોગ કહેવાય છે. અને એ યોગના સાધક યોગી કહેવાય છે. પ્રભુ તો મહાયોગી છે. સ્વરૂપમાં તેઓ સ્થિત છે. ધર્મક્રિયા કરનાર યોગી પ્રભુ નથી. સ્વમાં પ્રતિષ્ઠિત મહાયોગી પ્રભુ છે.

સાધનાવસ્થામાં યોગિત્વ.

સિદ્ધાવસ્થામાં મહાયોગિત્વ.

●

महात्मने ।

પ્રભુનો આત્મા અનાદિકાળથી વિશિષ્ટ ગુણોથી યુક્ત છે.

પ્રભુની બોધિને પણ વરબોધિ કહેવાઈ છે.

'वैशिष्ट्याधिपतेरखिलं मधुरम् (विशिष्टम्).'

આવા પ્રભુનું દર્શન, મિલન મહાપુણ્યના ઉદયે જ થાય.

પૂજ્ય ગુણવિલાસજી મહારાજના શબ્દોમાં :

'આજ મેં પુણ્ય ઉદયે પ્રભુ દીઠો...
શીતલ ચિત્ત ભયો અબ મેરો, પ્રશમ્યો મોહ અંગીઠો...
ઐસો રંગ લગ્યો જિનજી સોં, જૈસે ચોલ મજીઠો;
ના જાનું કબ નૈનનકે પથ, હૃદયે આનંદ પઈઠો...
સો નિજ રૂપ મૈં આજ પિછાણ્યો, જો અમૃતે મીઠો;
ગુણવિલાસ શીતલ જિન નીરખત, પાતક પંકસું નીઠો...'

●

www.yashobhakti.guru

પુણ્યના ઉદયે પ્રભુનું દર્શન મળ્યું. ચિત્ત શીતલ બન્યું, અસ્તિત્વ ભક્તિના રંગમાં રંગાઈ ગયું. નયન દ્વારા પ્રભુને નીરખતાં હૃદય આનંદમગ્ન બન્યું. અને પ્રભુ ! તારું રૂપ જોતાં મેં મારા સ્વરૂપને પિછાણ્યું; જે અમૃતથી પણ મીઠું છે.

●

पञ्चमुखाय ।

વર્તમાન ચોવીશીના સંદર્ભે અરિહંત પ્રભુના મુખના (શરીરના) વર્ણ પાંચ છે. એ પાંચ વર્ણની અપેક્ષાએ પ્રભુને પંચમુખ કહી શકાય.

વર્ણોનું વર્ગીકરણ આ રીતે છે :

પદ્મપ્રભસ્વામી અને વાસુપૂજ્યસ્વામી : રક્તવર્ણ

ચંદ્રપ્રભસ્વામી અને સુવિધિનાથ : શ્વેતવર્ણ

મલ્લિનાથ અને પાર્શ્વનાથ : નીલવર્ણ

મુનિસુવ્રતસ્વામી અને નેમિનાથ : શ્યામવર્ણ

શેષ ૧૬ તીર્થંકરો : સુવર્ણવર્ણ..

શરીર આ વર્ણના હોવાને કારણે પ્રભુના મુખના પાંચ વર્ણ થયા. એટલે પાંચ જાતના વર્ણવાળા પ્રભુ છે. એ રીતે પંચમુખ પ્રભુને કહ્યા.

●

मृत्युञ्जयाय ।

પ્રભુ મૃત્યુંજય છે. જન્મ અને મૃત્યુ શરીરને આવે. પ્રભુ અશરીરી છે.

પ્રભુનો ભક્ત પણ મૃત્યુના ભયને પેલે પાર જઈને મૃત્યુંજય બની શકે. મૃત્યુ પણ એક પર્યાય છે. અને તેને માત્ર જોવાનો જ છે.

●

अष्टमूर्तये ।

પ્રભુ અષ્ટમૂર્તિ છે.

જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયે પ્રભુ બને જ્ઞાનમૂર્તિ.

દર્શનાવરણીય કર્મના ક્ષયે પ્રભુ બને દર્શનમૂર્તિ.

વેદનીય કર્મના ક્ષયે પ્રભુ બને આનંદમૂર્તિ.

મોહનીય કર્મના ક્ષયે પ્રભુ બને વીતરાગમૂર્તિ.

આયુષ્ય કર્મના ક્ષયે પ્રભુ બને અમરમૂર્તિ.

નામ કર્મના ક્ષયે પ્રભુ બને અનામમૂર્તિ.

ગોત્ર કર્મના ક્ષયે પ્રભુ બને અગુરુલઘુમૂર્તિ.

અંતરાય કર્મના ક્ષયે પ્રભુ બને વીર્યમૂર્તિ.

આઠે કર્મોનો ક્ષય થયેલ હોઈ પ્રભુ છે અષ્ટમૂર્તિ...

●

भूतनाथाय ।

પૃથ્વી, જળ, અગ્નિ, વાયુ અને આકાશ. આ પાંચ ભૂતમય વિશ્વ છે.

એ પંચ મહાભૂતોના તેઓ નાથ છે.

પરમાત્માનું કર્તૃત્વ કેવું તો અદ્‌ભુત છે ! તેઓ કશું જ નથી કરતા. પણ આર્હન્ત્ય રૂપી શક્તિ સક્રિય છે. પાંચ મહાભૂતો પર જ નહિ, પૂરા લોક પર એનું આધિપત્ય છે.

●

www.yashobhakti.guru

'વર્ધમાન દ્વાત્રિંશિકા'માં પૂજ્યપાદ સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિ મહારાજ કહે છે :

अहो ! विष्टपाधारभूता धरित्री,
निरालम्बनाऽऽधारमुक्ता यदास्ते ।
अचिन्त्यैव यद्धर्मशक्तिः परा सा,
स एकः परात्मा गतिर्मे जिनेन्द्रः ॥

અહો ! જે પ્રભુના ધર્મની શક્તિ અચિન્ત્ય અને ઉત્કૃષ્ટ છે કે જેનાથી ભુવનના આધારરૂપ આ પૃથ્વી આલમ્બન વગર અને આધાર વગર રહેલી છે; તે શ્રી જિનેન્દ્ર પરમાત્માનું મને શરણ હોજો !

न चाम्भोधिराप्लावयेद् भूतधात्रीं,
समाश्वासयत्येव कालेऽम्बुवाहः ।
यदुद्भूतसद्धर्मसाम्राज्यवश्यः,
स एकः परात्मा गतिर्मे जिनेन्द्रः ॥

જે ભગવંતથી પ્રગટ થયેલ સદ્ધર્મના સામ્રાજ્યને વશ થયેલો સમુદ્ર આ પૃથ્વીને ડુબાડતો નથી અને મેઘ યોગ્ય કાળે આવ્યા કરે છે; તે શ્રી જિનેન્દ્ર પ્રભુનું મને શરણ હોજો !

इमौ पुष्पदन्तौ जगत्यत्र विश्वो-
पकाराय दिष्ट्योदयेते वहन्तौ ।
उरीकृत्य यत्तुर्यलोकोत्तमाज्ञां,
स एकः परात्मा गतिर्मे जिनेन्द्रः ॥

જે લોકોત્તમ પ્રભુની આજ્ઞાને સ્વીકારીને આ સૂર્ય અને ચન્દ્ર જગતમાં વિશ્વના ઉપકાર માટે ઉદય પામે છે; તે પ્રભુનું મને શરણ હોજો !

•

સકલાર્હત્ સ્તોત્ર યાદ આવે :

भूर्भुवःस्वस्त्रयीशान–मार्हन्त्यं प्रणिदध्महे ।

ત્રણે લોક પર જેનું શાસન છે, તે આર્હન્ત્યનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ.

•

કલિકાલસર્વજ્ઞશ્રીની કરુણા કેવી તો હૃદયસ્પર્શી અહીં બની છે ! તેઓશ્રી એમ નથી કહેતા કે આવા આર્હન્ત્યનું હું ધ્યાન કરું છું. તેઓશ્રીએ એ ધ્યાનની ક્ષણોમાં આપણને પણ સાથે રાખ્યા : 'प्रणिदध्महे.' અમે ધ્યાન કરીએ છીએ.

•

जगदानन्ददाय ।

સિદ્ધર્ષિજી 'ઉપમિતિ' (વિમલ સ્તુતિ)માં કહે છે :

त्वं माता त्वं पिता बन्धु-
स्त्वं स्वामी त्वं च मे गुरुः ।
त्वमेव जगदानन्द !
जीवितं जीवितेश्वर ! ॥१२॥

હે જગદાનન્દ પ્રભુ ! હે જીવનના સ્વામી ! આ જીવન તારાં ચરણોમાં ન્યોચ્છાવર કરું છું. તું પૂરા જગતને આનંદ આપી રહ્યો છે. મારો આનંદ પણ તારી કૃપા પર જ નિર્ભર છે.

www.yashobhakti.guru

અમેરિકા (ન્યૂજર્સી)માં રહેતાં શ્રાવિકા જિજ્ઞાબહેને મોકલેલ મઝાની પ્રાર્થના યાદ આવે છે :

એક સાવ ખાનગી વાત કહું આજે,
માત્ર તારી ને મારી વાત...
બીજું કોઈ ન જાણે, ન સમજે એ વાત,
હું તને ચાહું છું, મારા પ્રભુ !
એ ચાહત, જે તેં તો યુગોથી મને કરી,
જન્મોથી અકારણ વાત્સલ્ય તેં વહાવ્યું;
પણ એ પ્રેમ એકતરફી જ રહ્યો,
હું તો અજાણ બની રખડતી રહી...
આજે કો'ક ભીની ક્ષણે મેં તને જોયો,
તારું વાત્સલ્ય, તારી કરુણાને જરાક જાણી;
અને તું ગમ્યો, તને સહસા જ નમી જવાયું,
અને ત્યાં તો તારી અનરાધાર ચાહત અનુભવાઈ...
અંતરની મસ્તીનો આ આહ્લાદ,
મીઠી મીઠી, ભીની ભીની સુખની લહેર;
કેવી અદ્ભુત, અપૂર્વ, દિવ્ય આ મહેક,
તારી અસીમ આશિષમાં આજે હું પૂરેપૂરી ભીંજાઈ...
મારો હું જરાક જ્યાં ભૂંસાયો, ને
રોમે રોમમાં સ્પંદન બનીને તું છવાયો;
આ ચાહતને હજુ ખીલવા દો, મહેકવા દો,
કે મારો મોક્ષ છે આ જ ચાહત...
એક સાવ ખાનગી, ને તોય જાહેર વાત !
હું તને ચાહું છું, મારા પ્રભુ !

•

जगत्पितामहाय ।

પિતા તો પ્રભુને કહેલા જ છે ઘણા સ્તુતિકારોએ. શક્રસ્તવને છેડે પણ પ્રભુને પિતા તરીકે રચયિતા મહાપુરુષ સ્તવે છે.

અહીં પ્રભુને જગતના પિતામહ / દાદા કહ્યા છે.

પિતા પાસેથી પુત્રને મળે એ કરતાં દાદા પાસેથી પૌત્રને વધુ પ્રેમ મળે ને ! ભક્તને જોઈએ છે માત્ર ને માત્ર પ્રભુનો પ્રેમ.

પિતામહ વિશેષણ દ્વારા ભક્ત પ્રભુના બહુ બધા પ્રેમની અપેક્ષા રાખે છે.

'એ'નો પ્રેમ... નિરવધિ પ્રેમ...

બસ, બીજું શું જોઈએ ?

•

जगद्देवाधिदेवाय ।

જગતના દેવાધિદેવ... સહુથી વધુ ઉપકારી... સહુથી વધુ પ્રેમ વરસાવનારા.

એ સતત વરસ્યા કરે છે.

'લોગસ્સ સૂત્ર'માં આવેલી એક શ્રેષ્ઠ પ્રાર્થના :

'તિત્થયરા મે પસીયંતુ...'

તીર્થંકરો મારા પર પ્રસાદ વરસાવો. ભાઈ, પ્રભુનો પ્રસાદ તો સતત વરસી રહ્યો છે. એક ક્ષણ કે એક ક્ષણાર્ધ એવું નથી, જ્યારે એ ન વરસતો હોય. તો પછી આ પ્રાર્થના શા માટે ?

પ્રાર્થનાનો ભાર 'મે' શબ્દ પર છે. પ્રભુ તો વરસી જ રહ્યા છે. પણ એમના પ્રસાદને હું ઝીલી શકતો નથી... તો એ ઝીલી શકું એવું કંઈક કરો.

www.yashobhakti.guru

વરસો પણ તમે, પ્રભુ ! અને ઝિલાવરાવો પણ તમે. સદ્‌ગુરુને મોકલો. જે મારી રીસેપ્ટીવિટીને સજ્જ કરી દે...

પ્રભુ ! મારે કોરા નથી રહેવું. મને ભીંજવો તમારી કૃપાધારાએ, તમારી સ્નેહધારાએ...

જગદ્‌દેવાધિદેવ ! તમારાં ચરણોમાં જ રહેવું છે.

●

એક ભાઈ એક જગ્યાએ મહેમાનગતિએ ગયેલ. જજમાને સત્કાર કર્યો. મહેમાને જોયું કે જજમાનને ત્યાં કીમતી પુસ્તકો ઘણાં હતાં. પણ છુટ્ટાં-છવાયાં, વેરવિખેર પડેલ. કોઈ અલમારી પર, ને કોઈ પલંગ પર...

મહેમાને કહ્યું : આટલાં સરસ પુસ્તકો છે. તો એક કબાટમાં વ્યવસ્થિત રીતે રાખો ને !

જજમાને કહ્યું : પુસ્તકો જેમની પાસેથી લાવ્યો છું, તેમની પાસેથી કબાટ માંગવાની હિમ્મત હજુ નથી થતી.

પણ –

ભક્ત કહેશે : વરસ પણ તું, પ્રભુ ! તારી કૃપાને ઝિલાવરાવ પણ તું. મારે બીજે ક્યાંય જવાનું નથી. હું તો તારાં ચરણોમાં જ રહેવાનો છું.

●

जगदीश्वराय ।

પ્રભુ ! તમે પૂરા જગતમાં સહુથી વધુ ઐશ્વર્યવાન છો. પૂરા જગતના સ્વામી છો.

પ્રભુ ! કેવો હું અજ્ઞાની કે તમારું ઐશ્વર્ય પ્રગટ હોવા છતાં હું એને જોઈ ન શક્યો. કદાચ આપનાં સમવસરણમાં હું આવ્યો તોય મેં માત્ર આપના બાહ્ય ઐશ્વર્યને જ જોયું.

તમારા આન્તર ઐશ્વર્યને - પરમ ઉદાસીનતા આદિને - હું જોઈ શકું તેવું બળ, પ્રભુ ! આપો.

●

जगदादिकन्दाय ।

ધર્મ વિના આનંદ નહિ,

આનંદ વિના જીવન નહિ

(आनन्दो जीवनम् – उपनिषद्),

જીવન વિના જગત નહિ.

એટલે ધર્મતીર્થના પ્રવર્તક રૂપે પ્રભુ જગતના આદ્યસ્રોત રૂપ છે. પ્રભુ ! અદ્‌ભુત શાસન તેં આપ્યું. તને નમસ્કાર.

જર્મન વિદુષી Charlotte Crause પૂજ્ય ધર્મસૂરિ મહારાજ પાસે જૈનદર્શનનો અભ્યાસ કરતાં હતાં. એવો તો ગમી ગયો આ ધર્મ એમને કે એ જૈન બની ગયાં.

એકવાર તેઓ સાહેબજીને વંદન કરવા કોઈ ગામમાં આવેલાં. સાહેબજીએ એમને સુભદ્રા દેવી નામ આપ્યું હતું.

બપોરે જમવા માટે એક ભાવકને ત્યાં એ ગયાં. રસ-પૂરીનું ભોજન હતું. સુભદ્રા દેવી કહે છે : આર્દ્રા બેસી ગયેલ છે, મને રસ નહિ ચાલે.

પેલા ભાવકને અહોભાવ થયો કે હું જૈન હોવા છતાં જેટલો આચારચુસ્ત નથી, એટલાં આ જર્મન પ્રોફેસર છે.

●

जगद्भास्वते ।

'લોગસ્સ ઉજ્જોઅગરે...' બોલતાં શું થાય ? વેદનાશ્રુનો ધોધ આંખોમાંથી વહે ?

www.yashobhakti.guru

પ્રભુ ! તેં પૂરા લોકને પ્રકાશિત કર્યું. મારા હૃદયમાં અંધારું કેમ ?

તેં કહ્યું કે આત્મા આનંદઘન છે. આત્મા અનંત જ્ઞાન અને દર્શનનો સ્વામી છે.

પ્રભુ ! તેં આ લોકનું - ષડ્દ્રવ્યોનું વર્ણન કર્યું. તારા એ જ્ઞાનપ્રકાશને પામીને ઘણા આત્માઓ પોતાના સ્વરૂપને પામી ગયા... હું અંધારામાં કેમ છું, પ્રભુ ? હું વિષાદઘન કેમ છું, પ્રભુ ?

પ્રભુ ! કૃપા કર ! તેં બતાવેલ લોકના સ્વરૂપને સમજી, હું પરસ્વરૂપને છોડી મારા સ્વરૂપમાં આવું.

●

जगत्कर्मसाक्षिणे ।

અષ્ટાવક્ર ઋષિ યાદ આવે :

मुक्तो यथास्थितिस्वस्थः कृतकर्तव्यनिर्वृतः ॥

સાક્ષિભાવનું વર્ણન ઋષિ આપી રહ્યા છે. કર્તૃત્વમુક્ત સાધક 'યથાસ્થિતિસ્વસ્થ' હોય છે.

જેવી પરિસ્થિતિ - કર્મકૃત - હોય છે, તેમાં તે સ્વસ્થ હોય છે, સુખ-દુઃખથી એ પર છે. એ વાતને એક દષ્ટાંત વડે ઋષિએ સ્પષ્ટ કરી : क्षिप्तः संसारवातेन, चेष्टते शुष्कपर्णवत् ॥ સુક્કું પાંદડું પવન ફેરવે તેમ ફરે ઊંધું કે ચત્તું. એમ કર્મના કારણે પરિસ્થિતિ આમ હોય કે તેમ, સાક્ષીને કોઈ ફરક પડતો નથી.

એને કંઈ કરવું પણ નથી. ક્યાંય જવું પણ નથી. 'અષ્ટાવક્ર સંહિતા' કહે છે :

न धावति जनाकीर्णं, नारण्यमुपशान्तधीः ।

यथा तथा यत्र तत्र, सम एवावतिष्ठते ॥

એને ન શહેરોમાં જવાની ઇચ્છા છે, ન જંગલમાં જવાની... એ બધી જગ્યાએ સમચિત્ત છે.

●

નથી કર્મનો વધુ પડતો બંધ (રાગ-દ્વેષની શિથિલતા હોવાને કારણે), ને ઉદયની ક્ષણોમાં વ્યાકુળતા નથી એને. શાંતચિત્તે એ અશાતા વેદનીયના ઉદયને પણ માણી શકે છે.

આ સંદર્ભમાં જનક રાજા અષ્ટાવક્ર ઋષિને પૂછે છે : મને કર્મબંધ કેમ થાય છે ? ઋષિ કહે છે :

एको द्रष्टाऽसि सर्वस्य, मुक्तप्रायोऽसि सर्वदा ।

अयमेव हि ते बन्धो, द्रष्टारं पश्यसीतरम् ॥

તું માત્ર દ્રષ્ટા તરીકે તારી જાતને જોઈ શકે તો બંધ ક્યાં છે ? તું દ્રષ્ટા તરીકે (હું તરીકે) તારા શુદ્ધ ચૈતન્યને બદલે મન, શરીર આદિને દ્રષ્ટા માને છે, માટે બંધ છે.

પ્રભુએ આચારાંગજીમાં પણ આ વાત કરી. પ્રભુને પૂછવામાં આવ્યું : પ્રભુ ! દ્રષ્ટાને કોઈ પીડા હોય છે ? પ્રભુએ કહ્યું : ના. દ્રષ્ટાને પીડા નથી હોતી.[૧]

●

---

૧. किमत्थि उवाही पासगस्स... णत्थि त्ति बेमि ।
આચારાંગ સૂત્ર

www.yashobhakti.guru

સાધનાવસ્થાનો સાક્ષિભાવ આવો છે, તો પ્રભુના સાક્ષિભાવની તો વાત જ શું કરવી ? ક્રિયાશીલ જગતમાં થઈ રહેલ કાર્યોના પ્રભુ માત્ર સાક્ષી છે.

•

जगच्चक्षुषे ।

પૂરા જગતની આંખ - ચક્ષુ પ્રભુ છે.

ઉપનિષદ કહે છે : 'यस्य भासा विभाति इदं सर्वम्'. પૂરું જગત જેમના તેજ વડે પ્રકાશિત છે.

એટલે –

સાધનામાર્ગમાં ગતિ પ્રભુ. (ચરણ આપણાં, વેગ 'એ'નો.) સ્થિતિ પણ પ્રભુ. (પ્રભુ જ્યાં સ્થિત છે, તે સ્વરૂપમાં જ સ્થિત થવું છે ને !) આંખ પણ પ્રભુ. (આંખ આપણી, પણ એ જયણાના સંદર્ભમાં વપરાય ત્યારે પ્રભુનું તેજ આવ્યું ને !)

•

મુખ પર મુહપત્તી રાખીને બોલનારને જોઈને કહેવાનું મન થાય કે પ્રભુ મુહપત્તી સ્વરૂપે પ્રગટ્યા !

કોઈના ગુણો સાંભળી અનુમોદનાના લયમાં બે હર્ષાશ્રુ આંખમાં આવે ત્યારે પ્રભુ આંખોમાં પ્રગટ્યા એવું લાગે.

કેવી મઝાની આ વાત !

પ્રભુની આંખમાં આપણે. આપણી આંખમાં પ્રભુ.

'આંખોની પાંપણોમાં અમી બની ઝર્યા કરું...'

•

त्रयीतनवे ।

પ્રભુની સાધનાવસ્થા અને સિદ્ધાવસ્થાને પૂજ્યપાદ હરિભદ્રસૂરિ મહારાજે ત્રણ અવસ્થામાં વિભાજિત કરી છે :

ધર્મકાય : ધર્મ સાધવાની અવસ્થા. (ચારિત્ર સ્વીકાર પછીની પ્રભુની સાધક દશા.)

કર્મકાય : જિનનામ કર્મના ઉદયની ક્ષણો. (કેવળી દશા.)

તત્ત્વકાય : મોક્ષે ગયા પછીની સિદ્ધાવસ્થા.

આ ત્રણે કાયાઓ જેમને હતી, તેવા ત્રયીતનુ પરમાત્માને નમન.

•

अमृतकराय ।

કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરની એક પ્રાર્થના યાદ આવે :

પ્રભુ ! મારું મસ્તક તમારી ચરણરજમાં નમાવી દો,
મારો બધો અહંકાર અશ્રુજળમાં ડુબાડી દો...
પોતાને ગૌરવ આપવા જતાં
હું કેવળ પોતાનું અપમાન કરું છું,
હું ક્ષણે ક્ષણે પોતાની આસપાસ જ
ફરીને ભટકી મરું છું...
હું પોતાનાં કાર્યો દ્વારા મારો
પોતાનો પ્રચાર ન કરું
અને
મારા જીવનમાં તમારી જ ઈચ્છાઓ
પૂર્ણ થાય એવું બનો !

www.yashobhakti.guru

યાચું છું / ઈચ્છું છું પ્રાણમાં

તમારી ચરમ શાન્તિ

અને

તમારી પરમ કાન્તિ...

મને ઢાંકી દઈને

તમે મારા હૃદય કમલમાં ઊભા રહો !

મારો બધો અહંકાર

અશ્રુજળમાં ડુબાડી દો !

•

અને આ રીતે, મારા અહંકારને ચૂર-ચૂર કરીને તમે મને મોક્ષ આપશો ને ! અમૃત (મોક્ષ)ને આપનાર તમને નમન.

•

शीतकराय ।

ચંદન પૂજા કરતી વખતે ભક્ત મનમાં આ દુહો ગણગણે છે :

શીતલ ગુણ જેહમાં રહ્યો, શીતલ પ્રભુ મુખ રંગ;

આત્મશીતલ કરવા ભણી, પૂજો અરિહા અંગ...

પ્રભુ શીતલ, શીતલ ઊર્જાના સ્વામી છે. એ પ્રભુનાં અંગોને હું સ્પર્શું છું, પૂજું છું ત્યારે મને પોતાને અદ્ભુત ઠંડકનો અનુભવ થાય છે.

એક ભક્તે મને પૂછેલું : સાહેબ, પ્રભુનો દેહ ઊર્જાથી સભર છે. પ્રાણપ્રતિષ્ઠા પછી વૈશ્વિક પરમ ચેતનાની ઊર્જા એમાંથી નીકળ્યા કરે છે, અમને એનો અનુભવ કેમ નથી થતો ?

મેં કહ્યું : ઈલેક્ટ્રિક ટેક્નિશિયન હાથમાં કે શરીરે અવરોધક પદાર્થ લગાવીને વીજળીના લીક થયેલ વાયરને અડશે તોય એને વિદ્યુત્શક્તિની અસર નહિ થાય. કારણ કે એની અને વીજળીના તાર વચ્ચે અવરોધક તત્ત્વ આવી ગયું.

એ જ રીતે, પ્રભુની ઊર્જા તમે ઝીલી શકો. પણ એ ઊર્જા અને તમારી વચ્ચે અવરોધક તત્ત્વ છે વિચાર. મન ક્યાંય બહાર દોડતું હોય છે. આંગળીઓ દ્વારા પૂજા થતી હોય.. ઊર્જા કઈ રીતે મળે ? વિચારોને રોકીને મનને માત્ર પ્રભુમય બનાવીને તમે પૂજા કરો ત્યારે એ પવિત્ર, શીતલ ઊર્જાનો તમને અનુભવ થાય જ.

•

ज्योतिश्चक्रचक्रिणे ।

સૂર્ય, ચન્દ્ર, તારા આ બધો આકાશીય પરિવાર તે જ્યોતિશ્ચક્ર. પણ એના પર પણ આધિપત્ય પ્રભુનું છે.

જ્યારે પ્રભુ સર્વના અધીશ હોય ત્યારે કોણ બાકી રહે ?

અને બાકી રહેવા પણ કોણ ઈચ્છે ? પ્રભુનાં ચરણોમાં પોતાનું હોવું એ જ તો મોટી ઉપલબ્ધિ છે ને !

•

અહંકાર અને બુદ્ધિની જુગલબંધી હટે તો સમર્પણ તીવ્ર બને. અને તીવ્ર સમર્પણ જ પ્રભુનાં / સદ્ગુરુનાં ચરણોમાં બેસવાની સજ્જતા છે.

પરમ-પાવની ચંદનબાળાજીનાં શિષ્યા હતાં સાધ્વીજી મૃગાવતીજી. પ્રભુના સમવસરણમાં મૃગાવતીજી ગયેલાં. એક તો પરમાત્માની અમૃત જેવી મીઠી વાણી અને તે દિવસે

www.yashobhakti.guru

સૂર્ય-ચંદ્ર મૂળ વિમાન લઈને પ્રભુના વંદન માટે આવેલ. એટલે, સાંજના સમયે પણ ઝળાંહળાં અજવાળું.

મૃગાવતીજીને ઉપાશ્રયે પહોંચતાં થોડું મોડું થઈ ગયું. ગુરુણીજી તેમને ઠપકો આપે છે : આવા અંધારામાં આપણાથી અવાય ?

મૃગાવતીજી ગુરુણીજીની એ કૃપાને ઝીલી રહ્યાં. ગુરુણી પર અત્યંત બહુમાનભાવ જાગ્યો કે ગુરુણીજી મારું કેવું યોગ-ક્ષેમ કરે છે. અને ત્યાં, પંચસૂત્રનું પદ મૂર્તિમંત થયું : 'आयओ गुरुबहुमाणो...' મૃગાવતીજી કેવળજ્ઞાનને પામી ગયાં.

માત્ર ગુરુણીજીની કૃપાને એમણે ઝીલી. ન બુદ્ધિ, ન અહંકાર.. વિચાર પણ નથી આવતો કે આમાં મારો અપરાધ શું, જેથી ગુરુણીજી આ રીતે મને કહે છે ? દલીલ હતી (જો કરવી હોત તો...) : પ્રભુના પ્યારા શબ્દોનું સમ્મોહન અને સૂર્ય-ચન્દ્રનાં વિમાનોનો પ્રકાશ; અંધારાનો ખ્યાલ શું આવે ?

ના, આ બુદ્ધિ તો જોઈએ જ નહિ. આપણો મોક્ષ એટલે તો ન થયો ને ?

આપણે ક્યાં અટક્યા ?

પહેલાં બુદ્ધિ : 'મારી ભૂલ શું ? એ તો બતાવો...' ક્યારેક દોષ આચરતાં જ પકડાઈ ગયા હોઈએ તો અહંકાર આવે : 'મને ખાનગીમાં જે કહેવું હોય તે કહો ને ! જાહેરમાં શું કહો છો ?'

•

અપેક્ષાએ કહી શકાય કે મૃગાવતીજીના કૈવલ્યની ઉત્પત્તિમાં જ્યોતિષ્ચક્ર (ચન્દ્ર, સૂર્ય) અને જ્યોતિશ્ચક્ર-ચક્રવર્તી પરમાત્માની સહાય તેમને મળી. પ્રભુની અપાર કૃપા એ જ મુખ્ય નિમિત્ત હતું. ગૌણ નિમિત્ત રૂપે સૂર્ય, ચંદ્ર પણ આવી શકે.

જ્યોતિશ્ચક્રચક્રવર્તી પ્રભુને નમન !

•

महाज्योतिर्द्योतिताय ।

महातमःपारे-सुप्रतिष्ठिताय ।

પ્રભુ કેવળજ્ઞાનની જ્યોતિ વડે વિશ્વને પ્રકાશિત કરનાર છે. અને અજ્ઞાનના અંધકારને પેલે પાર પ્રતિષ્ઠિત થયેલ છે.

'મહાતમઃપારે-સુપ્રતિષ્ઠિતાય...' વિશેષણ આપણા માટેનું શ્રેષ્ઠ આલંબન રૂપ છે. અહીં મહાતમસ્ શબ્દ છે, ઉપનિષદમાં 'અંધતમસ્' શબ્દ છે ('अन्धेन तमसा आवृतः लोकः...').

તમસ્ (અંધકાર)ને પણ મહા કે અંધનું અપાયેલ વિશેષણ એની ગાઢતાને સૂચવે છે.

અનંત જન્મોથી આપણને પીડાના લોકમાં લઈ જનાર કોણ છે ? આ તમસ્... અમાવાસ્યાના અંધકારમાંય તારલાઓના ટીમટીમાતા પ્રકાશે કંઈક જોઈ શકાય. એટલે, બાહ્ય અંધકાર તે અંધકાર છે, તમસ્ છે. ભીતરી અંધકાર તે મહાતમસ્, અંધતમસ્. એ અંધકારને દૂર કેમ કરવો ? 'સમતા શતક' કહે છે :

મોહ તિમિર મનમેં જગે, યાકે ઉદય અછેહ;
અંધકાર પરિણામ હૈ, શ્રુત કે નામે તેહ... ૧૨

www.yashobhakti.guru

કરે મૂઢમતિ પુરુષકું, શ્રુત ભી મદ ભય રોષ;
જ્યું રોગીકું ખીર ઘૃત, સંનિપાત કો પોષ. ૧૩

જે શબ્દો દ્વારા મોહનું અંધારું મનમાં ઊતરે છે, તે શ્રુત નહિ, પણ શ્રુતાન્ધકાર છે.

શ્રુતાન્ધકાર !

અજ્ઞાનાન્ધકાર શબ્દ તો પ્રચલિત છે. પણ આ શ્રુતાન્ધકાર. જે શબ્દો દ્વારા તમારો રાગ, દ્વેષ, અહંકાર ન ઘટે તેને શ્રુતપ્રકાશ કઈ રીતે કહેવાય ?

સાધનામાર્ગમાં આગળ જવા માટે મોહનીયનો ક્ષયોપશમ જોઈએ; જે તમારા અહંકારને શિથિલ કરે.

'મહાતમઃપારે-સુપ્રતિષ્ઠિત' પ્રભુ ! તમારી કૃપા અમારા મોહને શિથિલ બનાવે !

•

स्वयं कर्त्रे ।
स्वयं हर्त्रे ।
स्वयं पालकाय ।

'સ્વયં કર્ત્રે.'

પોતાની સાધનાના કર્તા પ્રભુ પોતે જ છે. તીર્થંકર પરમાત્માને એ જન્મમાં ગુરુ નથી હોતા.. 'કરેમિ સામાઈયં..' કહીને વ્રત પણ પ્રભુ પોતે જ લે છે.

•

'સ્વયં હર્ત્રે.'

પ્રભુ મહાવીર દેવના દીક્ષાસમયે ઈન્દ્રે વિનંતી કરી : પ્રભુ ! આપને પરિષહો ઘણા આવવાના છે. મને આપની સેવામાં રહેવા દો !

પ્રભુએ કહ્યું : ઈન્દ્ર ! તીર્થંકરો કોઈની સહાયથી કૈવલ્યલક્ષ્મી કે મોક્ષલક્ષ્મીને પામતા નથી. જે પણ અવરોધક કર્મ છે, તેને તીર્થંકરો સ્વયં હટાવે છે...

•

'સ્વયં પાલકાય.'

પ્રભુને સાધનામાર્ગમાં આગળ વધવા માટે કોઈ પ્રેરક નથી. પોતે સ્વયં પાલન કરી રહ્યા છે.

•

આ સાથે, આપણા મોક્ષમાર્ગના કર્તા, પરિષહોના હર્તા અને આપણાં વ્રતોની પાલનાની ક્રિયામાં પ્રેરક પ્રભુ છે.

પરિષહોની ક્ષણોમાં : પ્રભુના પરિષહોની વાતો આલંબન રૂપ બને. એ જ રીતે, 'પરિષહો દ્વારા તું અદ્‌ભુત નિર્જરા કરી રહ્યો છે...' એવાં પ્રભુનાં વચનો પરિષહ-સહનનું બળ આપે.

અને, પ્રભુના આજ્ઞામાર્ગમાં ચાલવાનું બળ પ્રભુનાં જ વચનો આપે છે.

વ્રતપાલનમાં સહેજ ઢીલા થતા સાધક માટે પ્રભુનું વચન આવશે : 'સેયં તે મરણં ભવે..' આજ્ઞાભંગ કરતાં જીવનભંગ સારો છે. કારણ કે આજ્ઞાનો ભંગ થયા પછી એ ક્યારે મળશે, તે નક્કી નહિ. જ્ઞાની જ કહી શકે. જીવન તો મળવાનું જ છે.

પરમપાવન દશવૈકાલિક સૂત્રનું આ વચન કેવું તો ઉત્સાહજનક છે !

વ્રતભંગ, આજ્ઞાભંગ ક્યારેય ન થાય.

•

www.yashobhakti.guru

आत्मेश्वराय ।

નિશ્ચયથી પોતાના આત્મિક ઐશ્વર્યને પ્રભુએ પૂર્ણરૂપે મેળવ્યું છે માટે તેઓ આત્મેશ્વર છે.

જરૂર, વ્યવહારથી આપણા બધાનાં ઐશ્વર્યને પ્રાપ્ત કરાવનાર પણ પ્રભુ જ છે. એમને - પ્રભુને સમર્પિત થયા એટલે એ સમર્પિતતા સાધકને ઊંચકી લેશે.

પરંતુ સમર્પણ માટે આલંબન રૂપ તો પ્રભુ બન્યા ને !

•

नमो विश्वात्मने ।

પૂરું વિશ્વ જે પ્રભુને પોતાના જેવું જ લાગે છે, તે વિશ્વાત્મા.

પૂરા વિશ્વનાં યોગ-ક્ષેમ માટે તો પ્રભુએ તીર્થ સ્થાપ્યું...

વિશ્વાત્માને નમન.

• • •

www.yashobhakti.guru

www.yashobhakti.guru

આધાર સૂત્ર

ॐ नमो अर्हते

सर्व-देवमयाय सर्व-ध्यानमयाय सर्व-ज्ञानमयाय

सर्व-तेजोमयाय सर्व-मंत्रमयाय सर्व-रहस्यमयाय

सर्व-भावाभावजीवाजीवेश्वराय अरहस्य-रहस्याय

अस्पृह-स्पृहणीयाय अचिन्त्य-चिन्तनीयाय अकाम-

कामधेनवे असङ्कल्पित-कल्पद्रुमाय अचिन्त्य-चिन्तामणये

चतुर्दश-रज्ज्वात्मक-जीवलोक-चूडामणये चतुरशीति-

लक्ष-जीवयोनि-प्राणिनाथाय पुरुषार्थनाथाय

परमार्थनाथाय अनाथनाथाय जीवनाथाय देव-दानव-

मानव-सिद्धसेनाधिनाथाय ॥८॥

www.yashobhakti.guru

8

‘પાની બિચ મીન પિયાસી...’

ॐ नमो अर्हते ।

सर्वदेवमयाय ।

બધા પ્રકારનું દિવ્યત્વ પ્રભુમાં છે. દેવો સેવક છે. પ્રભુ સેવ્ય છે. પ્રભુએ દેવોનું સેવકત્વ / એમની સેવા સ્વીકારી છે. એટલે સેવ્ય-સેવક સંબંધ સર્જાયો.

દેવો સેવકત્વના સંબંધથી પ્રભુ સાથે અભિન્ન બન્યા. પ્રભુ સેવ્ય છે, ઉપાસ્ય છે એ રીતે સર્વદેવોનાં હૃદયમાં

www.yashobhakti.guru

છવાયા... પણ પ્રભુના અન્તસ્તરમાં કોઈ જ નહિ ! એમની સ્વરૂપસ્થિતિ જ.

કલિકાલસર્વજ્ઞશ્રી યાદ આવે :

जघन्यतः कोटिसङ्ख्यास्त्वाम् सेवन्ते सुरासुराः ।

भाग्यसम्भारलभ्येऽर्थे, न मन्दा अप्युदासते ॥

પ્રભુ ! તમારી સેવામાં કરોડ દેવો તો સતત રહેતા હોય છે. એમને લાગે છે કે પોતાના મહાભાગ્ય વડે તેમને આ સેવા મળી છે.

પ્રભુનાં ચરણોમાં રહેવાનું આ સુખ !

કેવું તો એ અપ્રતિમ.

પ્રભુ ! મને પણ તમારી સેવાનો લાભ આપો ને !

પ્રભુ કહે છે કે બેટા ! તું દીક્ષા લઈ લે તો મારી અન્તરંગ સેવાનો લાભ તને મળશે. આજ્ઞાપાલન રૂપ અન્તરંગ સેવા !

•

सर्वध्यानमयाय ।

પિંડસ્થ, પદસ્થાદિ ધ્યાન કહો કે સાલંબન, નિરાલંબન ધ્યાન કહો; બધાં જ ધ્યાનોનાં કેન્દ્રમાં પ્રભુ છે. ધ્યેય પ્રભુ છે.

પૂ. માનવિજયજી મહારાજે તેમની સ્તવના ચોવીશીમાં પ્રભુના મૂર્તિરૂપના ધ્યાનને પિંડસ્થ ધ્યાન કહ્યું છે. પ્રભુના નામમાં એકાગ્ર થઈ જવાની પ્રક્રિયાને પદસ્થ ધ્યાન, સમવસરણ સ્થિત પ્રભુના રૂપમાં એકાગ્ર બનવાની પ્રક્રિયાને રૂપસ્થ ધ્યાન અને સિદ્ધાવસ્થાને પામેલ પ્રભુના ધ્યાનની પ્રક્રિયાને રૂપાતીત ધ્યાન કહેલ છે.

કોઈ પણ ધ્યાન લો, ધ્યેય તો પ્રભુ જ છે.

•

સાલંબન ધ્યાન લો કે અનાલંબન ધ્યાન લો; ધ્યેય તો પ્રભુ જ છે.

પ્રભુનાં પ્યારા પ્યારા રૂપનું કે પ્રભુના પ્યારા પ્યારા શબ્દોનું આલંબન લઈને જ્યારે ધ્યાતા સ્વરૂપસ્થિતિ ભણી જાય છે, ત્યારે એને સાલંબન ધ્યાન કહેવામાં આવ્યું છે.

જ્યારે, વારંવારના અભ્યાસ દ્વારા, સ્વરૂપસ્થિતિ તરત જ પકડાઈ જાય છે ત્યારે, સાધક બેસે છે, આંખો બંધ કરે છે અને સ્વરૂપસ્થિતિ કે સ્વગુણાનુભૂતિનો આસ્વાદ મેળવે છે. હવે સીધું જ સ્વરૂપ પકડાઈ જાય છે. આ અનાલંબન ધ્યાન.

•

ધ્યાન અનેક, ધ્યેય એક...

સર્વધ્યાનમય પ્રભુને નમન.

•

सर्वज्ञानमयाय ।

પ્રભુએ દ્વાદશાંગી આપી. ચૌદ પૂર્વો પણ તેમાં આવ્યાં. દુનિયાનું એવું કોઈ જ્ઞાન નથી, જે પૂર્વગ્રન્થોમાં ન હોય.

આ બધાં જ જ્ઞાનની ગંગાની ગંગોત્રી પ્રભુ છે.

સાહિત્યના લયમાં કહેવાયું છે કે 'व्यासोच्छिष्टं जगत् सर्वम्...' કોઈ પણ વાત એવી નથી દુનિયામાં કે જેને વ્યાસ ઋષિએ ન સ્પર્શી હોય. આ વાક્યનો વિસ્તાર આ રીતે

www.yashobhakti.guru

કરાયો : 'જે અહીં (વ્યાસ ઋષિના ગ્રંથોમાં) નથી, તે ક્યાંય નથી. જે અહીં છે, તે બીજે હોઈ શકે છે.'

આ વાક્ય - 'व्यासोच्छिष्टं जगत् सर्वम्'ને સ્તુતિપરક માની શકાય. વ્યાસ ઋષિ પરની ભક્તિથી લખાયેલ આ વાક્ય છે એમ કહી શકાય.

પણ, પ્રભુ સર્વજ્ઞાનમય છે, તે તો વાસ્તવ જગતની ઘટના છે.

•

ઉપનિષદો કહે છે : ગુરુ આપે તે જ જ્ઞાન. બાકીનું અજ્ઞાન. ગુરુની આજ્ઞા વગર પુસ્તકો વાંચીને તમે જે માહિતી મેળવી છે એને ઉપનિષદના ઋષિ અજ્ઞાન કહે છે.

સદ્‌ગુરુ પણ પ્રભુનાં જ વાક્યોને અનુદિત કરતા હોય છે. એટલે કહેવાય કે પ્રભુ દ્વારા (ગુરુપરંપરાથી) મળ્યું તે જ્ઞાન. બાકીનું અજ્ઞાન.

•

એ જ્ઞાનના મર્મને ખોલતાં કલિકાલસર્વજ્ઞશ્રીએ 'વીતરાગ સ્તોત્ર'માં કહ્યું :

आश्रवो भवहेतुः स्यात्, संवरो मोक्षकारणम् ।

इत्येवमार्हती मुष्टि-रन्यदस्याः प्रपञ्चनम् ॥

આશ્રવ (નવાં કર્મોનું ભીતર આવવું) અને સંવર (કર્મોને અંદર આવવાનું દ્વાર બંધ કરવું) એ બેને જો સમજી લેવાય તો પ્રભુના સાધનામાર્ગનું જ્ઞાન તમને મળી ગયું.

આશ્રવ સંસારનો હેતુ, સંવર મોક્ષનું કારણ.

આશ્રવને રોકવા માટેનું સરસ સાધનાસૂત્ર મહોપાધ્યાયશ્રી યશોવિજય મહારાજે આપ્યું : 'નિર્વિકલ્પ ઉપયોગમાં, નહિ કર્મનો ચારો.' સાધક મનને નિર્વિકલ્પ કરી શકે, તો કર્મ ક્યાંથી આવશે ? વિકલ્પો રાગ, દ્વેષ આદિને કારણે ઉદ્દીપ્ત બને છે. એક કાર્ય તીવ્ર રાગ કે તીવ્ર દ્વેષ પૂર્વક થાય તો નવાં કર્મો આત્મપ્રદેશોની ભીંત પર ચોટ્યાં કરે.

સાધકે આશ્રવથી પર બનવું છે. સામાયિક આદિમાં સ્થિર થઈને સંવરમાં રહેવું છે; સમભાવ આદિમાં.

•

सर्वतेजोमयाय ।

પ્રભુનું તેજ સર્વ દેવો-મનુષ્યોનાં તેજથી અધિક હોય છે.

પરમ તેજોમય પ્રભુ. પરમ જ્યોતિર્મય પ્રભુ. માત્ર પ્રભુની આ પરમ જ્યોતિને વર્ણવવા મહોપાધ્યાય યશોવિજય મહારાજે ૨૫ શ્લોકોની એક સ્વતંત્ર રચના કરી છે : 'પરમજ્યોતિઃ પંચવિંશતિકા.'

તેઓ કહે છે એ ગ્રંથમાં :

प्रभा चन्द्रार्कभादीनां, मितक्षेत्रप्रकाशिका ।

आत्मनस्तु परं ज्योति-र्लोकालोकप्रकाशकम् ॥

સૂર્ય, ચંદ્ર, નક્ષત્ર વગેરેનો પ્રકાશ અમુક ક્ષેત્રને પ્રકાશિત કરી શકે છે. જ્યારે આત્માની પરમ જ્યોતિ લોકાલોકની પ્રકાશિકા છે.

પ્રભુની પરમ જ્યોતિને શબ્દોમાં તો શી રીતે બાંધી શકાય. પણ એક દૃષ્ટાંત આપીને એ વાતને સમજાવવાની કોશિશ મહોપાધ્યાયજીએ કરી છે.

www.yashobhakti.guru

એક વર્ષના નિશ્ચય દીક્ષાપર્યાયે મુનિની જ્યોતિ સર્વાર્થ-સિદ્ધ દેવોની જ્યોતિ કરતાં કંઈક ગણી અધિક છે. જ્યોતિ, જે મુખ પર દીપ્તિના રૂપમાં છલકાય છે.

હવે સમીકરણ લગાવીએ તો એ પરમ જ્યોતિ આપણી કલ્પનાના કૅલ્ક્યુલેટરમાં સમાશે નહિ... પ્રભુની જ્યોતિ : અવર્ણનીય...

•

બાય ધ વે : એક વર્ષના નિશ્ચય દીક્ષાપર્યાયવાળા મહાત્માને મહોપાધ્યાયજીએ જીવનમુક્ત કહ્યા છે.

અને ત્યાં જીવન્મુક્ત દશાની મઝાની વાત એમણે કરી છે. જીવન્મુક્ત મહાત્માઓ કેવા હોય ? (૧) તેઓ આત્મભાવને વિષે સદા જાગૃત રહે છે. (૨) બાહ્યભાવોને વિષે સૂતેલ છે. (૩) બાહ્ય પદાર્થોમાં ઉદાસીન છે. અને (૪) સ્વગુણની ધારામાં સદા તેઓ લીન હોય છે.[૧]

•

જીવન્મુક્તિ શબ્દ આપણે ત્યાં સૌથી પ્રથમ મહોપાધ્યાયજીએ વાપર્યો છે એમ લાગે છે. 'આનંદ કી ઘડી આઈ' સ્તવનમાં પણ પંક્તિ આવી : 'જીવન્મુક્તિ દિલાઈ.'

હા, શબ્દશઃ મહોપાધ્યાયજીએ સહુ પ્રથમ વાપર્યો હોય જીવન્મુક્ત શબ્દ એવું લાગે છે.

અર્થથી તો ભગવાન ઉમાસ્વાતિજીએ 'પ્રશમરતિ' પ્રકરણમાં આ વાત કરી છે :

निर्जितमदमदनानां,
वाक्कायमनोविकाररहितानाम् ।
विनिवृत्तपराशाना –
मिहैव मोक्षः सुविहितानाम् ॥

અહીં જ મોક્ષ છે. આ ભરત ક્ષેત્રમાં. એટલે કે જીવન્મુક્ત દશા.

ક્યારે ?

સાધક અહંકાર, ઇચ્છા વગરનો હોય, મન-વચન-કાયાના અશુભત્વથી એ પર હોય, અને પરની આશાથી વિમુક્ત હોય તો અહીં જ તેના માટે મોક્ષ છે.

•

પરમાત્મા સર્વતેજોમય. પરમ જ્યોતિર્મય. એ પરમાત્મા આપણને જ્યોતિ આપવા ચાહે છે જ્ઞાનની. આપણે એને શી રીતે ઝીલી શકીએ ?

'પરમજ્યોતિઃ પંચવિંશતિકા' કહે છે : પર તરફ ખૂલતી ઘટનાઓમાં જે સાધક મૂંગો, બહેરો અને અંધ રહે છે તથા સ્વગુણોને પ્રાપ્ત કરવા માટે જે સાધક સતત તૈયાર હોય છે, તે પ્રભુના જ્યોતિર્દાનને ઝીલી શકે છે.

---

१. श्रामण्ये वर्षपर्यायात्, प्राप्ते परमशुक्लताम् । सर्वार्थसिद्धदेवेभ्योऽप्यधिकं ज्योतिरुल्लसेत् ॥ १३ ॥
विस्तारिपरमज्योति-र्द्योतिताभ्यन्तराशयाः । जीवन्मुक्ता महात्मानो, जायन्ते विगतस्पृहाः ॥ १४ ॥
जाग्रत्यात्मनि ते नित्यं, बहिर्भावेषु शेरते । उदासते परद्रव्ये, लीयन्ते स्वगुणामृते ॥ १५ ॥
– परमज्योतिः पंचविंशतिका

www.yashobhakti.guru

સ્વરૂપ દર્શન મઝાનું છે, પરરૂપ દર્શન વૃથા છે; આટલું જ જ્ઞાન પરમજ્યોતિનું પ્રકાશક છે.[2]

●

सर्वमंत्रमयाय ।

મંત્રોમાં શ્રેષ્ઠ નમસ્કાર મહામંત્ર, ૐ, અર્હમ્ આદિ છે. પણ આ બધા મંત્રો દ્વારા ઉપાસના કોની કરવાની છે ? પ્રભુની.

સર્વ મંત્રો પરમાત્મા ભણી જ વહી રહ્યા છે.

●

મંત્ર શબ્દના બે નિરુક્ત છે :

(૧) 'मननात् त्राणाच्च मन्त्रः ।' મનન કરવાથી જે રક્ષણ આપે તે મંત્ર. નમસ્કાર મહામંત્રના 'નમો' પદ પર તમે મનન કરશો તો એ પદ તમને અહંકારભાવમાંથી મુક્તિ આપશે... તમે ઝૂકનારા હશો.

(૨) 'मननात् त्रायते इति मन्त्रः ।' વિચારોથી જે મુક્તિ આપે તે મંત્ર. નિર્વિકલ્પ / નિર્વિચાર તમે બન્યા મંત્ર દ્વારા, અને તો તમે ધ્યાનજગતમાં પ્રવેશી શકશો.

●

સૂરિમંત્ર આચાર્ય ભગવંતોને જ મળે છે. તેઓ જ એનો જાપ કરી શકે છે. એ સૂરિમંત્રના પટ્ટમાં કેન્દ્રસ્થાને પ્રભુ ગૌતમ છે. ગૌતમસ્વામીજી એટલે સમર્પણનું મૂર્તિમંત સ્વરૂપ...

એ રીતે, સૂરિમંત્ર દ્વારા ગૌતમસ્વામીજીના હૃદયમાં સ્થિત પ્રભુને આચાર્ય ભગવંતો સ્મરે છે.

આપણે 'નમો અરિહંતાણં' પદના જાપથી નમસ્કારની ભૂમિકાએ જઈ શકીએ.

●

सर्वरहस्यमयाय ।

દુનિયાના સર્વ રહસ્યોના જ્ઞાતા પ્રભુ છે. એક પણ રહસ્ય / એક પણ ઘટના એવી નથી, જે કેવળજ્ઞાન માટે અજ્ઞેય હોય.

સર્વ રહસ્યોના જ્ઞાતા હોવા છતાં એ જાણવાની ઈચ્છા તો પ્રભુની નથી હોતી; એ જણાય છે ત્યારે એમાં ઉપયોગ પણ હોતો નથી. ઉપયોગ હોય છે માત્ર સ્વરૂપદશામાં.

પ્રભુએ એક વચન સરસ આપ્યું : 'जे एगं जाणइ से सव्वं जाणइ ।' જે એક આત્મતત્ત્વને જાણે છે, તે બધું જ જાણે છે.

સાધક માટે બે જ ખાનાં હોય છે : એક સ્વનું, બીજું પરનું. સ્વ જણાઈ ગયું, હવે બાકીનું બધું નાખો પરના ખાનામાં !

અને સૂત્ર આગળ ખૂલે : પરમાં જવું જ નથી. સ્વમાં જ રહેવું છે. આખરી રહસ્ય - હાર્દ તત્ત્વજ્ઞાનનું આ જ છે ને !

●

---

૨. परकीयप्रवृत्तौ ये, मूकान्धबधिरोपमाः । स्वगुणार्जनसज्जास्तैः परमं ज्योतिराप्यते ॥ १८ ॥

स्वरूपदर्शनं श्लाघ्यं, पररूपेक्षणं वृथा । एतावदेव विज्ञानं, परं-ज्योतिः-प्रकाशकम् ॥ २० ॥

www.yashobhakti.guru

પૂજ્યપાદ, સંયમમૂર્તિ પ્રેમસૂરિદાદા બપોરે ગોચરી માંડલીમાં પધાર્યા. ગોચરી બધાને અપાઈ ગઈ. ગુરુદેવની આજ્ઞા લઈને હવે વાપરવાનું હતું. ત્યાં ગુરુદેવે કહ્યું : 'કર્મગ્રન્થનો એક પ્રશ્ન છે. તમને અત્યારે પૂછું છું. જે વહેલો ઉત્તર લઇને આવશે એને ગુરુની પ્રસાદી મળશે..' પ્રશ્ન પૂછ્યો અને કહ્યું : 'વાપરો !'

હવે શું થાય ?

દેખીતી રીતે, શરીર ભોજન લીધા કરે. મન પેલા પ્રશ્નમાં હોય. પરિણામે, આસક્તિ ન થાય. મોક્ષના સાધનરૂપ દેહને ટકાવવા માટેનો એ આહાર બની રહે.

ગોચરી પછી એક મુનિ આવ્યા. તેમણે ઉત્તર કહ્યો. સાચો હતો. ગુરુદેવ પ્રસન્ન થયા. મનમાં ગુરુદેવ વિચારતા હતા કે બધાય પાસ થયેલા છે ને ! જેને ઉત્તર આવડ્યો, તે પણ પાસ. ઉત્તર નહિ આવડ્યો તેય પાસ. મારું જે લક્ષ્ય હતું તે સધાયું છે.

•

सर्वभावाभाव-जीवाजीवेश्वराय ।

પદાર્થ સ્વરૂપે સત્ (ભાવ સ્વરૂપ) છે. પરરૂપે અસત્ છે. ઘડો ઘડા રૂપે સત્ છે, પણ એ વસ્ત્ર રૂપે અસત્ છે.

આ સદ્ભાવ (સ્વરૂપે) અને અભાવ (પરરૂપે) ને બતાવનાર પ્રભુ છે. જીવ અને અજીવને બતાવનાર પણ પ્રભુ છે.

સૂર્ય કોઈ પદાર્થોને નવા બનાવતો નથી, પણ અંધારામાં જે પદાર્થો દેખાતા જ નહોતા, તે સૂર્યપ્રકાશને કારણે દશ્યમાન થાય છે.

આપણને પણ આ બધું જણાવનાર પ્રભુ કૈવલ્યના સ્વામી છે.

•

अरहस्यरहस्याय ।

પ્રભુ રહસ્યોના જ્ઞાતા છે, અને જીવન પ્રભુનું, જન્મથી જ એકદમ નિર્મળ હોવાથી પ્રભુ અરહસ્ય છે. પ્રભુને કંઈ છુપાવવાનું નથી.

પરંતુ પ્રભુનું જીવન સામાન્ય મનુષ્ય માટે ન સમજી શકાય તેવું છે.

બાહ્ય પરમ ભોગ (સમવસરણ આદિ)ની વચ્ચે પણ પ્રભુનું પરમ યોગૈશ્વર્ય.

મહાવીર પ્રભુની સાધનાકાળની વાતો લઈએ તો, સામાન્ય માનવીની, અરે, સાધકની કલ્પનામાં પણ ન આવે તેવું લોકોત્તર તેમનું સાધનાજીવન છે.

પ્રભુ લગભગ જંગલમાં વૃક્ષો નીચે કે કોઈ ખંડેરમાં ધ્યાન કરતા હોય છે. પણ ક્યારેક વરસાદની હળવી બુંદાબાંદી ચાલતી હોય ત્યારે મુસાફરખાના જેવા સ્થળમાં પ્રભુ પધારે છે.

ત્યાં પ્રભુ સાધના કરે છે એની વાત પરમપાવન આચારાંગ સૂત્રમાં આવી : (૧) मीसीभावं पहाय से झाई, (૨) विसोगे अदक्खु...

પહેલી સાધના એ છે કે પ્રભુ એ સમૂહની વચ્ચે પણ ધ્યાનદશામાં ઊંડા ઊતરી જાય છે. બહારની દુનિયા જોડેનો, ત્યાં રહેલ અનેક મનુષ્યો જોડેનો સંબંધ સંપૂર્ણતયા કપાઈ જાય છે.

સાધકને પણ આ આશ્ચર્યકારી લાગે છે. કારણ કે એકાંતમાં, બિલકુલ અવાજ ન આવતો હોય ત્યાંય મનને

www.yashobhakti.guru

સ્થિર કરવું અઘરું છે; તો પ્રભુ બધાની વચ્ચે, આવા ઘોંઘાટની વચ્ચે પણ ધ્યાન કરી શકે છે.

બીજી સાધના છે : 'विसोगे अदक्खु'. ધ્યાનદશા પરિપૂર્ણ થઈ છે. પણ વરસાદ ચાલુ છે, માટે બહાર જઈ શકાય તેમ નથી; ત્યારે પ્રભુ દ્રષ્ટાભાવમાં રહે છે. જોવાઈ રહ્યા છે એ લોકો. પણ એ સંબંધી કોઈ વિચાર પ્રભુ પાસે નથી.

પ્રભુ માત્ર દ્રષ્ટા છે. અને એથી જ હર્ષ, શોકથી પર થઈને માધ્યસ્થ ભાવમાં બિરાજે છે.

પ્રભુની આ સાધના માટે ભગવાન સુધર્માસ્વામી કહે છે : 'णो सुकरमेयमेगेसिं...' બીજાઓ માટે આ સાધના સુકર નથી.

નમન પ્રભુને.

•

अस्पृहस्पृहणीयाय ।

પ્રભુ છે સ્પૃહા, ઝંખના, ઈચ્છાને પેલે પાર. પરંતુ ભક્તો માટે વધુમાં વધુ ઝંખવા યોગ્ય, ઉપાસવા યોગ્ય કોઈ હોય તો એ પ્રભુ જ છે.

•

બીજો અર્થ એવો પણ મળે આ પદનો કે અસ્પૃહ વ્યક્તિત્વો જ પ્રભુના પ્રેમમાં ડૂબે છે.

મીરાં ડૂબ્યાં. કારણ કે 'એ'ના સિવાય બીજા કોઈની / કશાની સ્પૃહા મીરાંને નહોતી. 'મેરે તો ગિરિધર ગોપાલ, દૂસરો ન કોઈ.... દૂસરો ન કોઈ, સાધુ ! સકલ લોક જોઈ...'

•

ભક્તિયોગના ઉદ્‌ગાતા પૂજ્ય રામવિજય મહારાજ પદ્મપ્રભસ્વામીની સ્તવનામાં કહે છે :

'અજબ બની રે મેરે અજબ બની,
અજબ બની પ્રભુ સાથે પ્રીતિ...
જે દુનિયા મેં દુર્લભ નેટ,
તે મેં પામી પ્રભુની ભેટ;
આળસુને ઘેર આવી ગંગ,
પામ્યો પંથી સખર તુરંગ...
જિમ જિમ નીરખું પ્રભુમુખ નૂર,
તિમ તિમ પાઉં આનંદપૂર;
સુણતાં જનમુખ પ્રભુની વાત,
હરખે મારી સાતે ધાત...'

પ્રભુ સાથે પ્રીત લાગી ગઈ છે...

દુનિયામાં દુર્લભમાં દુર્લભ જે પ્રભુપ્રીત છે, તેને મેં પ્રભુની ભેટ તરીકે મેળવેલ છે. કઈ રીતે મળી ગઈ આ પ્રભુની ભેટ ? પ્રભુ જોડેની પ્રીત પણ 'એ'ણે કરાવી છે ને ! 'એ'ના ગુણોએ. 'એ'ના મોહક સ્વરૂપે. મારે તો ઘરે બેઠા ગંગા આવી ગઈ જાણે કે ! અને પદયાત્રીને મઝાનો ઘોડો મળી ગયો જાણે.

પ્રભુએ તો મને ન્યાલ કરી દીધો. હવે મારું અવતારકૃત્ય એક જ છે. અને એ છે 'એ'ને નીરખ્યા કરું, નીરખ્યા કરું... મારા હૃદયમાં આનંદનું પૂર વહે છે. અને કોઇ પણ વ્યક્તિના મુખેથી 'એ'ની વાત સાંભળું છું અને મારાં લોહી, માંસ, ચરબી આદિમાં પણ હર્ષની ધારા વહે છે.

www.yashobhakti.guru

તું ભક્તો દ્વારા સ્પૃહણીય છે. પણ ભક્તો તારા દર્શન માટે અત્યંત ઝૂરે છે, ત્યારે તું મળે છે.

●

ગુણવિલાસજી મહારાજના શબ્દોમાં, એ ઝુરાપાની વાત ચગળવી ગમશે :

મહેર કરો મહારાજ ! હમ પર...
તુમ બિન સુખ-દુખ અંતરગત કી, કિસ આગે કહો જાય..
અપને સેવકકું સબ ચાહે, તુમ ક્યોં રહે હો ભુલાય;
જો કછુ ચૂક પરી વ્હે હમપેં, તો દીજે બક્ષાય...
તુમ હો સબલ નિર્બલ હમ સ્વામી, જોર કછુ ન બસાય;
સોઈ ભાંતિ કરો તુમ સાહિબ, જો કછુ આવે દાય...
ઐસો કૌન સંદેશો શિવપુર, જો આવે પહુંચાય;
ગુણવિલાસ શ્રેયાંસ કૃપા કરી, લીજે પાસ બુલાય..

●

અદ્‌ભુત સ્તવના છે ને !

પ્રભુ ! પોતાના સેવકને બધા જ ચાહતા હોય છે. તમે કેમ મને ભૂલી ગયા ? કદાચ મારી કયાંય ભૂલ થઈ ગઈ હોય સેવામાં, તો મને ક્ષમા આપો.

છેલ્લે સમાપન પણ કેટલું મસ્ત આવ્યું : જે થયું તે થઈ ગયું. હવે 'કૃપા કરી, લીજે પાસ બુલાય..' તમારી જોડે મને રાખો ને, મા ! આમ પણ બાળક મા-ની જોડે જ રહે ને ! મા ! તારાથી વિખૂટો મને ન રહેવા દેતી હો !

●

अचिन्त्य-चिन्तनीयाय ।

વિચારોને પેલે પાર તું છે, પ્રભુ ! અને છતાં તારો જ વિચાર કરવાનું મન થાય. મારા મનમંદિરમાં તમારા સિવાય બીજો કોણ પ્રવેશી શકે ? 'બીજો મનમંદિર આણું નહિ...'

તમારો જ વિચાર.

તમારી સાથે જ સંવાદ. ગોઠડી.

કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરની પ્રભુ સાથેની ગોઠડીની ક્ષણોને માણીએ :

પ્રભુ !
તમે નવે નવે રૂપે પ્રાણમાં આવો !
ગંધ રૂપે આવો, વર્ણ રૂપે આવો, ગીત રૂપે આવો.
અંગોમાં પુલકમય સ્પર્શ રૂપે આવો.
ચિત્તમાં સુધામય હર્ષ રૂપે આવો.
મારી મુગ્ધ અને મુદામય આંખોમાં આવો.
દુખમાં અને સુખમાં આવો.
નિત નિત બધાં કર્મોમાં આવો.
અને બધાં કર્મોને અંતે આવો...

●

સતત એની જોડે જ ગોઠડી. એને સંબોધીને બોલાયેલા શબ્દ કેવા તો મીઠડા લાગે ! અને એની જોડે સંબદ્ધ વિચાર અંગ અંગને પુલકિત બનાવે...

મારા નાથ ! તું જ તો મારું જીવન છે. તું ન હોય મારા મનમાં તો મારા જીવનનો કોઈ અર્થ નથી.

●

www.yashobhakti.guru

अकामकामधेनवे ।

પ્રભુ બિલકુલ અકામ છે, પણ ભક્તોને માટે કામધેનુ જેવા છે.

કામધેનુ એને કહેતાં કે જે ગાયના આંચળ નીચે પાત્ર મૂકો એટલે એ આપોઆપ ભરાઈ જાય.

નિષ્કામ પ્રભુ પાસે ભક્ત કામનાઓને પેલે પાર જવાનું જ માગશે ને !

કુમારપાલ મહારાજ આત્મનિંદા દ્વાત્રિંશિકામાં કહે છે :

तव स्तवेन क्षयमङ्गभाजां,
भजन्ति जन्मार्जितपातकानि ।
कियच्चिरं चण्डरुचेर्मरीचि-
स्तोमे तमांसि स्थितिमुद्वहन्ति ॥ ४ ॥

પ્રભુ ! તારી સ્તવના કરીએ અને અમારી જન્મોજન્મની વાસના, પાપવૃત્તિ ખરી પડે.

ગમે તેવું અંધારું હોય પણ સૂર્ય આવતાં તો એ છૂ થઈ જ જાય ને !

પ્રભુ ! તું નિષ્કામ. તારો ભક્ત સકામ. સકામ રહેવામાં પણ મને વાંધો નથી, પ્રભુ ! પણ મારી કામના માત્ર તમને પામવાની જ હોય. મારી કામનાના કેન્દ્રબિન્દુ માત્ર તમે હો !

●

असङ्कल्पितकल्पद्रुमाय ।

પ્રભુ છે કલ્પવૃક્ષ. પણ કેવું કલ્પવૃક્ષ ? અસંકલ્પિત કલ્પવૃક્ષ... તમે ન ઈચ્છ્યું હોય, પણ તમારા માટે જે જરૂરી હોય તે આપ્યા જ કરે.

સામાન્ય કલ્પવૃક્ષ માગીએ તે આપે. પણ માગનાર અણસમજુ હોય તો ? શિયાળામાં, શરદી થઈ હોય અને આઈસક્રીમ માગે તો એ આપી દે.

હા, મા નહિ આપે. એ કહેશે : બેટા ! તને શરદી થઈ છે. અત્યારે ગરમ ઉકાળો લેવાનો હોય. હમણાં આઈસક્રીમ ન લેવાય.

પ્રભુ ! તમે પણ મા જ છો ને ! એટલે જ તો હું એવી કામનાપૂર્તિની ઈચ્છા કરું કે જે મને ભાવિમાં વિપદાકારક હોય તો, તમે નહિ જ આપો ને, મા !

અને, જે કામના-રહિતતાનું અપાર સુખ છે, એનો જ અનુભવ આપ કરાવશો ને ! કુમારપાળ મહારાજ યાદ આવે : મોક્ષને વિષે પણ કામના વગરનો હું ક્યારે થઈશ ? યથાખ્યાત ચારિત્ર મળે છે ત્યારે બધી કામનાઓનો અંત આવી જાય છે.

પ્રભુ ! હું ઇચ્છું કે ન ઇચ્છું, તમે અસંકલ્પિત કલ્પદ્રુમ છો; કામના-રહિતતાના આનંદ ભણી મને લઈ જજો !

●

अचिन्त्य-चिन्तामणये ।

ચિંતામણિ ઈચ્છિત વસ્તુ આપે છે. પ્રભુ પરમ ચિંતામણિ છે. એટલે તમે ન ઈચ્છ્યું હોય, પણ તમારા માટે યોગ્ય તત્ત્વ, યોગ્ય સમયે એ આપી જ દે છે.

પ્રભુ ! બાળક સવારે દૂધ અને નાસ્તો માગતું નથી. મમ્મી તૈયાર કરીને રાખે છે નાસ્તો. 'બેટા ! ચાલો !' એમ કહીને પ્યારથી બોલાવે છે. અને પ્યારથી ખવડાવે છે.

બાળકને શું જોઈએ, એનો બધો ખ્યાલ મા રાખે...

www.yashobhakti.guru

એટલે, મારે હવે કોઈ ઈચ્છાની જરૂર ક્યાં રહી ? જ્યારે જ્યારે મારા માટે જે જરૂરી છે, તે તું આપ્યા જ કરવાનો છે.

પ્રભુ ! તારા આ અનહદ પ્રેમનો ઋણી છું. અથવા કહું કે 'હું તારા પ્રેમના સાગરનું માછલું છું'. મારું અસ્તિત્વ તારા પર જ નિર્ભર છે..

•

चतुर्दशरज्ज्वात्मकजीवलोकचूडामणये ।

સંત કબીરનું એક પદ છે :

પાની બિચ મીન પિયાસી,
　　મોહિ સુન સુન આવત હાંસી...
મૃગ કી નાભિ માંહિ કસ્તૂરી,
　　વન વન ખોજત જાસી;
કહે કબીર સુનો ભાઈ સાધો !
　　સહજ મિલે અવિનાશી...

પાણીમાં તરતી માછલી તરસી હોય...? કોઇ કહે તોય સાંભળીને હસવું આવે.

પણ આપણી સ્થિતિ વિચારીએ તો લાગે કે પરમ ચેતનાના સમંદરમાં રહેનાર આપણે એનાથી સંબદ્ધ કે વિખૂટા ?

હરણની નાભિમાં કસ્તૂરી હોય અને એ કસ્તૂરીની સુગંધ લેવા એ વન વન દોડે... કેવું લાગે ?

'સહજ મિલે અવિનાશી.' અવિનાશી પરમાત્મા સહજમાં જ મળી જાય તેમ છે, અને છતાં આપણે પ્યાસમાં ને પ્યાસમાં જ છીએ.

એ પ્યાસને, તૃપ્તિમાં બદલતું પ્રભુનું આ વિશેષણ હતું : 'ચતુર્દશ...'. ચૌદ રાજલોકમાં રહેતા તમામ આત્માઓના મસ્તકે મુગટ સમા પ્રભુ છે.

સમ્રાટ જેમ પ્રજાનું પાલન-પોષણ કરે છે, તેમ પ્રભુ બધા આત્માઓનું કલ્યાણ કરે છે.

•

'સહજ મિલે અવિનાશી.'

હવે પ્યાસ ક્યાં ?

હવે તો છે માત્ર તૃપ્તિ : 'એ'ની પ્રાપ્તિનો કેફ...

•

चतुरशीतिलक्षजीवयोनिप्राणिनाथाय ।

એક મુમુક્ષુએ દીક્ષા લીધી. પછી એની વડીદીક્ષા થઈ. વડીદીક્ષા વખતે પહેલા મહાવ્રતનું એનું પ્રત્યાખ્યાન છે કે કોઈ પ્રાણીને હું પીડીશ નહિ, પીડા કરાવરાવીશ નહિ કોઈની પાસે. અને કોઈ પીડા કરતો હશે તો, મનથી પણ એને સમર્થન હું નહિ આપું.

પ્રભુની કૃપાથી, પ્રભુની આજ્ઞાને સ્વીકારીને અગણિત પુણ્યાત્માઓએ આ વ્રત લીધું છે. પ્રભુ એ બધા જ પુણ્યાત્માઓના નાથ છે; દ્રવ્ય-ભાવ બેઉ રીતે. અને એ મુનિવરો / સાધ્વીજીઓ દ્વારા જે પ્રાણીઓને અભયદાન મળ્યું, તેમના પણ પ્રભુ નાથ છે.

•

पुरुषार्थनाथाय ।

પુરુષાર્થોના નાથ પ્રભુ છે. પુરુષાર્થ (અર્થ, ધર્મ આદિ) પ્રભુની આજ્ઞાપૂર્વક થાય તો તે તમને સદ્‌ગતિ કે મોક્ષ આપી શકે.

સંસારમાં રહેલ શ્રાવક અનિવાર્ય રીતે જોઈએ એટલા ધનનું ઉપાર્જન કરે; તો એ શ્રાવક પણ પ્રભુની આજ્ઞામાં. અને એ પુરુષાર્થ પણ પ્રભુની આજ્ઞા પ્રમાણેનો.

www.yashobhakti.guru

ત્યાં સુધી કહ્યું કે વધુ ધન હું કમાઉં, અને એનાથી સંઘ કઢાઉં કે ઉપધાન કરાવું... આ રીતે, પોતાની આવશ્યકતાથી વધુ ધન કમાવાની ના પાડી.

અર્થ પુરુષાર્થ પરિગ્રહસંજ્ઞાથી વાસિત થઈને આત્માને દુર્ગતિમાં લઈ જાય. પણ એ જ પુરુષાર્થ પ્રભુની આજ્ઞા પ્રમાણે થાય તો ત્યાગના માર્ગે લઈ જાય.

●

परमार्थनाथाय ।

ચાર પુરુષાર્થોમાં છેલ્લો પુરુષાર્થ છે મોક્ષ. પરમાર્થ. એ મોક્ષને આપનાર પણ પ્રભુ જ છે.

●

પૂજ્ય હંસરત્નજી મહારાજ યાદ આવે :

'મુજને ભવસાગર તારો, ચિહું ગતિના ફેરા વારો;
કરુણા કરી પાર ઉતારો, એ વિનંતિ મનમાં ધારો...'

ભક્ત પોતાના પક્ષમાં કેવી મઝાની દલીલ કરે છે ! :

'સેવક ચૂકે કોઈ ટાણે, પણ સાહિબ મનમાં ન આણે;
નિજ અંગીકૃત પરમાણે, પોતાનો કરીને જાણે...'

પ્રભુ ! બાળકથી ક્યારેક ભૂલ થઈ જાય, પણ મા મનમાંય એ વાતને લાવતી નથી. પ્રેમથી ભૂલ સુધારી આપે છે. તમે તો પૂરી સૃષ્ટિની મા છો. હું તમારું બાળક છું. બસ, પ્રભુ ! આ જ સંબંધ સદાને માટે રાખજો હો !

હું તમારે શરણે છું, મા !

તમે મોક્ષદાતા છો જ.. તો શું મારે યાદ કરાવવું પડશે કે મા ! મને કેમ નહિ ?

મને શ્રદ્ધા છે મારી મા પર. એ સતત મારું ધ્યાન રાખી રહી છે.

●

अनाथनाथाय । जीवनाथाय ।

देव-दानव-मानव-सिद्धसेनाधिनाथाय ।

અનાથોના નાથ તમે, પ્રભુ !

જે ક્ષણે ખ્યાલ આવે છે જાગૃત આત્માને કે સંસારના કોઈ પદાર્થો કે કોઈ વ્યક્તિઓ મને દુર્ગતિમાં જતા બચાવી શકે તેમ નથી; ત્યારે એ અનાથ, અસહાય બની જાય છે.

અને, જ્યાં ભક્ત અનાથ બન્યો; પ્રભુને નાથ તરીકે તેણે મેળવી લીધા !

સાધનામાર્ગમાં અસહાય દશા, નિરાધાર દશા બહુ જ મહત્ત્વની છે. કબીરજી કહે છે : 'નિરાધાર ભયે પાર...' જે ક્ષણે તમે તમારી જાતને અસહાય સમજો છો; પ્રભુનું નાથત્વ તમારા પર સક્રિય બને છે.

●

'વીતરાગ સ્તોત્ર'માં બે વિધાનો આવ્યાં. ઉપલક નજરે જોતાં એ વિધાનો એક-બીજાનાં વિરોધી લાગે. પણ હકીકતમાં તેમ નથી.

એક વિધાન આ છે : 'भवत्प्रसादेनैवाहमियतीं प्रापितो भुवम्'. પ્રભુ ! તારી કૃપાથી જ હું અહીં સુધી - સાધનાની પગથાર સુધી, શ્રામણ્યની પ્રાપ્તિ સુધી આવી શક્યો છું.

www.yashobhakti.guru

બીજું વિધાન આ છે : 'रत्नत्रयं मे ह्रियते..' પ્રભુ ! રાગાદિ ચોરો મારી રત્નત્રયીનાં ધનને લૂંટી રહ્યાં છે.

ભક્ત કહે છે કે પ્રભુ ! નરક અને નિગોદમાં જે તારો કરુણામય સ્પર્શ મને મળેલો, એ અત્યારે કેમ નથી મળતો ? એ હાથ કેમ અદૃશ્ય થઈ ગયો ?

'વીતરાગ સ્તોત્ર'ની શબ્દ-વાચનામાં આનો ઉત્તર નથી મળતો. અશબ્દ વાચનામાં સમજાય કે સાધના પરના કર્તૃત્વનો ભાવ પ્રબળ બન્યો તેમ પ્રભુનું રક્ષાચક્ર હોવા છતાં, આપણે એને એ ક્ષણોમાં ઝીલી શકતા નથી. જે ક્ષણે સાધકે પ્રભુના સાધનામાર્ગના સંપૂર્ણ કર્તૃત્વને સ્વીકાર્યું; રક્ષા મળવી ચાલુ થઈ જાય.

•

દરેક ગ્રંથની અશબ્દ વાચના હોય છે. શબ્દોમાં તો કેટલું કહી શકાય ? શબ્દ-શબ્દ વચ્ચે અશબ્દ છે. પંક્તિ-પંક્તિ વચ્ચે અશબ્દ છે. જ્ઞાની ગુરુદેવ આ 'બિટ્વીન ધ વર્ડ્સ' અને 'બિટ્વીન ધ લાઈન્સ' આપણને સમજાવે છે.

•

ભક્તે અનાથતાને અનુભવી; પ્રભુનું નાથત્વ એને મળી ગયું.

અનાથના નાથ પ્રભુ.

બધા જ જીવોના નાથ પ્રભુ. અને દેવો, દાનવો, માનવો અને સિદ્ધસેનસૂરિના પણ નાથ પ્રભુ છે.

• • •

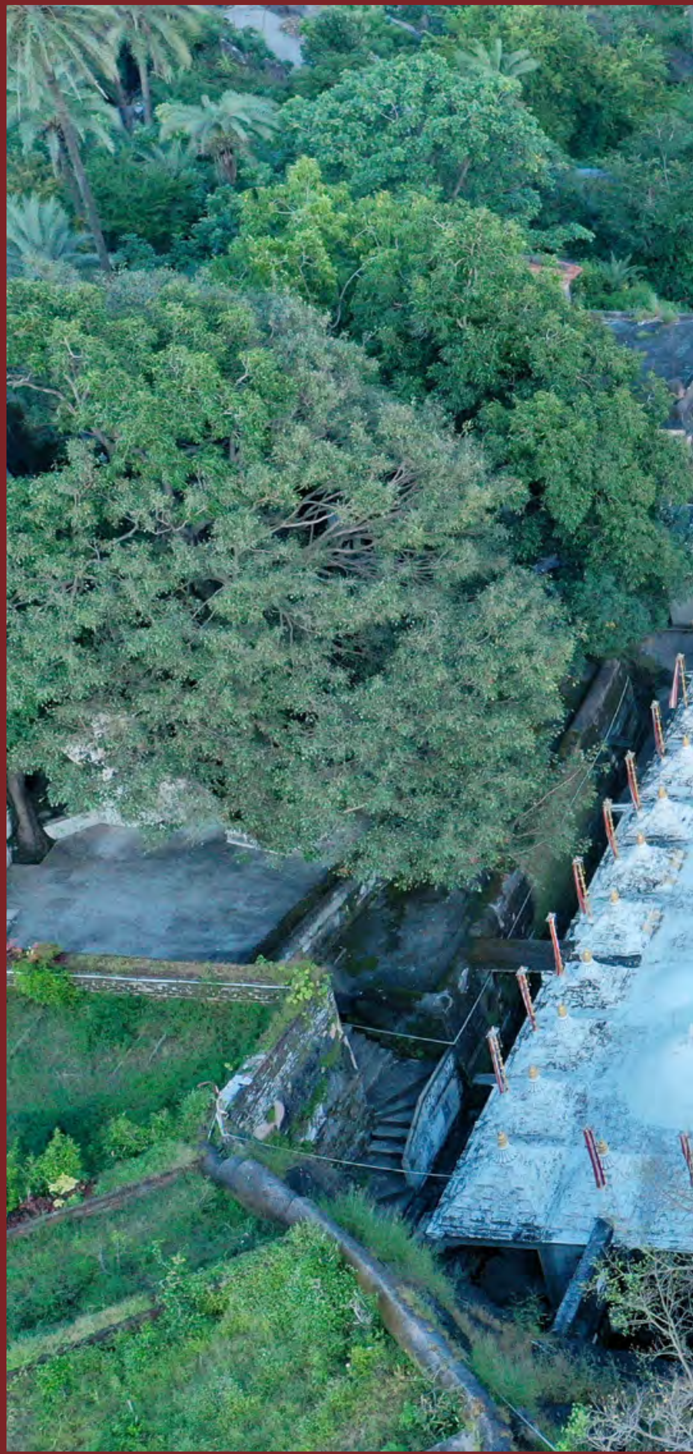

www.yashobhakti.guru

www.yashobhakti.guru

આધાર સૂત્ર

ॐ नमो अर्हते

निरञ्जनाय अनन्त–कल्याण–निकेतन–कीर्तनाय
सुगृहीत–नामधेयाय महिमामयाय धीरोदात्त–
धीरोद्धत–धीरशान्त–धीरललित–पुरुषोत्तम–
पुण्यश्लोक–शत–सहस्त्र–लक्ष–कोटिवन्दित–
पादारविन्दाय सर्वगताय ॥ ९ ॥

www.yashobhakti.guru

9

‘નામ તમારું ગમી ગયું છે, કહો અમે શું કરીએ ?’

ॐ नमो अर्हते ।

निरञ्जनाय ।

પૂજ્યપાદ આનંદઘનજી ભગવંતની એક પ્રસિદ્ધ સ્તવના ‘નિરંજન’ પદથી શરૂ થાય છે. ભક્તની તડપનને એમણે શબ્દોમાં સમાવી :

‘નિરંજન નાથ મોહિ કૈસે મિલેંગે ?’ આખો ભાર ‘કૈસે’ શબ્દ પર છે. કઈ રીતિ, કઈ વિધિ; નિરંજન પરમાત્મા મને મળે.

www.yashobhakti.guru

છેલ્લી કડીમાં તેઓ કહે છે :

'આનંદઘન કહે જસ સુનો બાતાં,

એહિ મિલે તો મેરી ફેરી ટળે...'

નિરંજન પરમાત્મા, રાગ-દ્વેષના અંજનથી રહિત પરમાત્મા મળે તો જ જન્મ સફળ બને.

નિરંજન પ્રભુ ભક્તને પણ નિરંજન બનાવે ને !

●

अनन्तकल्याणनिकेतनकीर्तनाय ।

મઝાનું ગીત છે :

નામ તમારું ગમી ગયું છે, કહો અમે શું કરીએ !
એક તમારું નામ જપીને, શ્વાસે શ્વાસે ભરીએ..
નામ બીજા કોઈનું અમને, યાદ હવે નહિ આવે,
એક તમારા નામની સાથે, ખૂબ અમોને ફાવે;
નામની હોડીમાં બેસીને, ભવનો દરિયો તરીએ...
એવું કંઈક કરોને, ખુદનું નામ અમે વિસરીએ,
અમે તમારા નામની સાથે, ભીતરમાં વિસ્તરીએ;
એક અગોચર ધામ અલખનું, આપના નામે વરીએ...

કેવી મઝાની વાત ! પ્રભુના નામનું કીર્તન / ભજન કરીએ અને ભવને પેલે પાર !

મીરાંએ આ જ વાત કરેલી ને !

ભવસાગર અબ સૂખ ગયો હૈ, ફિકર નહિ મોહિ તરનન કી...

સંસારનો સાગર, જે દુસ્તર, અફાટ લાગતો હતો; કેમ કરીને એને તરી શકાય તેની ચિંતા હતી. અને આશ્ચર્ય ! સાગર જ સુકાઈ ગયો.

મીરાંને પૂછવામાં આવ્યું : આ ચમત્કાર કોણે કર્યો ? 'મોહિ લાગી લગન પ્રભુ ચરનન કી...' ચરણ-સેવા, સતત 'એ'નું કીર્તન. અને ભવ-સાગર સુકાઈ ગયો !

●

'અનન્તકલ્યાણનિકેતન-કીર્તનાય.' અનંત કલ્યાણનું ઘર જેમનું કીર્તન છે, તે પ્રભુને નમન.

●

પ્રભુ ! હોઠ કરે છે રટણ તમારું; સતત, સતત... એ નામરટણ એ જ તો મારું ધન ! એ જ મારા માટે અનંત કલ્યાણની પ્રાપ્તિ.

વર્ષો અગાઉ, પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રીમદ્‌વિજય ૐકાર-સૂરીશ્વરજી મહારાજાનું ચાતુર્માસ મહેસાણા પાસે, જોટાણા ગામે. હિન્દુભાઈ-બહેનો પણ પ્રવચનમાં આવે.

હિન્દુઓમાં અગ્રણી હતા હરિભાઈ. તેઓ મૌનમાં જ રહે. અને ગુરુએ આપેલ 'રામ' નામને સતત - અજપાજપ- ગણ્યા કરે.

એકવાર, બપોરે તેઓ ગુરુદેવ પાસે કંઈક સમજવા આવેલા. ગુરુદેવ સમજાવતા હતા. કંઈ પૂછવું હોય તો સ્લેટમાં લખીને હરિભાઈ આપતા.

ગુરુદેવે પૂછ્યું : હરિભાઈ, તમારો જપ સતત ચાલુ હોય છે, એ મને ખ્યાલ છે. દિવસે તો બરોબર; રાત્રે શું થાય ?

www.yashobhakti.guru

તેમણે સ્લેટમાં લખ્યું : સાહેબ, શિયાળાની લાંબી રાતે ૨-૩ વાર બાથરૂમ જવા માટે ઊઠું છું. પણ જે ક્ષણે ઊઠું છું, એ ક્ષણે જાપ તો ચાલુ હોય છે. એટલે લાગે કે ઊંઘમાં જાપ ચાલુ રહેતો હશે. બાકી તો ઉપરવાળો જાણે !

●

सुगृहितनामधेयाय ।

પ્રભુનું નામ લેતાં જ ભક્તની આંખોમાંથી શ્રાવણ-ભાદરવો વહે છે. ગળે ડૂસકાં. શરીરે રોમાંચ.

પ્રભુ ! તારું નામ અને તારી મૂર્તિ, અમારા માટે આધાર છે.

'લોગસ્સ સૂત્ર'ની એક ગાથા : 'एवं मए अभिथुआ...' (પ્રભુના નામકીર્તન રૂપ સ્તવના મેં કરી.) 'अभिथुआ' શબ્દ કેટલો મઝાનો છે ! (अभि साम्मुख्येन स्तुताः ।) એક એક પ્રભુનું નામ લેતાં, પ્રભુની સમ્મુખ રહીને હું તેમની સ્તવના રટતો હોઉં એવો ભાવ આવે છે.

●

'સુગૃહિતનામધેયાય...' પૂર્વાચાર્ય ભગવંતોએ પણ આ પ્રભુનું પવિત્ર નામ વારંવાર, સારી રીતે સ્મરેલ છે. એવા પ્રભુને નમન.

●

પ્રભુનું નામ, પ્રભુનું રૂપ.

પોતાના નામ અને રૂપના સંસારમાં ડૂબેલ વ્યક્તિત્વો માટે તરવાનાં આ બે શ્રેષ્ઠ આલંબનો : પ્રભુનામ, પ્રભુરૂપ.

મહોપાધ્યાયશ્રી યશોવિજયજી મહારાજ પ્રભુના રૂપની અદ્ભુત વાત કરી રહ્યા છે :

'દેખો માઈ, અજબ રૂપ જિનજી કો...
ઉનકે આગે ઔર સબહું કું,
રૂપ લાગે મોહિ ફીકો...
લોચન કરુણા અમૃત કચોલે,
મુખ સોહે અતિ નીકો...
કવિ જસવિજય કહે એ સાહિબ,
નેમજી ત્રિભુવન ટીકો...'

કેવું અદ્ભુત રૂપ પ્રભુનું છે ! એમના રૂપની આગળ દુનિયાનાં (દેવોનાં કે ઈન્દ્રોનાં) તમામ રૂપ મને ફિક્કાં, ફિક્કાં લાગે છે.

પ્રભુનાં બે નેત્ર : જાણે કે કરુણા-અમૃતના કટોરા. કરુણાબિંદુઓ ભક્તો પર સતત વરસ્યાં કરે છે, જે ભક્તોનાં અસ્તિત્વ પર રહેલ કર્મરજને દૂર કરે છે. પ્રભુનું મુખ તો અતિ અતિ અતિ સુંદર.

વધારે શું કહેવું ? પ્રભુ ત્રણે લોકનાં તમામ વ્યક્તિત્વોમાં અગ્રણી છે.

●

महिमामयाय ।

મહોપાધ્યાયશ્રી યશોવિજયજી મહારાજ પરમતારક શ્રી શાન્તિનાથ પ્રભુની સ્તવનામાં કહે છે :

'જાણ્યો રે જેણે તુજ ગુણ લેશ,
બીજા રે રસ તેહને મન નવિ ગમેજી;
ચાખ્યો રે જેણે અમી લવલેશ,
બાકસબુકસ તસ ન રુચે કિમેજી...'

www.yashobhakti.guru

પ્રભુ ! તું મહિમામંડિત છે. તારા મહિમાની શું વાત કરું ? એક ક્ષણ, માત્ર એક ક્ષણ તારા ગુણોનો આસ્વાદ મળે; પછી બધું ફિક્કું-ફસ લાગે છે.

પ્રભુ જ છે સર્વસ્વ.

'તાહરું ધ્યાન તે સમકિતરૂપ,

તેહિ જ જ્ઞાન ને ચારિત્ર તેહ છેજી;

તેહથી રે જાયે સઘળાં પાપ,

ધ્યાતા રે ધ્યેય સ્વરૂપ હોવે પછેજી...'

પ્રભુ ! તારું ધ્યાન એ જ સમ્યગ્દર્શન, એ જ સમ્યગ્જ્ઞાન અને એ જ સમ્યક્ચારિત્ર છે.

તારા સ્વરૂપનું ધ્યાન. અજર, અમર, અકલંક સ્વરૂપનું ધ્યાન.. એની આંશિક અનુભૂતિ તે સમ્યગ્દર્શન. લાગે કે એ જ સ્વરૂપ મારું છે. અને એક શ્રદ્ધા જાગે છે કે હું પણ પૂર્ણતયા સ્વરૂપદશાને પામી શકીશ.

તારું ધ્યાન એ જ સમ્યગ્જ્ઞાન. ધ્યાન માત્ર આત્મ-તત્ત્વનું કરવાનું છે. એ ક્ષણોમાં સ્પષ્ટ પ્રતીતિ થાય કે હું આ જ છું; ચિન્મય, આનંદમય. અહીં સ્વરૂપદશાનું જ્ઞાન.

અને, પ્રભુ ! તારું ધ્યાન કરતાં હું પણ મારા સ્વરૂપને પામવા માટે પ્રયત્નો શરૂ કરું, તે સમ્યક્ ચારિત્ર.

'જ્ઞાનસાર' યાદ આવે : 'चारित्रमात्मचरणाज्, ज्ञानं वा दर्शनं मुनेः ।'

આત્મચરણ તે જ ચારિત્ર, તે જ જ્ઞાન, તે જ દર્શન.

ભીતર ચાલો !

બહાર તો ખૂબ ફર્યા...

•

સ્વરૂપપ્રાપ્તિ કરાવનાર મહિમામય પ્રભુને નમન ! યાદ આવે સુભાષિત : 'पङ्गुं लङ्घयते गिरिम्... यत्कृपा तमहं वन्दे...' જેમની કૃપા લૂલા, લંગડા માણસને પણ સાધનાનો ગિરિ કુદાવરાવી શકે છે, તે પ્રભુનાં ચરણોમાં નમન.

સ્વરૂપદશાની યાત્રા કેટલી તો અઘરી હતી, પ્રભુ ! મારા માટે ? પરંતુ આપની કૃપાએ એ યાત્રાને બહુ જ સરળ બનાવી દીધી.

પ્રભુ ! તમારા આ મહિમાને અમે શબ્દોમાં કઈ રીતે બાંધી શકીએ ?

•

धीरोदात्त-धीरोद्धत-धीरशान्त-धीरललित-

पुरुषोत्तम-पुण्यश्लोक-शत-सहस्र-

लक्ष-कोटिवन्दित-पादारविन्दाय ।

ઉત્તમ અને યશસ્વી મહાપુરુષો દ્વારા જેમનાં ચરણકમળ વંદિત કરાયાં છે, તે પ્રભુને નમન !

ઉત્તમ મહાપુરુષોને ચાર વિશેષણો અપાયાં છે :

(૧) ધીરોદાત્ત : ધીર (ધૃતિવાન - ધૈર્યવાળા) અને ઉદાત્ત (અત્યંત વિશાળ હૃદયવાળા).

(૨) ધીરોદ્ધત : ધીર હોવા છતાં ઉદ્ધત. પ્રશાસનિક ક્ષમતાવાળા. ભીમ અન કાન્ત ગુણોથી યુક્ત મહાપુરુષો હોય છે, એ સંદર્ભમાં આ વિશેષણ છે.

www.yashobhakti.guru

આજ્ઞાપાલક પ્રત્યે તેઓ કાન્ત, મનોહર, પ્રેમાળ હોય છે. આજ્ઞાભંજકો પ્રત્યે પુણ્યપ્રકોપ દેખાડવાવાળા.

પુણ્યપ્રકોપ. મહાપુરુષોના કોપને આપણે ક્રોધ નથી કહેતા; પુણ્યપ્રકોપ કહીએ છીએ. અંદરથી તેઓ શાંત જ હોય છે. શિષ્યને શિક્ષા આપવા માટે બહારથી લાલ આંખો બતાવે છે તેઓ.

(૩) ધીર-શાંત : ધીર પણ છે અને શાંત પણ છે.

(૪) ધીર-લલિત : ધૈર્યવાળા તો છે જ. પણ એકદમ મનોહર તેઓ લાગે છે. જાણે કે, તેમને જોયા જ કરીએ.

આવા મહાપુરુષો દ્વારા પ્રભુનાં ચરણો વંદિત થયાં છે. વંદન કરનારા એ અનેક મહાપુરુષો દ્વારા વંદિત પ્રભુને વંદન.

•

सर्वगताय ।

કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોર કહે છે :

પ્રભુ !

મારા આ જરાક જેટલા જગતમાં

હું વસું છું,

અને તે લગી રે ઓછું ન થાય

તેની ભીતિ સેવું છું.

તું મને તારા લોકમાં ઊંચકી લે

અને મારું સર્વસ્વ

હસતે મુખે ખોવાની સ્વતંત્રતા

મને આપ !

તારા વિશાળ ભુવનમાં

મને સ્થાન આપ ને,

પ્રભુ !

•

પ્રભુ પૂરા લોકમાં વ્યાપેલ છે. લોકાકાશનો એક પ્રદેશ એવો નથી, જ્યાં પ્રભુનાં જ્ઞાન-દર્શન વ્યાપેલ ન હોય. અને કેવલિસમુદ્‌ઘાતની પ્રક્રિયાના સંદર્ભમાં જોઇએ તો તે પ્રક્રિયાના ચોથા સમયે પ્રભુના આત્મપ્રદેશો પૂરા બ્રહ્માંડમાં વ્યાપેલ હોય છે.

તમે જ્યાં બેઠા છો, ત્યાં બેસીને ધ્યાન કરો. પ્રભુનાં ઉપનિષદમાં તમે હશો.

•

સંત કબીરજીનું પ્રસિદ્ધ પદ છે : ‘ઘૂંઘટ કા પટ ખોલ રે, તોહિ પીવ મિલેંગે...’ બેહોશીનો ઘૂંઘટ જાય અને ધ્યાનાવસ્થા આવે એટલે પરમાત્માથી તમે દૂર ક્યાં છો ?

‘આ રહ્યા પરમાત્મા !’

• • •

www.yashobhakti.guru

www.yashobhakti.guru

www.yashobhakti.guru

આધાર સૂત્ર

ॐ नमो अर्हते

सर्व-समर्थाय सर्व-प्रदाय सर्वहिताय सर्वाधिनाथाय

कस्मैचन क्षेत्राय पात्राय तीर्थाय पावनाय

पवित्राय अनुत्तराय उत्तराय योगाचार्याय

संप्रक्षालनाय प्रवराय आग्रेयाय वाचस्पतये

माङ्गल्याय सर्वात्मनीनाय सर्वार्थाय अमृताय

सदोदिताय ब्रह्मचारिणे तायिने दक्षिणीयाय

निर्विकाराय वज्रर्षभनाराचमूर्तये तत्त्वदर्शिने

पारदर्शिने परमदर्शिने निरुपमज्ञानबलवीर्य-

तेजःशक्त्यैश्वर्यमयाय आदि-पुरुषाय

आदि-परमेष्ठिने आदिमहेशाय महाज्योतिःसत्त्वाय

महार्चिर्धनेश्वराय महामोहसंहारिणे महासत्त्वाय

महाज्ञामहेन्द्राय महालयाय महाशान्ताय महायोगीन्द्राय

अयोगिने महामहीयसे महाहंसाय हंसराजाय

महासिद्धाय शिव-मचल-मरुज-मनन्त-

मक्षय-मव्याबाध-मपुनरावृत्ति महानन्दं महोदयं

सर्वदुःखक्षयं कैवल्यं अमृतं निर्वाणमक्षरं

परब्रह्म निःश्रेयसमपुनर्भवं सिद्धिगतिनामधेयं

स्थानं संप्राप्तवते चराचरं अवते नमोस्तु

श्रीमहावीराय त्रिजगत्-स्वामिने

श्रीवर्धमानाय ॥ १० ॥

www.yashobhakti.guru

10

‘સાહેબ થાય જરા બસ, રાજી !’

ॐ नमो अर्हते ।

सर्वसमर्थाय । सर्वप्रदाय ।

પ્રભુ બધા કરતાં વધુ સમર્થ છે. અને એથી જ, બીજા કોઈ ન આપી શકે તે મોક્ષ પણ પ્રભુ આપે છે.

પ્રભુ સર્વપ્રદ છે જ. આપણે શું માંગીશું ?

એક ઘટના યાદ આવે : માની સાથે છ વર્ષનો બાળક માસીને ત્યાં ગયો. શિયાળાનો સમય. ડ્રાયફ્રુટની ડિશો સામે

www.yashobhakti.guru

હતી. નાસ્તો થયા પછી માસી કહે : 'બેટા ! માસી મા-ની જગ્યાએ જ કહેવાય. આ ઘર તારું જ છે. કાજુ, દ્રાક્ષ, બદામથી ગજવું ભરી દે; બસમાં બેઠો બેઠો ખાજે.' પણ દીકરો ડ્રાયફ્રુટને અડતો પણ નથી. પછી માસીએ મુઠ્ઠા ભરી ભરીને એનાં ગજવાં ભરી દીધાં.

પાછા ફરતાં માએ કહ્યું : 'બેટા ! તું બહુ જ ડાહ્યો થઈ ગયો. માસીએ આટલું કીધું પણ તેં તારા હાથે ડ્રાયફ્રુટ લીધું જ નહિ !'

બાબો કહે : 'મા, પણ તને ખબર છે ? માસી કહે : મુઠ્ઠી ભરી લે. હવે મારી મુઠ્ઠીમાં કેટલા કાજુ આવે ? માસીએ આ ગજવાં ભરી દીધાં છે, તે બે દિવસ ચાલશે.'

ભક્ત પણ કહેશે : પ્રભુ ! મારા માટે જે યોગ્ય લાગે તે મને આપી દે ! મારી કોઈ ઇચ્છા નથી. તને ઠીક લાગે તે મને આપ !

મારી ઈચ્છા હશે કેટલી નાની, પણ તું આપીશ ત્યારે મને ન્યાલ કરી દઈશ. મારી ઈચ્છાઓથી ઘણું વધારે.

પ્રભુ ! તું સર્વપ્રદ છે. બધું આપનારો. પણ મારા માટે 'સર્વ'નો અર્થ છે : તને મારા માટે જે ઠીક લાગે તે.

●

सर्वहिताय ।

શ્રેય અને પ્રેયનું દ્વન્દ્વ જુગ-જૂનું છે. શ્રેય એટલે હિતકર, કલ્યાણકર. પ્રેય એટલે પ્રિય.

ડાયાબિટીસના દર્દી માટે મીઠાઈ પ્રેય હોય તો પણ શ્રેય તો નથી જ. અને કડવી દવા પ્રેય નથી, પણ શ્રેય છે જ.

દર્દમાંથી મુક્તિ જેને જોઈએ છે એવો દર્દી શ્રેયને જ પસંદ કરશે. ભલે એ પ્રેય નથી.

●

આધ્યાત્મિક જગતમાં શું થશે ? અત્યાર સુધી પ્રેય તરફ દૃષ્ટિ હતી. માટે સંસારમાં ઘૂમવું પડેલું.

હવે નક્કી કરીએ કે શ્રેય જ જોઈએ છે.

પ્રભુ શ્રેયસ્કર છે, હિતકર છે.

અને, મઝાની વાત એ છે કે પ્રભુ આપશે તે પ્રેય પણ બની જશે.

કઈ રીતે ?

'મારા પ્રભુ દ્વારા એ મળ્યું છે ને !'

●

વર્ષો પહેલાંની એક ઘટના યાદ આવે : ગામડામાં કાપડના વેપારીની દુકાન. મુનીમ એટલો વિશ્વાસુ હતો કે શેઠને એના પર ખૂબ ભાવ. દીકરા જેવો પ્રેમ શેઠને મુનીમ પર.

એકવાર સીઝનની પહેલી કાકડી વેચાવા આવી. એક કાકડી શેઠે લીધી. મુનીમને બોલાવ્યો. અને શેઠ પોતે ચીરી પર ચીરી એને ખવડાવતા જાય છે.

છેલ્લી ચીરી શેઠે પોતાના મોઢામાં મૂકી. પણ એટલી કડવી, ન પૂછો વાત. ચીરી થૂંકી નાખી. બે લોટા પાણી પીધું. સાકરના ટુકડા મોંમાં મૂક્યા ત્યારે કંઈક ઠીક લાગ્યું.

શેઠે મુનીમને પૂછ્યું : આવી કડવી કાકડી તું કઈ રીતે ખાઈ શક્યો ? તારા ચહેરા પરનો ભાવ પણ આનંદનો જ હતો. કઈ રીતે આ બન્યું ?

www.yashobhakti.guru

મુનીમ કહે : શેઠજી, કાકડી કડવી હતી જ. પણ એને આપનાર હાથ મીઠા હતા ને !

આપણું પણ સૂત્ર આ રહેશે ને ? : પ્રભુ દ્વારા મળે તે બધું મીઠું મીઠું જ હોય... ત્યાં તો કડવી કાકડી હતી. અહીં તો જે અપાય છે, તેય મીઠું મીઠું છે.

સર્વ જગત-જીવોનું હિત કરનાર પ્રભુ ! અમારું પણ કલ્યાણ કરો !

•

सर्वाधिनाथाय ।

બધાનું કલ્યાણ કરનાર પ્રભુ બધાના નાથ બની જ જાય ને !

'અધિનાથ' શબ્દ છે અહીં. નાથોના પણ નાથ. સર્વોપરિ હિતચિંતક આપણા...

નમન !

•

कस्मैचन क्षेत्राय ।

'કસ્મૈચન' શબ્દ બહુ જ મઝાનો છે. પરમાત્માને નારદ ઋષિ 'તે' શબ્દથી સંબોધે છે. કસ્મૈચન શબ્દ 'તે'થી પણ આગળ જાય છે. એવું કો'ક વ્યક્તિત્વ; જે શબ્દો દ્વારા વર્ણવી ન શકાય. આંખો દ્વારા જોઈ ન શકાય. માત્ર 'એ'ને અનુભવી શકાય.

કવિવર રવીન્દ્રનાથના શબ્દોમાં એ અનુભૂતિ :

અહો ! મનોહર તમે કેટલા, એક જ મન આ જાણે,
થર થર કાંપે કૂણા અજંપે, મમ અંતર તવ ગાને...
નિહાળી તમને નયન સરોવર છલકંતાં નવ તાને,
અહો ! મનોહર તમે કેટલા, એક જ મન આ જાણે...
સુનીલ નભ લોચનિયેથી, તવ ઝરે સુધા મમ પ્રાણે,
અહો ! મનોહર તમે કેટલા, એક જ મન આ જાણે.

•

મારું અન્તસ્તર તમને અનુભવી રહ્યું છે, પ્રભુ ! મારું અન્તસ્તર તારા ગુણગાન કરતાં આનંદથી અને વિરહ વેદનાના અજંપાથી થરથર ધ્રૂજે છે.

નીલા આકાશ રૂપી આંખોથી તમે મારા પર અમૃતધારા વરસાવો છો. તમે કેટલા મનોહર છો, તે આ મન જ જાણે છે... હું એને શબ્દોમાં પ્રગટ કરી શકતો નથી.

•

કસ્મૈચન ક્ષેત્રાય.

ખેડૂત ખેતરમાં બીજ નાખે છે, અને એ અનેક ગણું થઈને અનાજ રૂપે મળે છે. પણ એ બીજને કોઠીમાં જ રહેવા દેવાય તો... ?

ખેડૂત પાસે કોઠીમાં રહેલ બીજ સડી જશે. એ ખેતરમાં નખાય તો અનેક ગણું થઈને મળે; ફળ રૂપે, અન્ન રૂપે.

પ્રભુ પરમક્ષેત્ર છે. સત્કાર્યો પ્રભુને સમર્પિત કરીએ તો (અહંકારનો આયામ ન હોવાથી, હું તો માત્ર વાજિંત્ર છું પ્રભુનું. બજવૈયો તો 'એ' જ છે એ ભાવ હોવાથી) તેનું ફળ બહુ જ મોટું - વિપુલ નિર્જરા રૂપે - મળે.

પ્રભુ ! મારાં બધાં સત્કાર્યો આપ સ્વીકારી લો !

•

www.yashobhakti.guru

पात्राय ।

પરમપાવન કલ્પસૂત્રની 'સુબોધિકા' ટીકામાં ચંદનાજીનું ચરિત્ર વર્ણવતાં પૂજ્ય વિનયવિજય મહારાજ ચંદનાજીનાં દાનને મઝાની અંજલિ આપે છે. તેઓ કહે છે : ચંદનાજીએ અડદના બાકુળા પ્રભુને વહોરાવ્યા, અને સામે કેવળજ્ઞાન અને મોક્ષ લઈ લીધું !

મહત્તા અડદના બાકુળાની નહોતી, મહત્ત્વપૂર્ણ હતો ચંદનાજીનો ભાવ : 'મારા પ્રભુ મારે ઘેર ! કેટલી હું બડભાગિની છું.'

એ ઊછળતો ભાવ - પ્રભુ પરનો - ચંદનાજીને શ્રામણ્યની પ્રાપ્તિ કરાવે છે. પ્રભુના શ્રમણીસંઘનું નેતૃત્વ તેમને મળે છે.

જો કે, ભાવધારાનું ઉગમસ્થળ પ્રભુ છે...

•

રેવતીજીને સિંહ અણગારે કહ્યું : તમારા માટે બનાવેલ ઔષધિપાકનો પ્રભુ માટે ખપ છે. રેવતીજી નાચી ઊઠે છે.

'હું વહોરાવીશ. એ મારા પ્રભુ પોતે વાપરશે !'

એક ચમચીથી વધુ ઔષધિ રોજ લેવાય નહિ. એટલી ભારે એ હતી પચવામાં.

એક ચમચી ઔષધિ વહોરાવતાં કેટલી સેકંડ લાગે ? ૨ સેકંડ, ૪ સેકંડ... એટલી ક્ષણોમાં રેવતીજીએ તીર્થંકર નામ કર્મ અંકે સો કરી લીધું.

•

પ્રભુ ! મારી ભક્તિને ઠાલવવા માટેનું શ્રેષ્ઠ પાત્ર આપ... મારી ભક્તિ સદા આપનાં ચરણો પ્રતિ વહ્યા કરો.

•

तीर्थाय ।

મોટી નદીમાં જે કિનારેથી નદીમાં ઊતરી શકાય અને સહેલાઈથી સામે પાર પહોંચી શકાય એ વિભાગને તીર્થ કહેવામાં આવે છે.

ભવસાગર તરવા માટે પ્રભુ તીર્થ છે.

આપણે માત્ર 'એ'ને સમર્પિત થવાનું છે. બીજું બધું 'એ' કરશે.

ભક્તની સજ્જતા આટલી જ છે : પ્રભુને / પ્રભુની આજ્ઞાને સમર્પિત થઈ જવું.

ગણધર ભગવંત પણ તીર્થ કહેવાય છે. તેઓ તારક પરમાત્માની પ્રસાદી આપણને આપે છે.

અને પ્રભુનાં એ પાવન વચનો સાધકને ભવસાગરની પેલે પાર મૂકી દે છે.

•

पावनाय ।

કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરની એક પ્રાર્થના :

તારા પ્રેમથી તું જેને ધન્ય બનાવે છે,
પવિત્ર બનાવે છે
તે સાચોસાચ પોતાને પામે છે.
પછી –
દુખ, શોક, નિંદામાં તેનું ચિત્ત
અવસાદમાં ડૂબતું નથી.
એના મારગમાં સંગીતની વાણી બજે છે,
એનાં કઠિન કામોમાં એનો વિરામ જાગે છે,

www.yashobhakti.guru

પોતાને એ તારામાં જ દેખે છે,
એનું જીવન દોષોથી ખરડાતું નથી,
એની દૃષ્ટિ અંધકારને પેલે પાર છે.

●

પ્રભુની વાત્સલ્યપૂર્ણ દૃષ્ટિ... 'નેહ નજર કરી મોહિ પર નીરખો'ની પ્રાર્થનાનું સાકાર થવું.. અને, આ કેવો ચમત્કાર ! દોષો જઈ રહ્યા છે.

પૂજ્ય અમૃતવિજયજી મહારાજ આ વાત પ્રભુનાં ચરણોમાં આ રીતે મૂકે છે.

'અબ ઉદ્ધારો ચહિયે, વિમલ જિન !
દીનદયાલ દયાનિધિ આગે,
અપને દુખ કી કહિયે...
કાલચક્ર અનંત ભટકત, પાયો ભવ યા મહિયે;
ઐસી સાહિબ મુજ પર ગુજરી,
ક્યા કહું બહોત સબહિયે...
મોંસો પાપી પતિત નહિ દૂજો, જગમાં કોઉ નહિ લહિયે;
પતિત ઉદ્ધારન બિરુદ તિહારો,
કહે અમૃત નિરવહિયે..'

પ્રભુ !

તું પતિતપાવન છે. મારો હાથ ઝાલી દોષોના કીચડમાંથી મને બહાર કાઢ !

મારા જેવો પાપી, પતિત બીજો કોઈ નથી. પણ મને ભય નથી. કારણ કે તું મને દોષમુક્ત બનાવી મોક્ષના અનંત આનંદને આપવાનો જ છે.

●

पवित्राय ।

પ્રભુ ! તારી પવિત્રતાનું દાન તું જગને કરી રહ્યો છે. પણ હું તો તારો લાડકો બાળક છું ને ! તમે તો પ્રેમથી હસતાં હસતાં પવિત્રતાનું દાન કરી રહ્યા છો મને. આ તમે જ કરી શકો, પ્રભુ !

બસ, પ્રભુ ! આ ગંગામાં હું સતત વહેતો રહું એટલું જ માગું છું.

●

રવીન્દ્રનાથ યાદ આવે :

મારો જે અંધકાર હતો, તેને તેં જ ખેંચી લીધો,
તારો પ્રેમ અગ્નિ બનીને આવ્યો
અને તેને તેં પ્રકાશમય બનાવી દીધો.
પછી –
પેલો 'હું', જે મારે મન બહુ જ કીમતી હતો,
તેને પૂરેપૂરો અર્પી દઈને
તારા અર્ઘ્યની છાબ બિછાવી છે
મેં...

●

अनुत्तराय ।

કલિકાલસર્વજ્ઞશ્રી 'વીતરાગસ્તોત્ર'માં કહે છે :

जगज्जैत्रा गुणास्त्रात–रन्ये तावत्तवासताम् ।
उदात्तशान्तया जिग्ये, मुद्रयैव जगत्त्रयी ॥१५–१॥

પ્રભુની અનુત્તરતાને - શ્રેષ્ઠતાને બતાવે છે આચાર્યશ્રી :

www.yashobhakti.guru

પ્રભુ ! જગતને સમ્મોહિત કરનાર બીજા તારા ગુણોની વાત તો હમણાં બાજુમાં રાખું.. પણ કહું કે પ્રભુ ! માત્ર આપની આ શાન્ત, ભવ્ય મુખમુદ્રાને જોઈને આશ્ચર્યચકિત થઈ જવાય છે : આવી અપાર શાંતિ, આવી ભવ્યતા...

પ્રભુનું રૂપ જ અનૂઠું એવું નહિ, તેમનું બધું જ શ્રેષ્ઠ... પ્રભુનો વૈરાગ્ય જન્મથી દૃઢ હતો અને એમાં પૂર્વજન્મમાં ઘૂંટેલો વૈરાગ્ય કારણ હતું; એ દર્શાવતાં 'વીતરાગ સ્તોત્ર' કહે છે :

पट्वभ्यासादरैः पूर्वं, तथा वैराग्यमाहरः ।

यथेह जन्मन्याजन्म, तत्सात्मीभावमागमत् ॥ १२-१ ॥

આનો અર્થ કરું એ પહેલાં આ શ્લોક સંબંધી મઝાની એક વાત કરું. પૂજ્યપાદ જંબૂવિજય મહારાજે મને પૂછેલું : વીતરાગ સ્તોત્ર આવડે છે ? મેં કહ્યું : જી.

મને કહે : બારમા પ્રકાશનો પહેલો શ્લોક બોલ ! હું બોલ્યો. મને કહે : "વ્યાકરણ ભણ્યો છે ને ? તો 'पट्वभ्यासादरेण' થાય કે 'पट्वभ्यासादरैः' થાય ?" હું પણ વિચારમાં પડ્યો. 'શ્રેષ્ઠ (વૈરાગ્યના) અભ્યાસના આદર વડે તમે પૂર્વજન્મમાં જ એવો વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત કર્યો હતો કે આ જન્મમાં પ્રારંભથી જ એ તમને આત્મસાત્ થયો..' આવો અર્થ કરીએ ત્યારે 'पट्वभ्यासादरेण' જ થાય... હું મૂંઝાયો. મને કહે : 'વૈશેષિક દર્શનમાં વૈરાગ્યની ત્રણ ભૂમિકાઓ આપેલી છે : પટુ, અભ્યાસ અને આદર.. આ ત્રણેના ઊંડાણમાં જઈને આપે વૈરાગ્યને પૂર્વજન્મમાં તીવ્ર કરેલો; એવું અહીં કહેવાયું છે. વૈરાગ્યની ત્રણ ભૂમિકાઓ હોઈ બહુવચન આવ્યું છે.'

•

પ્રભુ અનુત્તર, શ્રેષ્ઠ...

પ્રભુની મુખમુદ્રા અનુપમ...

કેવું તો એ લોહચુંબકીય આકર્ષણ ધરાવે છે કે આંખો સતત એને જ જોવા ચાહે છે.

પ્રભુના અનુત્તર રૂપની વાત 'ઋષભ પંચાશિકા'માં ધનપાલ કવિએ કહી છે :

'तुह रूवं पिच्छन्ता,

न हुंति जे णाह ! हरिसपडिहत्था ।

समणा वि गयमणच्चिअ,

ते केवलिणो जइ न हुंति ॥'

પ્રભુ ! તારા રૂપને જોઈને જે લોકો હર્ષવિભોર નથી થતા, તે મનવાળા (સંજ્ઞી) હોવા છતાં મન વગરના છે.

પ્રભુનું રૂપ જોતાં આશ્ચર્યચકિત થઈ જ જવાય. અને એ આશ્ચર્યને પગલે આનંદની સરવાણી ફૂટી નીકળે. કેવળજ્ઞાની મહાત્મા સિવાયના કોઈ પણ સમનસ્ક વ્યક્તિનું મન હર્ષવિભોર બને જ.

•

उत्तराय ।

કલિકાલસર્વજ્ઞ હેમચન્દ્રાચાર્ય 'વીતરાગસ્તોત્ર'માં કહે છે :

श्राद्धः श्रोता सुधीर्वक्ता, युज्येयातां यदीश ! तत् ।

त्वच्छासनस्य साम्राज्य-मेकच्छत्रं कलावपि ॥

શ્રોતા 'શ્રદ્ધાયુક્ત' હોય અને વક્તા 'સુધી' હોય તો, પ્રભુ ! કલિયુગમાં પણ આપનું શાસન વિજયવંતું છે.

www.yashobhakti.guru

શ્રોતા અને વક્તા બેઉને અપાયેલ વિશેષણો મહત્ત્વનાં છે. શ્રોતા શ્રદ્ધાથી સભર છે. પ્રવચનની ક્ષણો, એને માટે સમવસરણીય ક્ષણોમાં બદલાય છે : એની શ્રદ્ધાને કારણે.

વક્તા 'સુધી' હોય. માત્ર બુદ્ધિમાન કે ધીમાન નથી કહેતા; 'સુધી' જોઈએ વક્તા. પ્રભુનાં વચનોને પૂર્ણતયા સમર્પિત, નિર્મળ બુદ્ધિવાળો વક્તા તે સુધી છે.

ગુજરાતી ભાષામાં આ જ શ્લોકનો અનુવાદ પૂ. જિનવિજય મહારાજ લાવ્યા :

જૈનાગમ વક્તા ને શ્રોતા,

સ્યાદ્વાદ શુચિ બોધજી;

કલિકાળે પણ પ્રભુ ! તુજ શાસન,

વરતે છે અવિરોધજી...

•

'ઉત્તરાય' વિશેષણનો અર્થ એ છે કે પ્રભુના નિર્વાણ પછી પણ પ્રભુનું શાસન ચાલે છે.

અને, તો જ આપણે પ્રભુશાસનમાં પ્રવિષ્ટ થઈને તેનો આનંદ માણી રહ્યા છીએ.

આ જ સંદર્ભે પૂ. જિનવિજય મહારાજે કહ્યું :

'મારે તો સુષમાથી દુષમા,

અવસર પુણ્યનિધાનજી.'

પ્રભુ ! સુષમકાળમાં આપનું સાક્ષાત્ દર્શન મેં મેળવેલું. પણ મારું ઉપાદાન અશુદ્ધ હોવાથી, મારા માટે એ દર્શન કાર્યસાધક ન બન્યું. આજે દુષમકાળમાં, પ્રભુ ! તમે સાક્ષાત્ નથી, પણ તમારી મૂર્તિના દર્શન દ્વારા પણ હું આગળ વધી શકું છું : ઉપાદાન શુદ્ધિને કારણે.

પ્રભુ ! આપના વિરહમાં આપના શાસને કેટલા બધા આત્માઓનો ઉદ્ધાર કર્યો છે !

'ઉત્તરાય'. જેમનું શાસન તેમના નિર્વાણ પછી ચાલ્યા કરે છે, તે પ્રભુ ઉત્તર...

•

योगाचार्याय ।

યોગશાસ્ત્ર, બારમા પ્રકાશમાં શુદ્ધ મનોગુપ્તિની વાત કરતાં કલિકાલસર્વજ્ઞશ્રીએ કહ્યું :

औदासीन्यनिमग्नः, प्रयत्नपरिवर्जितः सततमात्मा ।

भावितपरमानन्दः, क्वचिदपि न मनो नियोजयति ॥

મનને પેલે પાર જવાની આ વાત. સાધક ઉદાસીનભાવમાં ડૂબેલ હોય. વૈભાવિક કૃત્યો બધાં છૂટી ગયાં છે, અને એ ડૂબી ગયો છે પોતાના આનંદ સાગરમાં. આવી આનંદની ક્ષણોમાં વિચાર ક્યાંથી આવે ?

સાધક નિજાનંદમાં ડૂબે છે ત્યારે શબ્દો, વિચારો વિરમી જાય છે.

મનોગુપ્તિ, વચનગુપ્તિ અને કાયગુપ્તિની સાધના તે ત્રિગુપ્તિ સાધના.

એક વિદ્વાને કહેલું કે અત્યારે વિશ્વમાં સેંકડો સાધના પદ્ધતિઓ જીવંતરૂપે અસ્તિત્વમાં છે. અને દરેક પદ્ધતિ પાસે ધ્યાન તો છે જ; કાયોત્સર્ગ (ત્રિગુપ્તિ સાધના) પ્રભુની સાધનામાં જ માત્ર છે.

આચાર્ય મહાપ્રજ્ઞજીએ પણ કહેલું : કાયગુપ્તિ અને કાયદંડની વાત જૈન તત્ત્વજ્ઞાનની નિજી સંપદા છે.

www.yashobhakti.guru

આવી ત્રિગુપ્તિ સાધના આદિ ઘણી બધી યોગ-સાધના આપણને આપનાર પ્રભુનાં ચરણોમાં નમન !

●

संप्रक्षालनाय ।

એક પ્રાર્થના ગીત યાદ આવે :

ઘડી ઘડી તારી વાણી હૃદયમાં,
કરુણા બનીને વરસી રહી છે;
યુગ યુગથી આ અણબૂઝેલી,
તૃષ્ણાને મારી છિપાવી રહી છે...

પ્રભુના શબ્દો કરુણા-જળબિંદુ રૂપે ભાવકના ચિત્ત પર વરસી રહ્યા છે. સતત વરસતી એ ધારા... અગણિત જન્મોનાં કર્મોને દૂર કરતી એ ધારા.

●

એક ઘટના યાદ આવે, પ્રભુ ! નાના બાબાને મમ્મીએ નવડાવ્યો. એનું શરીર લૂછી, પાવડર લગાડી, સરસ કપડાં પહેરાવ્યાં. રમવા માટે રમકડાં આપ્યાં...

પણ જ્યાં મા રસોડામાં ગઈ કે બાબાસાહેબ શેરીની ધૂળમાં. અને ધૂળના પાવડર(?)થી શરીર ગંદું કરી નાખ્યું.

મા એને ફરી નવડાવશે.

પ્રભુ ! મારા માટે પણ તું એમ જ કરીશ ને ? તું મને સ્વચ્છ કરે, હું ફરી રાગ-દ્વેષની ધૂળમાં જાઉં. ફરી તું મને નિર્મળ બનાવે...

અને આખરી વિજય તારો જ છે. તું મને પરમનિર્મળ બનાવી સિદ્ધશિલા પર લઈ જ જવાનો છે એ શ્રદ્ધા છે.

સંપ્રક્ષાલન કરનાર, નિર્મળ બનાવનાર પ્રભુને નમન.

●

प्रवराय ।

પ્રભુ ભક્ત પર અનુગ્રહ (કૃપા) વરસાવે છે. ભક્ત છે માત્ર પ્રભુના અનુરાગમાં.

સાધનામનીષી પૂ. પંન્યાસપ્રવર ભદ્રંકરવિજય મહારાજ સાહેબે આ બે શબ્દોને ખોલેલા :

અનુગ્રહ. પ્રભુનો પ્રસાદ. પ્રભુ દ્વારા ભક્તનો સ્વીકાર (ગ્રહ).

અનુગ્રહ અને અનુરાગ બેઉ શબ્દોમાં 'અનુ' આવે છે. અનુ એટલે પાછળ.

પ્રભુનો પ્રસાદ 'अनु' છે, ભક્તના રાગ / ભક્તિ પછી. ભક્તનો રાગ પણ 'अनु' છે. પ્રભુ ભક્તને ચાહે નહિ, સ્વીકારે નહિ ત્યાં સુધી રાગ કઈ રીતે થઈ શકે ?

પણ શરૂઆત ક્યાંથી કરવાની ? શરૂઆતમાં અનુગ્રહ કે અનુરાગ ?

કલિકાલસર્વજ્ઞશ્રીએ 'વીતરાગસ્તોત્ર'માં આ પદાર્થ લીધો છે : 'मत्प्रसत्तेस्त्वत्प्रसाद-स्त्वत्प्रसादादियं पुनः...' પ્રભુ ! હું ભક્તિ કરું અને તું કૃપા વરસાવે, ફરી તારી કૃપા વડે વધુ ભક્તિ હું કરું, તું ફરી કૃપા વરસાવે...

પણ પ્રભુ ! શરૂઆત મારે કરવાની હોય તો શું થશે ? મારી ભક્તિ કેવી હશે. અને તમે એ ભક્તિને જોઈને વરસશો ('મુખ દેખી ટીલું કરે રે..') તો તારી કૃપાની અનરાધાર વર્ષાની તરસ મારી ક્યારે છીપે ?

www.yashobhakti.guru

એ કરતાં, પ્રભુ ! તું મારા પર વરસી જ જા ! મારી ભક્તિ સામે ન જોતો.

•

પ્રવરનો એક અર્થ છે અનુગ્રહ. (વર એટલે વરદાન. જે રાજા કે દેવ આદિ આપે. પ્રવર એટલે અનુગ્રહ; જે પ્રભુ જ આપે.)

અનુગ્રહના પ્રદાતા પ્રભુને નમન !

વરનો અર્થ શ્રેષ્ઠ પણ છે. સૌથી શ્રેષ્ઠ - પ્રવર - પ્રભુનાં ચરણોમાં નમન.

•

आग्रेयाय ।

મહોપાધ્યાય માનવિજય મહારાજ અજિતનાથ પ્રભુના સ્તવનમાં કહે છે :

'તું અનુભવ રસ દેવા સમરથ,
  હું પણ અરથી તેહનો;
ચિત્ત વિત્ત ને પાત્ર સંબંધે,
  અજર રહ્યો હવે કેનો ?'

પ્રભુ ! તું અનુભવ રસ દેવા સમર્થ છે, હું તેનો ઇચ્છુક છું. તો હવે ઢીલ (અજર) શાની ?

હું પાત્ર છું. તારી પાસે એ અનુભવ રસ છે. અને મારું મન લાલાયિત બન્યું છે એ રસ લેવા માટે. ચિત્ત, વિત્ત ને પાત્ર ત્રણેનો સંગમ થયો... હવે વાર શેની ?

'આગ્રેયાય.' પ્રભુ અનુભવ રસ આપે. પ્રભુ મોક્ષ આપે.

માનવિજય મહારાજનું મન એ રસને માટે ઉત્કંઠિત થઈ ગયું હતું. અને પ્રભુ ! તમે એ અનુભવ રસ એમને આપેલો પણ ખરો.

અનુભવ રસ મળ્યા પછીની એમની કેફિયત :

'પ્રભુની મહેરે તે રસ ચાખ્યો,
  અંતરંગ સુખ પામ્યો;
માનવિજય વાચક ઈમ જંપે,
  હુઓ મુજ મન કામ્યો...'

•

પ્રભુ ! મારી ઉત્કંઠા તીવ્ર નથી એમ આપ કહેશો.

તો, પ્રભુ ! એ ઉત્કંઠા પણ તમે આપો !

હું બીજે ક્યાંય હાથ પસારવા જવાનો નથી. 'દેશો તો તુમ હી ભલો, બીજો તો નવિ યાચું રે...'

તારું બિરુદ છે આગ્રેય. મોક્ષમાર્ગના તમે શ્રેષ્ઠ સાર્થવાહ છો. અને તમે જ મને ભવ-અટવીને પેલે પાર લઈ જશો એવી શ્રદ્ધા છે.

•

वाचस्पतये ।

પ્રભુ ! તારો હું બહુ જ ઋણી છું. તેં તારું શાસન મને આપ્યું. તારાં અદ્‌ભુત વચનો સદ્‌ગુરુદેવોના શ્રીમુખેથી મને સાંભળવા મળ્યાં. અપાર સંપદા તેં મને આપી છે. અપૂર્વ આનંદ તેં મને આપ્યો છે.

પ્રભુ ! હમણાં જ આચારાંગજીનું એક સૂત્ર વાંચતાં કેવી ભાવદશા થયેલી તે કહું. સૂત્ર આ હતું : 'अणाणाए

www.yashobhakti.guru

एगे सोवट्ठाणा, आणाए एगे निरुवट्ठाणा, एतं ते मा होतु ॥' સૂત્રનો પૂર્વાર્ધ : કેટલાક સાધકો અનાજ્ઞામાં ઉદ્યમશીલ હોય છે. કેટલાક સાધકો આજ્ઞાપાલનમાં હતોત્સાહ હોય છે... પણ ઉત્તરાર્ધ કેવું તો લા-જવાબ ! 'તને આવું ન હો !' તું અનાજ્ઞાથી દૂર હોય, આજ્ઞાપાલનમાં આનંદશીલ હોય...

આંખમાંથી આંસુની ધારા.. મારા પ્રભુ કહી રહ્યા હતા : 'You are my beloved one.' બેટા ! તું મારો પ્રીતિપાત્ર છે...

તું તો વરસી જ રહ્યો છે સતત. અને એ તારી કૃપાધારાનાં બિંદુઓ એ જ તો મારું અસ્તિત્વ છે ને !

'વાચસ્પતિ...' વાણીના સ્વામી હે પ્રભુ ! (જોકે, આપ તો સચરાચર આ વિશ્વના સ્વામી છો.) તારા શબ્દો વડે ઊંચકાતી મારી ભાવધારા શાશ્વતીના લયની હોય એટલું જ પ્રાર્થું છું.

•

माङ्गल्याय ।

'મધુરાષ્ટક'નો પહેલો શ્લોક છે :

अधरं मधुरं, वदनं मधुरं,
नयनं मधुरं, हसितं मधुरम् ।
हृदयं मधुरं, गमनं मधुरं,
मधुराधिपतेरखिलं मधुरम् ॥

પ્રભુના હોઠ મધુર, મુખ મધુર,
પ્રભુનાં નયન મધુર, હાસ્ય મધુર;
હૃદય મધુર, ગમન મધુર,
મધુરાધિપતિનું બધું જ મધુરું મધુરું છે.

જોતાં જ હૃદય આનંદવિભોર બની જાય. મારા પ્રભુનું બધું જ મધુરું, મધુરું.

અને માત્ર એ મધુર જ નથી, મંગળ રૂપ પણ છે.

પ્રભુ છે માંગલ્ય. મંગળોને રહેવા માટેનું ભવન... બધાં જ મંગળો ત્યાં સતત રહે.

મંગળોની ખાણ રૂપ પ્રભુને નમન !

•

सर्वात्मनीनाय ।

કબીરજીએ બહુ મઝાનું સૂત્ર આપ્યું : 'બુંદ સમાના સમુંદ મેં...' જીવનના બુંદને પરમ ચૈતન્યના સમુદ્રમાં ભેળવવું છે.

વરસાદનું એક ફોરું. ટીપું. જો એ રેત પર પડશે તો એ શોષાઈ જશે, ચુસાઈ જશે, ખતમ થઈ જશે. પણ એ જ વર્ષાબિન્દુ સમુદ્રમાં પડ્યું તો...? અમરતા, આંશિક રૂપે, એને મળી ગઈ.

આપણા જીવનનું બુંદ પરમ ચૈતન્યમાં ભળે છે ત્યારે વ્યક્તિત્વમાંથી અસ્તિત્વમાં એનું રૂપાંતરણ થાય છે.

આને આપણે અભેદાનુભૂતિ કહીએ છીએ. અભેદાનુભૂતિ બે પ્રકારની : કાદાચિત્કા (થોડા સમયની), શાશ્વતી (કેવળજ્ઞાન અને મોક્ષ મળ્યા પછી આ લય પકડાય).

ધ્યાન સમયે થોડીક ક્ષણો સાધક પોતાની ચેતનાને પરમચેતના સાથે એકાકાર કરે તે કાદાચિત્કા અભેદાનુભૂતિ.

એ થોડા સમયની અનુભૂતિ વિષે શંકરાચાર્યજીએ કહ્યું : પ્રભુ ! હું તારામાં ભળીશ ખરો. પણ પૂરેપૂરો નહિ

www.yashobhakti.guru

ભળું. કારણ કે અનુભોક્તા જ ડૂબી જાય તો અનુભૂતિ પછીની ક્ષણોમાં એ ક્ષણોનું સ્મરણ કોણ કરશે ? એ સ્મરણજન્ય આનંદની અનુભૂતિ કઈ રીતે થશે ?

•

પ્રભુ છે સર્વાત્મનીન. સર્વ જીવોનું કલ્યાણ કરનારા. પ્રભુ છે બધાના. આપણે પ્રભુના થઈ જઈએ એટલે અભેદાનુભૂતિ શરૂ થઈ ગઈ !

•

सर्वार्थाय ।

જેમના આલંબનથી દરેક વ્યક્તિનાં દરેક શુભ કાર્યો સિદ્ધ થાય છે એવા 'સર્વાર્થ' પ્રભુ છે.

કોઈ પણ શુભ કાર્યની સિદ્ધિ માટે બે તત્ત્વો આવશ્યક છે : પ્રભુની કૃપા, સાધકનો સંકલ્પ.

પ્રભુની કૃપા તો અનરાધાર વરસી જ રહી છે. ભક્ત તેને સંકલ્પના પાત્રમાં ઝીલે છે.

ભક્તના સંકલ્પનું સ્વરૂપ આવું હશે : પ્રભુ ! તારી કૃપાથી મારી આજથી શરૂ થતી આયંબિલની ઓળી પરિપૂર્ણ થાઓ !

ભક્તના સંકલ્પની વિશેષતા આ છે કે 'હું આમ કરું' આવો ઉદ્‌ઘોષ એના સંકલ્પમાં નથી. પ્રભુની કૃપાથી આ થાઓ એવી પ્રાર્થનાથી યુક્ત સંકલ્પ એની પાસે છે.

•

अमृताय ।

પ્રભુ પણ અમૃત સ્વરૂપ. એમની ભક્તિ પણ અમૃતરૂપ.

નારદ ઋષિ ભક્તિનું વર્ણન કરતાં કહે છે : अमृतस्वरूपा च ।

એ અમૃત સ્વરૂપ ભક્તિને પામનાર ભક્ત કેવી તો ખુમારીમાં રહે છે ! નારદ ઋષિના શબ્દોમાં :

यल्लब्ध्वा पुमान् सिद्धो भवति, अमृतो भवति, तृप्तो भवति... यत्प्राप्य न किंचित् वाञ्छति, न शोचति, न द्वेष्टि, न रमते, नोत्साही भवति... ।

અમૃત સ્વરૂપ ભક્તિને મેળવનાર પુરુષ સિદ્ધ બને છે, અમૃત બને છે, તૃપ્ત બને છે... જે પામ્યા પછી ભક્ત બીજું કંઈ ઇચ્છતો નથી, નથી એ શોક કે દ્વેષ કરતો ક્યાંય. પુદ્‌ગલોમાં રમણ કરવાની વાત કે પૌદ્‌ગલિક કોઈ પ્રાપ્તિ દ્વારા ઉત્સાહી બનવાની વાત એના માટે રહેતી નથી.

'अमृतो भवति...' બહુ મઝાની વાત કહેવાઈ : અમૃત સ્વરૂપ પરમાત્માની અમૃત સ્વરૂપ ભક્તિ કરનાર ભક્ત પણ અમૃત સ્વરૂપ બની જાય.

•

सदोदिताय ।

આત્મિક શક્તિ વડે પ્રભુ ઉદય પામેલા છે. એટલે અહીં ઉદય જ સદા કાળ માટે છે. અસ્ત છે જ નહિ.

કોઈ વ્યક્તિ ગ્રહ-બળને કારણે ઊંચકાય, કોઈ બીજી રીતે. પણ પ્રભુનાં ચરણોમાં નવે ગ્રહો રહે છે. પ્રભુના પરિકરમાં નીચે નવ ગ્રહો હોય જ છે. ગ્રહો પર પણ આધિપત્ય પ્રભુનું છે.

www.yashobhakti.guru

એક જ્યોતિષીએ વિનોબાજીને પૂછેલું : આપની જન્મકુંડળી જોવા મળશે મને ? મંગળનો શો પ્રભાવ આપના પર પડ્યો છે, એ મારે જોવું છે.

વિનોબાજીએ હસતાં હસતાં કહ્યું : મંગળની કુંડળી મને આપજો ને ! હું જોઈ શકું કે મંગળ પર મારી કેટલી અસર પડે છે !

પ્રભુ સદોદિત છે. સ્વયંના કારણે ઉદિત છે. પરના કારણે થયેલ ઉદયને અસ્તમાં ફેરવાતાં વાર લાગતી નથી.

•

ब्रह्मचारिणे ।

સ્વભાવદશામાં રહેલ પ્રભુને નમસ્કાર.

પ્રભુની એ સ્વભાવદશાને વ્યાખ્યાયિત કરવાની શક્તિ આપણી પાસે નથી.

હા, એ સહજાવસ્થાની નાનકડી આવૃત્તિ આસ્વાદીએ ત્યારે થાય કે અહીં આટલો આનંદ છે; તો પૂર્ણ સહજાવસ્થામાં તો કેવો આનંદ હશે !

આપણા સ્તરની સહજાવસ્થાની મઝાની પ્રસ્તુતિ સંત કબીરજીના શબ્દમાં :

'મન મસ્ત હુઆ તબ ક્યોં બોલે ?
હંસા પાયે માન સરોવર,
તાલ તલૈયા ક્યોં ડોલે ?'

મન જ્યારે આનંદપૂર્ણ બન્યું, તો બોલવાની જરૂર ક્યાં રહી ?

હંસ માન-સરોવરમાં પહોંચી ગયો, તો નાનકડાં બીજાં તળાવોમાં શા માટે જશે ?

'તેરા સાહિબ હૈ ઘટમાંહિ,
બાહર નૈનાં ક્યોં ખોલે ?
કહે કબીર સુનો ભાઈ સાધો !
સાહિબ મીલ ગયે તિલ ઓલે...'

તારી નિર્મળ સહજાવસ્થા તારી ભીતર જ છે. તું બહાર આંખો કેમ ખોલે છે ?

અંદર જો, તરત તારી નિર્મળ સહજાવસ્થા તને મળશે. 'તિલ ઓલે.'

ભ્રમણાના તલની પાછળ જ સત્યનો આ પર્વત છુપાયેલો હતો. આજે તે મળી ગયો.

ધીરા ભગતે આ જ વાત કરી : 'તરણા ઓથે ડુંગર, ડુંગર કોઈ દેખે નહિ.' ભ્રમણાના (પરથી સુખ મળે તેવી) તણખલાની પાછળ સત્યનો પહાડ છુપાયો છે ! 'તિલ ઓલે.' ભ્રમણાના તલની પાછળ જ તારી સહજાવસ્થા છે.

બ્રહ્મ એટલે નિર્મળ આત્મદશા. તેમાં સતત રહેનારા પ્રભુને નમન.

•

तायिने ।

પ્રભુ છે તાયી. ત્રાતા. રક્ષક.

આ ભવસમુદ્રમાં ડૂબતા એવા સાધક માટે રક્ષક પ્રભુ જ છે.

www.yashobhakti.guru

એની આજ્ઞા હૃદયમાં ધારણ કરી કે રાગ રવાના ! દ્વેષ દૂર !

●

'કલ્યાણમંદિર' સ્તોત્રના એક શ્લોકનો હૃદયંગમ અનુવાદ પૂ. પદ્મવિજય મહારાજે આપ્યો :

'તારનારો તું હિ કિમ પ્રભુ, હૃદયમાં ધરી લોક રે;

ભવસમુદ્રમાં તું જ તારે, એ તુજ અભિધા ફોક રે...

નીરમાં દૃતિ દેખી તરતી, જાણીયું મેં સ્વામ રે;

તે અનિલ અનુભાવ જિમ તિમ, ભવિક તારે નામ રે...'

પ્રભુ ! તું તારક શી રીતે ? તમારું નામ લઈને અમે તરીએ છીએ. મતલબ કે તમારા નામને અમે તરાવીએ છીએ.

પણ, પ્રભુ ! સમુદ્રકાંઠે ગયો.

એક મશક પાણી પર તરતી હતી. પૂછ્યું ત્યારે ખ્યાલ આવ્યો કે પાણી ભરવાની એ મશકમાં અત્યારે હવા ભરાયેલી છે, માટે એ તરે છે. મશક હવાને લઈ જતી નથી ક્યાંય. પણ હવાને લીધે જ મશક તરી રહી છે. હવા ન હોય તો એ ડૂબી જાય. એમ તમારું સ્મરણ પણ અમારી પાસે ન હોય, અમે કઈ રીતે તરીએ ?

પ્રભુ ! તમે જ અમારા ત્રાતા. રક્ષક.

●

दक्षिणीयाय ।

એક પ્રશ્ન ભક્તહૃદયને સતત થયા કરે છે : જે પ્રભુએ જીવન આપ્યું, સાધના આપી... એ પ્રભુનાં ચરણોમાં સમર્પિત શું કરવું ?

સારો વિચાર, સારો ભાવ, સારું કાર્ય 'એ'ની કૃપાથી જ થાય છે. તો, એ તો બધું 'એ'નું છે જ. સમર્પવું શું ?

એક ભક્તે મઝાનો ઉકેલ આપ્યો :

त्वदीयं वस्तु गोविन्द !

तुभ्यमेव समर्पये...

શ્રી દલપતભાઈ આ જ લયમાં કહે છે :

'તારું દીધેલું તુજને અર્પણ,

એમાં નથી કાંઈ મારું...'

અને આ પણ બહુ જરૂરી છે. નહિતર, શુભ કાર્ય થયા પછી મેં કર્યું એવો ભાવ આવશે તો અહંકાર વધશે.

'કાર્ય મેં કર્યું...' આવા અહંકારનું પરમાત્માનાં ચરણે સમર્પણ.

પ્રભુ ! અમારા નગણ્ય સમર્પણ(દક્ષિણા)ને પણ પ્રેમપૂર્વક સ્વીકારનાર (દક્ષિણીય) તમને નમન ! અને ચરણોમાં પ્રાર્થના :

'અર્પણ સમર્પણ જીવન આ તમોને,

તમે પંથ સાચો બતાવ્યો અમોને.'

●

निर्विकाराय ।

પાર્શ્વનાથ પ્રભુને પૂર્વજન્મોમાં અને તીર્થંકર તરીકેના જન્મમાં સાધનાકાળે ઉપસર્ગો ઘણા થયા, પણ એથી પ્રભુના વિચારોમાં વિદ્વેષનો અંશ પણ પ્રવેશી શક્યો નથી.

www.yashobhakti.guru

અરિહંત પદે આવ્યા પછી તો પ્રભુ નિર્વિકાર જ હોય. ન કામ, ન ક્રોધ... એક પણ વિકાર નહિ. પણ આર્હન્ત્યને પામ્યા પૂર્વે પણ પ્રભુ ક્રોધાદિ વિકારોથી આટલા અલિપ્ત હતા !

●

બીજો પણ એક અર્થ આ વિશેષણનો થઈ શકે :

પ્રભુના સ્વભાવમાં જે પરોપકારની વૃત્તિ હતી, તેમાં વિકાર / ફેરફાર ક્યારેય થયો નથી. એ સંદર્ભમાં પણ પ્રભુ નિર્વિકાર છે.

●

वज्रर्षभनाराचमूर्तये ।

પ્રભુના ઢીંચણ પર પૂજા કરતાં ભક્ત એક દુહાને મનમાં સ્મરતો હોય છે :

'જાનુ બળે કાઉસ્સગ્ગ રહ્યા, વિચર્યા દેશ વિદેશ...' પ્રભુ ! તમે આ ચરણના બળ પર જ કાયોત્સર્ગ ધ્યાનમાં રહેલા હતા. મને પણ એવું બળ આપો !

અને પ્રભુ મહાવીર દેવની વાત કરીએ તો... ? 'સાડા બાર વરસ જિન ઉત્તમ, વીરજી ભૂમિ ન ઠાયા હો...' સાડા બાર વર્ષના સાધનાકાળમાં પ્રભુ ક્યારેય પલાંઠી વાળીને બેઠા નથી.

આચારાંગજીમાં પ્રભુની સાધના-ગાથા સાંભળતાં / વાંચતાં આંખેથી શ્રાવણ-ભાદરવો વહે. લગભગ પ્રભુ કાયોત્સર્ગ ધ્યાને જ રહ્યા છે.

પ્રભુનું શરીરબળ પણ અનૂઠું હોય છે. વજ્રઋષભનારાચ સંહનન એમનું હોય છે. એ તો નામકર્મના ઉદયે હોય છે. પણ અદ્ભુત વાત એ હતી કે એ બળ આંતર-શત્રુ પર વિજય માટે વપરાયેલું.

●

तत्त्वदर्शिने ।

પ્રભુ છે તત્ત્વદર્શી. યથાર્થદર્શી. પદાર્થો જે રૂપે છે એ જ રૂપે તેઓ જોઈ રહ્યા છે; કારણ કે પ્રભુ વીતરાગ છે.

સામાન્ય દર્શક પદાર્થોમાં / મનુષ્યોમાં વિભાજન કરશે : આ સારા, આ ખરાબ. રાગ-દ્વેષના રંગીન કાચ તેની આંખો પર હોવાથી યથાર્થદર્શન તેની પાસે હોતું નથી.

પૂ. દેવચન્દ્રજી મહારાજ પ્રભુ પાર્શ્વનાથના સ્તવનમાં કહે છે :

'શુભ અશુભ ભાવ અવભાસ તહકીકતા,

શુભ અશુભ ભાવ તિહાં પ્રભુ ન કીધું...'

પદાર્થના કાળા-ધોળા રંગને તેઓ જ્ઞાનથી જુએ છે. પણ ત્યાં શુભ કે અશુભ ભાવ પ્રભુને થતો નથી. ન ગમો, ન અણગમો.

ગોરું બાળક સારું લાગે, કાળું બાળક સારું ન લાગે એ આપણું અયથાર્થ-દર્શન છે.

એટલે કે, પ્રભુના યથાર્થ-દર્શનમાં પદાર્થ માત્ર પદાર્થ છે. Plain. ન સારો, ન ખરાબ. પદાર્થ પદાર્થ છે. નથી એ સારો, નથી એ ખરાબ.

●

ઝેન ગુરુ સુઝુકીએ એકવાર પ્રવચનમાં કહેલું : 'Things as it is.' (પદાર્થો જેવો તે છે.) એમનાં પ્રવચનોને સંપાદિત

www.yashobhakti.guru

કરનાર શિષ્યે પાછળથી પૂછ્યું : ગુરુદેવ ! આપ એમ જ કહેવા માગતા હતા ને, કે 'Things as they are.' (પદાર્થો જેવા તે છે.)

ગુરુએ કહ્યું : ના, હું જે વાત કહેવા માંગું છું, એને કહેનાર વાક્ય આ જ છે : Things as it is. (પદાર્થો જેવો તે છે.)

સુઝુકીએ સ્વ અને પરનાં બે જ ખાનાં રાખ્યાં... પર એટલે પર. અને આધ્યાત્મિક જગતમાં એનું કંઈ મૂલ્ય નથી. આ પદાર્થ સારો, આ વધુ સારો, આ ખરાબ આવું વિભાજન કોણ કરશે ? સ્વની દુનિયામાં જેને જવું છે, તે તો નહિ જ.

•

पारदर्शिने ।

પ્રભુ પારદર્શી છે.

કોઈ પણ વ્યક્તિના અત્યારના પર્યાયો (શુભ / અશુભ) પર નજર નહિ નાખનાર પ્રભુ અંતે તેનું જે શુદ્ધ સ્વરૂપ નિખરવાનું છે, તેને જુએ છે.

સાધકે પણ આંશિક રૂપે પારદર્શી બનવું છે.

શ્રીપાળજી ધવળજીને પણ પોતાના ઉપકારી માને છે, ત્યાં શું છે ? આ પારદર્શિતા જ છે.

ધવળજીના અત્યારના અશુદ્ધ પર્યાય તરફ તેમની દૃષ્ટિ નથી. તેમના શુદ્ધ આત્મદ્રવ્ય તરફ એમની નજર છે.

આપણે પણ જો આવું કરી શકીએ તો તમામ ચૈતન્યો પરની પ્રીતિ / રેવરન્સ ફૉર ધ લાઈફ આપણને મળી જાય.

•

સાધનામનીષી પૂજ્યપાદ પંન્યાસજી ભગવંત કહેતા : 'આપણે પ્રભુના બે અપરાધો કર્યા છે : ચૈતન્ય પ્રત્યે દ્વેષ, જડ પ્રત્યે રાગ...'

હવે શીર્ષાસન કરવું છે :

ચૈતન્ય પર મૈત્રીભાવ, જડ પર ઉદાસીનભાવ.

•

परमदर्शिने ।

પ્રભુ પરમદર્શી છે.

પરમ એટલે સૌથી શ્રેષ્ઠ. એ તત્ત્વ કયું ? આત્મતત્ત્વ. તેને જોનાર, જાણનાર પ્રભુ.

આચારાંગજીનું એક સૂત્ર યાદ આવે : जे अणण्णदंसी से अणण्णारामे । जे अणण्णारामे से अणण्णदंसी ।

પ્રભુનો સાધક પણ માત્ર આત્મદ્રષ્ટા છે. અને માટે સ્વરમણશીલ છે. નિરંતર આત્મરમણતા.

સૂત્રના ઉત્તરાર્ધમાં કહેવાયું કે : જેમ જેમ આત્મરમણતા વધશે, તેમ તેમ આત્મદર્શનમાં ઊંડાણ આવશે. અનુભવ જ્યારે ભીતરી આનંદનો થયો, તો હવે પર-દર્શન ક્યાંથી રહે ?

•

निरुपमज्ञान-बल-वीर्य-तेजः-शक्त्यैश्वर्यमयाय ।

જે પરમાત્માનું જ્ઞાન, બળ, વીર્ય, તેજ, શક્તિ અને ઐશ્વર્ય અનુપમ છે; તે પ્રભુને નમન !

www.yashobhakti.guru

(૧) જ્ઞાન તો પ્રભુનું નિરુપમ છે જ : કેવળજ્ઞાન.

(૨) બળ પ્રભુનું અનંત ઈન્દ્રો કરતાંય વધુ છે. મેરુ અભિષેક સમયે ઈન્દ્ર મહારાજને શંકા થઈ કે આટલું બધું અભિષેકનું ધોધબંધ વરસતું જળ પ્રભુનો નાજુક દેહ કઈ રીતે સહન કરી શકશે ? અવધિજ્ઞાન વડે ઈન્દ્રની શંકા જોઈ પ્રભુએ મેરુ પર્વતને અંગૂઠેથી દબાવ્યો, અને મેરુ ધ્રૂજી ગયો. હાલી ગયો.

એક પ્રવચનમાં એક ભાવકે મને પૂછેલું કે સાહેબ, અનંત તીર્થંકર ભગવંતોના અભિષેક અનંતીવાર થયા; ક્યારેય કોઈ ઈન્દ્રને શંકા ન થઈ હોય એવી શંકા પ્રભુ મહાવીર દેવના અભિષેક વખતે ઈન્દ્રદેવને કેમ થઈ ?

મેં કહ્યું : એવું માની શકાય કે પૂર્વજન્મોની ઈન્દ્રની ભક્તિ પ્રભુ વીર પર વધુ હોય, અને એ ભક્તિ જ આશંકાનું કારણ બની હોય.

મેં એક ઉદાહરણ આપેલું : થોડો સમય પહેલાં દેશમાંથી એક યુવાન મુંબઈ જવાનો હતો. એ વખતે મુંબઈ બહુ દૂર લાગતું. મોબાઈલ ફોન એ સમયે નહોતા. પિતાએ દીકરાને કહ્યું : મુંબઈ સ્ટેશન પર ઊતરીને તરત જ ફોન કરજે.

ગાડી સાંજે પાંચ વાગ્યે મુંબઈ પહોંચતી હતી. પેલા ભાઈ પોણા પાંચથી ફોન પાસે બેસી ગયેલા. પાંચ વાગ્યા, પાંચ પર ૨-૩ મિનિટ થઈ. પેલા ભાઈને એટલી બધી ચિંતા થાય છે; શું થયું હશે ? ટ્રેનને કોઈ અકસ્માત તો નહિ નડ્યો હોય ! પાંચેક મિનિટ પછી દીકરાનો ફોન આવ્યો ત્યારે 'હાશ' થઈ.

'અતિસ્નેહ આશંકાને જન્માવે છે.' ઈન્દ્ર મહારાજનો પ્રભુ પરનો પરમ પ્રેમ શંકાના મૂળમાં છે. જેના પ્રત્યે આપણને પ્રેમ હોય એ વ્યક્તિ આ કાર્ય કરી શકશે કે કેમ એવી આશંકા થતી હોય છે.

શ્રદ્ધા તો મૂલ્યવતી છે જ. પ્રભુ સાથે સંબદ્ધ આશંકા પણ કેવી મૂલ્યવતી !

(૩) વીર્યની બહુ જ મઝાની વ્યાખ્યા પૂ. દેવચન્દ્રજી મહારાજે પ્રભુ પાર્શ્વનાથના સ્તવનમાં આપી :

'શુદ્ધ પરિણામતા વીર્યકર્તા થઈ,
પરમ અક્રિયતા અમૃત પીધું...'

પારિણામિક ભાવે વીર્ય સ્વ તરફ વહ્યા કરે છે. વીર્ય. આત્મોપયોગ.

પ્રભુ સ્વ ભણી જતી શક્તિ દ્વારા પરમ અક્રિય બન્યા. નથી ત્યાં વૈભાવિક કર્તૃત્વ. નથી ત્યાં સાધનાકીય કર્તૃત્વ. 'પરમ અક્રિયતા અમૃત પીધું...' વૈભાવિક ક્રિયાઓમાં જઈને રતિ-અરતિમાં આપણે ખૂબ જઈએ છીએ.

પ્રભુ છે પરમ અક્રિય. કશું કરવાનું નથી. માત્ર હોવાનું છે.

(૪) પ્રભુનું તેજ નિરુપમ છે. એટલું બધું તેજ પ્રભુના મુખ પર હોય છે કે પ્રભુના રૂપને જોવા માટે દેવો ભામંડલ બનાવે છે. એમાં તેજ સમાઈ જાય ત્યારે પ્રભુના મુખનું દર્શન થાય.

(૫) શક્તિ એટલે ઊર્જા.[૧] પ્રભુના પવિત્ર શરીરમાંથી સતત પવિત્ર ઊર્જા વહેતી હોય છે. તો, પ્રભુની ઊર્જા પણ નિરુપમ છે.

---

૧. શબ્દકલ્પદ્રુમ, સંસ્કૃત-હિન્દી કોશ (આપ્ટે).

www.yashobhakti.guru

પ્રાણપ્રતિષ્ઠિત થયેલ પ્રતિમા (પ્રભુ)માંથી પણ ઊર્જા સતત નીકળતી હોય છે. જેનો અનુભવ ભક્તો કરે જ છે.

(૬) પ્રભુનું ઐશ્વર્ય અનુપમ છે.

સમવસરણાદિ બાહ્ય ઐશ્વર્ય પણ અનુપમ. ઉદાસીનતા આદિ આન્તર ઐશ્વર્ય પણ અનુપમ...

પ્રભુ અનુપમ, પ્રભુનું બધું અનુપમ. 'अनुपाधिपते-रखिलं अनुपम्...'

•

आदिपुरुषाय ।

પુરુષાર્થ દ્વારા પુરુષ ઓળખાય છે. મોક્ષ પુરુષાર્થ એ શ્રેષ્ઠ પુરુષાર્થ છે. એ મોક્ષમાર્ગના દર્શક પ્રભુને નમન !

અર્થ, કામ આદિ પુરુષાર્થોને આપનારા પુરુષો ઘણા મળે. પણ મોક્ષ પુરુષાર્થને આપનાર શ્રેષ્ઠ પુરુષ, લોકોત્તમ પુરુષ પ્રભુ જ છે.

•

પ્રભુના આ પરમ દાનને ઝીલવાની તમન્ના ભક્તમાં છે. અને એટલે ભક્તની ઈચ્છા એક જ છે : પ્રભુની આજ્ઞા પ્રમાણે બધું કરવું. પ્રભુ ઈચ્છે છે કે બધા જ જીવો નિર્મળ બને... બસ, એમની એ ઈચ્છા તે જ ભક્તનું જીવન. 'રીઝવવો એક સાંઈ.'

શ્રી નીતિન વડગામાનું એક ગીત યાદ આવે :

'સાહેબ થાય જરા બસ, રાજી !
અવર કશું ના યાચું, ના કંઈ કરું ઝંખના ઝાઝી...
રાજીપાની રેખામાંથી મળે સંપદા મોટી,
હીરા મોતી છોડી શું કામ લઉં એક લખોટી;
બંધ આંખથી રમતાં તોયે જીતી જઈએ બાજી...
મેલા જીવને માફ કરીને રુદિયામાં સંઘરજો,
કાલાઘેલા શબ્દોનીયે હૂંડી કબૂલ કરજો;
બારેમાસ મહેકતી રહેશે, મનની એ વનરાજી...
સાહેબ થાય જરા બસ, રાજી.'

•

आदिपरमेष्ठिने ।

પાંચ પરમેષ્ઠીઓમાં અરિહંત પ્રભુ પ્રથમ સ્થાને છે.

કેવા તો મહાન છે મારા પ્રભુ ! આજે ભાગવતી દીક્ષા અંગીકાર કરનારને પણ પ્રભુ પાંચમા પરમેષ્ઠીનું સ્થાન આપી દે છે ! કેવા તો પ્રેમથી પ્રભુ એને સમજાવે છે : બેટા ! તું પરમાં તો અનંત કાળથી તારી ચેતનાને મૂકતો આવ્યો છે. એથી શું મળ્યું અને શું મળી પણ શકે ? - સિવાય કે દુર્ગતિ ! આ જન્મમાં તું હવે પરમેષ્ઠી બન્યો છે. હવે તારે તારા મનને સંપૂર્ણતયા પરમમાં જ રાખવાનું છે. પ્રભુ આગળ કહે છે : 'બેટા ! તું તારું મન મને આપી દે. તને મોક્ષ હું આપીશ !'

•

आदिमहेशाय ।

શ્રી આબિદ ભટ્ટના એક ગીતની થોડી પંક્તિઓ :

નિજત્વ વિસ્મરી જવું, અપૂર્વ આ બનાવ છે,
સમસ્ત વિશ્વના થવું, અપૂર્વ આ બનાવ છે;
સંબંધ રક્તના નહિ, ન સ્વાર્થના લગાવ પણ,
અવરને આવકારવું, અપૂર્વ આ બનાવ છે.

•

www.yashobhakti.guru

મહેશ એટલે મહાન સ્વામી; જે આશ્રિતોની પૂરેપૂરી સંભાળ લે તે સ્વામી.

પ્રભુ મહેશોમાં પણ આદ્ય સ્થાને છે. કારણ કે તેમણે જગતનાં સર્વ પ્રાણીઓને ચાહ્યાં છે.

ચાહતનો કેટલો મોટો આ વ્યાપ !

પ્રભુ ! તારી આ અદ્વિતીય ચાહત મને મળી છે. અમને ધર્મશાસનના અનુરાગી બનાવવા માટે તારી આંખો કેટલીય વાર ભીંજાયેલી. સ્વર્ગલોકમાં તું હતો ત્યારે પણ.

પ્રભુ ! આજે ખ્યાલ આવે છે કે કેટલો મોટો અપરાધ મેં કર્યો છે !

તારી ચાહતને મેં સ્વીકારી નહિ.

તારી ભીનાશને મેં જોઈ નહિ.

પ્રભુ ! તું આદ્ય મહેશ છે તે તો બરોબર જ છે, પણ મારો મહેશ જલદી તું બન ને !

મારું સંસાર-ભ્રમણ પૂરું થશે.

•

અતીતની વાત જવા દઉં, પ્રભુ ! પણ ભવિષ્ય માટે તો લાગે છે કે હું તમારી પ્રીતિની ધારામાં જ વહ્યા કરીશ : જુગોના જુગો સુધી.

અત્યારની આપના પરની મારી પ્રીત જોતાં આવું મને લાગે છે.

અત્યારે કેવી પ્રીત લાગી છે, તેની વાત કરું, પ્રભુ ?

•

લાગી મોરી પ્રીત પ્રભુજી સે...

ઐસી બની જિનજી મોહિ તોસૌ,
જ્યૌ જલ-મીન[૨] પ્રતીત...

ઘરી ઘરી પલ પલ તું ચિત્ત આવે,
જ્યૌ મન રાઘવ-સીત[૩];

લગન લાગી મોરી ક્યૌ કર છૂટે,
ચંદ્ર-ચકોરસી[૪] રીત...

દિલ બિચારી, પ્રભુ ! તુમ ગુણયારી,
જ્યૌ ચાતક-ઘન[૫] ચિત્ત;

પર સોં તોરી મેં તુમસેં જોરી,
માલતી-મધુકર[૬] મિત્ત...

યા બિધ પ્રીત ભઈ પ્રભુ તુમસે,
કહા કહું કરી ગીત;

અપનો જાન શ્રી સંભવ જિનજી,
તારીએ અમૃત પતિત...

•

---

૨. જલ-મીન = પાણીની પ્રીત માછલાને હોય તેમ,
૩. રાઘવ-સીત = સીતાજીની રામમાં હતી તેવી પ્રીત,
૪. ચન્દ્ર-ચકોર = ચન્દ્રની પ્રીત ચકોરને હોય તેમ,
૫. ચાતક-ઘન = વાદળાની પ્રીત ચાતકને હોય તેમ,
૬. માલતી-મધુકર = માલતીનાં ફૂલ પર ભ્રમરને હોય છે તેવી પ્રીત મને તારા પર છે.

www.yashobhakti.guru

महाज्योतिःसत्त्वाय ।

પ્રભુ ! તારું અસ્તિત્વ દિવ્ય જ્યોતિર્મય છે. મારું વ્યક્તિત્વ અજ્યોતિર્મય છે. મારા આ વ્યક્તિત્વનું તારા અસ્તિત્વમાં વિલોપન મારે કરવું છે. હું તારામય બની જાઉં, પછી અંધારું ક્યાં છે ?

સમી સાંજનો સમય.

મીરાં ગુરુના આશ્રમે ગઈ છે. દરવાજો બંધ હતો. એણે ટકોરા માર્યા દ્વાર પર. અંદરથી ગુરુ પૂછે છે : કોણ છે ? મીરાંએ બહુ જ સરસ રીતે પોતાની જાતને ઈન્ટ્રોડ્યુસ કરી : ગુરુદેવ ! હું મીરાં. પ્રભુનાં ચરણોની દાસી.

દ્વાર ખૂલ્યું. મીરાં અંદર ગઈ. ગુરુનાં ચરણોમાં ઝૂકી... બેઠી. ગુરુએ પૂછ્યું : બેટા ! તેં હમણાં કહેલું કે હું મીરાં. પ્રભુનાં ચરણોની દાસી. પણ, બેટા ! આ બે કઈ રીતે સાથે સાથે હોઈ શકે ?

મીરાંને ખ્યાલ નહિ આવ્યો કે ગુરુદેવ શું કહી રહ્યા છે. ગુરુએ કહ્યું : મીરાં ! પ્રભુનાં ચરણોની દાસી બનવાનો અર્થ એ છે કે પ્રભુના જ્યોતિર્મય અસ્તિત્વમાં - પરમ ચેતનાના મહાસાગરમાં તારું વ્યક્તિત્વ વિલીન થાય. બેટા ! તારું વ્યક્તિત્વ વિલુપ્ત થયું, પછી મીરાં ક્યાંથી આવી ? નદી દરિયામાં ભળી... ભળી તે ભળી, હવે એનું અલગ વ્યક્તિત્વ રહેશે ખરું ?

મીરાંએ એ જ સમયે નક્કી કર્યું કે મીરાં હટી રહી છે કેન્દ્રમાંથી. મીરાં પરમમય બની રહી છે.

આ ઘટના પહેલાં જે ભજનો રચાયાં તેમાં છેલ્લે 'મીરાં કે ગિરિધર ગોપાલ' આવતું. પ્રભુ પણ રહેતા. મીરાં પણ રહેતી. આ ઘટના પછી છેલ્લે શબ્દો આવે છે : 'રાવરી દાસી' (પ્રભુની દાસી).

•

પ્રભુ ! એક જ ઝંખના છે : મારા અંધકારમય વ્યક્તિત્વનું વિલોપન થાય અને આપના જ્યોતિર્મય અસ્તિત્વમાં હું મળી જાઉં.

•

महार्चिर्धनेश्वराय ।

શ્રેષ્ઠ દીપ્તિ (અર્ચિસ્) યુક્ત આપ છો પ્રભુ. તમારું એ દીપ્તિમન્ત સ્વરૂપ જોયા પછી બીજું કશું જ જોવાનું મન નથી થતું.

સુરદાસજીનું એક પદ છે :

'મેરો મન, અનત કહાં સુખ પાવૈ ?
જૈસે પંખી જહાજ સે ઊડી,
ફિર જહાજ પે આવે...'

પ્રભુ ! મારું મન તને છોડીને બીજે (અનત-અન્યત્ર) ક્યાં સુખ મેળવી શકે ?

મઝાનું ઉદાહરણ આપે છે. દિશાસૂચક યંત્રો નહોતાં ત્યારે જહાજ દરિયામાં માર્ગ ભૂલી જાય અને ચારે બાજુ પાણી જ પાણી દેખાતું હોય ત્યારે શું થતું ? ધરતી જે બાજુ હોય એ બાજુ જહાજને લઈ જવું છે.

એ સમયે જહાજમાં કબૂતરોને રખાતાં. આવે સમયે કબૂતરોને ઉડાડવામાં આવે, જેથી મુક્ત થયેલ કબૂતર ઊંચે

www.yashobhakti.guru

આકાશમાં ઊડે. દૂર દૂર ધરતી હશે તોય એને દેખાશે. અને ધરતી દેખાશે તો એ એ બાજુ જશે અને પાછા નહિ આવે. વૃક્ષો પર આશ્રયસ્થાન શોધી લેશે.

પણ એટલે ઊડવા છતાં ચારે બાજુ પાણી જ પાણી દેખાય... ક્યાંય કિનારો ન દેખાય ત્યારે એ કબૂતરો ફરી જહાજ પર આવે છે.

કબૂતરને કિનારો દેખાય અને એ બાજુ ઊડે, ને પાછા ન આવે ત્યારે જહાજનો કપ્તાન વહાણને એ દિશામાં ચલાવે અને બંદરને મેળવે.

સુરદાસજી કહે છે : પ્રભુ ! વિશ્વમાં તમારા આ મનોહર રૂપ જેવું રૂપ ક્યાંય નથી. આવું મઝાનું આશ્રયસ્થાન બીજું કોઈ જ નથી. એટલે પેલાં કબૂતરો ફરી જહાજ પર આવે છે, તેમ મારું ચિત્ત પણ તમારા ચરણ-કમળમાં જ રહે છે.

•

महामोहसंहारिणे ।

પૂજ્ય ચિદાનંદજી પ્રભુ શ્રી નેમિનાથ પ્રભુની સ્તવનામાં કહે છે :

'મોહ મહામદ છાકથી,
હું છકિયો હો નહિ શુદ્ધિ લગાર;
ઉચિત સહી ઈણ અવસરે,
સેવકની હો કરવી સંભાળ...'

પ્રભુ ! મોહની અસરમાં આવેલ હું છું. આપ પોતાના અને આશ્રિતોના મહામોહનો સંહાર કરવાવાળા છો. પ્રભુ ! મારી સંભાળ લો ! મને મોહના પાશમાંથી મુક્ત કરો.

શ્રી સુબાહુ જિન સ્તવનામાં પૂજ્ય દેવચન્દ્રજી મહારાજ પણ આવી જ કેફિયત આપી રહ્યા છે.

'યદ્યપિ હું મોહાદિકે છળિયો,
પરપરિણતિસું ભળિયો રે;
પણ તુજ સમ મુજ સાહિબ મળિયો,
તિણે સવિ ભવભય ટળિયો રે...'

પ્રભુ ! મોહની જાળમાં હું સપડાયેલ છું. પણ પ્રભુ ! અત્યારે મારી દૃષ્ટિ આપના પર છે. આપના જેવા સ્વામી મને મળી ગયા છે, હવે મોહનો ભય કેવો ? આપ જ તો મારા મહામોહને હરી લેનાર છો.

•

महासत्त्वाय ।

મહાન સત્તા - અસ્તિત્વ રૂપે પ્રભુ છે. અસ્તિત્વ. હોવાપણું. Being.

પૂજ્ય દેવચન્દ્રજી મહારાજે પ્રભુ શ્રી કુંથુનાથ પ્રભુની સ્તવનામાં યાચ્યું છે :

'અસ્તિ સ્વભાવ જે આપણો રે,
રુચિ વૈરાગ્ય સમેત;
પ્રભુ સમ્મુખ વંદન કરી રે,
માંગીશ આતમ હેત...'

પ્રભુની પાસે વંદન કરીને હું યાચીશ : પ્રભુ ! મારું અસ્તિત્વ મને આપો ! કર્તૃત્વમાં તો બહુ જ પીડિત થયો છું, પ્રભુ !

મને મારું હોવાપણું, અસ્તિત્વ આપો.

www.yashobhakti.guru

અસ્તિત્વ જેના દ્વારા મળે તે બે કારણો - રુચિ, વૈરાગ્ય - ને પણ પ્રભુ પાસે માંગ્યાં.

રુચિ માત્ર સ્વસત્તાની... ઝંખના એક જ દિશામાં દોડી રહી છે : મને ક્યારે મારું being મળશે ?

અને વૈરાગ્ય. અસ્તિત્વ સિવાયના કર્તૃત્વના જે ભાવો છે, તે છૂટી જવા... પર તરફની અનાસ્થા એ વૈરાગ્ય. પર દ્વારા સુખ મળે છે એ ભ્રમણાનો છેદ તે વૈરાગ્ય.

પ્રભુ ! રુચિ અને વૈરાગ્ય સાથે અમારું જે અસ્તિત્વ છે, તેની ધારામાં હવે મને લઈ જાવ !

પ્રાર્થનાના સમાપનમાં પૂજ્ય દેવચંદ્રજી મહારાજના શબ્દો યાદ આવે :

'માહરી શુદ્ધ સત્તા તણી પૂર્ણતા,
તેહનો હેતુ પ્રભુ ! તું હિ સાચો...'

મારા શુદ્ધ અસ્તિત્વના પ્રગટીકરણમાં તારી જ સહાય માત્ર જોઈએ, પ્રભુ ! અસ્તિત્વની પૂર્ણતાનું મુખ્ય કારણ તું જ છે.

•

महाज्ञा-महेन्द्राय ।

શ્રાવકનાં અણુવ્રતો અને સાધુનાં મહાવ્રતો એ છે પ્રભુની પરમ આજ્ઞા.

અહિંસા મહાવ્રતના વ્યવહાર પક્ષમાં મુનિ સૂક્ષ્મ કે હાલતાં-ચાલતાં કોઈ પણ પ્રાણીની હિંસા કરે નહિ, કરાવે નહિ અને એને સારી માને પણ નહિ.

અહિંસાના નિશ્ચય પક્ષની વાત પૂજ્ય મહોપાધ્યાયજીએ સવાસો ગાથાના સ્તવનમાં કહી :

એકતાજ્ઞાન નિશ્ચય દયા, સુગુરુ તેહને ભાખે;
જેહ અવિકલ્પ ઉપયોગમાં, નિજ પ્રાણને રાખે...

નિશ્ચય અહિંસા એટલે એકત્વાનુભૂતિ. આત્માનુભૂતિ. અને એ અનુભૂતિ તેને મળે, જે નિર્વિકલ્પ ઉપયોગવાળો સાધક છે.

વિકલ્પમાં ગયા એટલે પરમાં ગયા. અને પરમાં ગયા ત્યાં એકત્વાનુભૂતિ ક્યાં રહી ?

મહોપાધ્યાયજીનું જ વચન છે :

'આતમભાવ હિંસનથી હિંસા.' રાગ કે દ્વેષમાં સાધક ગયો, તેણે પોતાની વીતરાગદશા અને સમત્વદશા રૂપ ગુણોની હિંસા કરી, માટે એ હિંસક છે.

સ્વભાવને છોડીને પરભાવમાં ન જવું તે નિશ્ચય અહિંસા.

•

મહાવ્રતો રૂપી આવી મહાન આજ્ઞાને આપનાર મહા-ઐશ્વર્યશાળી પ્રભુને નમન.

•

महालयाय ।

જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર આદિ અનંત ગુણોનું નિવાસસ્થાન - આલય પ્રભુ છે.

એ અનંત ગુણો કેવા બડભાગી કે પરમાત્માનો પવિત્ર દેહ, તેમનું પરમ અસ્તિત્વ એમને રહેવા માટે મળ્યા.

એ અનંત ગુણો અનંતકાળ સુધી ત્યાં જ રહેશે. આવા નિવાસસ્થાનને કોણ છોડે ?

•

www.yashobhakti.guru

महाशान्ताय ।

શાન્તિ મૂર્તરૂપે કોઈ મહાપુરુષમાં અવતરિત થયેલી આપણને દેખાય છે અને આપણે તેમને શાન્ત કહીએ છીએ.

પ્રભુ મહાશાન્ત છે. પ્રભુ પોતે તો શાન્ત છે જ, પણ એમની એ શાન્તદશા આજુબાજુના આત્માઓને પણ શાન્ત બનાવી દે છે.

પ્રભુના સમવસરણમાં સિંહ અને ગાય એક સાથે બેસે. પ્રભુની એ પ્રશાંતવાહિતાની અસર હિંસક પશુ પર પણ થાય છે.

પ્રભુનું દર્શન કરીએ ત્યારે તેમનાં નેત્રોમાંથી / તેમના પૂરા અસ્તિત્વમાંથી ઝરતો પ્રશમરસ આપણનેય પ્રશાંત બનાવી દે.

એક વાત હું હમણાં પ્રવચનોમાં ખાસ કહેતો હોઉં છું : ચૈત્યવંદન માટે કે પૂજા માટે જાવ ત્યારે એ વિધિ પૂર્ણ થયા પછી પ્રભુના મુખ સામે દૃષ્ટિ સ્થાપી દશેક મિનિટ બેસવું. પ્રભુના પ્રશમરસનો અનુભવ તમને થશે...

અંદર એ પ્રશમરસની વર્ષા થઈ રહી હોય એવું અનુભવાશે. એવી તો શાન્તિનો અનુભવ થશે કે તમે આશ્ચર્ય સાથે આનંદમાં ગરકાવ થઈ જશો.

•

महायोगीन्द्राय ।

એક ઘટના યાદ આવે. ૨૨-૨૩ વર્ષનું મારું વય હશે. યોગગ્રંથો ઘણા વાંચેલા. અદમ્ય અભીપ્સા હતી યોગમાર્ગે જવાની. 'શું કરું ?' એ વિચારોમાં હતો. શરીર તે દિવસે વધુ શ્રાન્ત થયેલું, ૧૦ મિનિટ સૂઈ ગયો : રિલેક્સ થઈને ફરી સાધના કરવા માટે.

મઝાનો આભાસ થયો ઊંઘમાં. જાણે કે પ્રભુના શબ્દો સંભળાયા : 'હું તને યોગપથ પર આગળ લઈ જઈશ. તું શા માટે મૂંઝાય છે ?'

તરત જ જાગ્યો. એ વખતે હું રેશનાલિસ્ટ / બુદ્ધિવાદી હતો. એથી વિચાર્યું : કદાચ આ મારું જ ઑટો સજેશન (સ્વયં સ્ફુરણ) હશે.

પણ એ પછી તરત એક ભાઈ એક પુસ્તક લઈને આવ્યા યોગનું. મને પૂછે : 'તમે આ પુસ્તક વાંચ્યું છે ?' મેં કહ્યું : 'ના.' એ પુસ્તક મને આપીને તેઓ ગયા.

હું એ સમયે પુસ્તકિયો કીડો હતો. મારા રસના વિષયનું પુસ્તક ભાગ્યે જ મારી નજરે ન પહોંચ્યું હોય તેવું બની શકે.

એ પુસ્તક વાંચતાં જ ખ્યાલ આવ્યો કે હું જે પગથિયા પર અત્યારે ઊભો છું, તેનાથી આગળ મને દોરી જનાર વાતો એમાં હતી.

શ્રદ્ધા બેઠી કે 'એ' જ મારો માર્ગદર્શક છે ! અઠવાડિયા પછી એક ભાઈ મારી પાસે આવ્યા. યોગમાં આગળ વધેલ હતા. એમણે પોતાના યૌગિક વિકાસક્રમની વાત કરી... મને ખ્યાલ આવ્યો કે વાહ ! આ તો હું બેઠો છું ત્યાંથી જ આગળનાં ચરણોની વાત છે !

મહાયોગીન્દ્ર પ્રભુ પોતાના ભક્તને યોગના પથ પર લઈ જ જાય ને !

•

अयोगिने ।

પૂજ્ય હરિભદ્રસૂરિ મહારાજનું વચન છે :

'अयोगो योगानां योगः परः...'

www.yashobhakti.guru

શ્રેષ્ઠ યોગ એટલે અયોગ.

ના કાયા, ન વચન, ન મન. ત્રણે યોગોને પેલે પાર છે સિદ્ધ ભગવંતો.

પર હતું તે છૂટી ગયું. હવે અયોગાવસ્થામાં, પોતાની શુદ્ધ સ્વરૂપદશામાં શાશ્વતીના લય સુધી રહેવાનું.

અયોગી પ્રભુનો જે ભક્ત છે તેના ત્રણેય યોગ નિયંત્રિત હોય. એ જ વિચાર એને આવી શકે, જે શુભ મનોગુપ્તિ રૂપ હોય.

આ સંદર્ભમાં બે શબ્દો પરંપરામાં આવે છે : દુર્વિચાર, દુર્ભાવ... મન જેનું નિયંત્રિત છે એવા સાધકનેય કર્મનો ઉદય અચાનક ઝડપી લે તો બે-પાંચ સેકન્ડ રાગ-દ્વેષનો વિચાર આવી જાય. પણ તરત જ એ જાગૃત બની જાય છે અને દુર્વિચારથી મુક્ત બની જાય છે. પણ સાધક એ દુર્વિચારમાં મિનિટો સુધી વહે તો એ દુર્ભાવ છે.

દુર્વિચારના સમયે તમે ઊંઘતા ઝડપાઈ ગયા છો. દુર્ભાવનો મતલબ એ છે કે તમને એ રાગ-દ્વેષની ધારામાં લસરવાનું ગમે છે.

•

महामहीयसे ।

શ્રી નીતિન વડગામાનું એક ગીત છે :

સાહેબ સૌને લાડ લડાવે,
પંગુને પણ હળવે રહીને, એ તો નાચ નચાવે...
માનો ખોળો ખૂંદી બાળક કરતાં કાલાવાલા,
હોય બધાંયે બાળક માને એક જ સરખાં વ્હાલાં;
ટેકો દેવા સામે ચાલી હાથ સદા લંબાવે...

•

પ્રભુનો પૂરી સૃષ્ટિ પરનો આ પ્રેમ ! નિરવધિ પ્રેમ. નારદ ઋષિ આ જ પ્રેમ માટે કહે છે : 'अनिर्वचनीयं प्रेमस्वरूपम्... मूकास्वादनवत् ।' પ્રભુનો આ પ્રેમ અનિર્વચનીય છે. તમે એને માણી શકો, પણ કહો શી રીતે ? કબીરજી કહે છે : 'ગૂંગે કેરી સરકરા...' મૂંગા માણસે સાકર ખાધી. તમે પૂછો : 'કેવી લાગી સાકર ?' એ કેવી રીતે કહે ?

પણ એ પરમ પ્રેમનો કેફ એવો હોય છે, જેની વાત નહિ ! નારદ ઋષિના શબ્દોમાં : 'તે પ્રીતિનો અનુભવ થયા પછી તેનો જ વિચાર ચાલ્યા કરે છે, તેની જ વાત કરવાનું મન થાય છે, તેની જ વાતો સાંભળવાનું મન થાય છે. અને જ્યાં અને ત્યાં એ પ્રભુને જુએ છે.[૭]

રહીમ યાદ આવે :

'પ્રીતમ છબિ નૈનન બસી, પર છબિ કહાં સમાય ?
ભરી સરાય રહીમ લખિ, પથિક આય ફિર જાય...'

પ્રિયતમની - પરમાત્માની છબી નયનોમાં વસી, હવે ત્યાં બીજી કઈ છબી આવી શકે ? સરસ દૃષ્ટાંત આપ્યું : ધર્મશાળાની બધી જ રૂમ્સ ભરાયેલી હોય તો મુસાફર આવે ખરો, પણ જગ્યા નથી એ સમજાતાં પાછો ફરી જાય... એમ આંખમાં પરમાત્મા છવાયેલા છે. બીજા પદાર્થો રાગાત્મક લયમાં આવવા ચાહે તોય કઈ રીતે આવી શકે ?

---

૭. तत्प्राप्य तदेवावलोकयति, तदेव श्रृणोति, तदेव भाषयति, तदेव चिन्तयति ॥ ५५ ॥

www.yashobhakti.guru

'મહિયસામપિ મહાન્' પ્રભુ ! મારા હૃદયમાં, મારી આંખોમાં ઊતરો ! રિલ્કેની કાવ્યપંક્તિઓનો હરીન્દ્ર દવેએ કરેલ આ હૃદયંગમ અનુવાદ :

'ઠારી દે આ દીપ નયનના,
તવ દર્શનને કાજ;
મને આ કાચ નથી કંઈ ખપના...'

•

महाहंसाय ।

हंसराजाय ।

યૌગિક પ્રક્રિયામાં 'હંસ' શબ્દનું મૂલ્ય મોટું છે.

'સોહં'નો જાપ કરો. એનું ઊંધું શું થશે ? હંસો... શ્વાસ સાથે આ લય બાંધવાનો હોય છે. ઉચ્છ્વાસ સમયે 'સો', નિઃશ્વાસ સમયે 'હં'... વર્તુળ ચાલુ થયું. હંસો... હંસો.. પણ સંભળાશે. 'સોહં' 'સોહં' પણ પકડાશે...

પછી જાપ થંભી જશે. અનુભૂતિની દુનિયામાં ભક્ત ખોવાઈ જશે.

•

ભીતરી અનુભવની વાત સંત કબીરજીના શબ્દોમાં :

'આતમ અનુભવ જ્ઞાન કી, જો કોઈ પૂછે બાત;
સો ગૂંગા ગુડ ખાઈ કૈ, કહૈ કૌન મુખ સ્વાદ...
કાગદ લિખે કાગદી, કી વ્યોહારી જીવ;
આતમદૃષ્ટિ કહાં લિખૈ, જિત દેખે તીત પીવ...
ભરો હોય સો રીતઈ, રીતો હોય ભરાય;
રીતો ભરો ન પાઈએ, અનુભવ સોઈ કહાય...'

આત્માનુભવની વાત શબ્દોમાં કઈ રીતે કહી શકાય ? કહી શકાતી પણ નથી, લખી શકાતી પણ નથી. કારણ કે કાગળ પર લખે કોણ ? એક લહિયો અને બીજો વેપારી. આત્મદૃષ્ટિ શું લખશે ? એ તો અનુભૂતિમાં ડૂબી જશે.

સંપત્તિ આદિ ઘણું જેની પાસે છે એને ક્યારેક સામાન્ય માનવી તરીકે જીવવાનું મન થાય છે. એ ખાલી થવા માગે છે. જેમની પાસે સંપત્તિ આદિ વધુ નથી; તેઓ તેની કામના કરી રહ્યા છે.

અનુભવ આવે છે ત્યારે પરથી પૂર્ણતા કે ન્યૂનતાનો ખ્યાલ કોરાણે મુકાઈ જાય છે. ત્યાં છે સ્વયંસંપૂર્ણતા...

•

પ્રભુ મહાહંસ છે. હંસરાજ છે. એટલે કે શુદ્ધ સ્વરૂપ-દશાના અતલ ઊંડાણમાં પ્રભુ છે.

•

महासिद्धाय ।

પ્રભુનું / પ્રભુશક્તિનું અવતરણ આપણી ચેતનામાં કઈ રીતે થાય ?

એક તત્ત્વજ્ઞે કહેલું : પ્રભુ મહાવીરદેવની માતા ત્રિશલા, પિતા સિદ્ધાર્થ. જો સાધક પોતાની સાધનામાં ત્રિશલાત્વ, ત્રિશલ્યાતીતત્વ અને સિદ્ધાર્થત્વ લાવે તો તેની ચેતનામાં પ્રભુનું અવતરણ થાય.

ત્રિશલ્યાતીતત્વ... મન, વચન અને કાયા દ્વારા સાધક કોઈને પણ પીડિત ન કરતો હોય ત્યારે એની ચેતના ત્રિશલ્યાતીતા બને.

www.yashobhakti.guru

સિદ્ધાર્થત્વ એટલે સાક્ષિભાવ. જ્યાં કરવાનું કશું હોતું નથી. સાધક માત્ર દ્રષ્ટા છે. સાક્ષી છે. Doing ખરી પડ્યું. Being આવ્યું.

આવી સિદ્ધાર્થતા - સાક્ષિભાવની ઊંચાઈ જેમની પાસે હોય તેઓ યૌગિક પ્રક્રિયાના સંદર્ભમાં સિદ્ધ કહેવાય.

કોઈ યોગસિદ્ધ, કોઈ મંત્રસિદ્ધ... સિદ્ધો ઘણા પ્રકારના આ લોકમાં. પ્રભુ છે મહાસિદ્ધ... સિદ્ધોના પણ સિદ્ધ.

કર્તૃત્વ છૂટે અને સાક્ષિભાવ આવે ત્યારે ભીતરી દશા કેવી હોય એનું વર્ણન શ્રી રમણ મહર્ષિએ આ શબ્દોમાં આપ્યું :

"મારી ઈચ્છાઓ અને મારો અહમ્ મને છોડીને જતાં રહ્યા, - કેવી રીતે અને શા માટે તે હું કહી શકતો નથી. પણ તે પછીથી હું કાલાતીત શાંતિમાં જીવતો થઈ ગયો.

"કોઈવાર હું મારી આંખોને બંધ કરીને બેસી રહેતો, અને પછી જ્યારે હું આંખો ઉઘાડતો ત્યારે લોકો કહેતા કે હું સમાધિમાંથી બહાર આવું છું. પરંતુ, સમાધિ કે નહિ-સમાધિના ભેદની મને ક્યારેય ખબર પડી નથી. હું માત્ર મારી આસપાસ જે કંઈ બનતું હતું તેના મૂક સાક્ષી તરીકે જીવતો હતો, પણ એમાં સક્રિય બનીને માથું મારવાની મને કદી ઈચ્છા થઈ નથી. કંઈ પણ કરવાનો ઉત્સાહ મને કદી થયો નથી. બસ, મસ્ત ! મસ્ત ! મેં જોયું કે સર્વ કાર્યોનો કર્તા 'એ' જ છે, - 'એ' જ એકલો. પણ આપણે બધી માયાની કઠપૂતળીઓ પોતાને કર્તા સમજી મનમાં ને મનમાં ફુલાઈએ છીએ. આપણો અહંકાર આ માયાને દૃઢ કરે છે, અને તેમાંથી યાતનાઓ પેદા થાય છે.

એમાંથી છૂટવાનો ઉપાય શો ?

"ઉપાય આ : 'તત્ સત્'. 'તે' જ માત્ર સત્ય છે; તેની અંદર ડૂબકી મારો, પછી તમે જ તે બની જશો.

"આ તમારા બાહ્ય 'હું'ની પાછળ જે ખરો હું છે, તે હુંની પાસે તમે પહોંચી જાઓ છો..."[૮]

•

शिव-मचल-मरुज-मनन्त-मक्षय-मव्याबाध-मपुनरावृत्ति महानन्दं महोदयं सर्वदुःखक्षयं कैवल्यं अमृतं निर्वाण-मक्षरं परब्रह्म निःश्रेयस-मपुनर्भवं सिद्धिगतिनामधेयं स्थानं संप्राप्तवते ।

મોક્ષને - સિદ્ધિગતિરૂપી સ્થાનને પામી ચૂકેલા પ્રભુને વંદન.

'લલિત-વિસ્તરા'માં પૂજ્ય હરિભદ્રસૂરિ મહારાજ કહે છે કે વ્યવહારથી સિદ્ધશિલાએ પહોંચેલા અને નિશ્ચયથી પોતાના સ્વરૂપમાં સ્થિત સિદ્ધ ભગવંતો છે.

•

એ સિદ્ધિગતિના સ્થાનને અહીં ૧૭ વિશેષણો અપાયાં છે :

(૧) शिवम् **:** મંગળકારી છે એ સ્થાન; જ્યાં કોઈ જ ઉપદ્રવો નથી.

(૨) अचलम् **:** ત્યાં સ્થિર થઈને રહેવાનું છે માટે તે સ્થાન છે અચલ.

---

૮. અનંતના યાત્રીઓ : શ્રી દિલીપકુમાર રાય

www.yashobhakti.guru

(૩) अरुजम् : રોગ કોને આવે ? શરીરને. સિદ્ધાત્મા અશરીરી છે, માટે રોગવિહીન છે. 'ન રહે બાંસ, ન બજે બાંસુરી.'

(૪) अनन्तम् : અનન્ત કાળ સુધી એ સ્થાનમાં જ સિદ્ધાત્મા રહેશે.

યાદ આવે પૂ. આનંદઘનજી મહારાજ : 'રીઝ્યો સાહિબ સંગ ન પરિહરે રે, ભાંગે સાદિ અનંત...'

પ્રભુ સાથેની / નિજ સાથેની એકાકાર દશા આવી એટલે અનન્ત કાળ સુધી સ્વપ્રતિષ્ઠિત થઈને રહેવાનું.

(૫) अक्षयम् : સિદ્ધિગતિ અક્ષય છે. સંસારી આત્માના જન્મો આયુષ્યના ક્ષયથી વિનાશ પામે છે. જ્યારે સિદ્ધ ભગવંતોને કર્મરહિત થવાથી આ સ્થાન મળ્યું છે. એટલે ત્યાં જ શાશ્વત સમય લગી રહેવાનું છે.

(૬) अव्याबाधम् : અમૂર્ત(અરૂપી) સિદ્ધાત્માને વ્યાબાધા/ પીડા હોતી જ નથી.

આત્મા નૈશ્ચયિકરૂપે અરૂપી જ છે, પણ સંસારી આત્મા શરીર આદિમાં 'હું'પણાના ભાવથી વ્યાબાધા પામે છે.

સિદ્ધિગતિ : અવ્યાબાધ દશા...

(૭) अपुनरावृत्ति : સંસારી આત્મા અહીંથી તહીં અને તહીંથી અહીં ડેરાતંબુ તાણતો હતો. સ્થાયી કોઈ જગ્યા એની પાસે નહોતી.

એક કવિ કહે છે :

જિંદગી એક કિરાયે કા ઘર હૈ,
 એક દિન તો બદલના પડેગા;
મૌત જબ તુમ સે આવાજ દેગી,
 તબ ઘર સે નીકલના પડેગા...

આ આવર્ત - ચકરાવો પૂરો ક્યાં થાય ? સિદ્ધિગતિમાં. ત્યાં ગયા પછી હવે ક્યાંય જવાનું નથી.

સિદ્ધશિલા : આપણું ઘર !

(૮) महानन्दम् : જ્યાં છે આનંદ જ આનંદ. આનંદનો નિશ્ચલ સમંદર... 'જ્ઞાનસાર' યાદ આવે : 'पूर्णानन्दस्तु भगवान्, स्तिमितोदधिसन्निभः...' પૂર્ણાનન્દ સિદ્ધ પ્રભુની અવસ્થા નિશ્ચલ સમુદ્ર જેવી હોય છે.

(૯) महोदयम् : સામાન્યતયા ઉદય હોય ત્યાં અસ્ત પણ રહેતો હોય છે. સૂર્ય ઉદયાચલથી અસ્તાચલ પર રોજ જાય જ છે. પણ આ સિદ્ધિગતિ નામનું સ્થાન એવું છે, જ્યાં ઉદય જ ઉદય છે.

જે સ્વરૂપદશામાં સિદ્ધો ત્યાં પહોંચ્યા, એ જ દશામાં અનંતકાળ તેઓ રહેશે.

(૧૦) सर्वदुःखक्षयम् : મહાનન્દ સ્વરૂપે આગળ આ સ્થાનની વાત આવી ગઈ, એ જ વાત અહીં પુષ્ટ થાય છે. સર્વ દુખોનો ક્ષય છે, માટે ત્યાં મહાઆનંદ છે.

(૧૧) कैवल्यम् : ત્યાં છે કેવળ સ્વમાં સ્થિતિ... બીજું કશું જ નહિ. કેવળ સ્વરૂપસ્થિતિ. 'જ્ઞાનસાર' યાદ આવે : 'चारित्रं स्थिरतारूप-मतः सिद्धेष्वपीष्यते..'

(૧૨) अमृतम् : મોક્ષ એટલે અમૃત. અમૃતના આસ્વાદની કલ્પના પણ સામાન્ય વ્યક્તિત્વો માટે રોમાંચક હોય છે. અહીં તો વાસ્તવિક અમૃતનું આચમન છે. આકંઠ... નિરવધિ સમય સુધી...

www.yashobhakti.guru

(૧૩) निर्वाणम् : નિર્વાણ એટલે શાન્તિ. પરરૂપ-સ્થિતિનો છેદ ઉડ્યો. સ્વરૂપસ્થિતિની પરિપૂર્ણતા આવી. હવે છે માત્ર શાન્તિ.

(૧૪) अक्षरम् : અ-ક્ષર. જે શાશ્વત હોય. ક્યારેય તેનો નાશ નથી.

શ્રી ભગવતીકુમાર શર્માએ અક્ષરથી અ-ક્ષર સુધીની યાત્રા એક કાવ્યપંક્તિમાં કહેલી :

'હરિ લખે તે અક્ષર હોય.'

પ્રભુ / સદ્‌ગુરુ આપણા ચિત્તની સ્લેટ પર જે લખે તે અ-ક્ષર થઈ જાય. શાશ્વતીના લયને તે પામે. તે અક્ષર (ક,ખ...) અ-ક્ષર બની રહે. અને જેને એ અ-ક્ષર મળે તે અ-ક્ષર ધામમાં પહોંચે.

(૧૫) परब्रह्म : પરમ બ્રહ્મ (સ્વરૂપસ્થિતિ)માં સદા માટે રહેનાર સિદ્ધ ભગવંતોનું સ્થાન પણ પરબ્રહ્મ.

(૧૬) निःश्रेयसम् : ત્યાં છે માત્ર કલ્યાણ જ કલ્યાણ... સ્વરૂપ-સ્થિતિમાં પ્રતિષ્ઠિત આટલા બધા સિદ્ધ ભગવંતો જ્યાં બિરાજમાન હોય ત્યાં કલ્યાણ વિના બીજું શું હોય ?

(૧૭) अपुनर्भवम् : જ્યાં ગયા પછી બીજે ક્યાંય જવાનું નથી એ સ્થાન તે અપુનર્ભવ.

•

चराचरं अवते ।

હલન-ચલન કરી શકે તે ત્રસ, ચર... સ્થિર રહે તે સ્થાવર, અચર.. ત્રસ-સ્થાવર બધા જ આત્માઓનું રક્ષણ કરનાર પ્રભુ છે.

પ્રભુ પોતે તો કરે જ, પણ ઉપદેશ દ્વારા અસંખ્ય આત્માઓને ત્રસ-સ્થાવર જીવના રક્ષક બનાવે.

•

नमोस्तु श्रीमहावीराय ।

त्रिजगत्स्वामिने ।

श्रीवर्धमानाय ।

ત્રણ જગતના અધિપતિ વર્ધમાન મહાવીરપ્રભુને નમન.

• • •

www.yashobhakti.guru

www.yashobhakti.guru

આધાર સૂત્ર

ॐ नमो अर्हते

केवलिने परमयोगिने भक्तिमार्गयोगिने

विशाल-शासनाय सर्वलब्धि-सम्पन्नाय

निर्विकल्पाय कल्पनातीताय कलाकलाप-कलिताय

विस्फुर-दुरु-शुक्लध्यानाग्नि-निर्दग्धकर्मबीजाय

प्राप्तानन्तचतुष्टयाय सौम्याय शान्ताय

मङ्गलवरदाय अष्टादश-दोषरहिताय

संसृतविश्वसमीहिताय स्वाहा ॥११॥

॥ ॐ ह्रीँ श्रीँ अहँ नमः ॥

(આ મંત્રનો ૧૦૮ વાર જાપ કરવો.)

www.yashobhakti.guru

11

'સાહેબ, ઝટપટ દર્શન દેજો !'

ॐ नमो अर्हते ।
केवलिने ।

પ્રભુનું કેવળજ્ઞાન વીતરાગદશા પૂર્વકનું છે અને તેથી જણાય બધું, ઉપયોગ સ્વમાં જ.

આ પ્રભુની કૃપાથી ભક્તને જ્ઞાતાભાવ મળે. જણાતું હોય આજુબાજુનું; પણ એથી ભીતર રાગ કે દ્વેષ નથી થતો.

જો કે, સાધક પરના પણ બે વિભાગ પાડે છે : આવશ્યક પર, અનાવશ્યક પર. કાપડના ધંધાવાળાને પોતાના ધંધાને આનુષંગિક જ્ઞાન એ આવશ્યક પર. પણ બીજું બધું અનાવશ્યક

www.yashobhakti.guru

પર. અનાવશ્યક પરમાં તો એ જશે જ નહિ; આવશ્યક પરમાં પણ એ એ રીતે જવાની કોશિશ કરશે કે રાગ-દ્વેષની લિપ્તતા વધુ ન થાય.

•

परमयोगिने ।

સંત કબીરજીનું એક પદ છે :

સંતો ! સહજ સમાધિ ભલી...
સાંઈ તે મિલન ભયો જા દિન તેં,
સુરત ન અંત ચલી...
કહું સો નામ, સૂનું સો સુમિરન,
જો કુછ કરું સો પૂજા;
ગિરહ ઉદ્યાન એક સમ લેખું,
ભાવ મિટાઉં દૂજા...
જહં જહં જાઉં સોઈ પરિક્કમા,
જો કુછ કરું સો સેવા;
જબ સોઉં તબ કરું દંડવત,
પૂજું ઔર ન દેવા...

•

સહજ સમાધિદશાની વાત કબીરજી કરી રહ્યા છે.

નામરટણ, સ્મરણ, પૂજા બધું સૂક્ષ્મમાં જઈ રહ્યું છે.

સમાધિમાં ગયેલ સંત જે પણ પ્રવૃત્તિ કરે છે, તે પ્રભુનાં ચરણોમાં જ સમર્પિત થયેલી હોય છે.

સમાધિ અને ભક્તિનું કેવું તો અદ્વૈત કબીરજીએ પ્રસ્તુત કર્યું છે.

'કહું સો નામ...' કો'કે પૂછ્યું હશે કબીરજીને : માળા નથી ફેરવતા આપ ? કબીરજી કહે છે, 'કહું સો નામ...' ભક્તના કંઠેથી જે પણ શબ્દ ઝરે, એ પ્રભુના સંદર્ભમાં જ હોય. એટલે હું બોલું છું એ જ નામરટણ.

'સુનૂં સો સુમિરન...' જે કાંઈ સાંભળું છું એ શ્રવણ 'એ'ના મહિમાને જ ઉજાગર કરે છે. મારા માટે પ્રાર્થનાના શબ્દોનું શ્રવણ એ જ 'એ'નું સ્મરણ. કારણ કે એક એક સંભળાયેલ શબ્દ મારા મનમાં રહેલી પ્રભુની છબીને સ્પષ્ટ બનાવે છે.

'જો કુછ કરું સો પૂજા.' મારું જે કાર્ય છે, એ જ મારી પૂજા છે... પ્રભુનાં ચરણોમાં એ કાર્ય સમર્પિત કરી દીધું...

'ગિરહ ઉદ્યાન એક સમ લેખું, ભાવ મિટાઉં દૂજા...' ઘર અને ઉદ્યાન / જંગલમાં હવે કંઈ ફરક લાગતો નથી.

'જહં જહં જાઉં સોઈ પરિક્કમા.' હું ચાલું છું એ જ પ્રભુને અપાયેલી પરિક્રમા છે. (આપણી પરંપરામાં આપણે એને પ્રદક્ષિણા કહીએ છીએ.) પરમાત્મા કેન્દ્રમાં હોય અને તમે આજુ-બાજુ ફરો તે પરિક્રમા. કબીરજી કહે છે કે મારા જીવનનું કેન્દ્ર એક પ્રભુ જ છે. એટલે હું ચાલુ છું એ જ પરિક્રમા.

'જબ સોઉં તબ કરું દંડવત.' હિન્દુ પરંપરામાં પ્રણિપાત સાષ્ટાંગ દંડવત થઈને કરાય છે. કબીરજી કહે છે : હું સૂઈ જાઉં છું એ જ મારો દંડવત પ્રણામ. હું પ્રભુનાં ચરણોમાં શિર મૂકીને નિશ્ચિંત રૂપે સૂઈ જાઉં છું.

•

www.yashobhakti.guru

યોગીઓ / ભક્તો આવી ઘણી બધી અનુભૂતિઓમાંથી પસાર થતા હોય છે. પરમયોગી પ્રભુની કૃપાથી જ આ ભૂમિકા મળે છે.

પરમયોગી પ્રભુનાં ચરણોમાં વંદન.

•

भक्तिमार्गयोगिने ।

શ્રી નીતિન વડગામાનું એક ગીત છે :

'સાહેબ, ઝટપટ દર્શન દેજો !

નાના મોટા પટ પછવાડે, હવે ન ઝાઝું રહેજો...

સમરણના તંતુને ટેકે, ક્યાં લગી ઊભા રહેવું ?

જીવ ઝૂરતો અંદર અંદર, એ દુખ કોને કહેવું ?

મનના ગુના માફ કરી, પંપાળી પડખે લેજો...

મોઢા મોઢ થવાની ઈચ્છા, રોમરોમમાં ઊગે,

કેદ થયેલો કૂવો દરિયે, કેમ કરીને પૂગે ?

પથ્થર વચ્ચે ગીત ગુંજતું, ઝરણું થઈને વહેજો...'

પ્રભુ ! જલદી દર્શન આપો. સ્મરણ તો તમારું ખૂબ કરું છું, પણ દર્શન નહિ મળે તો એ સ્મરણના તંતુના ટેકે ક્યાં સુધી ઊભા રહી શકાશે ?

દર્શનની બહુ જ તમન્ના છે. પણ હું શું કરું, પ્રભુ ! ઝરણું કે નદી તો દરિયાને મળે. હું છું કૂવો. પાણી મારું કેદ થયેલું છે. હું શી રીતે તમારી પાસે આવું ? તમે જ આવો ! ઝરણા રૂપે આવો... કોઈ પણ રૂપે આવો...

•

ભક્તિના ૧૧ પ્રકારો નારદઋષિએ બતાવ્યા છે. એ પૈકીનો પરમ વિરહાસક્તિ રૂપ એક ભક્તિમાર્ગ છે.

ભક્તિસૂત્ર પહેલીવાર વાંચ્યું ત્યારે પરમ વિરહાસક્તિ શબ્દ પાસે થોભેલો. પ્રભુના વિરહની વેદના હોય; એની આસક્તિ - આકર્ષણ, ખેંચાણ - શી રીતે હોય ?

પછી ખ્યાલ આવ્યો કે પરમપ્રિયના વિરહમાં એટલો આનંદ હોય છે, જે મનગમતા પદાર્થો કે વ્યક્તિઓના મિલનથી પણ ન થાય. કારણ કે, વિરહની એ ક્ષણોમાં પણ તમે પરમ પ્રિયની સાથે જ જોડાયેલ હો છો. વિરહ; પણ કોનો ? 'એ'નો ને !

•

विशालशासनाय ।

પ્રભુનું શાસન વિશાળ છે. અહીં કોઈને પણ આવવા માટે પ્રતિબંધ નથી. દૃઢ પ્રહારી જેવા પાપી પણ આ શાસનને શરણે આવીને પાવન બની શકે છે.

આ શાસને આપણને શું નથી આપ્યું ? સાધનાને પ્રાપ્ત કરવાની અભીપ્સા પણ શાસનમાં આવ્યા પછી - સદ્ગુરુને સાંભળીને - થાય છે. સદ્ગુરુ આપણને આપણા માટે યોગ્ય સાધના આપે છે. એ સાધનાને તેઓ જ ઘૂંટાવરાવે છે. એ સાધના ઘૂંટવા માટેનું યોગ્ય વાતાવરણ પણ સદ્ગુરુ આપે છે. અને સાધનામાર્ગમાં આવતા અવરોધોને દૂર પણ સદ્ગુરુ કરી આપે છે.

પ્રભુનું શાસન મળવાથી કેટલું બધું મળે છે !

www.yashobhakti.guru

'કુવાસનાપાશવિનાશનાય, નમોऽસ્તુ તસ્મૈ તવ શાસનાય.' કુવાસનાઓનાં બંધનમાંથી મુક્ત કરનારા તારા શાસનને નમન, પ્રભુ !

•

સર્વલબ્ધિસંપન્નાય ।

ભગવાન ગૌતમ જેમને દીક્ષા આપે તે કેવળજ્ઞાની બને. આ અનુપમલબ્ધિ હતી. એવી શક્તિ એમના આત્મતત્ત્વમાં હતી કે તેમનો હાથ પડ્યો ને બેડો પાર !

અષ્ટાપદથી પાછા ફરતાં પંદરસો તાપસોને ગૌતમસ્વામીએ દીક્ષા આપી.

પારણું કરાવવા માટે એક પાત્રમાં દૂધ, ખાંડ, ચોખા, ઘી વહોરી આવ્યા.

પાંચસો મુનિવરોને ખીર વાપરતાં કેવળજ્ઞાન થયું. એક ઈશારો સમજાય કે ખીર એટલે આત્માનો મધુર પરિણામ. અને એ મધુર પરિણામ આત્મૈક્યની ધારામાં રૂપાન્તરિત થયો. શુક્લધ્યાન... કેવળજ્ઞાન.

પછી ભગવાન ગૌતમે કહ્યું : ચાલો, પ્રભુના દર્શને ! 'અરે, તમારા પણ ગુરુ છે, પ્રભુ છે ?' રસ્તામાં એક જગ્યાએ બેસી ગૌતમસ્વામીજીએ પ્રભુના ગુણોની / પ્રભુની શુદ્ધ સ્વરૂપદશાની વાતો કરી.

જિનગુણશ્રવણ દ્વારા તીવ્ર અનુપ્રેક્ષા સર્જાઈ કે મારી ભીતર પણ આ ગુણો છે જ... જિનગુણશ્રવણ, અનુપ્રેક્ષા અને નિજગુણપ્રાપ્તિ. કૈવલ્ય બીજા પાંચસો મુનિવરોને.

સમવસરણ દેખાયું. પરમાત્માનું અદ્‌ભુત રૂપ જોવાયું. પ્રભુના પ્રશમરસ ઝરતા રૂપનું દર્શન, અનુપ્રેક્ષા અને યાત્રા ઊંચકાઈ : જિનગુણદર્શન, અનુપ્રેક્ષા, નિજગુણપ્રાપ્તિ...

જેમને દીક્ષા આપે તે કૈવલ્યને પામે એવા ગુરુ ગૌતમના મહાગુરુ / પ્રભુ સર્વલબ્ધિસંપન્ન જ હોય ને !

નમન.

•

નિર્વિકલ્પાય ।

એક વાચનામાં મેં શ્રોતાવૃંદને પૂછેલું : અત્યારે તમારા વિકલ્પો સતત ચાલુ રહેતા હોય છે; પણ એમાંથી ૯૯ ટકા નકામા કે ૧૦૦ ટકા નકામા ?

જવાબ આવ્યો : ૧૦૦ ટકા એ નકામા છે. સાધનાને પુષ્ટ કરે તેવા વિચારો તો લગભગ નથી હોતા.

મેં સમજાવ્યું : આ વિકલ્પો(વિચારો)થી કર્મબંધ તીવ્રતાથી થાય. કેટલો બધો સમય તમારો આ વિકલ્પોમાં નષ્ટ થઈ રહ્યો છે. અને શક્તિ પણ.

કોઈ પણ યોગ સક્રિય ત્યારે જ થાય, જ્યારે ઉપયોગ એમાં ભળે. ઉપયોગ એટલે આત્મવીર્ય. આત્મશક્તિ. એને વિકલ્પોના કચરામાં કેમ નાખી શકાય ?

વિનોબાજીએ એક કથા કહેલી આ સંબંધમાં : એક ખેડૂત હતો. તેને બે ખેતર હતાં; એકમાં શેરડી વાવેલી, બીજામાં રાઈ. પાણીનો કૂવો એક જ હતો. એ પાણી જ્યારે રાઈના ખેતરમાં જાય ત્યારે રાઈની તીખાશ ઉભારવામાં એ સહાયક બને. અને જ્યારે એ પાણી શેરડીના ખેતરમાં જાય ત્યારે એ શેરડીની મીઠાશ ઉભારે.

www.yashobhakti.guru

આપણા ઉપયોગને આપણે એવા મન, વચન, કાયાના યોગોમાં શી રીતે મૂકી શકીએ કે જેથી કર્મબંધ વધુ થાય.

યાદ આવે મહોપાધ્યાય યશોવિજયજી : 'નિર્વિકલ્પ ઉપયોગમાં, નહિ કર્મનો ચારો.'

નિર્વિકલ્પ દશાની બીજી એક મહત્ત્વની વાત છે ઉદયને નિષ્ફળ બનાવવાની.

ધારો કે, એક શ્રાવક ઘરે સામાયિક કરવા બેઠા છે. થોડીવારમાં એક વ્યક્તિ આવે છે; જેને જોતાં શ્રાવકજીને તિરસ્કાર થઈ જાય છે. 'આ માણસ, જેણે મારી ખરાબ વાતો ફેલાવી છે; એ અહીં શા માટે આવ્યો ?'

તિરસ્કારનો ઉદય થયો. એ ઉદય અંગારા જેવો હોય છે. અંગારા પરત્વે બે કાર્ય થઈ શકે છે : તમે એને ભડકામાં પણ ફેરવી શકો, હવા નાખીને. તમે એના પર રખ્યા નાખીને શાંત પણ કરી શકો.

હવા છે વિકલ્પ. રખ્યા છે જાગૃતિ.

એ વ્યક્તિ જતી પણ રહી તરત. પણ તમારા મનમાં વિકલ્પોની વણઝાર ચાલશે તો... ? 'આણે આમ કર્યું, આણે મારું ખરાબ આ રીતે કર્યું...' આ વિકલ્પો પેલા અંગારાને ભડકામાં ફેરવશે. અને એ સમયે જાગૃતિ આવી જાય કે અરે, હું તો સામાયિકમાં બેઠો છું. મારાથી સમભાવને એક ક્ષણ પણ કેમ છોડી શકાય ? જાગૃતિ આવી. અંગારા પર રખ્યા આવી ગઈ.

જોકે, પાંચમા-છઠ્ઠા ગુણઠાણે જે નિર્વિકલ્પ દશાની વાત કરીએ છીએ, એમાં સ્થૂળ વિકલ્પોનો અભાવ છે. સૂક્ષ્મ વિકલ્પોનો અભાવ ૧૧મા ગુણસ્થાનક પહેલાં નથી.

સાધક વિચારશે કે મારા સ્તરની નિર્વિકલ્પ દશામાં જો આટલો આનંદ છે, તો પરમ નિર્વિકલ્પ દશામાં બિરાજમાન પ્રભુનો આનંદ તો કલ્પનાતીત જ થઈ ગયો ને !

પરમ નિર્વિકલ્પ પ્રભુને નમન...

•

એક ઝેન કથા યાદ આવે : બે ભિક્ષુઓ આશ્રમના પરિસરમાં ચાલી રહ્યા છે. એક ભિક્ષુએ મંદિર પર ફરકતી ધજા જોઈ અને કહ્યું : ધજા ફરકે છે. બીજા ભિક્ષુએ કહ્યું : ધજા તો જડ છે. એ ક્યાંથી ફરે ? હવા વહી રહી છે એટલે એવું લાગે.

એ બેઉને ખબર નહોતી, પણ પાછળ એમના ગુરુ હતા. તેમણે આ વાર્તાલાપ સાંભળીને કહ્યું : નથી ધજા હાલતી કે નથી હવા ચાલતી. તમારા બેઉનાં મન ચાલી રહ્યાં છે !

કેટલી સરસ વાત !

સાધક તો નીચી દૃષ્ટિએ ગન્તવ્ય સ્થાન તરફ પહોંચી જાય. મન તો એનું શાંત જ હોવું જોઈએ.

મન હાલતું-ચાલતું, અસ્થિર; તો ધજાય અસ્થિર, હવાય અસ્થિર !

•

कल्पनातीताय ।

હું નાનો હતો, ક્યારેક આનંદ શબ્દ પર પ્રવચન પણ આપતો. પણ ખરેખર આનંદ શું છે, એ હું જાણતો નહોતો ! રતિભાવના ઊંચકાયેલ બિંદુને હું આનંદ સમજતો હતો.

પછી ખ્યાલ આવ્યો કે રતિભાવ સંયોગજન્ય ઘટના હતી. આનંદ અસંયોગજન્ય - ભીતરથી ઊઠતી - ઘટના હતી.

www.yashobhakti.guru

જેમ જેમ પદાર્થો / વ્યક્તિઓનો સંગ છૂટતો જાય, આનંદની યાત્રા તમારી આગળ વધે.

અસંયોગજન્ય આનંદની અલપઝલપ ઝલક પણ જેણે નથી મેળવી, તેના માટે પ્રભુની પરમ આનંદ અવસ્થા કલ્પનાને પેલે પારની જ દશા છે ને !

આવી જ રીતે વીતરાગદશાની આંશિક ઝલક પણ જેને નથી મળી, એવા સાધક માટે પ્રભુની વીતરાગદશા કલ્પનાને પેલે પારની જ ઘટના બની રહેશે ને !

કલ્પનાતીત ગુણોથી પૂર્ણ પ્રભુને નમન.

•

कलाकलापकलिताय ।

અદ્ભુત જ્ઞાન કલા, અનુપમ ગુણ કલા, અદ્ભુત વીતરાગત્વની કલા... આવી કલાઓના સમૂહથી યુક્ત પ્રભુને નમન.

•

विस्फुरदुरुशुक्लध्यानाग्निनिर्दग्धकर्मबीजाय ।

પતંજલિ ઋષિએ એક સરસ વિશેષણ સાધકને આપ્યું છે : દગ્ધબીજ. રાગ, દ્વેષ આદિનાં બીજો જેનાં બળી ગયાં છે. પણ આ દગ્ધબીજતા આપણા સ્તરની નિર્વિકલ્પતા જેવી થશે. મોટા મોટા વિકલ્પો દૂર થાય એને આપણા સ્તરની નિર્વિકલ્પ દશા કહીએ છીએ, તેમ રાગ-દ્વેષ આદિનાં બીજોને અંકુરિત થવા માટે જે સામગ્રી છે, એની અસર સાધકના મન પર ન હોવાથી રાગ-દ્વેષની અસર તેમના પર ખાસ નથી થતી. સાવ નથી થતી એમ ન કહેવાય. અસર થાય, પણ જાગૃતિ પ્રબળ હોવાથી તેમાંથી નીકળી જવાય.

પ્રભુ તો ખરેખરા દગ્ધબીજ છે. રાગ-દ્વેષ રૂપી ભાવ કર્મો અને કર્મના પરમાણુ રૂપ દ્રવ્ય કર્મોથી તેઓ બિલકુલ ઉપર ઊઠી ગયા છે.

પ્રભુની આ દગ્ધબીજતા માટે અગ્નિ કયો ? તેજસ્વી, વિરાટ શુક્લધ્યાનના અગ્નિ વડે કર્મબીજો ભસ્મસાત્ થઈ જાય છે.

•

प्राप्तानन्तचतुष्टयाय ।

અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત ચારિત્ર અને અનંત વીર્યને પામનાર પ્રભુને નમન !

•

सौम्याय ।

પ્રભુ સૌમ્ય છે, મનોહર[1] છે.

મનોહર એટલે મનમોહક પણ, મનને હરી લેનાર પણ.

પ્રભુના રૂપને જોતાં જોતાં મન છૂ થાય છે. જ્યારે પણ અદ્ભુત ઘટનાઓના સંપર્કમાં આવીએ છીએ ત્યારે, 'અરે ! આ શું ?' આ વિચારો મનને સ્તબ્ધ કરી દે છે.

અને મન છૂ થાય છે ત્યારે જ અન્તસ્તર પ્રભુના રૂપને માણી શકે છે.

•

---

૧. શબ્દકલ્પદ્રુમ, વાચસ્પત્યમ્.

www.yashobhakti.guru

શ્રી નીતિન વડગામા એક ગીતમાં પ્રભુનું આ અદ્ભુત રૂપ પોતાને કયા પુણ્યથી નીરખવા મળ્યું એની પૂર્વકથા પ્રભુ પાસેથી જાણવા ઇચ્છે છે :

'સાહેબ, ભેદ જરા સમજાવો !
કયા જન્મને પુણ્યે પૂગ્યા અમે તમારે પાદર,
કેમ કરીને પાર અમે આ કીધા સાત સમંદર;
કયા કરમને કારણ અઢળક, વ્હાલ તમે વરસાવો...
અંધારી રાતે અણદીઠા, મારગમાં અટવાતા,
મુકામ મળતાંવેંત અમે તો ભીના ભીના થાતા;
સૂને આંગણ આવી લીલાં તોરણ કાં બંધાવો ?
સાહેબ, ભેદ જરા સમજાવો...'

•

નવાઈ તો લાગે જ ને ! ત્રિલોકેશ્વર, અખિલ બ્રહ્માંડેશ્વર પ્રભુ આપણને આટલા બધા ચાહે !

સકળ સૃષ્ટિ પ્રત્યેની ચાહત એ જ તો ભગવત્તાનો પર્યાય છે.

આટલું જ કહીશ : પ્રભુ ! તમે મનોહર છો. પ્રેમાવતાર છો...

જો કે, તમે શું નથી એ કહેવું જ અઘરું પડે તેમ છે.

•

शान्ताय ।

પ્રભુ ! તમારી આ શાંત મુદ્રા... સંપૂર્ણતયા ભીતર ગયેલું તમારું અસ્તિત્વ. તમારી બાજુથી તમે સ્વમાં પ્રતિષ્ઠિત છો. પણ અમારી બાજુથી તો તમે છો પ્રેમના ભંડાર.

•

પ્રભુ ! તમારા એ અદ્ભુત રૂપને સતત નીરખતા રહીએ. એ જ છે અમારું જીવન.

તમારી શાંત મુખમુદ્રાનું દર્શન અમને પણ શાંત બનાવે.

•

मङ्गलवरदाय ।

પ્રભુ એવું વરદાન આપે છે, જે આપણાં પાપને ગાળીને ભવિષ્યના ઉજ્જવલ, ઉજ્જવલ પથ તરફ લઈ જાય છે.

પ્રભુ ક્યારેક એવી ઇચ્છા - શુભની તીવ્રતાની - કરાવશે; જે કામના-રહિતતામાં ફેરવાશે. શુભમાંથી શુદ્ધમાં એ ઇચ્છા આપણને ઊંચકી જશે.

•

'એ'ની નિગ્રહ કૃપા પણ આપણને ઊંચકવા માટે જ હોય છે.

એક ઘટના યાદ આવે.

જૂના ડીસા (ઉત્તર ગુજરાત)માં ચાતુર્માસ. શ્રી સંઘે ઉત્તર ગુજરાતના શિક્ષક-શિક્ષિકાઓનું મિલન યોજ્યું. મિલનના આગળના દિવસે ખ્યાલ આવ્યો કે ઉત્તર ગુજરાતના જ નહિ, ભારતના શ્રેષ્ઠ કહેવાતા ઘણા જૈન પંડિતવર્યો પણ આવ્યા હતા.

અહંકાર ઊછળ્યો. 'મને સાંભળવા આટલા બધા લોકો આવ્યા છે !'

પ્રભુની નિગ્રહકૃપા ઊતરી. જે દિવસે સવારે બોલવાનું હતું, કોઈ પણ કારણ વિના ગળું બેસી ગયું. મારાથી એક ફૂટ દૂર રહેલ વ્યક્તિ પણ મને સાંભળી ન શકે.

www.yashobhakti.guru

મારું લિખિત પ્રવચન વાંચવામાં આવેલું. ત્રીજા દિવસે ગળું એકદમ ખૂલી ગયું. કલાકો સુધી બોલી શકાયું.

પ્રભુની એ નિગ્રહકૃપાને મેં enjoy કરેલી. માણેલી. મારા અહંકારના ફુગ્ગામાં ટાંકણી ઘોંચાઈ ગઈ. થોડીક શુદ્ધિ લાગી હશે, જેથી ત્રીજા દિવસે અનુગ્રહકૃપા ઊતરી ગઈ. બોલી શકાયું.

નિગ્રહકૃપાની એ ક્ષણો... આંખો ભીંજાઈ જાય... પ્રભુ કેવું ધ્યાન રાખે છે આપણું !

●

अष्टादशदोषरहिताय ।

પ્રભુ આ ૧૮ દોષોથી વિમુક્ત છે : અજ્ઞાન, ક્રોધ, મદ, માન, માયા, લોભ, રતિ, અરતિ, નિદ્રા, શોક, અસત્ય વચન, ચૌર્ય, માત્સર્ય, ભય, પ્રાણિવધ, પ્રેમ, આસક્તિ, હાસ્ય.

●

પ્રભુ, યાદ કરાવું ?

તારા બાળકને દોષમુક્ત બનાવવાનું કાર્ય તારું ચાલે છે ને ? જોકે, આચારાંગજીમાં તું એવો તો વરસ્યો છે કે એ વર્ષાના ધોધમાર પાણીમાં દોષો ઘસડાઈને છૂ થઈ જાય.

પ્રભુ ! તેં કહ્યું છે આચારાંગજીમાં : 'पडिलेहाए णावकंखइ, एस अणगारेत्ति पवुच्चइ...' બેટા ! તું મારો અણગાર ક્યારે વાસ્તવિક બની શકે ? એના માટે તું આ કામ કર : મનનું પડિલેહણ કર. રાગ અને દ્વેષની ધૂળ ખંખેરાઈ જશે, જે મનની સપાટી પર લાગેલ હતી. એ ધૂળ તને નહિ જ ગમે... અને દોષો ડંખ્યા એટલે ગયા !

પ્રભુ ! તારું કાર્ય ચાલુ જ છે હો ! પણ વિશિષ્ટ રીતે મારા પર કામ કરજે ને !

●

संसृतविश्वसमीहिताय ।

સંપૂર્ણ ઈચ્છિતો જેમનાં ખરી પડ્યાં છે તે પ્રભુને નમન.

આવા પરમાત્માનાં ચરણોમાં હું મારી જાતને સમર્પિત કરું છું..

●

પ્રભુ ! મને પણ ઈચ્છા વિનાનો બનાવો ને !

કવિ ઉશનસ્‌ની એક પંક્તિ યાદ આવે :

મને કોઈ પણ ઈચ્છાનું
વળગણ ન હો, પ્રભુ !
આ પણ વળગણ છે,
તે પણ ન હો, પ્રભુ !

●

આ વિશેષણનો બીજો અર્થ થશે : વિશ્વના બધા જીવોનાં ઈચ્છિતોને પૂર્ણ કરનાર પરમાત્મા છે.

●

स्वाहा ।

સ્વાહા સમર્પણનો મંત્ર છે. ૐ થી મંત્ર શરૂ થાય છે. સ્વાહા પદ વડે એ પૂર્ણતાને પામે છે.

●

ॐ ह्रीँ श्रीँ अहँ नमः ।

ૐ પરમેષ્ઠી સ્વરૂપ બીજમંત્ર, હ્રીઁ એ ત્રૈલોક્ય બીજમંત્ર, શ્રીઁ એ જ્ઞાનલક્ષ્મીને સૂચવતો બીજમંત્ર.

આવાં વિશેષણોથી યુક્ત
અરિહંત પરમાત્માને
નમસ્કાર થાઓ !

● ● ●

www.yashobhakti.guru

www.yashobhakti.guru

આધાર સૂત્ર

लोकोत्तमो निष्प्रतिमस्त्वमेव,
त्वं शाश्वतं मङ्गलमप्यधीश !
त्वामेकमर्हन् ! शरणं प्रपद्ये,
सिद्धर्षि-सद्धर्म-मयस्त्वमेव ॥१॥
त्वं मे माता पिता नेता,
देवो धर्मो गुरुः परः ।
प्राणाः स्वर्गोऽपवर्गश्च,
सत्त्वं तत्त्वं गतिर्मतिः ॥२॥
जिनो दाता जिनो भोक्ता,
जिनः सर्वमिदं जगत् ।
जिनो जयति सर्वत्र,
यो जिनः सोहमेव च ॥३॥
यत्-किञ्चित् कुर्महे देव !
सदा सुकृत-दुष्कृतम् ।
तन्मे निजपदस्थस्य,
हुं क्षः क्षपय त्वं जिन ! ॥४॥
गुह्यातिगुह्य-गोप्ता त्वं,
गृहाणास्मत्कृतं जपम् ।
सिद्धिः श्रयति मां येन,
त्वत्-प्रसादात् त्वयि स्थितम् ॥५॥

www.yashobhakti.guru

12

'હું પોતે મારામાં છલકું...'

लोकोत्तमो निष्प्रतिमस्त्वमेव,

त्वं शाश्वतं मङ्गलमप्यधीश !

त्वामेकमर्हन् ! शरणं प्रपद्ये,

सिद्धर्षिसद्धर्ममयस्त्वमेव ॥१॥

પ્રભુ છે લોકોત્તમ. આપણા માટે પ્રભુ છે અત્યંત ઉપકારી. આપણું યોગ-ક્ષેમ કરનાર એ જ છે ને !

પ્રભુ છે અપ્રતિમ.

www.yashobhakti.guru

તમે કોની જોડે પ્રભુને સરખાવી શકો ?

પૂજ્ય જિનવિજય મહારાજ પ્રભુની આ અપ્રતિમતાનું વર્ણન કરતાં કહે છે :

યોગી અયોગી, ભોગી અભોગી, વા૦

તું હિ જ કામી અકામી;

તું હિ અનાથ, નાથ સહુ જગનો,

આતમસંપદ રામી રે...

પ્રભુ ! તમે યોગી તો છો જ. અરે, યોગીન્દ્ર છો. પણ અયોગી પણ છો જ. સિદ્ધાવસ્થામાં આપ અયોગી છો. યોગી પણ આપ. અયોગી પણ આપ.

•

ભોગી પણ આપ. અભોગી પણ આપ.

પરમ ભોગ કરવા દ્વારા આપ ભોગી છો. આપની સ્વરૂપસ્થિતિમાં આપ સદા મહાલી રહ્યા છો. આ છે પરમ ભોગ.

અને, પરના આપ અભોગી છો. પર જોડે આપને કોઈ સંબંધ નથી.

•

તમે કામી છો. સ્વમાં જ જવાની નિરંતર ઈચ્છાવાળા. સાધનાકાળમાં આપને સાધના એવી તો પ્રિય લાગેલી કે આપ સદા સાધનાનિષ્ઠ જ હતા.

પ્રભુ મહાવીરદેવની સાધના વાંચતાં હલબલી જવાય, રોમાંચિત થવાય... લગભગ પ્રભુ ધ્યાનદશામાં જ રહેતા.

પ્રભુ ! સાધનાની પ્રબળ ઝંખના અમને આપો ને !

પ્રભુ અકામી તો છે જ.

કામી પ્રભુ. અકામી પણ પ્રભુ.

પ્રભુ ! તમે અનાથ છો. એટલે કે આપના પર કોઈ નાથ નથી. પણ આપ સહુના નાથ છો. આત્મસંપત્તિમાં સતત રમણશીલ છો... નાથ પણ આપ. અનાથ પણ આપ.

કેવા અપ્રતિમ આપ છો, પ્રભુ !

•

પ્રભુ છે શાશ્વત મંગલ.

બીજાં મંગળો થોડા સમય માટે કાર્યસાધક કદાચ થાય. પ્રભુ તો શાશ્વત મંગલ.

એ પ્રભુના શરણમાં રહીએ એટલે ઓચ્છવ જ ઓચ્છવ. મંગળ જ મંગળ.

ભક્તનું શરણગમન અને પ્રભુ તરફથી રક્ષાકવચ. આપણે એક ક્ષણ પણ વિભાવમાં ન જઈ શકીએ એવું રક્ષાકવચ.

•

પ્રભુ ! હું માત્ર તારે શરણે આવ્યો છું. ચાર મંગળમાંનાં બીજાં ત્રણ મંગળો પણ તારામાં જ સમાવિષ્ટ થયાં છે ને ! 'સિદ્ધર્ષિ-સદ્ધર્મ-મયસ્ત્વમેવ.' બીજાં ત્રણ મંગળોમાં સિદ્ધ, ઋષિ (સાધુ)અને ધર્મ છે અને એ ત્રણે તારામાં સમાવિષ્ટ છે.

અરિહંત પ્રભુએ બતાવેલ માર્ગે ચાલવાથી સિદ્ધ ભગવંતો સિદ્ધિપદને પામ્યા. ધર્મ-તીર્થની સ્થાપના પ્રભુએ કરી. અને એ જ ધર્મ - ચારિત્રધર્મને સ્વીકારી મુનિ ભગવંતો પરમેષ્ઠી બન્યા.

www.yashobhakti.guru

એટલે, અરિહંત રૂપી મંગળમાં બીજાં ત્રણ મંગળો સમાવિષ્ટ થઈ ગયાં.

•

પ્રભુ ! આપ છો શાશ્વત મંગળ. હું તમારા શરણે આવું છું.

મને સ્વીકારશો ને, મા !

મા ! હું માત્ર તારો અને તારો જ છું...

તું મને સ્વીકારી લે. માત્ર તારો આ પ્રેમ... પ્રેમનો એ સાગર; જેમાં મારા જીવનનું બિંદુ વિલીન થઈ જાય.

'તૂ પ્યાર કા સાગર હૈ,

તેરી એક બુંદ કે પ્યાસે હમ...'

•

त्वं मे माता पिता नेता,

देवो धर्मो गुरुः परः ।

प्राणाः स्वर्गोऽपवर्गश्च,

सत्त्वं तत्त्वं गतिर्मतिः ॥२॥

પ્રભુ છે માતા.

માની સાથે બાળકને પ્રવાસે જવાનું છે. બાળક શું તૈયારી કરશે ? એ વૉટરબૅગ ભરશે કે ભાતાનો ડબ્બો તૈયાર કરશે ? ના, બધું મા જ કરશે. એ તો પ્રવાસમાં જ્યાં ભૂખ લાગશે ત્યાં કહેશે : 'મા, ભૂખ લાગી છે.' મા એને સુખડી અને થેપલાં આપશે. પાણી આપશે.

સાધનામાર્ગમાં જે પણ જોઈએ, પ્રભુને માત્ર કહેવાનું છે. તમે ઇચ્છો, પ્રાર્થો અને સાધનાનો અગ્રિમ પડાવ તમારી પહોંચમાં !

•

પ્રભુ છે પિતા.

મા સ્નેહથી પુત્રને નવડાવે, પિતા પુત્રને અનુશાસિત કરે.

પ્રભુ ! તું એક બાજુ તારા સ્નેહથી મને ભીંજવે છે અને બીજી બાજુ, એ ભીની માટીને શિલ્પમાં ફેરવે છે.

મને ભીંજવનાર પણ તું.

એ ભીની માટીને શિલ્પમાં બદલનાર પણ તું.

પ્રભુ ! કેવો જલસો મને પડી ગયો !

મારે કંઈ જ નહિ કરવાનું. બધું તું મને આપી દે.

I've not to do anything absolutely. You've to do it.

પ્રભુ !

તું જ મારું જીવન છે...

•

તું છે નેતા.

મોક્ષમાર્ગ ભણીની મારી યાત્રા તારા નેતૃત્વ નીચે જ ચાલી શકે. હું છું નિશ્ચિન્ત. કારણ કે મારી જીવનનૈયાનો સુકાની તું છે. 'તું લઈ જાયે જાવું ત્યાં મારે... તું મારું સુકાન છે...'

•

www.yashobhakti.guru

તું જ મારો દેવ.

મારો આરાધ્ય. મારો ઉપાસ્ય. બસ, પ્રભુ ! એવું કંઈક કર કે તારા સિવાય મારું મન બીજે ક્યાંય ઠરે નહિ.

મારું મન અનન્ય, તારામાં એકાકાર થઈ જાય અને તારા સિવાયના બીજા બધા પ્રત્યે હોય માત્ર ઉદાસીન.

•

તું જ છે મારો ધર્મ.

તારી આજ્ઞા પ્રત્યેનો તીવ્ર આદર, તેનું પાલન એ જ મારી સાધના. તારા એક એક શબ્દને પ્રાણથીય વધુ પ્યારો ગણીને ચાલવું એ જ મારો ધર્મ.

સદ્‌ગુરુદેવ પાસેથી તારી આજ્ઞા જાણું અને એ પ્રમાણે કદમ ભરું.

•

શ્રેષ્ઠ ગુરુ પણ તમે છો.

પ્રભુ ! તમે મારા ગુરુ પણ છો જ. 'ગુરુઃ પરઃ' વાંચતાં આંખો ઝળઝળાઈ. કેવી તારી કૃપા, પ્રભુ ! તું અમે ઇચ્છીએ એ સ્વરૂપે અમને મળવા આવે છે.

પ્રભુ થોડા દૂર લાગે. પણ સદ્‌ગુરુ તો સાવ નજદીક... પાટ પર બિરાજમાન ગુરુદેવ, અને તેમનાં ચરણ પાસે બેઠેલ હું.

'પડિચોયણા'ના અવસરે આપ થપ્પડ પણ લગાવી દો. પણ એ થપ્પડ આપની ને ! એટલે મીઠી મીઠી લાગે.

•

તમે મારા પ્રાણ છો.

તમારા વિના એક ક્ષણ પણ મને ન ચાલે.

પ્રભુ ! હું તમારા વગરનો હોઉં, થોડી ક્ષણો પણ, તો એ ક્ષણોમાં મને લાગે કે મારું અસ્તિત્વ મારી પાસેથી છીનવાઈ ગયું છે.

પ્રભુ ! તમારા વિનાની એક ક્ષણ પણ મારી ન હોય એવું વરદાન આપજો.

•

સ્વર્ગ અને મોક્ષ પણ તમે છો, પ્રભુ !

સ્વર્ગનું કારણ શુભ ભાવો. એમને આપનાર પણ પ્રભુ. મોક્ષનું કારણ શુદ્ધની તીવ્ર ભૂમિકા. એને આપનાર પણ પ્રભુ...

મને મોક્ષ જલદી આપો ને !

મહોપાધ્યાય યશોવિજયજી યાદ આવે : 'મોડાં વહેલાં આપવું રે, તો શી ઢીલ કરાય ?'

•

તમે જ છો મારું સત્ત્વ. મારા જીવનનું ચાલક બળ.

તમારા વિના તો હું કેવો અસમર્થ છું, પ્રભુ ! સાધનામાર્ગે એક ડગલું પણ તમારી કૃપા વિના હું ભરી શકતો નથી...

•

તત્ત્વ પણ તમે જ છો, પ્રભુ !

સકળ તત્ત્વોમાં શ્રેષ્ઠ તત્ત્વ તમે જ છો. તમે જ છો મારી સમગ્ર સાધનાનું હાર્દ.

•

www.yashobhakti.guru

શ્રી રમેશ પટેલનું ગીત છે :

'આ રગેરગમાં કોઈ વ્હેતું હશે,

એ જ ચરણોને ગતિ દેતું હશે...

શ્વાસ મુજ લયબદ્ધ ચાલે છે સતત,

પાંસળીમાં ગીત કો' વહેતું હશે...'

પ્રભુ જ છે ગતિ.

અને પ્રભુ તરફ લઈ જાય એ જ ગતિ. દેવ ! મારી ગતિની આ વ્યાખ્યા બરોબર છે ને ? હવે માત્ર તારી તરફ આવવું છે, તારામાં સમાવી લે.

મારા હૃદયમાં પ્રવિષ્ટ થઈને તમારી તરફ મારા અસ્તિત્વને લઈ જનાર તમે જ છો, પ્રભુ !

•

પ્રભુ હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત થયા. અભેદાનુભૂતિની આ ઘટનાને શબ્દદેહ આપતાં વેણીભાઈ પુરોહિત કહે છે :

'હું પોતે મારામાં છલકું,

પંચામૃતનો મુખરિત પારાવાર...

હું છું મારો ફેનિલ આરો,

ને હું મુજ ઉર્મિલ મઝધાર...

પંચામૃતનો મુખરિત પારાવાર...'

પ્રભુ મારા હૃદયમાં પ્રવેશ્યા. પ્રભુ છે પંચામૃતનો ગર્જના કરતો સમુદ્ર, પણ હવે હું-તું ની વાત જ ક્યાં છે ! એટલે મઝાની અભિવ્યક્તિ આવી : 'હું પોતે મારામાં છલકું...'

એ સાગરનો ફિણાયેલ કિનારો પણ હું છું ને એ સાગરનો આછા તરંગોથી મંડિત મધ્યભાગ પણ હું છું. કિનારોય હું અને મઝધાર પણ હું !

પ્રભુ સાથેની અભેદાનુભૂતિની આ કેટલી મઝાની ક્ષણો !

•

મતિ. પ્રજ્ઞા.

મારી બુદ્ધિ પણ તું જ.

મારી દૃષ્ટિએ મારી પ્રજ્ઞાનું મૂલ્ય ત્યારે જ છે, જ્યારે તે મને આપની તરફ લઈ જાય છે.

અહંકારપૂર્વકની જે બુદ્ધિ મને તમારાથી દૂર રાખે છે, તેને હું મતિ ન કહું.

આપના તરફ મને લઈ આવનાર પ્રજ્ઞા આપના તરફથી મળી છે, માટે આપ પ્રજ્ઞાદાતા...

•

जिनो दाता जिनो भोक्ता,

जिनः सर्वमिदं जगत् ।

जिनो जयति सर्वत्र,

यो जिनः सोहमेव च ॥ ३ ॥

પ્રભુ દાતા છે. મોક્ષસુખના દાતા પ્રભુ. પ્રભુ ભોક્તા છે સ્વરૂપસ્થિતિના, પોતાના અનંત ગુણોના.

પૂરું જગત છે જિનમય. પ્રભુમય. પ્રભુના દિવ્ય પ્રેમથી આપ્લાવિત છે પૂર્ણ જગત. દુનિયાનો કોઈ પણ આત્મા પ્રભુના પ્રેમના સ્પર્શ વિનાનો નથી. નરક અને નિગોદના

www.yashobhakti.guru

આત્માઓને પણ એની કરુણા સ્પર્શે છે. પ્રભુનાં પાંચ કલ્યાણક વખતે તો પૂરા જગતમાં આનંદનાં મોજાં ઊછળે છે.

પ્રભુનો પ્રેમમય / કરુણામય હાથ સતત સ્પર્શાવાથી પ્રભુ દૂર નથી લાગતા. અને એક ક્ષણ એવી આવશે જ્યારે હું નિર્મલ ચૈતન્યને પામીશ; ત્યારે અદ્વૈત સરજાશે : જેવી પ્રભુની નિર્મલ ચેતના, એવી જ મારી.. 'યો જિનઃ સોહમેવ ચ'.

•

यत्किञ्चित् कुर्महे देव !

सदा सुकृत-दुष्कृतम् ।

तन्मे निजपदस्थस्य,

हुं क्षः क्षपय त्वं जिन ! ॥ ४ ॥

પ્રભુ ! જે પણ સુકૃત કે દુષ્કૃત અમારાથી થાય તેને આપ નષ્ટ કરશો. પુણ્ય અને પાપને પેલે પારના મારા પદમાં - મારા સ્વરૂપમાં મને લઈ જાઓ !

હા, હું નિશ્ચયથી તો અત્યારે પણ મારા સ્વરૂપમાં છું. પરંતુ એ ભાન જતું રહે છે ત્યારે પુણ્ય-પાપના કર્તા તરીકે હું મેદાનમાં આવી જાઉં છું.

'હું' અને 'ક્ષઃ' એ મંત્રબીજો છે : જે નાશના ભાવને સૂચવે છે. પ્રભુ ! મારા કર્તૃત્વને છીનવીને હોવાપણાની ધારામાં મને મૂકો ને !

•

गुह्यातिगुह्य-गोप्ता त्वं,

गृहाणास्मत्कृतं जपम् ।

सिद्धिः श्रयति मां येन,

त्वत्प्रसादात् त्वयि स्थितम् ॥ ५ ॥

સૂક્ષ્મથી પણ સૂક્ષ્મ તત્ત્વોના આપ રક્ષક છો. જ્ઞાતા છો. કૈવલ્ય વિના સૂક્ષ્મ તત્ત્વોનું યથાતથ જ્ઞાન શી રીતે થાય ?

એટલે જ, આપના જ્ઞાનનો અંશ પણ જેને મળ્યો - વિશિષ્ટ શ્રુતજ્ઞાન રૂપે - તે મહાત્માને વિશ્વનાં ગુહ્યમાં ગુહ્ય તત્ત્વોનું જ્ઞાન મળ્યું.

આપનાં ગુહ્ય જ્ઞાનનો અંશ મળતાં જ 'પર' પ્રત્યેની ભ્રમણા અમારી તૂટી જાય છે. સ્વની વૈભવી દુનિયા તરફ અમારા પગ ઊપડે છે.

પણ એ પ્રવાસમાં આપે તો હાજર રહેવાનું જ છે હો ! ક્ષણે ક્ષણે આપની અમારી સાથે હોવાની પ્રતીતિ અમને થતી રહે.

આ બાળક જેવું તેવું નથી હો, મા ! તારું જ બાળક છે ને ! તારા હાથમાં જ હાથ પરોવીને એ પ્રવાસને લંબાવશે.

•

પ્રભુ ! એક ઘટના યાદ આવે છે : મેળામાં મા અને બાળક ગયાં. માએ કહ્યું : બેટા ! મારી આંગળી પકડી લે. દીકરાએ કહ્યું : ના, મા ! તું મારો હાથ પકડી લે.

માએ કારણ પૂછ્યું. દીકરાએ કહ્યું : મા ! કદાચ કોઈ દૃશ્ય મઝાનું જોવાનું આવે, ને મારાથી તારી આંગળી છૂટી જાય તો... ? પણ તું મને પકડીને ચાલે, ત્યારે હું આશ્વસ્ત બની જાઉં છું, કે મા મને બરોબર સંભાળી લેશે. મને ક્યાંય આડોઅવળો જવા નહિ દે.

www.yashobhakti.guru

પ્રભુ ! મા ! આપણે પણ આ રીતે જ ચાલશું, ને જેથી સંસારના મેળામાં હું ક્યાંય ખોવાઈ ન જાઉં.

•

શક્રસ્તવને અંતે 'ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હં નમઃ'નો જાપ કરે છે ભક્ત. અને હવે કહે છે : મેં જાપ કર્યો, તેને તું સ્વીકારી લે, મારા નાથ !

જાપનું કર્તૃત્વ મારું નથી. જાપ કરવાનો વિચાર / ભાવના પણ તારી કૃપાથી થાય છે. અને એ શુભ કાર્ય પણ તારી કૃપાથી થાય છે... તું જ તું છો, પ્રભુ ! આમાં 'હું' ન પેસી જાઉં, મારો અહંકાર પ્રવેશી ન જાય એની ખબર લેજો હો, પ્રભુ !

આ કર્તૃત્વના વિસર્જન વડે તારામાં રહેલ એવા મને (હા, અહંકારના કારણે 'હું' મારામાં રહેતો હતો. તેં એ હુંને છીનવી લીધું; હું હવે તારામાં. તારામય.) તારી કૃપાથી સિદ્ધિ મળો...

• • •

www.yashobhakti.guru

www.yashobhakti.guru

પરિશિષ્ટ

મહાપ્રભાવી શક્રસ્તવ સ્તોત્રનું આનુષંગિક ફળકથન

૧. ઈતીમં પૂર્વોક્ત-મિન્દ્રસ્તવમૈકાદશ-મન્ત્રરાજોપનિષદ્ગર્ભં અષ્ટમહાસિદ્ધિપ્રદં સર્વપાપનિવારણં સર્વપુણ્યકારણં સર્વદોષહરં સર્વગુણાકરં મહાપ્રભાવં અનેક-સમ્યગ્દષ્ટિ-ભદ્રક-દેવતા-શત-સહસ્ર-શુશ્રૂષિતં ભવાન્તરકૃતાસંખ્ય-પુણ્યપ્રાપ્યં સમ્યગ્ જપતાં પઠતાં ગુણયતાં શૃણ્વતાં સમનુપ્રેક્ષમાણાનાં ભવ્યજીવાનાં ચરાચરેપિ જીવલોકે સદ્વસ્તુ તન્નાસ્તિ યત્કરતલ-પ્રણયિ ન ભવતીતિ । કિં ચ-

૨. ઈતીમં પૂર્વોક્ત-મિન્દ્રસ્તવમૈકાદશ-મન્ત્રરાજોપનિષદ્ગર્ભં અષ્ટમહાસિદ્ધિપ્રદં સર્વપાપનિવારણં સર્વપુણ્યકારણં સર્વદોષહરં સર્વગુણાકરં મહાપ્રભાવં અનેક-સમ્યગ્દષ્ટિ-ભદ્રક-દેવતા-શત-સહસ્ર-શુશ્રૂષિતં ભવાન્તરકૃતાસંખ્ય-પુણ્યપ્રાપ્યં સમ્યગ્ જપતાં પઠતાં ગુણયતાં શૃણ્વતાં સમનુપ્રેક્ષમાણાનાં ભવ્યજીવાનાં ભવનપતિ-વ્યન્તર-જ્યોતિષ્ક-વૈમાનિક-વાસિનો દેવાઃ સદા પ્રસીદન્તિ । વ્યાધયો વિલીયન્તે ।

૩. ઈતીમં પૂર્વોક્ત-મિન્દ્રસ્તવમૈકાદશ-મન્ત્રરાજોપનિષદ્ગર્ભં અષ્ટમહાસિદ્ધિપ્રદં સર્વપાપનિવારણં સર્વપુણ્યકારણં સર્વદોષહરં સર્વગુણાકરં મહાપ્રભાવં અનેક-સમ્યગ્દષ્ટિ-ભદ્રક-દેવતા-શત-સહસ્ર-શુશ્રૂષિતં ભવાન્તરકૃતાસંખ્ય-પુણ્યપ્રાપ્યં સમ્યગ્ જપતાં પઠતાં ગુણયતાં શૃણ્વતાં સમનુપ્રેક્ષમાણાનાં ભવ્યજીવાનાં પૃથિવ્યપ્-તેજો-વાયુ-ગગનાનિ ભવન્ત્યનુકૂલાનિ ।

૪. ઈતીમં પૂર્વોક્ત-મિન્દ્રસ્તવમૈકાદશ-મન્ત્રરાજોપનિષદ્ગર્ભં અષ્ટમહાસિદ્ધિપ્રદં સર્વપાપનિવારણં સર્વપુણ્યકારણં સર્વદોષહરં સર્વગુણાકરં મહાપ્રભાવં અનેક-સમ્યગ્દષ્ટિ-ભદ્રક-દેવતા-શત-સહસ્ર-શુશ્રૂષિતં ભવાન્તરકૃતાસંખ્ય-પુણ્યપ્રાપ્યં સમ્યગ્ જપતાં પઠતાં ગુણયતાં શૃણ્વતાં સમનુપ્રેક્ષમાણાનાં ભવ્યજીવાનાં સર્વ-સમ્પદાં મૂલં જાયતે જિનાનુરાગઃ ।

૫. ઈતીમં પૂર્વોક્ત-મિન્દ્રસ્તવમૈકાદશ-મન્ત્રરાજોપનિષદ્ગર્ભં અષ્ટમહાસિદ્ધિપ્રદં સર્વપાપનિવારણં સર્વપુણ્યકારણં સર્વદોષહરં સર્વગુણાકરં મહાપ્રભાવં અનેક-સમ્યગ્દષ્ટિ-ભદ્રક-દેવતા-શત-સહસ્ર-શુશ્રૂષિતં ભવાન્તરકૃતાસંખ્ય-પુણ્યપ્રાપ્યં સમ્યગ્ જપતાં પઠતાં ગુણયતાં શૃણ્વતાં સમનુપ્રેક્ષમાણાનાં ભવ્યજીવાનાં સાધવઃ સૌમનસ્યેનાનુગ્રહપરા જાયન્તે ।

www.yashobhakti.guru

૬. ઈતીમં પૂર્વોક્ત-મિન્દ્રસ્તવમૈકાદશ-મન્ત્રરાજોપનિષદ્ગર્ભં અષ્ટમહાસિદ્ધિપ્રદં સર્વપાપનિવારણં સર્વપુણ્યકારણં સર્વદોષહરં સર્વગુણાકરં મહાપ્રભાવં અનેક-સમ્યગ્દષ્ટિ-ભદ્રક-દેવતા-શત-સહસ્ર-શુશ્રૂષિતં ભવાન્તરકૃતાસંખ્ય-પુણ્યપ્રાપ્યં સમ્યગ્ જપતાં પઠતાં ગુણયતાં શૃણ્વતાં સમનુપ્રેક્ષમાણાનાં ભવ્યજીવાનાં ખલાઃ ક્ષીયન્તે ।

૭. ઈતીમં પૂર્વોક્ત-મિન્દ્રસ્તવમૈકાદશ-મન્ત્રરાજોપનિષદ્ગર્ભં અષ્ટમહાસિદ્ધિપ્રદં સર્વપાપનિવારણં સર્વપુણ્યકારણં સર્વદોષહરં સર્વગુણાકરં મહાપ્રભાવં અનેક-સમ્યગ્દષ્ટિ-ભદ્રક-દેવતા-શત-સહસ્ર-શુશ્રૂષિતં ભવાન્તરકૃતાસંખ્ય-પુણ્યપ્રાપ્યં સમ્યગ્ જપતાં પઠતાં ગુણયતાં શૃણ્વતાં સમનુપ્રેક્ષમાણાનાં ભવ્યજીવાનાં જલ-સ્થલ-ગગનચરાઃ ક્રૂરજન્તવોપિ મૈત્રીમયા જાયન્તે ।

૮. ઈતીમં પૂર્વોક્ત-મિન્દ્રસ્તવમૈકાદશ-મન્ત્રરાજોપનિષદ્ગર્ભં અષ્ટમહાસિદ્ધિપ્રદં સર્વપાપનિવારણં સર્વપુણ્યકારણં સર્વદોષહરં સર્વગુણાકરં મહાપ્રભાવં અનેક-સમ્યગ્દષ્ટિ-ભદ્રક-દેવતા-શત-સહસ્ર-શુશ્રૂષિતં ભવાન્તરકૃતાસંખ્ય-પુણ્યપ્રાપ્યં સમ્યગ્ જપતાં પઠતાં ગુણયતાં શૃણ્વતાં સમનુપ્રેક્ષમાણાનાં ભવ્યજીવાનાં અધમવસ્તૂન્યપિ ઉત્તમ-વસ્તુભાવં પ્રપદ્યન્તે ।

૯. ઈતીમં પૂર્વોક્ત-મિન્દ્રસ્તવમૈકાદશ-મન્ત્રરાજોપનિષદ્ગર્ભં અષ્ટમહાસિદ્ધિપ્રદં સર્વપાપનિવારણં સર્વપુણ્યકારણં સર્વદોષહરં સર્વગુણાકરં મહાપ્રભાવં અનેક-સમ્યગ્દષ્ટિ-ભદ્રક-દેવતા-શત-સહસ્ર-શુશ્રૂષિતં ભવાન્તરકૃતાસંખ્ય-પુણ્યપ્રાપ્યં સમ્યગ્ જપતાં પઠતાં ગુણયતાં શૃણ્વતાં સમનુપ્રેક્ષમાણાનાં ભવ્યજીવાનાં ધર્માર્થકામા ગુણાભિરામા જાયન્તે ।

૧૦. ઈતીમં પૂર્વોક્ત-મિન્દ્રસ્તવમૈકાદશ-મન્ત્રરાજોપનિષદ્ગર્ભં અષ્ટમહાસિદ્ધિપ્રદં સર્વપાપનિવારણં સર્વપુણ્યકારણં સર્વદોષહરં સર્વગુણાકરં મહાપ્રભાવં અનેક-સમ્યગ્દષ્ટિ-ભદ્રક-દેવતા-શત-સહસ્ર-શુશ્રૂષિતં ભવાન્તરકૃતાસંખ્ય-પુણ્યપ્રાપ્યં સમ્યગ્ જપતાં પઠતાં ગુણયતાં શૃણ્વતાં સમનુપ્રેક્ષમાણાનાં ભવ્યજીવાનાં ઐહિક્યઃ સર્વા અપિ શુદ્ધ-ગોત્ર-કલત્ર-પુત્ર-મિત્ર-ધન-ધાન્ય-જીવિત-યૌવન-રૂપ-આરોગ્ય-યશઃ-પુરસ્સરાઃ સર્વજનાનાં સમ્પદઃ પરભાગ-જીવિત-શાલિન્યઃ સદુદર્કાઃ સુસંમુખી ભવન્તિ । કિં બહુના ?

૧૧. ઈતીમં પૂર્વોક્ત-મિન્દ્રસ્તવમૈકાદશ-મન્ત્રરાજોપનિષદ્ગર્ભં અષ્ટમહાસિદ્ધિપ્રદં સર્વપાપનિવારણં સર્વપુણ્યકારણં સર્વદોષહરં સર્વગુણાકરં મહાપ્રભાવં અનેક-સમ્યગ્દષ્ટિ-ભદ્રક-દેવતા-શત-સહસ્ર-શુશ્રૂષિતં ભવાન્તરકૃતાસંખ્ય-પુણ્યપ્રાપ્યં સમ્યગ્ જપતાં પઠતાં ગુણયતાં શૃણ્વતાં સમનુપ્રેક્ષમાણાનાં ભવ્યજીવાનાં આમુષ્મિક્યઃ સર્વમહિમા-સ્વર્ગાપવર્ગ-શ્રિયોપિ ક્રમેણ યથેષ્ટં(ચ્છં) સ્વયં સ્વયંવરણોત્સવ-સમુત્સુકાઃ ભવન્તીતિ । સિદ્ધિઃ(દ્ધઃ) શ્રેયઃ સમુદયઃ ।

યથેન્દ્રેણ પ્રસન્નેન, સમાદિષ્ટો-ર્હતાં સ્તવઃ । તથાયં સિદ્ધસેનેન, પ્રપેદે સમ્પદાં પદમ્ ॥

॥ ઈતિ શ્રીવર્ધમાન શક્રસ્તવઃ ॥

www.yashobhakti.guru

શક્રસ્તવનો ફળાદેશ

જે કોઈપણ ભવ્યાત્મા આ 'શક્રસ્તવ'નો સારી રીતે જાપ કરે, પાઠ કરે, ગણે, સાંભળે કે સારી રીતે અનુપ્રેક્ષા સ્વરૂપ ચિંતવન-સ્મરણ કરે, તો તેઓને આ જગતમાં એવી કોઈ ઈચ્છિત વસ્તુ નથી કે જે તેઓને સામેથી લેવા જવાની ચેષ્ટા કરવી પડે; પરંતુ તે સઘળી ઈચ્છિત વસ્તુ સામેથી તેઓના હાથમાં આવ્યા વિના ન રહે. આટલું જ નહિ, તે ભવ્યાત્મા ઉપર ભવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક દેવો હંમેશ માટે પ્રસન્ન રહે છે અને આધિ-વ્યાધિ-ઉપાધિનો મૂળથી નાશ થાય છે. તે ભવ્યાત્માને પૃથ્વી, જલ, અગ્નિ, વાયુ અને આકાશ સ્વરૂપ પંચભૂત અનુકૂળ રહે છે તથા સર્વસંપત્તિઓનું મૂળકારણ એવો શ્રી જિનેશ્વર પરમાત્મા પ્રત્યેનો અનુરાગ ઉત્પન્ન થાય છે. સજ્જન મહાત્માઓ તેમની ઉપર મનથી અનુગ્રહ = મહેરબાની કરવામાં તત્પર રહે છે. અને દુર્જનો ઉપદ્રવ કરી શકતા નથી કેમ કે દુર્જનોની દુર્જનતા ક્ષય પામે છે. જલચર, સ્થલચર અને ખેચર; આ ત્રણેય પ્રકારનાં ક્રૂરપ્રાણીઓ પણ મૈત્રીભાવને ધારણ કરવાવાળા બને છે. અધમ વસ્તુ પણ ઉત્તમતાને પામે છે. ધર્મ, અર્થ અને કામ; આ ત્રણેય પુરુષાર્થ ગુણકારી બને છે.

શુદ્ધ ગોત્ર, પત્ની, પુત્ર, મિત્ર, ધન, ધાન્ય, જીવન, યૌવન, રૂપ, આરોગ્ય, યશ વગેરે પરાકાષ્ઠાને પામેલી અને શુભ ઉદયને કરનારી આ લોકની સર્વ સંપત્તિઓ સારી રીતે સન્મુખ થાય છે. તેમજ સર્વમહિમાશાળી સ્વર્ગ અને મોક્ષની લક્ષ્મીઓ પણ અનુક્રમે પોતાની મેળે જ વરવા માટે સ્વયંવરના ઉત્સવમાં સારી રીતે ઉત્સુક થાય છે. સિદ્ધિ અને કલ્યાણના સમુદાયની પ્રાપ્તિ થાય છે.

www.yashobhakti.guru

પૂ. આચાર્ય ભગવંત યશોવિજયસૂરિ મહારાજા દ્વારા લખાયેલ પુસ્તકો

- **દરિસન તરસીએ... ભા.૧-૨ (દ્વિતીય આવૃત્તિ)**
  (ભાગવતી સાધનાની સસૂત્ર વ્યાખ્યા)
- **બિછુરત જાયે પ્રાણ... (દ્વિતીય આવૃત્તિ)**
  (પૂજ્યપાદ સિદ્ધર્ષિ મહારાજકૃત જિનસ્તવના પર સંવેદના)
- **આતમજ્ઞાની શ્રમણ કહાવે... (દ્વિતીય આવૃત્તિ)**
  (ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૧૫મા સભિક્ખુ અધ્યયન ઉપર વિવેચના)
- **મેરે અવગુન ચિત્ત ન ધરો... (દ્વિતીય આવૃત્તિ)**
  (કુમારપાળ ભૂપાળકૃત 'આત્મનિન્દા દ્વાત્રિંશિકા' પર સંવેદના)
- **ઋષભ જિનેસર પ્રીતમ માહરો... (દ્વિતીય આવૃત્તિ)**
  (શ્રી આનંદઘનજી મહારાજની સ્તવનાઓ પર સંવેદના) (સ્તવન ૧ થી ૫)
- **પ્રભુનો પ્યારો સ્પર્શ**
  (પરમ પાવન શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્ર (૧ થી ૪) પરની વાચનાઓ)
- **આત્માનુભૂતિ**
  (યોગપ્રદીપ, જ્ઞાનસાર આદિ ગ્રન્થો તથા પૂ. ચિદાનંદજી મહારાજનાં પદોમાં મળતાં સાધના-સૂત્રો પર વિશ્લેષણ)
- **અસ્તિત્વનું પરોઢ**
  (હૃદયપ્રદીપ ષટ્ત્રિંશિકા પર સ્વાધ્યાય)
- **અનુભૂતિનું આકાશ**
  (પૂ. દેવચન્દ્રજી મહારાજની અષ્ટપ્રવચન માતાની સજ્ઝાય પર અનુપ્રેક્ષા)
- **રોમે રોમે પરમસ્પર્શ**
  (દેવાધિદેવ પ્રભુ મહાવીરની સાડાબાર વરસની લોકોત્તર સાધનાની આંતર કથા)
- **પ્રભુના હસ્તાક્ષર**
  (પરમ પાવન ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રનાં કેટલાંક સાધનાસૂત્રો પર સ્વાધ્યાય)
- **ધ્યાન અને કાયોત્સર્ગ (દ્વિતીય આવૃત્તિ)**
  (ધ્યાન અને કાયોત્સર્ગ વિશેનો શાસ્ત્રીય સન્દર્ભો સાથેનો સ્વાધ્યાય)
- **પ્રવચન અંજન જો સદ્ગુરુ કરે**
  (નવપદ સાધના)
- **એકાન્તનો વૈભવ (તૃતીય આવૃત્તિ)**
  (સ્મરણ યાત્રા)
- **રસો વૈ સઃ (દ્વિતીય આવૃત્તિ)**
  (પૂજ્યપાદ દેવચન્દ્રજી મહારાજકૃત શ્રી અભિનન્દન જિનસ્તવના પર સ્વાધ્યાય)
- **સાધનાપથ (દ્વિતીય આવૃત્તિ)**
  (પૂજ્યપાદ દેવચન્દ્રજી મહારાજકૃત શ્રી સુવિધિનાથ જિનસ્તવના પર સ્વાધ્યાય)
- **પરમ ! તારા માર્ગે (દ્વિતીય આવૃત્તિ)**
  (પૂજ્યપાદ દેવચન્દ્રજી મહારાજકૃત પ્રભુ મહાવીર સ્તવના પર સ્વાધ્યાય)
- **પ્રગટ્યો પૂરન રાગ**
  (પૂજ્યપાદ દેવચન્દ્રજી મહારાજકૃત પ્રભુ નેમિનાથ સ્તવના પર સ્વાધ્યાય)
- **સાધનાનું શિખર (ગુજરાતી)**
  The Summit of Spiritual Journey (English)
  (પૂજ્યપાદ દાદાગુરુદેવશ્રી ભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાના જીવનપ્રસંગોનું આકલન)
- **વાત્સલ્યનો ઘૂઘવતો સાગર (ગુજરાતી)**
  Ocean of Affection (English)
  (પૂજ્યપાદ ગુરુદેવશ્રી ૐકારસૂરીશ્વરજી મહારાજાના જીવનપ્રસંગોનું આકલન)
- **સમાધિ શતક (ભાગ ૧ થી ૪)**
  (પૂજ્યપાદ મહોપાધ્યાયશ્રી યશોવિજયજી મહારાજકૃત સમાધિશતક ગ્રન્થ પર વિવેચન)
- **સમુંદ સમાના બુંદ મેં**
  (અધ્યાત્મયોગી પૂજ્યપાદ આ. ભ. શ્રી કલાપૂર્ણસૂરિ મહારાજા દ્વારા અપાયેલ ભક્તિસૂત્રો પર સ્વાધ્યાય)

www.yashobhakti.guru

- **સ્વાનુભૂતિની પગથારે**
  (પૂજ્યપાદ મહોપાધ્યાયશ્રી યશોવિજયજી મહારાજકૃત સવાસો ગાથાના સ્તવનની કેટલીક કડીઓ પર સ્વાધ્યાય)
- **સદ્ગુરુઃ શરણં મમ**
  (સદ્ગુરુતત્ત્વ પર ભિન્ન-ભિન્ન અનુપ્રેક્ષાઓથી સભર ગ્રંથ)
- **નિરંજન નાથ મોહિ કૈસે મિલેંગે ?**
  (ભક્તિયોગના ઉદ્ગાતા, સાધનામનીષી પૂજ્યપાદ પંન્યાસ ભગવંતશ્રી ભદ્રંકરવિજયજી મહારાજ સાહેબ દ્વારા અપાયેલ ભક્તિસૂત્રો પર સ્વાધ્યાય)
- **દિલ અટકો તોરા ચરન કમલ મેં...**
  (પૂજ્યપાદ મહોપાધ્યાયશ્રી વિનયવિજયજી મહારાજ રચિત શ્રી ઋષભજિન સ્તવના પર સંવેદના)
- **મોક્ષ તમારી હથેળીમાં...**
  (પંચસૂત્ર ગ્રન્થનાં કેટલાંક સાધનાસૂત્રો પર સ્વાધ્યાય)
- **જુગ જુગથી ઝંખું છું તમને...**
  (કલિકાલસર્વજ્ઞશ્રી હેમચન્દ્રાચાર્ય વિરચિત 'વીતરાગ સ્તોત્ર'ના કેટલાક શ્લોકો પર સંવેદના)
- **સ્વાનુભૂતિ (દ્વિતીય આવૃત્તિ)**
  (જૈન સાધના પદ્ધતિની પ્રસ્તુતિ)
- स्वानुभूति (हिन्दी आवृत्ति)
- **ધ્યાન : આંતરયાત્રા (દ્વિતીય આવૃત્તિ)**
  (જૈન ધ્યાન પ્રક્રિયા)
- ध्यान : आंतरयात्रा (हिन्दी आवृत्ति)
  (जैन ध्यान प्रक्रिया)
- **Meditation : A Journey within**
  (Dhyan : Antar Yatra in English)
- **માનવિજય વાચક કહે...**
  (પૂજ્યપાદ માનવિજયજી મહારાજ રચિત સ્તવનાઓની કેટલીક કડીઓ પર વિવેચના)
- **દેવચન્દ્રે સ્તવ્યો, મુનિગણે અનુભવ્યો...**
  (પૂજ્યપાદ દેવચન્દ્રજી મહારાજ રચિત સ્તવનાઓની કેટલીક કડીઓ પર વિવેચના)
- **આનંદઘન ચેતનમય મૂરત...**
  (પૂજ્યપાદ આનંદઘનજી મહારાજ રચિત સ્તવનાઓની કેટલીક કડીઓ પર વિવેચના)

ऋण-स्वीकार

વિવિધ પરમાત્મા તથા શ્રી આબૂતીર્થની કલાકૃતિના ફોટોગ્રાફ્સના સંદર્ભમાં ઋણ-સ્વીકાર

- શ્રી કલ્યાણજી પરમાનંદજી પેઢી
  (શ્રી દેલવાડા-આબૂતીર્થ)
- પૂજ્ય વિદ્વદ્વર્ય મુનિરાજ શ્રી
  ધુરન્ધરવિજયજી મહારાજ
- પૂજ્યપાદ આ.ભ.શ્રી નેમિસૂરિ મહારાજના
  સમુદાયના પૂ.આ.ભ. સોમચન્દ્રસૂરિ
  મહારાજાના કૃપાપાત્ર નીતિનભાઈ દોશી
- શ્રી પ્રેમલભાઈ કાપડીયા
- શ્રી સુરેશભાઈ ચેન્નાઈ

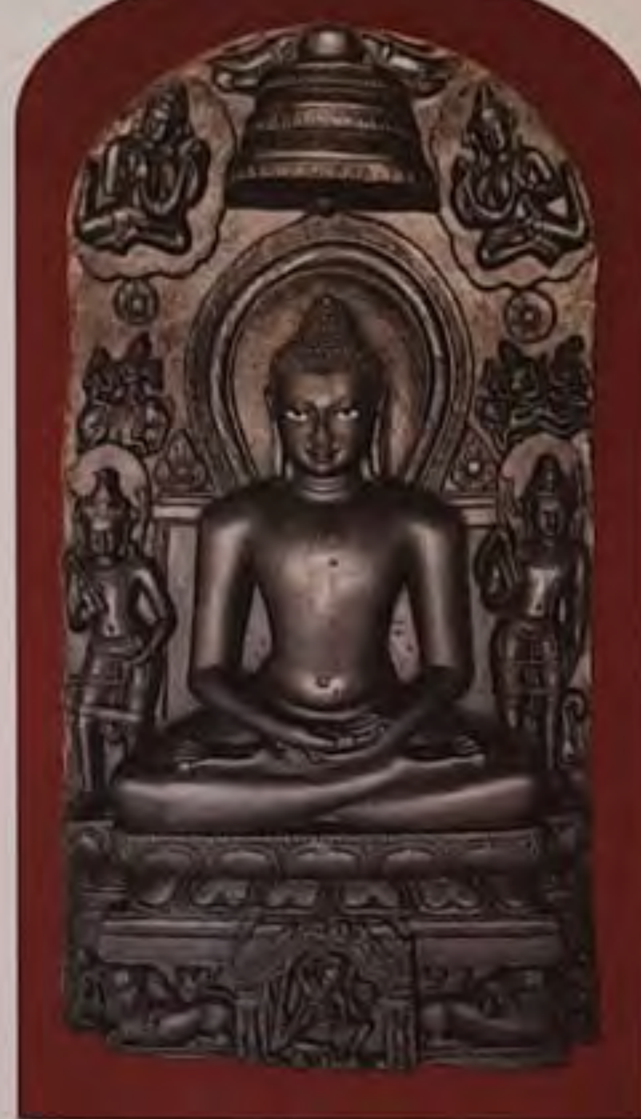

गुह्यातिगुह्य-गोप्ता त्वं, गृहाणास्मत्कृतं जपम् ।
सिद्धिः श्रयति मां येन, त्वत्-प्रसादात् त्वयि स्थितम् ॥

-:: સૌજન્ય ::-

શ્રી વર્ધમાન શક્રસ્તવ સ્વરૂપ
પરાવાણીના પાનથી
પરમનો સાક્ષાત્કાર થાય,
સ્વયંની અનુભૂતિ થાય...
એ જ ભાવના સહ

શ્રી સુશીલાબેન ગિરીશભાઈ શાહની પુણ્યસ્મૃતિમાં
આત્માનુભૂતિ સત્સંગ ગ્રુપ (અમેરિકા)

www.yashobhakti.guru